

***ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ***

***МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ НАН УКРАЇНИ***

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

***ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ***

***МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ НАН УКРАЇНИ***

(1-28 лютого 2018 року)

ХАРКІВ – 2018

УДК [332.1:341:338.49](477)(063)
Е45

Е45 **Економіко-правові** засади формування та розвитку регіональної інфраструктури в умовах децентралізації економіки України: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., присвяченої 100-річчю НАН України, Харків, 1–28 лютого 2018 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 205 с.

У збірнику представлені матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Економіко-правові засади формування та розвитку регіональної інфраструктури в умовах децентралізації економіки України» присвяченої 100-річчю НАН України, яка проходила з 1 лютого по 28 лютого 2018 року в Харківському національному університеті міського господарства імені О. М. Бекетова. Розглядалися аспекти економічного та правового характеру щодо інфраструктурного розвитку держави, були окреслені найголовніші проблеми, які стримують розвиток регіональної інфраструктури в країні, та сформовані рекомендації щодо можливості формування високорозвинутої інфраструктури регіонів в сучасних умовах децентралізації економіки України.

Збірник розраховано на наукових працівників, докторантів, аспірантів і студентів, усіх, хто цікавиться проблемами економіки та права.

Участь у конференції взяли науковці та практики з Києва, Дніпра, Одеси, Полтави, Івано-Франківська, Рівна, Кривого Рогу, Кам'янець-Подільська, Северодонецька, Краматорська, Черкас, Львіва, Харкова, Тарнобжега (Польща), Пшеворська (Польща).

УДК [332.1:341:338.49](477)(063)

© Колектив авторів, 2018

© Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, 2018

СЕКЦІЯ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУ ПРИ НАДАННІ ДЕРЖАВОЮ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В. Ю. БОЖАНОВА, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри менеджменту, управління проектами і логістики
О. Є. КОНОНОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства
*Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури», м. Дніпро*

В умовах глобалізації та розбудови інформаційного суспільства традиційні способи взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами та бізнесом стають недостатньо ефективними. Для створення нових, більш зручних методів доступу до інформації та послуг все частіше застосовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Інформаційне суспільство вимагає модель державного управління, яка відповідає технології електронного уряду. Механістичне накладання інформаційних технологій на адміністративно-бюрократичний апарат з його процедурами функціонування не дасть очікуваного ефекту (табл. 1). Метою впровадження електронного уряду в Україні є розвиток електронної демократії задля досягнення європейських стандартів якості електронних адміністративних послуг, прозорості влади для громадян, представників бізнесу та громадських організацій. При цьому мова йде не про використання можливостей ІКТ для переходу до нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Цілі е-демократії - це цілі ефективного управління: прозорість, підзвітність, відповідальність, інклюзивність, проведення дискусій, доступність, участь, субсидіарність, довіра до демократії, демократичних інститутів та демократичних процесів, соціальне згуртування.

iGov - це некомерційний проект. Він був створений для боротьби з корупцією в сфері надання державних послуг громадянам та бізнесу, а також для поліпшення якості взаємодії держави з громадянами. В результаті активної підтримки губернатора, жителі Дніпропетровської області через iGov можуть отримати рекордну кількість місцевих адміністративних держпослуг. Таким чином, Дніпропетровська і Київська області також стали лідерами за кількістю наданих електронних держпослуг місцевого рівня. Істотний розрив між областями за кількісними показниками викликаний тим, що в різних регіонах послуги запускалися в різний час.

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика та особливості застосування для України державних систем надання електронних послуг

Види систем	Надійність та захист	Прозорість і контроль	Конфіденційність	Адаптованість до нових умов	Швидкість організації	Вартість організації	Вартість експлуатації	Кваліфікація кадрів потрібна	Поріг навчання	Непрямі втрати
I. Поточна (існуюча) "ручна" система надання послуг та закупівель	<u>Низька</u>	<u>Низька</u>	<u>Низька</u>	<u>Низька</u>	<u>Низька</u>	<u>Висока</u>	<u>Висока</u>	<u>Низька</u>	<u>Високий</u>	<u>Високі</u>
Не вимагає інфраструктури та високої кваліфікації, але потребує вкрай великий штат працівників (велика кількість "проміжних ланок"). "На виході" - вкрай не ефективна та з високими ризиками корупційна система.	Папери можуть бути знешкоджені, зіпсовані та бути втрачені. Неточність розрахунків	Облік тільки агрегований	Ніхто не перевірить з тих, хто дивився дані	Складно-реформуема система	Довгі організаційні процедури	Висока вартість фізичних процедур	Висока вартість забезпечення через перевантаженість апарату управління	Може працювати будь-яка людина з низькою кваліфікацією	Довге вивчення вимог держ-стандартів для ручного виконання	Довго отримання послуг громадянами та проведення тендерів/ держзакупівель, а тому падіння ККД всієї економіки країни
II. iGov - електронна система надання послуг та Prozorro - електронна система закупівель (частина електронного уряду)	<u>Висока</u>	<u>Висока</u>	<u>Висока</u>	<u>Висока</u>	<u>Висока</u>	<u>Низька</u>	<u>Низька</u>	<u>Високий</u>	<u>Низька</u>	<u>Низькі</u>
Потрібна ІТ-інфраструктура (достатньо віртуальної). Невеликий, але висококваліфікований штат. "На виході" - високонадійна та повністю прозора система, з надійним контролем якості та високою швидкістю, ефективністю та низьким ризиком корупції.	Множина резервних автокопій та абсолютна точність розрахунків	Облік по кожній позиції	Доступ виключно персоналізований з аудитом	Легке оновлення програмного забезпечення в онлайн-режимі	Розгортання серверів за добу	Все віртуально, майже безкоштовно	Вартість енергоресурсів (електроенергії, оренди сервера та адміністратора).	Необхідно попереднє короткочасне навчання	Зручний та простий інтерфейс, який сам виконує перевірки	Все в онлайн-режимі без затримок з високим ККД економіки

Були виконані прогностичні розрахунки відповідного синергійного ефекту, які показали, що іGov дозволяє економити бюджетні кошти внаслідок скорочення чисельності бюджетників-чиновників вдвічі при впровадженні електронного урядубільш, ніж 0,5 млрд грн. за рік для бюджету України. Економія (умовні збереження) роботодавців при отриманні робітниками послуг електронного уряду елемента іGov за рік склала 2,571 млрд.грн. за рік. Питомий синергійний ефект на одну людину в Україні на 2017 рік склав 47,31 доларів США на 1 людину. Для порівняння у Франції та Південній Кореї ці цифри склали відповідно 71,23 та 70. Таким чином, стратегічні завдання з розвитку електронного уряду необхідно визначити відповідно до тих переваг, які надають ці технології у розвитку суспільства та держави.

Література

1. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд»: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 р. № 208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
2. Брижко В.М. Е-боротьба в інформаційних війнах та інформаційне право: монографія / В.М. Брижко, М.Я. Швець, В.С. Цимбалюк. – Київ: ТОВ «Пан Тот», 2007 р. – 234 с.
3. Електронне інформаційне суспільство України: погляд у сьогодення і майбутнє: монографія / В.М. Фурашев, Д.В. Ланде, О.М. Григор'єв, О.В. Фурашев. – Київ: Інжинірінг, 2005. – 164 с.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНО-ЛОГИСТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В СИСТЕМЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

И. Г. БРИТЧЕНКО, д-р экон. наук, проф.

Государственное высшее учебное заведение имени Станислава Тарновского, г. Тарнобжег (Польша)

Б. А. ЧЕРНЯВСКИЙ, аспирант

Высшая социально-экономическая школа, г. Пшеворск (Польша)

Цифровые технологии открывают уникальные возможности для развития нашей экономики и повышения качества жизни граждан. Быстрые и глубинные последствия от перехода на «цифру» будут возможны лишь тогда, когда «цифровая» трансформация станет основой жизнедеятельности украинского общества, бизнеса и государственных учреждений, станет привычным и обыденным явлением, станет нашим ДНК, нашей ключевой аджендою на пути к процветанию, станет основой благосостояния Украины.

Свою историческую ответственность за поддержку и активное содействие развитию страны в этом направлении должны взять на себя украинские политики, центральная и местная власть, общественные организации и бизнес [1].

Кабинет Министров Украины 17.01.2018 г. одобрил концепцию развития цифровой экономики и общества Украины на 2018-2020 и утвердил план мероприятий по ее реализации. Концепция предусматривает переход от сырьевого типа экономики, которая основана на потреблении природных ресурсов, к высокотехнологичному производству и эффективным процессам с помощью ИТ-технологий и коммуникаций. Данный документ определяет первоочередные сферы, инициативы и проекты «цифровизации». Программа рассчитана на ближайшие 3 года. Речь идет о масштабном развитии цифровой инфраструктуры в стране. По словам министра экономического развития и торговли Степана Кубова: «Следующими шагами будет цифровизация бизнеса и стимулирования цифровых преобразований в системе образования, медицине, экологии, «безналичной» экономики, инфраструктуре, транспорте, общественной безопасности» [2].

В условиях цифровой экономики транспорт является одним из ключевых звеньев всех социально-экономических отношений, обеспечивая мобильность населения, скорость коммуникаций, взаимодействие людей, технологий. Это не может не отразиться на модернизации систем управления, организации дорожного движения, контроля за ним. И роль интеллектуальных транспортных систем имеет большое значение – порой не меньшее, чем сама модернизация или даже создание объектов транспортной инфраструктуры.

Отметим, что в условиях европейской интеграции наиболее эффективное направление развития транспортного сектора Украины может быть реализован путем развития транспортно-логистической системы страны, которая обеспечивает взаимодействие всех участников транспортно-распределительного процесса в организационно-экономическом, техническом, технологическом и информационном аспектах во время движения грузовых потоков, а также дает возможность занять конкурентоспособные позиции на международных рынках транспортно-логистических услуг [3].

В целом, высокий уровень развития логистики в любой стране несет в себе положительные эффекты: снижение стоимости товаров и услуг, создание новых рабочих мест, увеличение оборота оптовой и розничной торговли и повышения сервиса обслуживания покупателей, повышение инвестиционной привлекательности территорий с развитой транспортно-складской инфраструктурой, улучшение экологической обстановки благодаря оптимизации транспортной инфраструктуры, увеличение доходов государства от реализации транзитного потенциала [4].

Украина имеет высокий потенциал развития логистического рынка, как складского, так и транспортного сегмента. Это связано с выгодным географическим расположением на транспортном коридоре между Азией и Европой.

Однако, развитие рынка логистики в Украине происходит согласно общеэкономических тенденций в стране и под влиянием динамики

производства промышленной продукции, а также объемов экспортных и импортных поставок. Логистическая инфраструктура требует значительных инвестиций для строительства и модернизации ее элементов - путей сообщения, авто- и железнодорожного грузового парка, складских комплексов. Через Волынскую, Закарпатскую и Львовскую области, за счет их пограничного положения, проходят международные автодороги, железнодорожные пути и магистральные трубопроводы. Оформление товаров международной торговли осуществляется через сеть таможенных пунктов в этих областях, но качество и оперативность обслуживания оставляет желать лучшего.

К сожалению, низкий уровень развития логистической инфраструктуры Украины отражен и в международных рейтингах. В специализированном международном рейтинге торговой логистики по обобщенному показателю LPI в 2016г., где было представлено 160 стран, наша страна занимает 80 место [5].

Все выше приведенное актуализирует приоритетное направление государственной поддержки перехода отечественной транспортной отрасли на международные стандарты ведения бизнеса, которые сейчас базируются на искусственном интеллекте, информационно-коммуникационных, блокчейн-технологиях и т.д.

Создание механизма развития и эффективного функционирования транспортно-логистических систем на основе цифровой трансформации логистики позволит создать платформу для международного сотрудничества, будет являться фактором роста региональной экономики, обеспечения конкурентоспособности транспортного комплекса Украины в глобальной системе и должно стать составной частью государственной (региональной) транспортной политики.

Литература

1. Цифрова адженда України – 2020 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>
2. Кабмін підтримав розвиток цифрової економіки в Україні [Электронный ресурс] // Режим доступа: <https://minfin.com.ua/ua/2018/01/17/31946820/>
3. Дикань В.Л. Основи логістичної інтеграції при формуванні логістичних систем / В. Л. Дикань, Я. М. Панчишин // Вісн. економіки транспорту і промисловості: зб. наук. пр. – Х.: УкрДАЗТ, - 2009. - № 26. – С.60–63.
4. Полякова О.М., Шраменко О.В. Сучасні тенденції розвитку транспортно-логістичної інфраструктури в Україні і світі / О.М. Полякова, О.В. Шраменко // Вісник економіки транспорту і промисловості, № 58, 2017. – С. 126-134.
5. Global Rankings 2016 [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://lpi.worldbank.org/international/global/2016>

«ЗЕЛЕНИЙ» ТУРИЗМ ЯК ЗАСІБ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Н. А. ДОБРЯНСЬКА, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри туристичного бізнесу та рекреації
В. В. ТКАЧ, магістр
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

«Зелений» туризм в сучасних реаліях постає одним з найбільш пріоритетних напрямів диверсифікації господарської діяльності суб'єктів аграрного сектору, є альтернативним джерелом забезпечення зайнятості сільського населення, підвищення рівня його доходів та показників якості життя.

Дослідження специфіки «зеленого» туризму в зарубіжних країнах та в національній економіці дозволили запропонувати модель розвитку вітчизняної агротуристичної індустрії, у відповідності до якої «зелений» туризм має розглядатись з позицій туристичного продукту, створеного з використанням сільських ресурсів і представленого в залежності від концепції приймаючої сторони, який передбачає стійкий розвиток туризму і сільських територій.

Ознайомлення і систематизація ключових функцій «зеленого» туризму дозволили доповнити їх кількісний і якісний зміст функцією створення ринку для реалізації специфічних ресурсів сільських місцевостей, що формує фінансові ресурси для їх діяльності і стимулювання економічного росту цих територій.

Системний аналіз сильних та слабких сторін функціонування «зеленого» туризму у сільських територіях України дозволили визначити в якості домінантних пріоритетних перспектив його розвитку наступні: 1) в економічному аспекті – джерело доходів населення, підвищення ринкової вартості землі і нерухомості, подальша розбудова соціальної інфраструктури; 2) в соціокультурному аспекті – підвищення самооцінки жителів провінції, адаптація соціокультурного середовища до глобальних тенденцій сучасного життя; 3) в етнокультурному аспекті - пропаганда національних культурних традицій, покращення іміджу території в околицьому середовищі; 4) в розрізі особистого аспекту – активний розвиток особистостей мешканців сільських територій; 5) в соціальному аспекті - відсікання деструктивних слів і орієнтація на створення умов для успішного розвитку і кількісного росту авангарду місцевого сільського суспільства.

Обґрунтування концепції функціонування агротуризму в умовах специфіки розвитку сільських територій України показало, що основні пріоритетні напрями становлення «зеленого» туризму для Півдня України мають концентруватись у таких площинах: 1) створення регіональних агротуристичних мереж через розвиток малого, сімейного та індивідуального агротуристичного бізнесу на базі існуючих тур ресурсів в сільській

місцевості: малого сімейного готельного господарства та інфраструктури агротуризму; 2) об'єднання соціокультурного середовища історичних об'єктів (монастирі, садиби відомих історичних постатей); 3) створення великих і середніх спеціалізованих агротуристичних об'єктів, центрів (спортивних, культурних, кулінарних); 4) створення державних і приватних сільськогосподарських парків, комплексів (туристичних, виставкових, культурно-пропагандистських тощо, які мають відповідні місця розміщення та інфраструктуру.

Процес становлення й розвитку «зеленого» туризму в Україні супроводжується потужним мультиплікаційним ефектом, який проявляється в усіх сферах та задовольняє інтереси всіх суб'єктів соціально-економічної системи сільських територій: сільського населення, держави, підприємців, навколишнього середовища.

Подолання існуючих проблем та перешкод розвитку зеленого туризму на теренах сільських територій України можливе за рахунок обґрунтування ефективного механізму диверсифікації господарської діяльності суб'єктів аграрного підприємництва, пріоритетними напрямками якого мають стати: переробка сільськогосподарської продукції, сільський туризм, торгівля, побутові послуги, народні ремесла і промисли. В основу обґрунтування наукових засад механізму диверсифікації діяльності суб'єктів аграрного сектору доцільно покласти ефект синергії, який у сфері «зеленого» туризму проявляється в таких спектрах: синергізм продажів, оперативний синергізм, інвестиційний синергізм, синергізм менеджменту. За таких умов диверсифікація діяльності суб'єктів аграрного сектору економіки сільських територій є фактором її стійкового розвитку та необхідною передумовою соціально-економічного зростання села. Конкретним інструментом реалізації диверсифікаційного механізму є становлення і розвиток «зеленого» туризму. За такого методичного підходу сільський туризм слід розглядати як самостійну, систематичну, ризикову господарсько-економічну діяльність по наданню в сільській місцевості комплексу основних і супутніх послуг туристам з ціллю отримання потужного синергійного ефекту.

Література

1. Добрянська Н.А. Актуальні проблеми національної безпеки туризму в Україні / Н.А. Добрянська, О. Кондратенко // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (10 листопада 2017 р.) – Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2017. – С. 242-245
2. Кравчук А.О. Управління розвитком діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму : дис. канд. економ. наук : спец. 08.00.04 / А.О. Кравчук. – Чернігів : ЧНТУ, 2015. – 236 с.
3. Кравчук А.О. Удосконалення методичних засад оцінювання результативності кластеризації як елементу стратегічного розвитку сільського зеленого туризму / А.О. Кравчук // Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. – Суми, 2015. – № 8 (65). – С. 47-52.

ІННОВАЦІЙНІ ХАБИ ЯК ІНСТИТУТИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

В. П. ДУБІЩЕВ, д-р екон. наук, проф.

завідувач кафедри економічної теорії та регіональної економіки

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,

м. Полтава

Інноваційний хаб слід тлумачити як інноваційну систему, котра в доповнення до розвитку власних інноваційних проектів і інноваційної інфраструктури надає іншим організаціям інформаційно-консалтингові, науково-технологічні, інфраструктурні та виробничі сервіси з вирішення задач трансферу технологій і комерціалізації об'єктів інноваційної діяльності.

У науковій літературі розрізняють:

- інноваційний хаб мікрорівня (в межах одного підприємства, компанії чи університету);

- інноваційний хаб мезорівня (в рамках одного-двох регіонів або кластера);

- інноваційний хаб макrorівня (в межах країни, з єдиним інноваційним центром управління, діяльність якого направлена на розвиток інновацій в усіх галузях народного господарства).

Інноваційний кластер на основі інноваційного хабу повинен мати в своєму складі центри генерації наукових знань та бізнес-ідей, центри підготовки високопрофесійних спеціалістів-новаторів. Діяльність такого кластера має бути націлена на роботу з перспективними ринками інновацій.

Інноваційні кластери на базі інноваційних хабів потрібно розглядати як перспективні точки зростання інноваційної економіки, в основі діяльності яких людина-новатор.

Яскраві приклади ефективної роботи інноваційних хабів можемо спостерігати в різних країнах світу. Так, наприклад, успішно працює інноваційний хаб, створений у США Технологічним інститутом Джорджії, що дістав назву – Хаб знань. Перший інноваційний хаб на території Східної Європи з програмою фінансування в €4 млн. розпочав роботу в Польщі в 2014 році. Ініціаторами даного проекту стали неприбуткова організація StartUp Hub Poland (SHP) та Польський національний центр з НДДКР (Polish National Center for Research and Development (PCR&D) и Giza Polish Ventures (GPV). Метою хабу є залучення до інноваційної діяльності на спільній технологічній платформі дослідників, винахідників, новаторів, інноваторів країн Центральної та Східної Європи, що посилює процеси інноваційної глокалізації та інноватизації країн даного регіону.

На базі науково-дослідних університетів України потрібно започаткувати практику відкриття майданчиків хабу для вирощування інновацій-відкриттів. Такі інноваційні острови або інноваційні поля потрібно

розглядати як фундамент національної інноваційної економіки. Діяльність інноваційного хабу повинна бути спрямована на підвищення рівня життя населення. Інноваційний хаб має стати майданчиком для акселерації (дострокове завершення підприємницької угоди) інноваційних проектів.

На базі інноваційного хабу для його учасників повинні проводитись менторські програми, майстер-класи експертів бізнес-шкіл, спеціальні зустрічі з венчурними компаніями, надаватись консультації маркетологів та різних спеціалістів з питань підтримки бізнесу (включаючи юридичний та бухгалтерський супровід).

Задача інноваційного хабу повинна полягати у створенні комфортних умов для розвитку інноваційних проектів, що підвищують якість життя населення. З цієї причини інноваційні проекти хабу обов'язково мають характеризуватись можливостями по-новому вирішувати проблеми екологічного характеру та ключових галузей народного господарства (транспорту, охорони здоров'я, енергетики, ЖКГ, соціального захисту, освіти).

Світовий досвід вже засвідчив той факт, що умовами успішного партнерства у внутрішньому середовищі кластера на базі інноваційного хабу є відкритість, прозорість та високий професіоналізм партнерів. Говорячи про професіоналізм партнерів, варто зазначити, що при реалізації соціально-економічних програм та інвестиційних проектів їх виконавці мають справу з живими людьми, природою чи законом. Непрофесіоналізм, низькі етичні норми можуть нашкодити цільовим групам, на які спрямована корисна дія програм або проекту. Питання впровадження етичних норм та професійних стандартів в рамках партнерства має братися до уваги всіма партнерами. Ефективне партнерство неможливе без особливого інтелектуального та культурного середовища (в інноваційному бізнесі це називається корпоративною культурою), тобто колективної системи ділових принципів, норм поведінки, традицій, символів, ритуалів та віри, які були б сприйняті більшістю економічних агентів.

Кластерні системи, що базуються на інноваційному хабі, формуються на основі трьох принципів, залежно від структури, розміру і виду діяльності:

- концентрація – місцезнаходження, зручне для регулярних контактів;
- спільні інтереси – потенційних учасників одні і ті ж, або взаємозалежні області діяльності, спільний ринок або сфера активності;
- взаємодія – взаємозв'язки, взаємозалежність з великим різновидом формальних і неформальних відносин.

Таким чином, формування інституціонального середовища на основі кластеризації дає потужний поштовх для побудови ефективної інноваційної економіки за умови реформування економіки. Сьогоднішній етап реформування повинен передбачати, перш за все, масштабне оновлення виробництва під впливом формування передового VI-го технологічного укладу. Через нестабільність, крайню мінливість базових елементів українського суспільства та наявність залишкових явищ попереднього

розвитку перед Україною виникають принципово нові завдання, які вона повинна вирішувати у процесі інституціональних перетворень.

ЮРИДИЧНИЙ КОНСАЛТИНГ ЯК СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

О. С. МАРЧЕНКО, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Важливою умовою соціально-економічного розвитку регіонів є створення та ефективне функціонування системи його інфраструктурного забезпечення. Регіональна інфраструктура як сукупність підприємств та організацій, діяльність яких спрямована на надання суб'єктам господарювання і населенню виробничих, соціально-культурних, інтелектуальних, правових та інших послуг, що сприяють підвищенню ефективності їх діяльності та поліпшенню рівня та якості життя, є дієвим чинником соціально-економічного розвитку регіону.

Юридичний консалтинг як підрозділ регіональної інфраструктури, послуги якого спрямовано на розв'язання правових проблем суб'єктів господарювання і населення, сприяє формуванню та удосконаленню правового середовища регіонального розвитку. Значення правового забезпечення регіонального розвитку суттєво зростає у зв'язку з реформою місцевого самоврядування, змістом якої є децентралізація влади.

Місце та роль юридичного консалтингу у регіональній інфраструктурі визначаються, по-перше, його функціями як суспільного інституту, по-друге, сферою його впливу на регіональний розвиток.

Соціально-економічна роль (суспільне призначення) юридичного консалтингу, яка полягає у забезпеченні та захисті правопорядку у всіх сферах суспільної життєдіяльності, знаходить своє відображення у системі функцій, до яких належать:

–накопичувальна функція як діяльність юристів, спрямована на одержання, збереження і нагромадження правових знань та інформації;

–ретранслююча функція юридичного консалтингу як спеціального каналу поширення та передавання правових знань;

–транзакційна функція, спрямована на забезпечення ефективних угод на ринку, мінімізацію витрат економічних агентів, пов'язаних з використанням ринкового механізму передавання прав власності;

–реалізація загально-соціальних функцій права: інформаційно-пізнавальної, ціннісно-орієнтувальної, ідеологічно-виховної, культурно-історичної, комунікативно-компромісної; та суто юридичних функцій: регулятивної, охоронної, захисної;

–раціоналізуюча функція, яка характеризується тим, що правові знання та інформація, що є змістом юридичної послуги, є важливими чинниками досягнення клієнтами юридичного консалтингу цілей, отримання економічних результатів та оптимізації бізнесу, підвищення ефективності менеджменту організацій;

–інноваційна функція, що спрямована на сприяння соціально-економічному розвитку на основі нововведень шляхом формування правового простору інноваційної діяльності економічних агентів, правового захисту інновацій та інноваторів;

–регулююча функція – юридичний консалтинг, забезпечуючи суб'єктів господарської діяльності правовими знаннями та інформацією, безпосередньо впливає на їх економічну поведінку, координує та спрямовує її на оптимізацію використання ресурсів, підвищення ефективності та конкурентоспроможності.

Зазначені функції юридичного консалтингу реалізуються у процесі надання суб'єктам господарювання і населенню регіону юридичної допомоги через механізм регіонального ринку юридичних послуг.

За сферою впливу на регіональний розвиток юридичний консалтинг є комплексною складовою регіональної інфраструктури. По-перше, йому притаманна, з одного боку, диверсифікація – надання юридичних послуг з різних галузей права, з іншого боку, галузева спеціалізація фахівців з права. Це окремі індустрії, наприклад, авіаційний, будівельний, сільськогосподарський юридичний консалтинг тощо. Отже, юридичний консалтинг здійснює правове забезпечення розвитку як економіки регіону у цілому, так і її окремих галузей та підприємств.

По-друге, певні види юридичних послуг є необхідною складовою послуг різних підрозділів регіональної інфраструктури. Наприклад, послуги виробничої інфраструктури охоплюють юридичне обґрунтування певних проектів та рекомендацій, а також юридичний супровід їх реалізації; інноваційної інфраструктури – юридичні послуги в сфері права інтелектуальної власності; трансакційні послуги юридичного консалтингу є елементом ринкової інфраструктури регіону; послуги регіональної соціально-культурної інфраструктури, завдяки юридичному консалтингу, сприяють поширенню правових знань та інформації, формуванню правової свідомості та правової поведінки, розвитку правової культури; до послуг інформаційної інфраструктури регіонального розвитку слід віднести послуги юридичного консалтингу, які спрямовані на забезпечення економічних агентів правовою інформацією; елементом освітньої інфраструктури є навчальний юридичний консалтинг. По-третє, надання виробничих, інноваційних, соціально-культурних, інтелектуальних інфраструктурних послуг регіональним суб'єктам господарювання і населенню потребує юридичної експертизи щодо їх відповідності вимогам чинного законодавства.

Таким чином, юридичний консалтинг, реалізація функцій якого забезпечує формування та удосконалення правового простору регіонального

розвитку, є важливим чинником формування правової економіки регіону як системи економічних відносин суб'єктів господарювання, упорядкованих та скоординованих визнаними суспільством чи суспільними групами спільними регуляторами (правилами) економічної поведінки, що забезпечують їх рівні права, можливості, свободу і справедливість у процесі суспільної співпраці. Головними напрямками підвищення ролі юридичного консалтингу щодо правового забезпечення регіонального розвитку є розвиток регіонального ринку юридичних послуг; запобігання тінізації практичної юридичної діяльності; розвиток правової освіти та підвищення правової культури.

ЗАХОДИ З ВІДРОДЖЕННЯ ТУРИЗМУ В ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

О. А. МЕЛЬНИЧЕНКО, д-р наук з держ. упр., проф.,
професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я
Харківський національний медичний університет, м. Харків

Л. Є. АХТИРСЬКА, заступник директора Департаменту економічного розвитку, торгівлі та туризму – начальник управління інвестиційної діяльності, підприємництва та цінової політики
Луганська обласна державна адміністрація, м. Северодонецьк

Нині на Луганській області розташовано 606 туристичних об'єктів, у т. ч. 152 релігійних закладів; 21 музей; 1 ландшафтний парк; 95 природоохоронні території; 1 печера; 11 гідрологічних пам'яток природи; 4 пішохідно-кінних екскурсії; 14 оздоровчих комплексів; 3 закладів культурного дозвілля; 20 баз відпочинку; 194 пам'ятників; 11 закладів дозвілля та розваг); 68 екскурсійних маршрутів, відвідання яких сприяє національно-патріотичному вихованню тощо. Проте існуючий істотний потенціал більшості туристичних об'єктів використовується не повною мірою, що обумовлено невітнішим їх матеріально-технічним станом, проведенням АТО, тимчасовою (2015-2016 рр.) заборонаю проведення туристичних подорожей, екскурсій і походів в регіоні, а також недосконалим публічним управлінням розвитком туризму на регіональному рівні. Означене й обумовлює актуальність даного дослідження.

Передусім слід відзначити, що розпорядженням голови Луганської облдержадміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 09 серпня 2016 р. № 464 скасовано заборону проведення туристичних подорожей, екскурсій і походів на території Луганської області (окрім Станично-Луганського, Новоайдарського й Попаснянського районів, розташованих уздовж лінії зіткнення сторін між блокпостами першого та другого рубежів).

Проте, радше за все, не варто розраховувати на швидкі позитивні зрушення у цій царині, оскільки (передусім, через збереження "напруги" у зоні АТО та суміжних до неї територій) інвестори не квапляться вкладати

свої кошти у розбудову туристичної інфраструктури (нині на Луганщині розроблено й реалізуються лише 6 інвестиційних проєктів, у т. ч. 1 – у Біловодському та 5 – у Кременському районі), а без цього не слід очікувати масовий притік туристів.

Залучення інвестицій проблематичне без належного інституціонального забезпечення. Проте, попри наявність практично в усіх містах і районах Луганської області туристичних об'єктів, далеко не усі з них мають органи державної влади, чію діяльність спрямовано безпосередньо на розвиток туризму. Саме тому одним з перших "кроків" є активізації існуючих органів публічного управління у цій царині, а також покладення Северодонецькою та Рубіжанською міськими радами, й Станично-Луганською та Троїцької райдержадміністраціями повноважень щодо відродження (а згодом – розвитку) туризму на один зі своїх структурних підрозділів.

Другим "кроком" має стати розробка та прийняття "Програми розвитку туризму в Луганській області на 2018-2023 рр.", яка передбачає реалізацію конкретні заходи щодо відродження (розвитку) туризму з урахуванням специфіки регіону за цільовими ринками: *етнокультурний* – проведення етнофестивалів; *краєзнавчий* – підвищення престижу пізнання рідного краю за рахунок збільшення відвідувачів музеїв (історичного, краєзнавчого); *культурний* – відродження традиції відвідування театрів і музеїв; *медичний* – надання якісних й за прийнятну ціну медичних і стоматологічних послуг, які приваблять пацієнтів з інших регіонів і з-за кордону; *мисливський* – популяризація безпечного полювання в угіддях, що належать спеціалізованому комунальному підприємству "Мисливець"; *науковий* – розширення співробітництва науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів Луганщини та їхніх колег з інших регіонів і країн; *ностальгійний* – сприяння відвідуванню малої і великої Батьківщини, а також місць навчання, трудової діяльності, бойових дій; *освітній* – підвищення якості освіти та сприяння працевлаштуванню, отримання ліцензій на підготовку іноземних студентів та укладання договорів про визнання закордоном українських дипломів; *пізнавальний* – популяризація екскурсійних маршрутів, які знайомлять туристів з найкрасивішими й знаковими місцями Луганщини; *промисловий* – організація екскурсій на нині ледь функціонуючі колишні флагмани індустриальної Луганщини; *рекреаційний* – підвищення якості рекреаційних послуг і розширення мережі у найбільш придатних для цього місцях; *релігійний* – організація відвідувань культових споруд; *ресторанний* – організація ярмарку "Луганські Смаколики", конкурсів "Вулична їжа", "Висока кухня"; *риболовецький* – розширення мережі та покращання послуг з організації риболовлі на водоймищах області; *сільський ("зелений")* – популяризація відвідування існуючих і знов створених сільських садіб; *спортивний* – проведення традиційних змагань з різних видів спорту. Також доречним убачається створення рекреаційних зон за принципом "все

включено", що дозволить повніше виявити нашу гостинність і специфіку української кухні" [1, с. 178–179].

З урахуванням вищевикладеного матеріалу можна зробити такі **ВИСНОВКИ**.

Реалізація вищенаведених заходів стане вагомою запорукою не лише відродження сфери туризму, а і розбудови регіону та розвитку суміжних галузей, організації нових робочих місць, збільшенню надходжень до бюджетів усіх рівнів тощо. Продовження наукових розвідок за даною проблематикою сприятиме подальшому зміцненню енергетичної безпеки української економіки.

Література

1. Ахмедова О.О. Розвиток індустрії туризму як складова розбудови регіону. Державна економічна політика регіонального розвитку: монографія / О.О. Ахмедова, О.А. Мельниченко; за заг. ред. М.А. Латиніна. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2017. – С. 165–182.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ НАЛЕЖНОГО ВРЯДУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

О. С. ПРОНЕВИЧ, д-р юрид. наук, проф.,
головний науковий співробітник центру вивчення проблем адаптації
законодавства України до законодавства ЄС
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
Т. А. КОЛЯДА, канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Полісемантична категорія «врядування» використовується у вітчизняному дискурсі переважно в контексті пошуку шляхів імплементації людиноцентристських засад європейської парадигми належного врядування. Принципи належного врядування є важливою передумовою формування європейського адміністративного простору як сукупності закріплених нормативно спільних стандартів діяльності публічних адміністрацій, практична реалізація яких забезпечується відповідними процедурами та механізмами відповідальності. Білою книгою європейського врядування до засадничих принципів віднесено: відкритість (обмін інформацією між різними рівнями врядування, забезпечення громадянам доступу до інформації про існуючі проблеми та проведення широкої суспільної дискусії щодо шляхів їх вирішення); участь (залучення громадськості до «творення політики», налагодження багаторівневого партнерства з обов'язковим охопленням регіонів і міст); підзвітність (обов'язок кожного «актора» обґрунтовувати ухвалені рішення, пояснювати вжиті заходи і нести

відповідальність за свої дії); ефективність (досягнення на основі набутого досвіду прийнятного результату в оптимальні строки з найменшими витратами); узгодженість (гармонізація інтересів усіх суб'єктів при виробленні та прийнятті рішень). Належне врядування як законодавчо врегульовані «правила, процеси і поведінка» ґрунтується на багатовекторному, горизонтальному та вертикальному співробітництві для досягнення соціально акцептованих цілей. Останнім часом у провідних європейських демократіях прискіплива увага приділяється запровадженню стандартів належного врядування на місцевому (локальному) рівні, що об'єктивно зумовлено прагненням тісніше інкорпорувати локальні спільноти до процесу прийняття рішень та/або вироблення політики, посилити довіру населення до владних інституцій, а також підвищити якість надаваних адміністративних послуг. Безпосереднім наслідком публічно-управлінських процесів є трансформація відносин на зазначеному рівні від субординаційної дихотомії «керівник – громадянин» до ствердження паритету «постачальник адміністративних послуг – клієнт (платник податків як замовник послуг)».

Виняткове значення для формування нової філософії публічного управління мала Європейська стратегія інновацій та належного врядування на місцевому рівні, схвалена 15-ою Європейською конференцією міністрів, відповідальних за місцеве та регіональне управління (м. Валенсія, 15-16 жовтня 2007 року). У цьому документі в концентрованому вигляді артикульовано дванадцять засадничих принципів належного врядування на місцевому рівні, а саме: чесні вибори, громадське представництво та партисипація як інструменти рекрутування громадян до участі у вирішенні місцевих справ; чутливість (проактивне реагування органів місцевої влади на законні очікування та потреби громади); ефективність, результативність і раціональне використання ресурсів територіальної громади; відкритість і прозорість, забезпечення публічного доступу до офіційної інформації; верховенство права; етична поведінка; компетентність і спроможність посадових осіб органів місцевого самоврядування; інноваційний підхід та відкритість до змін; ощадливе і ефективне використання публічних фінансів та інших матеріальних ресурсів; сталий розвиток та орієнтація на довгострокові результати з урахуванням інтересів майбутніх поколінь щодо збереження національної (місцевої) культурної спадщини та навколишнього природного середовища; права людини, культурне різноманіття та соціальне згуртування; підзвітність посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Важливою складовою європейської дискусії щодо демонтажу архаїчної системи публічного управління є пошук підходів до організації належного врядування у мегаполісах. В резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи 1964 (2013) «Організація належного врядування в крупних містах» зазначено, що «крупні міста є своєрідними демократичними «лабораторіями», де мають створюватися законодавчі та інституційні умови, що полегшують і стимулюють проведення консультацій з громадянами, їх залучення до участі у суспільному житті на місцевому рівні». Особливо наголошено на

важливості організації транспарентного процесу консультацій з громадянами з питань розвитку міських територій, запровадженні освітніх програм з питань демократичної громадянськості для дітей і молоді, активнішому використанні комунікаційних технологій та соціальних засобів масової інформації.

Досвід провідних європейських країн свідчить про важливість суто технологічного аспекту управління публічними справами на рівні територіальних громад. Так, стратегічним напрямом еволюції місцевого самоврядування є смарт-регулювання (розумне врядування). Запроваджувана в окремих містах комплексна система інформаційно-комунікативної підтримки територіальної громади «Smart City» («розумне/комфортне місто») потенційно може стати потужним інструментом підвищення якості надаваних адміністративних послуг, зменшення вартості і споживання муніципальних ресурсів, налагодження державно-приватного партнерства у житлово-комунальній сфері (у першу чергу щодо використання альтернативних джерел енергії, розбудови інтелектуальної транспортної системи, впровадження технології «інтелектуальна споруда»), суттєвого покращання комунікації між органами місцевого самоврядування та населенням. У зазначеному контексті категорія «місто» розширено тлумачиться як власне населені пункти та сукупність об'єктів інфраструктури. Натомість «розумність міста» оцінюється за шістьма базовими критеріями (розумна економіка, розумна мобільність, розумне довкілля, розумні люди, якісне життя, розумне врядування).

Практична реалізація концепції «Smart City» сприяє зростанню інвестицій в людський та соціальний капітал, покращанню територіально-просторової організації на раціональних засадах, створенню безпечних і комфортних умов проживання. Фахівці виокремлюють десять найсуттєвіших ознак «розумного міста», а саме: інтелектуальні системи управління дорожнім рухом («перехоплюючі паркінги», системи супутникового моніторингу громадського транспорту); розумний підхід до вуличного освітлення (бездротова система управління міським вуличним освітленням, ощадні світлотехнічні пристрої); залучення мешканців до управління містом (електронний уряд, електронні петиції); «розумний будинок» (використання високотехнологічних пристроїв з метою підвищення рівня безпеки, управління освітленням і кліматом); створення стійкої міської мережі бездротового доступу до глобальної мережі Інтернет; розумний громадський транспорт (геолокація, моніторинг ситуації в салоні та зовні під час руху з використанням камер внутрішнього та зовнішнього відеоспостереження); сповіщення про надзвичайні ситуації (мережа оповіщення шляхом відправлення sms-повідомлень на телефони абонентів, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації); кнопки екстреного реагування; використання сонячних батарей; безготівкові платежі.

Зазначимо, що система інформаційно-комунікативної підтримки територіальної громади «Smart City» зазвичай впроваджується у мегаполісах.

Упродовж останнього часу кілька великих українських міст задекларували намір впровадити цю систему, однак найбільшого поступу в концептуалізації проблеми досягла столиця України. Так, відповідно до розпорядження виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 28.07.2017 № 916 «Про схвалення Концепції «КИЇВ СМАРТ СІТІ 2020» передбачено, що «концепція «Київ Смарт Сіті» покликана створити можливості для еволюції столиці, поєднуючи стратегічний підхід, технологічні досягнення та широке залучення громадськості до творення нової якості життя». Цим документом визначено такі пріоритетні напрями реалізації концепції «Київ Смарт Сіті»: активне використання сучасних інноваційних смарт-технологій; поліпшення використання даних, побудова відкритої сервісно орієнтованої архітектури та зміна моделі управління містом; ефективніша діяльність міської влади в інтересах киян (громадянин як кінцевий споживач послуг); зміна комунікаційної моделі міста на засадах залучення і взаємодії; заміна застарілої функціональної системи управління містом; створення спеціального офісу міського голови для виконання стратегічних завдань щодо трансформації управління згідно з міжнародними стандартами смарт-сіті; запровадження е-урядування містом та сучасної системи надання послуг; залучення різних постачальників на засадах відкритого та прозорого партнерства й відкритих тендерів тощо. Пріоритетними проектами для Київської міської державної адміністрації є «Система On-line», «Система електронних закупівель», «Управління майном», «Єдиний веб-портал міської влади», «Єдина система обліку» тощо.

Резюмуючи, зазначимо, що територіальна громада належить до ключових суб'єктів владних відносин, а одним з безумовних пріоритетів адміністративної реформи на місцевому (локальному) рівні є імплементація принципів належного врядування. Першочергово йдеться про створення належних умов для участі громадян у вирішенні місцевих справ і забезпеченні проактивної діяльності органів публічної адміністрації як постачальників якісних адміністративних послуг. Перспектива розбудови безпечного та комфортного простору за місцем проживання полягає у запровадженні комплексної системи інформаційно-комунікативної підтримки територіальної громади «Smart City». Створення в Україні окремих прецедентів смарт-регулювання дає підстави сподіватися на ствердження цивілізованої моделі вирішення основоположних проблем забезпечення нормальної життєдіяльності територіальних громад і підвищення якості життя кожної окремої людини.

РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

В. П. РЕШЕТИЛО, д-р. екон. наук, проф.

зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Д. Ю. РИЖЕВСЬКА, магістр

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

В економічній літературі термін “інфраструктура” вперше з’явився 1966 року в роботах американського економіста П. Розенштейна-Родана. Він запозичив цей термін з військового лексикону. Він запропонував ділити інфраструктуру на виробничу і соціальну. Незважаючи на значне поширення терміну, однозначного визначення в літературі немає. За іншими джерелами поняття “інфраструктура” вперше з’явилося у працях А. Маршалла і Д. Кларка. Вони встановили, що суспільні витрати на виробництво товарів значно перевищують витрати індивідуальних виробників. Різницю між цими витратами вони назвали “соціальним накладним капіталом”, а ефект його присвоєння – “зовнішньою економією”, тобто економією, яку дістають через присвоєння корисного ефекту від діяльності інфраструктурних галузей.

Сукупність галузей інфраструктури, що історично склалася з розвитком продуктивних сил і територіальним поділом праці є результатом людської праці, “капіталом” території, її “кровоносною системою”. Капіталомісткі об’єкти інфраструктури можуть економити капіталовкладення при подальших матеріальних і трудових витратах на виробництво. Тому територія з добре розвинутою інфраструктурою сприятливіша для розміщення промислових підприємств порівняно з неосвоєними районами. Багато країн і навіть цілих регіонів світу (Європа) отримали свій сучасний високий економічний розвиток лише завдяки розвитку інфраструктури.

Важливою особливістю інфраструктури є її гнучкість. Розвинена інфраструктура здатна швидко реагувати на зміну умов виробництва і життя населення. Наприклад, якщо змінюється напрям транспортних потоків при імпорті сировини, то територія з добре розвинутою інфраструктурою може переорієнтуватися на новий напрямок постачання. Інфраструктура може бути стимулятором або стабілізатором територіальної структури господарства. Незначні іноземні інвестиції в економіку України сьогодні зумовлені саме недостатнім розвитком транспортної, ринкової та інформаційної інфраструктури.

Інфраструктура не тільки прискорює (сповільнює) процеси суспільного виробництва, поліпшує умови життя суспільства, а і матеріалізує результати людських знань. Вона може виступати як джерело отримання інформації і водночас слугувати для перевірки наукових відкриттів. Тому вона є важливим чинником прискорення соціально-економічного розвитку території.

Чим більше розвинуті регіональні транспорт, зв'язок, енергетичне господарство, водопостачання, будівельні індустрія, складська мережа, тим вища, за незмінних інших умов, очікувана норма чистого прибутку в сфері матеріального виробництва. Це зумовлює приплив капіталу в регіон і в кінцевому підсумку – його економічне зростання.

Особливим видом інфраструктури є ринкова. Кожен з її елементів має досить чітке територіальне забарвлення. В Україні її розвиток гальмується невизначеністю економічних та політичних орієнтирів внутрішньої політики.

Одним із головних показників розвитку інфраструктури країни є загальна кількість інформації по ній, яка наводиться у довідниках. Особливе місце у складі виробничої інфраструктури займає *енергетична інфраструктура*. Вона включає в себе комплекс об'єктів і споруд електро-, тепло- і газопостачання, а також підприємства і організації, які виконують сукупність робіт енергоінфраструктурного профілю: проекти, будівельні, монтажні, пусконаладжувальні, ізоляційні, ремонтні, збутові. Стрижень комплексу енергетичної інфраструктури – енергетичні об'єкти і споруди, електростанції, лінії електропередач, знижувальні трансформаторні підстанції, мережі магістральних і розподільчих газопроводів, газорозподільні станції, котельні, теплопроводи та ін. У результаті експлуатації цих об'єктів забезпечуються потреби суспільства у певних видах енергії. Окремі види енергоінфраструктурних робіт пов'язані з обслуговуванням енергетичних об'єктів. Зокрема, цим займаються підрозділи відповідних організацій, або і окремі організації. Відомче регулювання енергетичної інфраструктури не завжди враховує функціональне призначення інфраструктурної діяльності. Кожне відомство має свої інтереси і часто не узгоджує їх з інтересами відомств, які управляють суміжними підрозділами. Тому висока ефективність діяльності окремих підрозділів ще не свідчить, що потреби споживачів у продукції і послугах задоволені. Тому в Україні на перехідному етапі перебудови енергоінфраструктури є необхідним спрощення і впорядкування організаційних структур управління, приведення їх у відповідність з вимогами ринкових відносин.

До провідних галузей виробничої інфраструктури належить і *транспортний комплекс і зв'язок*. Завдання щодо їх розвитку встановлюються у щорічних програмах економічного і соціального розвитку області за такими формами (додаток).

Транспортна система регіону дає змогу краще використати наявні на території ресурси, повніше задовольнити потреби господарського комплексу у перевезеннях. До транспортної системи належать: транспортні засоби, шляхи і споруди, що входять до галузевих видів транспорту, засоби технічного забезпечення функціональної готовності транспортної техніки, будівництво і забезпечення експлуатаційної готовності транспортних шляхів і споруд, система управління транспортними процесами і галузями транспортного комплексу.

Питання функціонування транспортних систем окремих регіонів України, погодження галузевого та територіального управління транспортом, госпрозрахункових взаємовідносин транспортних підприємств з територіальними органами потребують детальніших досліджень. Одним із методів оптимізації транспортної інфраструктури є складання транспортних балансів регіонів і окремих галузей, створення сітьових моделей потреб господарства у перевезеннях.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІННОВАЦІЙ В РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Л. І. ПРОНКІНА, канд. екон. наук, доц.
проф. кафедри економіки та обліку

Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків

Українське суспільство, яке обрало інноваційний шлях розвитку, ставить стратегічні цілі щодо прискорення технологічного розвитку економіки нашої країни, підвищення її конкурентоспроможності та інноваційності, «...що вимагають негайних та ефективних заходів, спрямованих на збереження наявного науково-технологічного потенціалу країни та підвищення ефективності його використання для подолання кризових явищ, що мають місце в економічному та соціальному розвитку» [1].

Згідно з Законом України про інноваційну діяльність, він визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в країні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

Згідно із цим Законом державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних.

У цьому Законі наведені нижче термін, який вживаються в такому значенні: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [2].

Й. Шумпетер дає визначення інновацій наступним чином: інновації – це комерційне впровадження нової продукції чи нових засобів виробництва[3].

Ф. Ніксон вважає, що інновація - це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що призводять до появи на ринку нових і поліпшених промислових процесів і устаткування [4].

На думку Б. Санто, інновація – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо інновація орієнтована на економічну користь, прибуток, її поява на ринку може принести додатковий прибуток [5].

За С. Валдайцевим, інновації (нововведення) – це освоєння нової продуктової лінії заснованої на спеціально розробленій оригінальній технології, що спроможна вивести на ринок продукт, який задовольняє незабезпечені існуючою пропозицією потреби. Нова технологія може також зробити доступною для споживачів істотно більшу кількість відомого їм продукту [6].

На нашу думку, інновації – це нововведення, комплексний процес створення, розповсюдження і використання нововведень для задоволення людських потреб.

Провідна роль інновацій в процесі соціально-економічного розвитку підприємства, величезне різноманіття джерел, напрямків і факторів інноваційної діяльності обумовили виникнення численних поглядів та думок. С цієї точки зору можна виділити чотири основні концептуальні підходи до вирішення цього наукового питання: науково-технічний; ринковий; підприємницький; інтелектуальний.

За Глобальним індексом інновацій. Встановлено, що у 2016 р. Україна посіла 56-те місце з-поміж 128 країн світу, що на 8 позицій краще порівняно з 2015 р. і на 7 – порівняно з 2014 р. [7].

Це пов'язано з тим що Україна піднялась у рейтингу ефективності інноваційної діяльності та такими субіндексами, як інфраструктура з 112 місця у 2015р. до 99 місця у 2016р. та творча діяльність з 75 місця у 2015р. до 56 місця у 2016р. Також, за допомогою цього рейтингу ми вияснили, які ж субіндекси заважають інноваційному розвитку України у 2016 році. По-перше це політична нестабільність у країні, за рейтингом 123 місце серед 128 країн світу. По-друге низька ефективність державного контролю 101 місце. По-третє слабкі інформаційні та комунікативні технології 87 місце та багато інших субіндексів [8].

За останні роки значно скоротилося фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету. Головним джерелом її фінансування виступають власні кошти підприємства, які у 2016 році склали 94,8 % загального фінансування, проти 59,3% у 2010 році та 0,79% у 2000 році.

Дослідження обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт свідчать про те, що у фактичних цінах він склав у 2000 році 1978,4 млн. грн., 2010 році – 9867,1 млн. грн., 2015 році – 12611,0 млн. грн. Але питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП постійно знижується з 1,16% у 2000 році, до 0,90 % у 2010 році, 0,64% у 2015 році.

Проаналізувавши структуру інноваційних активних підприємств, може виявити тенденцію зниження з кожним роком кількості цих підприємств. У 2016 р. відсоток інноваційно активних підприємств становив 17,3%, що на 1,2% більше ніж у 2014 р. Ця тенденція є підтвердженням того, що підприємствам необхідна державна підтримка та розробка державної інвестиційної та інноваційної політики щодо забезпечення структурних зрушень у промисловості України.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. - № 36. – Ст. 266.
2. Глобальный инновационный индекс : доклад [Электронный ресурс] / Всемирная организация интеллектуальной собственности, 2016. – 451с. – Режим доступа: <http://www.wipo.int/publications/en/>
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер; пер. с англ. Л. И. Кравченко. – Москва : Прогресс, 1982. – 455 с.
4. Инновационный менеджмент : учеб. для студ. вузов / [С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин и др.]. – Москва : ЮНИТИ, 2000. – 328 с.
5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто ; пер. с венгер. Н. А. Русак. –Москва : Прогресс, 1990. – 296с.
6. Чухно А. Актуальные проблемы стратегии экономического и социального развития на современном этапе / А. Чухно // Экономика Украины. – 2004. – № 5. – С. 15-24.
7. Индекс глобальной конкурентоспособности 2016-2017 р. (The Global Competitiveness Index) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf
8. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – Київ, 2015. – 336 с.

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА СЕЛА ЯК МОТИВАЦІЙНИЙ ЧИННИК І РЕЗУЛЬТАТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

А. А. ВОРОНКОВА, канд. еконн. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
Л. В. КУЦИНА, ст. викл. кафедри філософії та суспільних наук
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Під мотивацією розуміють сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, що існують усередині чи поза людиною, збуджують у ній ентузіазм, спонукають до активних дій та призводять до досягнення власних цілей і цілей організації, забезпечуючи, в кінцевому підсумку, підвищення ефективності праці і зростання рівня та якості життя. І хоча у всі часи праця була джерелом матеріальних і духовних цінностей, а проблема стимулювання людей до праці ніколи не втрачала своєї актуальності,

сьогодні у сільському господарстві майже не застосовуються форми і методи стимулювання, які б сприяли високій ефективності праці. Навіть матеріальне стимулювання, як основна складова загальної системи мотивації, перестало бути мотивом до праці і основою відтворення робочої сили. Так, за останні роки реальна середньомісячна заробітна плата працівників сільськогосподарських підприємств майже не зросла, а рівень бідності жителів сільської місцевості за останні 15 років, навпаки, підвищився з 28 до 38,8% (за межею абсолютної бідності сьогодні знаходиться до 80% жителів села). В умовах децентралізації влади питання мотивації сільськогосподарських працівників, набуває особливої гостроти. І це, з одного боку, пов'язане із специфікою сільськогосподарського виробництва, а з іншого – викликане трансформаційними процесами та сучасним станом економічної і соціальної сфер сільських територій.

Одним із чинників мотивації праці є соціальна інфраструктура села, яка опосередковано впливає на ефективність виробництва через основну продуктивну силу – людей, а її занепад призводить до погіршення трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств та зниження якості сільськогосподарського виробництва. З іншого боку, поліпшення рівня життя сільського населення знаходиться в прямій залежності від сільськогосподарського виробництва, а саме від агроформувань, які діють на території села, тобто від того, наскільки вони спроможні забезпечити працездатне населення повноцінними робочими місцями, забезпечити гідну оплату праці та брати участь у розбудові об'єктів соціальної інфраструктури на селі, яка підвищує привабливість території, сприяє покращенню якості трудового потенціалу, стримує відтік працездатного населення.

Реалії сьогодення: передача до комунальної власності об'єктів соціальної інфраструктури, яка раніше була власністю сільськогосподарських підприємств, та недостатність коштів у селищних рад; відсутність бажання у великотоварних підприємств і агрохолдингів вкладати фінансові ресурси у розвиток соціальної інфраструктури села; результат – занепад соціальної інфраструктури села, що призводить до погіршення трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств та зниження якості виробництва, а далі – вплив і деградація робочої сили, обезлюднення сіл, їх зникнення та поява депресивних сільських територій. Кількість сільських населених пунктів за 2007-2017 р.р. зменшилася на 185 од., а за 25 років (1991-2016) – на 468 сіл [1].

Проведене нами анкетування працівників одного із сільськогосподарських підприємств Тростянецького району Сумської області свідчить про зростання, порівняно з матеріальними чинниками, мотиваційної ролі складових соціальної інфраструктури (школи, дитячі садки, заклади охорони здоров'я, транспорт, зв'язок), які можуть забезпечити повноцінне життя та виховання дітей у сільській місцевості.

Нові можливості розвитку соціальної інфраструктури сільських територій в Україні з'являються в умовах процесу децентралізації влади.

Реалізація ж цих можливостей стикається з цілою низкою проблем і протиріч.

Наприклад, одна із можливостей – це підвищення якості освіти у сільській місцевості (необхідність якої цього року була доведена результатами вступної кампанії до закладів вищої освіти), проблема – закриття шкіл. Але розуміння реальних процесів завжди пов'язане з необхідністю розуміння контексту. Тобто, у нашому випадку реальність – кількість шкіл прив'язана до кількості дітей. При відсутності дітей відсутня раціональна мотивація підтримувати інфраструктуру школи. І це логічно: навіщо витрачати кошти на школу, де учнів менше, ніж вчителів. Звідси намагання вирішити проблему і – з'являється у школі учитель-універсал, який не тільки викладає декілька предметів, а й поєднує обов'язки директора, завгоспа, а, можливо, і прибиральниці. Така школа може забезпечити не освітню, а контролюючу (виховну) функцію – діти просто під наглядом, але освіта тут відсутня. Звідси, можемо зробити висновок: українське село поступово вмирає, а разом з цим відбувається деградація соціальної інфраструктури, що підсилює процес зникнення сіл. Змін не буде, доки на селі не з'являться економічні ресурси. Як альтернатива – оптимізація з метою більш економного використання наявного ресурсного потенціалу. У нашому прикладі – якісніша освіта за менші кошти. І це теоретично дуже просто вирішити шляхом укрупнення шкіл, що є цілком логічним, і Міністерство освіти пропонує створення «опорних шкіл». Але зовсім інша логіка у мешканців віддалених сіл, і у реалізації можливостей «опорної школи» вони бачать безліч проблем: якою буде відстань до великої школи, як буде організовано підвезення школярів, враховуючи відсутність дорожньої інфраструктури у сільській місцевості? Аналогічними є проблеми і при проведенні реформи охорони здоров'я.

Враховуючи все вище викладене слід зазначити, що в умовах сьогодення вирішити проблему соціальної інфраструктури на селі без державної підтримки неможливо. З іншого боку, реальні результати можна отримати тільки за умови системного підходу до реалізації можливостей та одночасного економічного і соціального розвитку села.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]: статистична інформація. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

А. А. ВОРОНКОВА, канд. еконн. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту, економіки та маркетингу
Л. В. КУЦІНА, ст. викл. кафедри філософії та суспільних наук
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Концептуальні засади реформи органів місцевого самоврядування в Україні були схвалені у 2014 році. Децентралізація спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, надання територіальним громадам повноважень та ресурсів з метою забезпечення місцевого економічного розвитку, створення умов для надання населенню високоякісних та доступних публічних послуг.

Метою децентралізації є передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування.

Практична реалізація здійснення реформи розпочалась у 2015 році, а впродовж 2016-2017 рр. було прийнято низку законодавчих і нормативних актів, що врегулювали проблемні питання процесу формування та розвитку спроможних територіальних громад. Ці кроки надали суттєвої динаміки практичній складовій реформи – формуванню об'єднаних територіальних громад.

Механізм проведення реформи заключається в наступному:

- 1) визначення територіальної основи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади;
- 2) розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів;
- 3) розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади;
- 4) визначення потреби в ресурсах на кожному рівні;
- 5) забезпечення підзвітності органів місцевого самоврядування перед виборцями і державою.

При об'єднанні громад експерти радять враховувати такі показники: чисельність громади не має бути меншою за 5–7 тис. осіб; питома вага базової дотації – не більш ніж 30 % від суми власних доходів; витрати на утримання управлінського апарату – не більш ніж 20 % від обсягу власного ресурсу громади (без трансфертів).

Нині в Україні налічується 366 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які вже працюють на прямих взаємовідносинах із держбюджетом. Оцінка фінансової спроможності кожної ОТГ проводиться на підставі результатів моніторингу виконання місцевих бюджетів за чотирма основними показниками: власні доходи на одного мешканця, рівень дотаційності бюджетів (питома вага базової/реверсної дотації у доходах),

питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах ОТГ (без трансфертів з державного бюджету) та капітальні видатки на одного мешканця (без субвенцій з державного бюджету).

За допомогою рейтингу кожна громада може проаналізувати ефективність мобілізації власних ресурсів, раціональність використання бюджетних коштів і прийняття якісних управлінських рішень.

Напрями підвищення ефективності об'єднаної територіальної громади:

- створення умов для розвитку малого і середнього бізнесу, що забезпечить підвищення самозайнятості та зайнятості населення громади;

- активізація роз'яснювальної роботи з платниками податків (оподаткування землі, яка оброблялася нелегально, введення туристичного збору від баз відпочинку, які працюють на території ОТГ);

- створення умов для виведення бізнесу із тіні (нелегальна здача майна в оренду, таксування, ведення бізнесу, підприємництво і т.п.)

Водночас існує низка проблемних питань, які потребують вирішення для успішного продовження реформи, темпи реалізації якої є занадто повільними, і це викликано тим, що:

- люди на місцях не зовсім розуміють сутність реформи, відповідно, не поспішають робити практичні кроки;

- не всі голови сільських, міських та селищних рад хочуть брати відповідальність на свої плечі, адже роботи у громаді значно більше;

- відсутність системного підходу до змін в місцевому самоврядуванні і до адміністративно-територіальної реформи;

- сьогодні у більшості громад залишається гострою проблема наявності та якості кадрів.

- інколи чиновники різного рівня не зацікавлені «ділитися» повноваженнями та усім, що з цим пов'язане;

- не відпрацьовані законодавчі та підзаконні акти, що стосуються реформування

Так, об'єднання громад – це річ добровільна, а адміністративно-територіальна реформа – річ примусова. Остання у нас не проводиться. Питання співпраці громад – це один механізм, об'єднання громад – інший механізм, а зміна меж адміністративно-територіальних одиниць – це третій механізм. Усі ці три механізми не пов'язані з поняттям адміністративно-територіальної реформи. У нас реформа місцевого самоврядування відбувається без попередньої реформи адміністративно-територіального устрою. А певні моменти в адміністративно-територіальному устрої здійснені шляхом прийняття закону про об'єднання територіальних громад, про внесення змін до складу адміністративно-територіальних одиниць, шляхом винесення міст із районного значення у міста обласного значення. Всі ці речі ситуативні.

Проводити реформу на місцях, тобто формувати спроможну громаду, мають ті, хто реально знається на ситуації. Але, враховуючи ситуацію, в якій перебуває наша країна, модель цієї реформи має бути запропонована

державою. Території не є настільки організованими і настільки освіченими, щоб дозволити собі організовувати свою діяльність. Якщо ж держава не буде керувати цією реформою, то може розпочатися некерований процес розпаду держави.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ю. В. ЄГОРОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії
*Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків*

Сьогодні в Україні особливої актуальності набуває реформа державного регулювання економічного розвитку регіонів шляхом децентралізації.

Інфраструктура займає ключове місце в економіці регіону і виступає фактором, який впливає на його конкурентоспроможність. Існує прямий зв'язок між можливостями того чи іншого регіону щодо прискореного економічного розвитку, залучення іноземних інвестицій та стану його інфраструктури.

На особливу увагу заслуговує розвиток регіональної інноваційної інфраструктури, оскільки саме вона сприяє розвитку сфери високих технологій, яка включає наступні галузі: біотехнології, фармацевтичну промисловість, медицину, нанотехнології, інформаційні та авіакосмічні технології, машинобудування, промислові та природоохоронні технології, енергетику, масові комунікації та ін.

Серед складових інноваційної інфраструктури слід зазначити: технополіси (зони науково-технічного розвитку), технопарки (дослідницькі, технологічні, промислові, аграрні), науково - технічні альянси, інноваційні центри (технологічні, регіональні та галузеві), бізнес - інкубатори (інноваційні та технологічні), спеціальні економічні зони та ін.

Найбільш поширеними регіональними інноваційними структурами в Україні стають технопарки і території зі спеціальним режимом інвестиційно-інноваційної діяльності.

Ефективними інноваційними структурами на сучасному етапі вважаються науково-інноваційні технологічні комплекси, створені на основі провідних вищих навчальних закладів. Саме вони здатні забезпечити інтеграцію вузів з реальним сектором економіки для розв'язання економічних проблем регіонів і реалізації цільових та галузевих програм.

Досвід розвинених країн свідчить, що створення відповідних об'єктів інноваційної інфраструктури сприяє удосконаленню галузевої структури

виробництва й соціально-економічному розвитку регіонів, широкому впровадженню інновацій у виробництво й підвищенню конкурентоспроможності продукції, застосуванню на рівні регіональної економіки нових форм господарювання відповідно до вимог світового ринку, забезпеченню ефективного зв'язку науки і бізнесу, прискореному просуванню інновацій на ринок.

Недостатній обсяг вітчизняних та іноземних інвестицій в розвиток інноваційної інфраструктури зумовлюють необхідність залучення додаткових джерел фінансування на місцевому рівні, а також створення сприятливого для інвестування середовища.

Набуття місцевими органами влади більш широких повноважень має на меті розширення власної фінансової бази за рахунок внутрішніх джерел та розробки відповідних механізмів акумуляції додаткових фінансових ресурсів до місцевих бюджетів.

Проте концептуальною базою для забезпечення розвитку регіональної інноваційної інфраструктури в умовах децентралізації є не лише розподіл фінансових ресурсів та повноважень, але й відповідальності між державою та місцевими органами влади.

Отже, сьогодні актуальним питанням для України залишається формування і розвиток високотехнологічної інфраструктури регіональної економіки, спроможної обслуговувати інноваційні виробництва та підвищувати її конкурентоспроможність.

ВИЗНАЧЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ІНФРАСТРУКТУРОЮ МІСТА НА ДОСВІДІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Х. І. КАЛАШНІКОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту і адміністрування
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сучасний стан господарської інфраструктури міст України не відповідає світовому рівню. Наявні теоретичні дослідження інфраструктури міст характеризується неповнотою щодо моделювання й оптимізації системи життєзабезпечення, а також слабкістю практичних рекомендацій з їх функціонування. У сучасних соціально-економічних умовах розробка методології ефективності надання житлово-комунальних послуг, на думку вчених О. Димченко [2], В. Бабаєва [3], С. Богачева [4], О. Карлової [5], О. Тищенко [6] є актуальною. Дослідження закордонного досвіду реформування міського господарства та інфраструктурних об'єктів набуває особливого значення при формуванням ефективних систем управління житлово-комунальним господарством, що є невід'ємною частиною інфраструктури міста.

Вирішення проблеми потребує удосконалення підходів до фінансування галузі, додержання ефективного використання бюджетних коштів під час реалізації державної політики, розроблення ефективних механізмів залучення позабюджетних коштів, зокрема коштів міжнародних фінансових установ та донорських організацій, для формування якісного нового житлового фонду і реформування житлово-комунального господарства в рамках розвитку публічно-приватного партнерства.

У Східній Германії до проведення реформування галузі житлово-комунального господарства ціни на житлово-комунальні послуги формувались державою і десятиріччями залишались на одному рівні [2]. Таке ціноутворення не дозволяло підтримувати на належному рівні активну інноваційно-інвестиційну діяльність і виділяти достатньо коштів на модернізацію комунальної інфраструктури. В результаті з'явилися наступні передумови реформування житлово-комунального господарства: зростання втрат ресурсів, відсутність інформації про технічний стан інфраструктури, недосконала система тарифного ціноутворення, яка не дозволяла прозоро аналізувати витрати. Основними засадами реформи було встановлення системи ефективного муніципального самоврядування. Для цього було необхідно: демонополізувати і акціонувати надавачів послуг, налагодити організаційно-економічні механізми втілення інновацій саме з метою модернізації комунальної інфраструктури. З колишніх житлових «агентств» були створені міські житлові підприємства. Загострилася проблема економії енергоресурсів. Виникли перші банки сприяння розвитку житлово-комунального господарства, які підключили під державні гарантії свої кошти в ремонт квартир - утеплення, і вже це дало ефект економії коштів: у платежах відбулося зниження з 2,10 ДМ Ум² до 1,00 ДМ Ум² площі житла. На перехід до нового рівня економічного стану та надання послуг Германії знадобилось 10-12 років.

У США знайшла розвиток інша модель, там існує федеральний і муніципальний уряди. Федеральний уряд приймає загальні стандарти якості, безпеки, енергоспоживання та праці. Вони встановлюються федеральним законом і мають впроваджуватися кожним окремим штатом. На місцевому рівні муніципальні органи влади створюють комунальні підприємства, які мають муніципальну або приватну форму власності, працюють за контрактом з муніципалітетом, і діяльність яких є фінансово незалежною. При визначенні тарифів на комунальні послуги в США використовується два основних підходи. Перший підхід передбачає визначення тарифної плати у вигляді фіксованої і змінної частини. Інший підхід передбачає визначення тарифної плати за приєднання та за вартість виробництва і надання послуг [3].

Польща почала проведення тарифної реформи у галузі водопровідно-каналізаційного господарства з реструктуризації комунальних підприємств у самоокупні організації, діяльність яких регулювалася б органами місцевого самоврядування, і які б надавали свої послуги за ціною, що повністю

покриває вартість виробництва та надання послуг [6].

Проблема інвестицій і кредитів, як заявляють адміністратори й фахівці теж має своє рішення. Характеристика механізму управління та функціонування міста, підкреслює взаємозв'язок соціальних і економічних чинників, виділяє міжрегіональні і внутрішні зв'язки, характерні для міста як відкритої соціально-економічної системи. Тому необхідно в комплексі враховувати вплив соціологічних і економічних законів, що пояснюють основний системо утворюючий зв'язок – спосіб життя населення з рівнем загального розвитку міста.

Аналізуючи вище викладене, можна зробити такий висновок, що розвиток і вдосконалення систем управління інфраструктури міста включає дослідження з питань соціально-економічних особливостей міського господарства, його реформування, формування ринкових механізмів функціонування й розвитку, нові підходи та принципи формування цінової і тарифної політики та теоретичні основи управління господарством міського комплексу. Сучасний стан елементів інфраструктури міст потребує активізації інноваційно-інвестиційної складової розвитку і додаткової бюджетної підтримки та змін в законодавстві для надання більшої самостійності.

Література

1. Закон «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О.В. Димченко; Харків: ХНАМГ, 2009. – 356 с.
3. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В.М. Бабаєв. – Харків: Видавництво ХарPI НАДУ, 2004. – 188 с.
4. Богачев С.В. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы: монография / С.В. Богачев // НАН Украины. Ин-т економіко-правових досліджень. – Донецьк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 381 с.
5. Карлова О.А. Теорія і практика розвитку інфраструктури міста: монографія / О.А. Карлова. – Харків: Видавництво «ФОРТ», 2010. – 280 с.
6. Тищенко О.М. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи: монографія / О.М. Тищенко. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 368с.

ІСТИТУЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Н. В. КРАВЧЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки, організації та управління підприємствами
*Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний
університет», м. Кривий Ріг*

Сучасний етап реалізації економічних реформ вимагає побудови дієвого механізму функціонування регіонів та забезпечення їх фінансової незалежності. Особлива місце у цьому процесі належить формуванню і

розвитку регіональної інфраструктури, яка має свої особливості, обумовлені значенням регіону в господарському комплексі країни, ступенем його економічної самостійності, забезпеченості цієї самостійності нормативно-правовою, матеріальною, фінансовою та кадровою базою. Вагомість інфраструктури в регіональному розвитку полягає у створенні та сприянні взаємовідносин між суб'єктами регіональної політики, які знаходяться у певному полі «правил гри», тобто в інституціональному середовищі. Без урахування стану вже існуючих інститутів та розуміння механізмів змін і формування на їх основі нового інституціонального середовища не можна зрозуміти реальні причини відторгнення реформаторських заходів на регіональному рівні. Отже, розвиток регіональної інфраструктури не забезпечується автоматично, а потребує наявності сприятливого інституціонального середовища.

Попри різноманітності визначення сутності «інституціонального середовища», у більшості наукових доробках підкреслюється структура і функціональне призначення інституціонального середовища, а саме: сукупність інститутів, які накладають певні обмеження на поведінку суб'єктів і одночасно стимулюють їх до тих чи інших дій. Основною функцією інституціонального середовища є скорочення трансакційних витрат. Досліджуючи інституціональне середовище формування і розвитку регіональної інфраструктури, слід акцентувати увагу на наступних положеннях: по-перше, враховувати складну взаємодію формальних і неформальних інститутів; по-друге, в основі вибору системи правил необхідно виходити, на нашу думку, не стільки з природи інститутів, скільки з властивості віддачі (результативності) інститутів, що застосовуються; по-третє, врахувати механізм інституціонального проектування.

Щодо першого положення, то заслуговують на увагу наукові надбання А. Е. Шастітко [1, с. 97-100; 106], який на основі аналізу праць Д. Норта та інших неоінституціоналістів виділив шість форм взаємозв'язку між формальними і неформальними інститутами. Слід визнати, що формальні і неформальні інститути можуть співвідноситися як субститути, компоненти, або незалежні правила. У той же час слід розмежовувати властивості і механізм взаємодії формальних і неформальних правил. Коли ми говоримо про взаємозамінності чи взаємодоповнюваності правил, мова йде про їх властивості. Коли ж аналізується спосіб їх взаємного впливу при одночасному використанні йдеться про механізм взаємодії. З нашої точки зору, можна виділити наступні типи взаємодії: взаємне посилення (синергетичний ефект); взаємне ослаблення; суперечність один одному; поділ сфер впливу (мирний, або конфліктний). Перераховані типи взаємодії існують і всередині самих формальних і неформальних правил, тобто різні формальні правила також можуть співвідноситися як субститути, компоненти, або бути незалежними один від друга. Те ж стосується і неформальних правил.

Характеризуючи інституціональне середовище розвитку регіональної інфраструктури, значну увагу, на нашу думку, слід акцентувати на класифікації інститутів по їх взаємозв'язку з даним процесом та характеру впливу на нього. У якості критеріїв системи інститутів пропонується прийняти: рівень дії (регіон або окремі процеси); достатність (обсяг дії: достатньо набору правил або ступінь співпадання (повна, часткова)); функціональність (ступінь охоплення інституціональною нормою; сумісність правил один з одним і з об'єктом впливу; ступінь впливу на окремі процеси і напрямки; ефективність досягнення поставлених цілей); час дії (застарілі інститути, які потребують заміни або оновлення; застарілі інститути, які є шкідливими і заважають реалізації заходів; хибні інститути, які є гальмом розвитку процесу; інститути, які відповідають необхідним умовам).

Важливим складником інституціонального середовища є проектування інститутів, яке складається із трьох частин: коректування "старих" правил, уведення нових інституціональних угод у рамках існуючого інституціонального середовища і введення нових елементів інституціонального середовища або трансплантація економічних інститутів [2, с. 379]. Нехтування принципами інституціонального проектування призводить до інституціональної пастки, тобто спотворену форму інституту, у якій інституційні відносини зумовили вектор розвитку, не сприятливий безпосередній реалізації їхньої сутності. Інституціональні пастки породжені, головним чином, загостренням невідповідності та протиборством нових і старих, формальних та неформальних інститутів, що призводить до виникнення ряду проблем. До останніх слід віднести: а) загальну слабкість розвитку демократичних і формальних механізмів специфікації та захисту прав власності; б) використання економічної влади як джерела рентного шляху (переважаючий у сучасних умовах) отримання прибутку (на відміну від інноваційно-технологічного); в) можливість обходу формальних правил як за рахунок недосконалості нормативно-правової бази, так і за рахунок готовності владних структурних органів і суб'єктів господарювання не виконувати її; г) обмеженості застосування формальних інституціональних практик в результаті недосконалості правової бази, інвестиційно-інноваційна модель розвитку де – факто залишається декларацією; д) домінування короткострокових інтересів над довгостроковими у господарюючих суб'єктів.

Формування і розвиток регіональної інфраструктури потребує створення належного інституціонального середовища, яке б формувало сучасні основи конкурентоспроможності регіону. Насамперед ідеться про продуктивні стимули до експансії творчої праці, нарощування людського та інтелектуального капіталу, до інноваційної діяльності, а також акумулювання надходжень до таких систем вільних фінансових коштів. Цього можна досягти, враховуючи складність та ієрархічність інституційної структури, характерними елементами якої є:

1. Комплементарність інститутів. Формальні і неформальні правила настільки пов'язані між собою, що не можна потягти за один ланцюг, не

штовхаючи іншого. Ось чому інститути, імпортовані з інших країн і які досягли там своєї мети, можуть її не досягти у країні – імпортера.

2. Неоднорідність складу інститутів, оскільки правила поведінки, що регламентують дії учасників певного процесу, доповнюються правилами контролю і примусу до їх виконання.

3. Різна швидкість зміни рівнів інституційної структури. Найбільш інертними є неформальні правила (звичаї, традиції, цінності) і потребують більш тривалого часу для перетворень.

4. Відмінність інструментів цілеспрямованої дії на різні рівні структури. Так, закон або чергова зміна до закону можуть бути прийняті з використанням адміністративного ресурсу або лобіювання політичних гравців. Якщо новий закон спрямований на те, щоб змінити прийняті раніше неформальні схеми поведінки, то це потребуватиме адміністрування його виконання. Для впливу на соціально – ціннісні орієнтації, культуру, звички тощо використання адміністративних методів є обмеженим (а в деяких випадках і шкідливим). Знадобиться немало зусиль щодо легітимізації нових правил та забезпечення їх підтримки більш широким соціальним середовищем.

Формування дієздатного інституційного підґрунтя розвитку регіональної інфраструктури сприятиме: узгодженню інтересів держави, регіону, місцевої громади в процесі реалізації державної регіональної політики; налагодженню дієвої взаємодії по лінії «влада – бізнес-структури – громадськість»; стимулюванню розвитку соціокультурної складової на місцях та відкриття нових можливості щодо підвищення конкурентоспроможності регіону; створенню умов для інвестиційної привабливості регіону та оновлення технологічної бази; забезпечення сприятливого клімату для розвитку підприємництва, малого та середнього бізнесу.

Література

1. Шаститко А.Е. Новая институциональная экономическая теория: монография / А.Е. Шаститко. - 3-е изд., перераб. и доп. – Москва: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002.– 591 с.

2. Федотов О.О. Інституційне проектування інноваційних процесів: проблеми та механізм / О.О. Федотов // Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. – 2015. - Вип. 1.- 2015. – С. 379-384.

МЕХАНІЗМ РОЗРОБКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

М. А. МАЩЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри політичної економії
*Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця,
м. Харків*

Досягнення збалансованого розвитку економіки держави обумовлює вирішення наступних завдань:

- аналіз економічного та соціального стану економіки держави;
- розробка та впровадження напрямків реформування розвитку держави;
- контроль за виконанням заходів щодо реформування.

Формування ефективної економіки залежить від ступеню впливу напрямів та умов на рівень економіки.

Система організаційно-економічних і правових заходів із запобігання економічним загрозам являє собою механізм забезпечення інвайронментальної безпеки.

Елементами механізму забезпечення інвайронментальної безпеки виступають: аналіз економіки й навколишнього середовища; розробка граничнодопустимих значень еколого-економічних показників; протистояння з боку держави внутрішнім та зовнішнім погрозам.

Згідно методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [2] економічна безпека містить наступні складові: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Інвайронментальна безпека включає економічну безпеку та екологічну безпеку.

Механізм забезпечення інвайронментальної безпеки здатний ефективно функціонувати лише за виконання належних вимог:

- комплексність, що являє собою врахування всіх проявів погроз на безпеку;
  - системність, включає врахування впливу внутрішніх та зовнішніх погроз на безпеку;
  - варіантність, яка обумовлює розробку сценаріїв розвитку вирішення конфліктів та суперечностей в суспільстві;
  - проведення заходів, які спрямовані на охорону життя та здоров'я людини;
  - моніторинг заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки.
- На рис. 1 представлено механізм інвайронментальної безпеки.

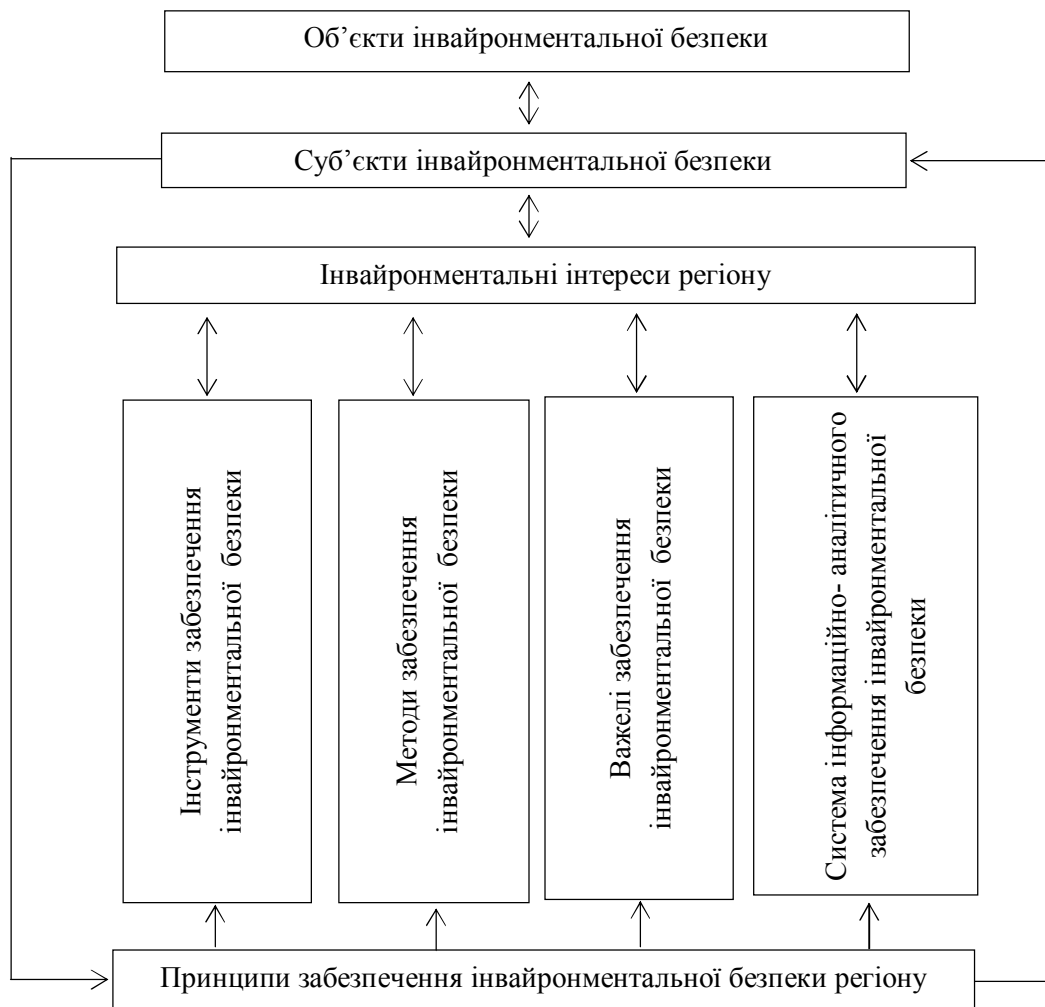

Рисунок 1 – Механізм забезпечення інвайронментальної безпеки

Розглянемо функції механізму забезпечення інвайронментальної безпеки. Під функцією розуміють призначення. До головних функцій можна віднести:

- регулююча, сутність якої полягає у регулюванні відносин між суб'єктами економіки;
- соціальна, призначення якої боротьба з диференціацією у суспільстві;
- контролююча, сутність якої полягає у моніторингу соціальних проблем.

Об'єктом інвайронментальної безпеки є соціально-еколого-економічні системи різного масштабу й рівня (країна, регіон, підприємство, природний комплекс і взаємозв'язок між ними), тобто вся еколого-економічна система й еколого-економічні відносини в рамках цієї системи.

Еколого-економічні інструменти – інструменти, які мають за мету досягнення балансу інтересів держави, товаровиробників та суспільства в цілому та їх діяльності, спрямованої на рішення екологічних проблем.

Таким чином, необхідним є вибір таких еколого-економічних інструментів, які є адаптованими для національної економіки, що дозволить знизити втрати від використання природних ресурсів, а також забезпечить

відтворення природних ресурсів в економіці. На сучасному етапі використання еколого-економічних інструментів характеризується тим, що їх кількість постійно зростає. Це дозволяє провести детальний аналіз та оцінку від використання природних ресурсів.

Література

1. Кліменко О. М. Інвайронментальна економіка: навчальний посібник. / О. М. Кліменко, М. А. Машенко. – Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 209 с.
2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 № 1277) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukA&tag=MetodichniRekomendatsii>

МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА, ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Н. В. МОЖАЙКІНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Регіональна економіка досить складний об'єкт дослідження як в плані аналізу, так і прогнозування її розвитку. Потрібно враховувати безліч різних чинників, що впливають на регіональний розвиток. В умовах інформаційного розвитку, значну увагу слід приділяти методам орієнтації у фактичному матеріалі науки, методам його застосування. Причому з точки зору практичного застосування метод повинен відповідати таким його властивостям, як ефективність, ясність і зрозумілість, надійність.

Методологічну основу аналізу розвитку регіону утворює парадигма, яка визначає, що регіон не суто автономний об'єкт, а багатофункціональний організм, що розвивається на основі вертикальних (центр – регіони) і горизонтальних (міжрегіональних) взаємодій, включений в систему світогосподарських зв'язків. Таким чином, аналіз і прогноз територіального розвитку як взаємодіючої системоутворюючої конструкції повинен вбудовуватися в загальне стратегічне соціально-економічне розвитку країни. Це націлює на неминучий пошук єдності регіональної та української економічної політики, спрямованої на подолання просторових нерівностей: відмінностей в обсягах сформованого валового регіонального продукту на душу населення, що відбивається на рівні та умовах життя, в зайнятості і безробітті, в темпах розвитку окремих регіонів, в умовах для підприємницької діяльності і т.п.

Завдання аналізу повинні узгоджуватися з завданнями регіональної економічної політики. Чітка постановка завдань регіональної політики і вибір засобів їх вирішення вимагають виявлення причин просторових нерівностей,

щоб встановити об'єкти державного втручання. До їх числа відносять: відмінності природно-кліматичних умов життя і підприємництва в окремих районах країни; масштаби, якість і напрямки використання природних ресурсів, які визначають «продуктивність» регіону. Цей фактор впливає не тільки на розвиток окремих галузей (сільське і лісове господарство, рибальство), але і на умови розміщення промисловості і життя людей; периферійне або глибинне положення районів, внаслідок чого посилюється вплив транспортних витрат на формування цін і широту ринків збуту – погані транспортні та комунікаційні зв'язки периферійних районів ускладнюють їх економічний розвиток; застаріла структура виробництва, запізнення з введенням інновацій; переваги від близькості до агломераціям, що ведуть до перетину в регіоні міжгалузевих зв'язків, появи можливостей інтеграції місцевих виробників з великими міжрегіональними виробничо-господарськими структурами; тенденції в економічному розвитку країни; стадія технологічного розвитку, що впливає на ті чи інші види виробництва товарів (сировинні ресурси, проміжні продукти, товари кінцевого споживання, послуги і т.д.); політичні умови, форми загальноукраїнської і регіональної політики; інституційні чинники, що визначають ступінь регіональної автономії, соціально-економічний розвиток та ін.; фізичні фактори розміщення: наявність або відсутність аеропортів, транспортних систем, промислових майданчиків, забезпеченість телекомунікаційними системами та ін., тобто рівень розвиненості виробничої інфраструктури; більший або менший зовнішній контроль над фірмами, що функціонують в регіоні (або незначну питому вагу фірм, заснованих місцевими підприємцями); соціально-культурні фактори: ступінь урбанізації, освіченість населення, наявність наукового центру та ін.

Узагальнюючими показниками ефективності господарської діяльності на території регіону є продуктивність суспільної праці – виробництво валового регіонального продукту на одного зайнятого в сфері матеріального виробництва. Для аналізу соціального розвитку становить інтерес показник ВРП на душу населення. Комплексний підхід до аналізу дозволяє виявити ефективність взаємодії виробничої, фінансової і соціальної сфери.

У середньо- та довгостроковому прогнозуванні фактори соціальної стабільності вельми важливі, тому показники соціальної статистики також повинні бути проаналізовані. Для характеристики соціальної ситуації застосовують систему соціальних індикаторів, що охоплює наступні основні сфери: доходи населення, зайнятість, забезпеченість населення послугами соціального характеру (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та ін.), демографічна ситуація, криміногенність, екологія.

Мета ретроспективного аналізу полягає в тому, щоб на основі оцінки стану регіональної економіки визначити шляхи розвитку та особливості розміщення продуктивних сил в нових ринкових умовах, що дозволить використовувати найважливіші передумови і переваги регіону для нарощування економічного потенціалу. Це важливо для подолання і

виправлення виникаючих диспропорцій і надмірної диференціації в рівнях регіонального розвитку. Регіональна політика повинна в першу чергу визначати основний вектор економічного зростання на власній території, враховувати зазначені диспропорції і нерівності щодо різних підсистем регіону з метою їх усунення. Її мета – звести до мінімуму ті нерівності.

Разом з тим основні методологічні підходи до аналізу стану економіки регіону, дозволяють оцінювати наслідки політичних рішень на підприємницьку активність, формування інвестиційного клімату та інше. Особливо важливим результатом аналізу стає виявлення причин нерівномірного розвитку українських регіонів і факторів, що збільшують розрив між регіонами за рівнем ВРП, інвестицій, доходів населення. В рамках аналізу також можливо оцінити реакцію бізнесу на дії влади і як результат зміни в регіоні динаміки інвестицій і ефективності виробництва. У підсумку, застосовуючи різні методи аналізу, ми визначаємо можливості формування позитивної економічної політики з метою стимулювання економічного зростання регіональної економіки при активній дії механізмів державного регулювання.

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ЭКОНОМИКИ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ДОСТИЖЕНИЯ РАЗВИТОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЕГИОНОВ

А. О. МОСКВИНА, канд. экон. наук, доц.,

доц. кафедры экономической теории и международной экономики

М. Ю. ОБОДЕЦ, студ.

Харьковский национальный университет городского хозяйства

имени А. Н. Бекетова, г. Харьков

Как показала практика, тотальный контроль президентской вертикали не может обеспечить динамичного развития всех территорий государства. В отсутствие налогово-бюджетных стимулов разрывы в региональном развитии вырастают, большинство регионов становится дотационными. Центральная власть получает возможность произвольно распоряжаться ресурсами местных советов, в ручном режиме регулируя доступ к средствам местной власти. При такой структуре управления, когда назначения на местном уровне происходят сверху, реальной ответственности перед населением за принимаемые решения местная власть не несёт. Местный бизнес и региональные элиты оказываются подчиненными крупно-монополистическому капиталу, имеющему широкое представительство в центральной власти. Большая часть экономической активности на местах вынужденно выводится в тень. Ускоряется процесс деградации локальной инфраструктуры, систем жизнеобеспечения и инженерных коммуникаций, что существенно влияет на качество жизни людей.

Инфраструктура, как часть производственной системы, имеет ярко выраженный региональный характер, и представляет собой совокупность систем жизнеобеспечения производственно-экономического и социального комплексов региона.

Поскольку инфраструктура является внешним, обеспечивающим условием функционирования производственных, социальных комплексов региона, уровень ее развития должен соответствовать и определять общий уровень социально-экономического развития той или иной территории. Элементы инфраструктуры распределены по территории государства с различной степенью плотности. Отставание в уровне развития инфраструктуры приводит к тому, что производственная, социальная, финансовая сфера региона будет развиваться в неэффективных условиях. Материальные, информационные, финансовые потоки в этом случае будут затруднены.

Развитая инфраструктура является важным условием успешного функционирования всех комплексов в регионе. Проблемы ее развития относятся к компетенции органов как государственного, так и муниципального управления. Стимулирование государственными и муниципальными органами управления опережающего развития инфраструктуры является эффективным методом косвенного воздействия государства на развитие экономики в целом.

В то же время сторонники децентрализации продолжают настаивать на необходимости передачи полномочий и финансов на местный уровень. Так проблемы обеспечения развития элементов инфраструктуры, привязанных к территории конкретного региона, обеспечивающих межрегиональные материальные, информационные потоки, относятся в большей степени к компетенции региональных органов власти и управления.

В этом случае единственно верным решением оказывается децентрализация, ослабляющая влияние центра на жизнь местных громад. Тезис о децентрализации был охотно поддержан многочисленными региональными элитами, увидевшими в ней шанс избавиться от навязчивого контроля и вмешательства со стороны центральных властей, которые волонтаристским образом перераспределяли общественные ресурсы в свою пользу.

Полноценное местное самоуправление предоставит перспективы развитию государства и даст возможности каждому человеку найти свое место и влиять на эту перспективу через участие в жизни громады, в том числе экономической, вернет людям возможность реализоваться в своей стране. Реформа местного самоуправления согласуется с реформой региональной политики – заданием государственной региональной политики является поддержка стратегических для регионов проектов с тем, чтобы “подтянуть” регионы, которые имеют экономические трудности. Создание полноценного местного самоуправления – это предпосылка для уравновешенного развития территорий с учетом их особенностей.

Децентралізація стала нашої можливістю для громад вирішити ті проблеми і питання, які роками висіли в повітрі через відсутності засобів і повноважень. Об'єднуючись, громади закладають важливі основи для свого економічного розвитку в перспективі. При об'єднанні громад обов'язково повинні враховуватися історичні, природні, етнічні, культурні і інші фактори.

Реформа децентралізації відповідає потребам створення розвинутої інфраструктури регіонів. В результаті фінансової децентралізації місцеві бюджети збільшаться, що дозволить отримати територіальні, земельні, демографічні і інші ресурси, і облаштувати інфраструктуру.

При вивченні соціальної динаміки в напрямку децентралізації, можна побудувати сукупність причинних зв'язків, які рухаються одне за одним по мірі розсіювання відносно людських факторів в область формування зовнішньої, по відношенню до суспільства, інфраструктури. Де перші пункти, найбільш піддані залежності від децентралізованого розподілу інформації, будуть, на сьогоднішній день, мати великий коефіцієнт кристалізації, зменшується в процесі вивчення до пунктів інфраструктурного характеру: децентралізована система освіти, системи самоорганізації суспільства, наука, енергетика, система комунікацій, система розподілу доданої вартості.

В зарубіжній практиці помітна закономірність того, що більш багаті країни, які ефективно функціонують розвинутою інфраструктурою, є більш децентралізованими. Тому децентралізація економіки є необхідною умовою досягнення розвинутої інфраструктури регіонів України, так як оновлення інфраструктури повинно бути одним з ключових пріоритетів в ході політики децентралізації економіки.

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

О. В. НАЗАРЕНКО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри загальної економічної теорії
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Інфраструктура (від лат. *infra* – під, нижче, *structure* - будова, розташування) – дослівно означає частину будь-якого об'єкта, його основу, свого роду базу. Під виробничою інфраструктурою регіону слід розуміти сукупність галузей, які забезпечують нормальний хід суспільного виробництва через надання послуг з обміну результатами діяльності між

підприємствами матеріального виробництва. Зокрема, до інфраструктури належать підприємства і організації електро-, тепло- і газопостачання, транспортні підприємства різних видів, організації матеріально-технічного постачання і збуту продукції, інформаційного та ділового обслуговування тощо. Особливе місце у складі виробничої інфраструктури займає *енергетична інфраструктура*. Вона є невід'ємною частиною господарського комплексу територій усіх таксономічних рангів і включає в себе комплекс об'єктів і споруд електро-, тепло- і газопостачання, а також підприємства і організації, що виконують сукупність робіт енергоінфраструктурного профілю: проектні, будівельні, монтажні, пусконаладжувальні, ізоляційні, ремонтні, збутові.

Відомче регулювання енергетичної інфраструктури не повною мірою враховує функціональне призначення інфраструктурної діяльності. Кожне відомство має свої інтереси і часто не узгоджує їх з інтересами інших відомств, що управляють суміжними підрозділами. Тому висока ефективність будь-якого з підрозділів енергоінфраструктури не завжди означає, що потреби споживачів у продукції і послугах належно задовольняються. Підвищити ефективність енергетичної інфраструктури можна передусім при регіональному підході до її регулювання та організації управління. Найбільш ефективним способом реалізації цього підходу є розробка цільової комплексної програми розвитку енергоінфраструктури в країні.

Регулювання комплексного розвитку *транспортної системи регіону* дає змогу краще використати наявні ресурси, повніше задовольняти потреби господарського комплексу в перевезеннях. До транспортної системи належать: транспортні засоби; шляхи і споруди, що входять до галузевих видів транспорту; засоби технічного забезпечення функціональної готовності транспортної техніки; будівництво і забезпечення експлуатаційної готовності транспортної техніки; будівництво і забезпечення експлуатаційної готовності транспортних шляхів і споруд; система управління транспортними процесами і галузями транспортного комплексу.

Питання функціонування транспортних систем окремих регіонів України, погодження галузевого і територіального управління транспортом, госпрозрахункових взаємовідносин транспортних підприємств з територіальними органами поки що досліджені недостатньо. Дедалі гострішими стають транспортні проблеми на регіональному рівні, розв'язання яких вимагає посилення територіального підходу до управління транспортною системою. Зокрема, необхідно формувати організаційні структури, які відповідають принципу оптимального поєднання галузевого і територіального управління; впроваджувати госпрозрахункові відносини між транспортними підприємствами і територіальними органами управління.

Прогнозування регіонального розвитку транспорту має враховувати пропозиції всіх транспортних підприємств на території цього регіону, а також місцевих органів, що дасть змогу ув'язати показники галузевих і

регіональних прогнозів. Прогнози діяльності підприємств і об'єднань по всіх видах транспорту повинні ґрунтуватись на транспортних балансах регіонів і галузей за видами і напрямками перевезень вантажів. Це дає змогу оптимізувати транспортні зв'язки, створити сітьову модель потреб господарства в перевезеннях. Розробка територіальних балансів створює умови для прогнозування вантажних перевезень всіма видами транспорту за єдиною методологією. Основними показниками роботи транспортної системи регіону є вантажо- і пасажирообіг, кількість відправлень вантажів і пасажирів. На основі цих даних вивчають інші показники роботи транспорту на перспективу (потреба в рухомому складі, розвитку транспортної мережі, паливі, матеріалах та електроенергії).

До виробничої інфраструктури належить також *інвестиційно-будівельний комплекс*, підприємства та організації якого втілюють у життя регіональну інвестиційну політику. Основною формою управління цим комплексом є програмування. Регіональні інвестиційні програми визначають пріоритетні сфери вкладення інвестицій. При складанні програм важливе значення має інвестиційна привабливість регіонів.

Розвиток виробничих зв'язків у регіоні визначається темпами зростання продуктивних сил та характером їх розміщення, рівнем спеціалізації і кооперування виробництва. Основними показниками виробничих зв'язків є: обсяги валової продукції наданих послуг у натуральному вираженні; обсяги капітальних вкладень і введених у дію основних фондів; показники розвитку матеріально-технічної бази зв'язку (кількість відділень зв'язку, довжина ліній зв'язку, потужність міських і сільських АТС, кількість установлених телефонних апаратів та ін.).

Як і раніше, однією з важливих для регіонів залишається проблема мобілізації коштів на кардинальне оновлення і заміну зношеного і застарілого обладнання та інших елементів основного капіталу виробничої інфраструктури.

Ефективний розвиток інфраструктури регіону можливий тоді, коли високому рівню концентрації і спеціалізації основного виробництва відповідає такий самий рівень концентрації і спеціалізації підрозділів, які забезпечують загальні умови господарської діяльності. Однак, як свідчить досвід, собівартість експлуатації об'єктів виробничої інфраструктури при відомчому її управлінні в 1,5-2 рази вища, ніж при територіально-міжгалузевому. Проблеми, пов'язані з функціонуванням регіональної інфраструктури, слід розв'язувати, виходячи з міжвідомчих інтересів. Успіх їх розв'язання залежить і від координуючої ролі місцевих органів управління.

ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

М. С. НАУМОВ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

В сучасній інтелектуальній економіці провідні позиції на ринку займають суб'єкти, які можуть ефективно перетворювати знання на доходи, а отже, визначальним джерелом конкурентних переваг стають інвестиції в знання, тобто витрати на наукові дослідження та вищу освіту. Розвиток економічної системи в цілому визначається науковим потенціалом та здатністю до його реалізації. Разом із тим, економіка України характеризується високим науковим потенціалом, але низькими темпами економічного зростання. Така невідповідність може бути пояснена відсутністю дієвого механізму перетворення нових ідей у високоприбуткові продукти, тобто незадовільним станом інноваційної інфраструктури.

Відповідно до українського законодавства, інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, які надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Вона включає в себе інкубатори, технопарки, технополіси та регіони науки.

Для оцінки ефективності функціонування інноваційної інфраструктури країни можна використати глобальний інноваційний індекс. Він складається з наступних субіндексів: інституційне середовище, людський капітал і дослідження, інфраструктура, ринковий досвід, бізнесовий досвід, отриманні знання та технології, результати творчої діяльності.

За цим показником у 2017 році Україна набрала 37,6 пунктів зі 100 можливих і розташувалась на 50-му місці зі 127 країн. Ці результати кращі, ніж у 2016 році, коли наша країна посіла 56-те місце (35,7 пунктів) серед 128 країн світу. Така позитивна динаміка спостерігається протягом останніх років, але Україна досі залишається позаду більшості своїх географічних сусідів. Необхідно також звернути увагу, що за розвитком інфраструктури Україна посіла 90-те місце у 2017 році. Гірше оцінюється лише інституційне середовище – 101-ше місце.

Неналежний розвиток інноваційної інфраструктури пов'язаний із її невідповідністю сучасним рисам розвитку економіки: софтизації та сервізації. Софтизація – це перетворення нематеріальних ресурсів на важливий чинник економічного зростання. Її складно оцінити кількісно. На відміну від неї, сервізація інноваційної інфраструктури – домінування сфери послуг над матеріальним виробництвом – може бути оцінена за обсягом та структурою послуг, якими користуються інноваційно активні підприємства.

За даними Державної служби статистики України, у 2016 році загальні витрати вітчизняних підприємств, які займаються інноваціями, склали 23229,5 млн грн, із них 19829,0 млн грн були спрямовані на придбання машин обладнання та програмного забезпечення, тобто 85,4 %. Відповідно, на придбання нематеріальних ресурсів було витрачено лише 14,6 % коштів. Значна перевага витрат на матеріальні ресурси завжди спостерігалась на українських інноваційних підприємствах і пов'язана вона зі складною економічною ситуацією в країні. У свою чергу, недостатній рівень витрат на нематеріальні ресурси стримує подальший інноваційний розвиток і призводить до фрагментарності інноваційної інфраструктури держави.

У таких умовах, важлива роль має належати державі. Мається на увазі навіть не стільки збільшення фінансування наукових досліджень, скільки створення загальних умов для реалізації наукового потенціалу. Зокрема, нагальною є потреба в узгодженні нормативних актів у галузі інноваційного законодавства та його стабілізацію.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК НАПРЯМОК СУЧАСНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

І. А. ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

А. С. ГАРМАШ, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Вирішення питання про децентралізацію економіки регіонів, їхньої господарської самостійності потребує застосування відтворювального підходу, за допомогою якого регіон розглядається не тільки як підсистема соціально-економічного комплексу країни, але і як самостійний суб'єкт із закінченим циклом відтворення, з особливими формами прояву стадій відтворення і специфічними особливостями проходження соціальних і економічних процесів. Головною перевагою цього підходу є те, що він ґрунтується, з одного боку, на визнанні спільності територіальної економіки з економікою держави, а з другого – на відносній відособленості відтворювального процесу в регіоні, що дає можливість погоджувати державні і територіальні інтереси та забезпечувати комплексне розв'язання всіх проблем регіонального відтворювального процесу.

Управління процесом розширеного відтворення припускає пошук системи таких пропорцій, які забезпечують ефективне використання соціально-економічного і ресурсного потенціалу регіональних соціально-економічних систем, створюють стійку рівновагу й розвиток економічної та соціальної підсистем і ведуть до досягнення соціальних цілей розвитку суспільства. Залежно від характеру взаємозв'язку між різними елементами

відтворювального процесу виділяють групи пропорцій (загальноекономічні, структуроутворювальні, демографічні, соціально-економічні, економіко-екологічні, інноваційно-технологічні, фінансово-економічні), дослідження яких спрямовано на виявлення комплексності в розвитку економіки регіону, забезпечення єдності внутрішньорегіональних і міжрегіональних матеріально-речових, фінансово-кредитних і трудових процесів розширеного відтворення.

На цей час Україна не має чітко структурованої системи інституційного забезпечення змін в економічних системах. Для подолання невідповідності виробничої та інституційної структур суспільства вирішення завдань прискореної диверсифікації структури економіки регіонів за двома моделями: перша орієнтована на форсування традиційних промислових виробництв та сфери послуг, що працює для задоволення потреб кінцевих споживачів; друга модель орієнтована на забезпечення конкурентоспроможності національних підприємств у контексті переходу до постіндустріальної економіки, у якій основний обсяг доданої вартості виробляється за рахунок високої якості людського капіталу, використання інтелектуальних ресурсів. Інституціональні зміни в трансформаційній економіці, головним чином, повинні бути спрямовані на: підвищення частки високотехнологічної продукції в експорті; удосконалення податкових і митних механізмів вилучення природної ренти; розробку заходів щодо реформування природних монополій; підтримку малого й середнього бізнесу; розвиток національної венчурної індустрії.

Сучасні умови соціально-економічного розвитку регіонів потребують відповідної методики оцінки структурних трансформацій щодо їх відповідності загальнонаціональним тенденціям, досягнення важливих відтворювальних пропорцій.

Масштабність і характер соціально-економічних змін потребують першочергової уваги на регіональній структурній політиці як пріоритетному напрямі економічної політики регіону. Головними класифікаційними критеріями, за якими характеризуються прогресивні структурні зрушення згідно з новими економічними умовами розвитку, є відповідність сучасним світовим тенденціям розвитку постіндустріального суспільства; поточній конкурентоспроможності; інноваційності.

Аналіз структури економіки та структурних зрушень у регіональних соціально-економічних системах дозволяє сформулювати основні напрями реалізації структурної політики держави на всіх рівнях розвитку соціально-економічної системи:

– на макрорівні – це оптимізація галузевої і технологічної структури економіки та забезпечення прогресивних структурних зрушень у них, стимулювання й підтримка попиту на інновації;

– на мезорівні – оптимізація регіональної структури з урахуванням природно-кліматичних, географічних і національних відмінностей, проведення моніторингу і оцінки можливості організації ефективних

кластерних структур у регіональному розрізі, створення комунікаційного середовища, інформаційної бази даних та підтримуючих інституцій для функціонування регіональних виробничих структур, стимулювання й підтримка конкурентоспроможності галузевої або територіальної організації господарської діяльності з метою сталого розвитку;

– на мікрорівні – оптимізація процесу виробництва, проведення селективної політики, формування стійкого високотехнологічного корпоративного каркасу економіки, інтеграція науки, освіти, виробництва й ринку, оптимізація співвідношення великого і малого підприємництва у виробництві й ринковому розподілі; виведення з господарського обороту неефективних виробництв; пріоритетний розвиток високотехнологічних виробництв, що формують власні сегменти на світовому ринку.

Для конкретизації цілей, методів і повноважень різних рівнів управління в рамках структурної диверсифікації економіки регіону можна визначити етапи розроблення програми структурної політики, які включають:

1) аналіз структури економіки регіонів; виявлення структурних проблем в економіці регіону;

2) визначення цілей і пріоритетів переорієнтації структури економіки з урахуванням генеральної мети розвитку регіону, використовуючи принципи статистичних та динамічних порівняльних переваг;

3) формування системи заходів у рамках обраних пріоритетів і сценаріїв розвитку;

4) формування організаційних основ структурної політики; моніторинг результативності проведених заходів.

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ В СУЧАСНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ

Т. І. ПАУСТОВСЬКА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки, організації та управління підприємствами
*Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний
університет», м. Кривий Ріг*

Вирішальну роль у створенні національного багатства країни належить головній продуктивній силі суспільства – людині з її знаннями, досвідом і прагненням до праці. Оскільки лише працею створюється нова вартість, то раціональне використання людського потенціалу, трудових ресурсів, одне з найважливіших завдань суспільства в цілому та регіонів зокрема. Причинами, що спонукають дбати про раціональне використання трудових ресурсів, їх збереження та примноження в інфраструктурі країни та регіонів, є наступні:

1) підготовка працівника починаючи із середньої загальноосвітньої школи, у професійно-технічному училищі, у вищих навчальних закладах держава витрачає значні кошти;

2) людина не вічна, тому необхідно і можливо раціонально використовувати її фізичну силу і розумові здібності можна лише у період її активної трудової діяльності;

3) кожна людина незалежно працює вона чи ні, потребує витрат на необхідні для нормального життя, товари та послуги;

4) людина лише в праці удосконалює свою майстерність і навички, адже закріпити отримані в навчальному закладі знання, підвищити свою ділову кваліфікацію можна лише на робочому місці.

Таким чином, кожна людина, яка прагне будувати своє майбутнє, працювати, набиратись досвіду і кваліфікації, рано чи пізно звертається на ринок праці, який є одним із найважливіших ринків і функціонування якого забезпечує розвиток економіки будь якого регіону. На даному ринку встановлюється ціна праці та обсяг використання праці, за умов функціонування інфраструктури цього ринку, який включає державні і недержавні заклади сприяння зайнятості, кадрові служби підприємств і фірм, громадські організації і фонди, нормативно-правове середовище, що у сукупності забезпечують взаємодію між попитом і пропозицією праці і в залежності від того, як ця інфраструктура функціонує, регіональний ринок праці має більш-менш збалансований стан.

Тоді як міжнародний і державний ринки праці виробляють загальні, відповідно, міжнародні й державні правові та організаційні норми функціонування інших рівнів інфраструктури, що досліджуються, елементи регіонального і первинного рівнів виконують функції, безпосередньо спрямовані на задоволення інтересів суб'єктів локальних ринків праці, на досягнення збалансованості попиту і пропозиції на них.

Сьогодні на регіональних ринках праці тривають активні процеси формування відповідної їх сучасному стану інфраструктури, проте розвинена інфраструктура ринку, що досліджується дотепер не склалася, про що свідчать такі факти: а) невідповідність національного трудового законодавства сучасним вимогам; б) невідповідність інфраструктури ринку праці сучасній організації цього ринку щодо охоплення населення, підприємств організацій, кадрового забезпечення, виконуваних функцій; в) відсутність різноманітних видів інформаційних і консультаційних послуг з боку елементів інфраструктури, що викликає негативне ставлення до них представників підприємств населення і переважну орієнтацію контрагентів ринку праці на самостійний пошук робочої сили або роботи; г) невідпрацьованість принципів побудови інфраструктури ринку праці на території; д) неузгодженість і відсутність координації дій різних інфраструктурних елементів; ж) нерозвиненість окремих підсистем інфраструктури ринку праці, відсутність їх комплексного розвитку [1, с.82]. Зрозуміло, що країні ці недоліки край необхідно вирішувати і усувати, але

інфраструктура та функції учасників регіонального ринку праці постійно корегуються під впливом сучасних політичних подій, які відбуваються в Україні. Зокрема події на Донбасі та в Криму, через які центри зайнятості в областях та містах України були вимушені розширити свої функції.

Разом з цим, практика показує, що сучасна інфраструктура регіонального ринку праці найбільш ефективно проявляється і працює, коли він має тісний зв'язок з регіональними органами влади, профспілками та підприємствами. Дана модель покликана встановлювати загальні принципи узгодженого проведення соціально-економічної політики з урахуванням інтересів трьох діючих сфер у виробничо-економічній, трудовій та громадській, відповідно держави, найманих робітників і роботодавці. Основними завданнями такого союзу, є зростання обсягів виробництва, зниження частки збиткових підприємств, створення умов для розвитку виробництва та підприємництва, зростання заробітної плати та її легалізація, забезпечення соціально-трудових і економічних прав та інтересів громадян, зміцнення соціальної сфери, підвищення рівня життя населення регіону [2, с. 309].

Література

1. Формування та використання трудового потенціалу / І. В. Заблодська, О. О. Решетняк, О. В. Перепелюкова, І. М. Подсмашна. – Луганська філія Інституту економіко правових досліджень НАН України. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2014. – 216 с.
2. Ковальова А. Інфраструктура ринку праці: регіональний аспект / А. Ковальова, Д. Заблодська // Прометей. – Київ, 2014. - №3. – С. 81-83.

CSTC T-PPR: ORGANIZATIONAL ACTIONS INCREASE POWER EFFICIENCY RECONSTRUCTION BUILDINGS HISTORICAL BUILDING OF ODESSA

I. M. POSTERNAK, PhD, Associate Professor, the Associate Professor of Department the Organization Building and Labour Protection
The Odessa state academy building and architecture, Odessa

S. A. POSTERNAK, PhD, the Associate Professor of department architectural designs, restorations and reconstruction buildings, constructions and their complexes, the technical expert
Private company "Composite", Odessa

Reconstruction historical building has the big social and economic value. Its primary goals consist not only in prolongation service life buildings, but also in liquidation physical and an obsolescence, improvement conditions residing, equipment residential buildings by the modern engineering equipment, increase operational characteristics and architectural expressiveness. In Odessa in a context of the international integration standards power efficiency buildings city target

programs operate: the City target program inclusion the central historical part building Odessa to the basic list of the World inheritance of UNESCO on 2013-2018 [1] and the City Program power efficiency of Odessa on 2013-2018 [2].

Before builders and architects there is an uneasy problem as reconstruction and the adaptation such objects under new functions should be spent taking into account all requirements and specifications on protection an architectural heritage and to have complex character taking into account prospects development all city, separate quarter and object. Carrying out reconstruction, it is extremely important to keep aesthetic and architectural qualities historical buildings, especially their facades. Therefore, the big attention it is necessary give reconstruction protecting designs.

For all protecting designs a building as a whole, first of all, it is necessary to develop the concept a thermal protection and to make the comprehensive list actions. It will help to make the decision concerning calculation parameters a thermal protection, a choice the sizes and carrying out separate actions for a thermal protection. For each constructive element there are various variants a thermal protection, and our problem - to choose most practical of them. At decision-making the estimation is made by following criteria: power efficiency and the importance within the limits of all complex actions for reconstruction; practical practicability with reference to an available building and risks of by-effects; improvement thermal characteristics, increase comfort and improvement appearance a building; cost and an estimation as a group received improvement quality.

Development concepts a thermal protection for protecting designs a building is important not less than the list of wishes or exceptions at a choice thermal protection material. It is important, because at use ecologically pure materials the maximum values can be reached only at higher expenses for designing, the big attention to details and as a group to higher cost all works.

Before the beginning planning power reconstruction it is necessary to be defined with quantity power consumption to which it is necessary to aspire. In an original form it is recommended to stop on an intermediate variant somewhere in between the improved building and "the passive house". Exact values will be defined within the limits of the further planning. Basically it is possible to choose both the maximum thickness of isolation, and minimum. The matter is that in parallel with thermal protection measures on decrease in consumption energy, including on hot water supply, other measures are planned for economic-household installations and the equipment and other needs also. The principle question demanding the answer, is put so: what expenses are demanded by realization this or that measure, and what economy energy it will allow to achieve?

Not for all buildings historical building it is possible to achieve an optimum thermal protection, having kept in frameworks adequate expenses. For example, restrictions can be imposed by an available design or, say, the legislation on protection an architectural heritage. It is possible to compensate these restrictions for the account of use the improved heating system that will allow lower the

expense primary energy considerably. Very important at the earliest stages planning to consider all accessible introduction power savings technologies and compare them taking into account their cost received at their expense economy and decrease emissions CO₂. Here frequently it is required to apply non-standard, and even the creative approach.

The estimation a share flat surfaces various constructive elements protecting designs a building (wall/roof/basement overlapping/window) for buildings various types shows considerable distinctions. Therefore, at estimation variants a thermal protection it is necessary to make both quantitative, and qualitative estimations, in appropriate way placing priorities.

There are such constructive elements buildings for which thermal protection perfection is not unique or at least a reconstruction main objective. Some constructive elements building and without that require improvement, replacement or reconstruction, for example, them the decayed window covers, not tight or even the proceeding roof, the peeled off plaster on a facade concern. In such cases an expense for power reconstruction are inevitable, because suffers not only functionality a building and its suitability for residing, but also building aesthetics, and elimination these lacks any case will demand financial expenses.

References

1. Miska tsilova prohrama vkliuchennia tsentralnoi istorychnoi chastyny zabudovy Odesy do osnovnoho spysku Vsesvitnoi spadshchyny YuNESKO na 2013-2018 roky [City target program include central historical part of Odessa area to the main UNESCO World Heritage Site in 2013-2018 years] (Ukraine) 16 April 2013, No 3313-VI. Retrieved from <http://omr.gov.ua/acts/council/49938/> (in Ukrainian).

2. Miska tsilova prohrama enerhoefektyvnosti m. Odesy na 2013-2018 roky [City target program of energy efficiency. Odessa in 2013-2018 years] (Ukraine) 21 December 2012, No 2454-VI. Retrieved from <http://omr.gov.ua/acts/council/47098/> (in Ukrainian).

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УЧАСТИЯ ГРАЖДАН В МЕСТНОМ САМОУПРАВЛЕНИИ

Л. А. РАДИОНОВА, канд. филос. наук, доц.,

доц. кафедры философии и политологии

О. Н. РАДИОНОВА, канд. экон. наук,

доц. кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства

имени А. Н. Бекетова, г. Харьков

Институциональное обеспечение участия граждан в местном самоуправлении «обнимает» ряд экономических, политико-юридических, социальных, культурных положений. Мы же остановимся на тех теоретико-методологических основаниях, которые носят фундаментальный характер, и являются императивом развития самоуправления в нашей стране: это (1)

анализ гражданского общества и его детерминирующего элемента – города. Город мы выбираем не случайно, именно город в современных условиях определяет не только образ жизни, но и все процессы жизнедеятельности общества. Анализ (2) некой эталонной модели представления о местном самоуправлении, которая содержится в «Европейской Хартии о местном самоуправлении».

Анализируя теоретические и практические подходы к структуре, содержанию гражданского общества, необходимо подчеркнуть, что «облегченное» представление о нем сужает эвристические возможности познания и социальной практики в целом. Получается, к примеру, что местное, в том числе городское, самоуправление относится к структурам гражданского общества входит в его состав, а город как социальная система, да и вообще все поселенческие образования, вроде, как и не входят или входят, лишь в институциональной форме. В социальной философии недостаточно разработан вопрос о соотношении понятий «общество» и «гражданское общество». Первое понятие включает в себя государство, гражданское же общество сопряжено с государством, но не включает последнее в свой состав. Отсюда следует, что многие явления, и в их числе интересующий нас город, по-разному входят в общество и в гражданское общество или, иначе говоря, включены в систему общественных отношений в разной форме.

Рассмотрим вначале социетальную форму этого включения. Думается, что для нее характерны следующие особенности: функционирование и развитие города как элемента социетальной системы характеризуется чрезвычайно сильным воздействием на него со стороны государства. Мы полагаем; что этот фактор является если не всегда, то очень часто доминирующими в системе факторов, обуславливающих жизнедеятельность города. Воздействие, о котором идет речь, многогранно, ему присущи правовые, исполнительно-распорядительные, финансовые, партийно-политические, идеологические, психологические стороны, методы, приемы, оно не обязательно носит жесткий характер, оно нередко учитывает и разные «весовые категории» городов, их значение для страны, региона и т.д.

Обратившись к вопросу об особенностях включения города в гражданское общество, нетрудно обнаружить, что этих особенностей две. Первая из них состоит в том, что прежде, чем войти в гражданское общество, город уже находится в социетальной системе, является ее подсистемой. Как и все, что происходит в обществе, включение города в общественную жизнь имеет объективную и субъективную стороны. Но когда речь идет о городе как элементе общества, объективные факторы (особенности, уровень развития страны, региона, внешние по отношению к городу обстоятельства) преобладают над субъективными; когда же мы говорим о городе как элементе гражданского общества, на первый план выходят субъективные факторы. В первом случае город выступает главным образом как объект

внешнего воздействия, во втором случае он, прежде всего и главным образом, является субъектом.

Благодаря чему же города будучи, прежде всего, объектом воздействия внешних условий, в числе которых особое место принадлежит государственному управлению, оказывается способным войти в гражданское общество в активной роли субъекта? Отвечая на этот вопрос, мы одновременно обнаруживаем и вторую особенность включения города в гражданское общество: это происходит через механизм местного самоуправления.

Модель местного самоуправления содержится в официальном документе, принятом в 1985 г., ратифицированном Украиной и получившем название «Европейская Хартия о местном самоуправлении» (впредь – Хартия). Мы используем некоторые положения этого документа в научных целях, как источник необходимой для анализа информации. Обратимся, прежде всего, к ее преамбуле. В ней говорится, что органы, местного самоуправления составляют одну из основ любого демократического строя, поскольку право граждан участвовать в управлении государственными делами непосредственно может быть осуществлено именно на местном уровне. Существование облеченных реальной властью органов местного самоуправления обеспечивает эффективное и одновременно, приближенное к гражданину управление. Защита и укрепление местного самоуправления представляют собой значительный вклад в построение Европы, основанной на принципах демократии и децентрализации власти, что предполагает существование местного самоуправления, которое наделено уполномоченными для принятия решений органами, созданными демократическим путем [1]. В преамбуле содержатся положения, ставящие под сомнение украинскую конституционную норму о том, что органы местного самоуправления не входят в систему органов государственной власти. Если бы Хартия исходила из этой идеи, разве в ней говорилось бы о том, что право граждан участвовать в управлении государственными делами непосредственно может быть осуществлено именно на местном уровне? Хартия говорит об автономии органов местного самоуправления, а законодательство Украины исключает их из системы органов государственной власти [2, с. 140-142]. В этом смысле оно не соответствует множеству положений Хартии: статье 3, статье 4, статье 5, статье 6.1, статье 8, рассматривающих местное самоуправление и его органы как автономную часть государственной системы.

Литература

1. Европейская Хартия о местном самоуправлении [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.fes.kiev.ua/Dokument/Schimanke/RU_Charta_msu.pdf

2. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами]. – Київ: ЮРИНКОМ, 1996. – 124 с.

ПАРТИСИПАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ІМПЕРАТИВ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Л. О. РАДІОНОВА, канд. філос. наук, доц.,
доц. кафедри філософії і політології

М. В. ЧЕЛОМБІТЬКО, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сьогодні ефективно вирішення новітніх завдань і викликів суспільного розвитку стало неможливим у межах існуючих управлінських практик, тому ситуація зумовлює необхідність докорінного перегляду численних теорій і практик, відмови від застарілих моделей та формування сучасної парадигми державного управління й побудови на її основі управлінської системи, яка б відповідала викликам сьогодення та була спроможна ефективно функціонувати в умовах динамічності змін. Серед сучасних концепцій, що обґрунтують важливість конструктивної ролі громадян як повноправних політичних акторів у формуванні політики, вигідно виділяється теорія демократії участі, або партисипативної демократії (від англ. participate – брати участь), прихильники якої ведуть активний пошук каналів ефективного залучення громадян до процесу вироблення та прийняття державно-управлінських рішень поза межами електорального процесу.

Досвід демократично розвинутих країн засвідчує використання безліч публічно-правових інститутів, які забезпечують широке застосування різних форм участі населення в процесі прийняття управлінських рішень як на місцевому, так і на загальнонаціональному рівнях. Додання цим інститутам особливого місця в системі організації публічної влади можна розцінювати як установку на розвиток і поступове поширення партисипативної демократії.

В США, Великобританії, Канаді Японії, Австралії, Бразилії однієї з найбільш поширених технологій залучення громадян у процес вивчення проблеми, обговорення суспільно значущих питань, вироблення та прийняття колективних рішень для органів місцевого самоврядування або органів державної влади є громадські журі. В європейському варіанті були розроблені близькі за змістом технології «громадських конференцій».

Відбирається невелике число таких громадян – у кількості від 18 до 24 осіб, тому що практика роботи колегіальних органів показала, що ефективну роботу журі можуть забезпечити невеликі групи громадян. Зазвичай процес координує модератор. Група збирається на 4-5 днів для ретельного вивчення матеріалів, представлених експертами. Вони заслуховують думки авторитетних фахівців, які добре розбираються в обговорюваній темі, та представляють різні точки зору з даного питання. Якість роботи журі в кінцевому підсумку визначається не кількістю голосів, поданих «за» чи

«проти» будь-якого варіанту вирішення питання, а глибиною оволодіння проблеми. Учасники формують звіт або виносять вердикт, в який включають відповіді на основні питання, а також свої рекомендації з доопрацювання проекту.

Також технологія дорадчого голосування досягла великої популярності в США, на даний час його практикують вже майже 30 країн. Суть цієї технології полягає в тому, що громадяни, заохочені державними інституціями, знайомляться, дискутують і, поміркувавши, виражають свої переваги одному з варіантів розв'язання суспільної проблеми. Голосування відбувається після глибокого обговорення всіх «за» і «проти». Перелік справ, які можуть бути предметом такого способу обговорення, дуже широкий: розмір місцевих податків, розташування аеропорту тощо.

Процес демократичного обговорення та прийняття рішень, у якому звичайні люди вирішують, як розподілити частину бюджету міста, – це «бюджет участі» або «партисипативне бюджетування» (від. англ. *participatory budgeting*). Структура бюджету участі складається з трьох рівнів, в яких статті бюджету та плановані інвестиції визначаються в процесі обговорення та врахування вимог трьох основних учасників: населення, організованого за територіальною ознакою; населення, організованого за тематичною ознакою та адміністрації міста.

У багатьох аспектах модель участі місцевих громад у бюджетному процесі є цікавою для українських дослідників цієї проблематики та може бути з успіхом застосована у процесі реформування системи місцевого самоврядування в Україні. Сьогодні в Україні вплив громадян на місцевий бюджетний процес обмежується лише публічними слуханнями бюджету, які часто не надають можливостей для взаємодії громадян і місцевих представників. Це відбувається, в основному, через відсутність доступної та зрозумілої всім громадянам інформації про бюджетний процес і переконаності громадян у неможливості впливати на бюджетну політику.

На сьогоднішній день вітчизняна нормативно-правова база надає громадянам чимало механізмів та інструментів для реалізації свого права на участь в управлінні суспільними справами. Але існування чисельних правових колізій і суперечностей не дозволяє громадянам вповні використовувати свої конституційні права на участь у діяльності територіальної громади. Лише ефективна та належно сформована система форм, правил і процедур участі громадян у політиці дозволяє виховати «людину політичну», яка спроможна взяти на себе певний тягар відповідальності та партисипативної активності.

Використання зарубіжного досвіду з поєднанням вітчизняних практик набуває особливої актуальності в умовах оновлення політичної системи та державного управління сучасної України. Для успіху впровадження нових форм залучення громадян до державно-управлінського процесу в Україні необхідні, звичайно, кошти та більш досконале законодавство. Але основною запорукою успіху в цій сфері, передусім, є бажання співпрацювати обох

зацікавлених сторін – громадян і влади, без участі яких подібна проблема не може бути вирішена.

АГРОПРОМИСЛОВІ КЛАСТЕРИ ТА ЇХ РОЛЬ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ

І. В. СІДЕЛЬНИКОВА, канд. екон. наук, доц.,
завідувач кафедри економічної теорії
*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків*

Створення агропромислових кластерів особливо актуально, коли реформування агропромислової сфери дедалі більше торкається рівня територіальних громад, економічна самостійність яких на сучасному етапі розвитку підвищується, що породжує нові, більш складні завдання, які вимагають і нових шляхів розв'язання.

Характерними рисами агропромислових утворень кластерного типу є: об'єднання ресурсів сільського господарства та промисловості; взаємодія аграрної й індустріальної технологій у єдиному виробничому циклі; адаптація ринкової інфраструктури до потреб аграрних, промислових, торговельних господарюючих суб'єктів; посилення виробничих зв'язків. При цьому агропромислові підприємства одержують наступні можливості: використовувати нові технології, енергетичні засоби, інженерні споруди; долати тимчасовий розрив у фінансуванні витрат між збиранням урожаю і початком періоду його переробки; сприяти поліпшенню якості продукції, яка без додаткових заходів могла б швидко зіпсуватися; обробляти продукцію для закладання на збереження, організувати більш повне завантаження робочої сили в період міжсезонних робіт.

Тому регіональна політика має бути спрямована на підтримку й сприяння розвитку процесів кластеризації в агропромисловому виробництві.

У ході визначення умов формування та функціонування кластерних агропромислових утворень потрібно брати до уваги наступні фактори з обов'язковим урахуванням тенденцій їхніх змін:

- застосування з боку органів державної влади законодавчого й адміністративного впливу, спрямованого на забезпечення спільності інтересів для створення умов щодо прояву ініціативи керівництва регіону, підприємницьких структур, наукових організацій аграрної галузі з метою активізації підприємницької діяльності, а також підтримка ініціативи регіону щодо формування кластерів;

- передача частини повноважень на регіональний рівень, що дає можливість більш ефективно розробляти й реалізовувати територіальні програми, а отже за рахунок кластерів сприяти розвитку самоврядування території;

- наявність специфічних довготривалих регіональних проблем, на розв'язання яких у центральних органів влади, як правило, «не доходять руки»;

- велика різниця в економічному становищі регіонів при однакових можливостях і потенціалі.

При створенні агропромислових кластерів важливе значення має стан інфраструктури, особливо соціальної. Суттєвим є й питання комплексного розвитку всієї інфраструктури, насамперед, сільських територій регіону для залучення кваліфікованих спеціалістів на роботу. Адже удосконалення того чи іншого сектору економіки залежить від стану відповідної інфраструктури. При застосуванні кластерної моделі агропромислового виробництва дедалі більше інвестицій має вкладатися в інфраструктуру основних сфер регіону з метою підвищення добробуту населення.

Неабияке значення при створенні й подальшому функціонуванні агропромислових кластерів має доступність специфічних місцевих природних ресурсів. Наявність та більш ефективне використання природних ресурсів є одним із головних факторів, завдяки чому виникла більшість потужних кластерів.

Особливо важливим фактором при створенні агропромислового кластера є територіально близьке розташування його виробництв та інших структур і близькість до постачальників ресурсів та споживачів. Це пояснюється всезростаючою вартістю перевезень, котра стає вагомою складовою витрат на виробництво продукції, постійною взаємодією з постачальниками ресурсів, постійними контактами зі споживачами. Близькість до ресурсів значно підвищує ефективність закупівель, знижує ризики при проведенні останніх. Цьому також сприяє наявність у регіоні можливості вибору постачальників і ресурсів більш високої якості. Ті підприємства, які випускають таку ж продукцію, що й кластер, будуть поступово витіснені останнім із ринку. До співпраці з кластером можуть залучатися й іноземні фірми. Суттєвим у функціонуванні агропромислових кластерів є й наявність у регіоні постачальників засобів виробництва.

Вагомим фактором, який впливає на створення та подальший розвиток кластерів, що особливо важливо в агропромисловій сфері, є ефект масштабу у виробництві. Посилення ефекту масштабу виробництва шляхом кластеризації, не тільки дає можливість, за необхідності, розширення агропромислового виробництва, але також і більш «м'якого» входження до ринку.

Кластерний підхід до організації та управління агропромисловим виробництвом дає можливість підвищити продуктивність учасників кластера завдяки спрощенню взаємодії у спільному використанні факторів виробництва за рахунок комплементарності учасників кластера — взаємодоповнення при виконанні ними різних видів діяльності. Така взаємодоповнюваність при виробництві аграрної продукції дає можливість

поліпшення її якості та інших характеристик, підвищення за рахунок цього попиту на неї.

Важливим є й розширення можливостей продукування і впровадження інновацій. Це досягається за рахунок територіальної близькості організацій одна до одної, кооперативних засад у відносинах всередині кластера та безпосередніх повсякденних контактів між учасниками кластера. Генерація, розповсюдження й реалізація інноваційних ідей, як технологічних, так і організаційних, досягається за рахунок збереження учасниками кластера певної власної автономності. За рахунок розширення інноваційних процесів додатково підвищується продуктивність праці.

КОМПЛЕКСНИЙ АЛГОРИТМ ДОБОРУ НАПРЯМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

В. В. СОЛЯР, канд. екон. наук, доц.,

зав. кафедри фінансів і обліку

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків*

Розвиток сучасної держави у довгостроковій перспективі на нових якісних принципах потребує дослідження не тільки традиційних чинників економічного зростання, наприклад, таких, як технологічні зміни, розвиток людського капіталу та інші. Не менш важливе значення має формування певної матеріально-технічної бази економічного зростання, яка в економічній системі регіонів повинна включати як виробничу, так і соціальну інфраструктуру. Стійке функціонування економіки регіону безпосередньо пов'язане з раціональним розвитком в ньому соціальної інфраструктури, що впливає на його інвестиційну привабливість, ефективність виробництва і якість життя населення. Трансформація всього суспільного виробництва відбувається і в галузях інфраструктури, що сприяє диверсифікації галузевого складу інфраструктури залежно від ступеня розвитку економіки, науково-технічного прогресу, еволюції суспільного виробництва, призводить до необхідності обліку супутніх цим змінам макроекономічних умов і виробленню сучасного погляду на роль і місце інфраструктури у відтворювальній системі регіону.

Характерною особливістю сучасного соціально-економічного розвитку України та її регіонів є розмивання меж між галузями соціальної і виробничої інфраструктури, що обумовлює необхідність обліку цього чинника при переході до стійкого соціального, екологічного та економічного розвитку. Підвищення ролі технічного і технологічного забезпечення виробничо-господарської діяльності, розвиток зв'язку, комунікацій та інтеграційних процесів у сучасному суспільстві призвели також до взаємопроникнення

елементів виробничої і соціальної інфраструктури, що підсилило функціональну роль інфраструктурних складових в реалізації різних напрямів соціально-економічної політики регіону і спричинило необхідність окремого аналізу інфраструктури як сукупності галузей, що забезпечують загальні умови ефективного відтворення. Тому важливим і актуальним є дослідження проблем розвитку інфраструктурного комплексу регіонів з метою вдосконалення промислової політики держави для регуляції інфраструктурних галузей на основі використання фінансових, економічних, адміністративно-організаційних механізмів.

Для вирішення цих проблем особливе значення має розробка методичного забезпечення оцінки розвитку інфраструктурного комплексу регіонів України. У зв'язку з цим розробка концептуальних підстав оцінки техніко-економічного стану об'єктів інфраструктури регіонів та визначення пріоритетних напрямів їхнього розвитку є вельми актуальною. Основою для прийняття стратегічних рішень у сфері державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури має бути ефективний організаційно-економічний механізм обґрунтування пріоритетних напрямів фінансування для покращення стану та динаміки розвитку об'єктів інфраструктурного комплексу. Однак, практика діяльності вітчизняних підприємств соціальної інфраструктури свідчить, що сучасний механізм їхньої державної підтримки й стимулювання є неефективним.

Стійкий розвиток відтворювальної системи регіону ґрунтується на необхідності випереджаючого вискоефективного розвитку галузей інфраструктури, відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіону. Вони виконують функції точок зростання та забезпечують мультиплікативний ефект. Удосконалення системи управління розвитком інфраструктури, що здійснюється на загальнодержавному та регіональному рівнях владної вертикалі, повинне проходити у напрямі розробки системи державних стандартів інфраструктурної забезпеченості регіону і механізмів розподілу на їх основі державних цільових витрат країни.

Вибір пріоритетних напрямів державної підтримки й стимулювання розвитку соціальної інфраструктури передбачає застосування методичного підходу, що базується на комплексному алгоритмі, який передбачає виконання чотирьох етапів. На першому етапі, згідно з обґрунтованими критеріями, визначаються державні пріоритети регіонального розвитку інфраструктури, що мають бути узгодженими з пріоритетами, визначеними в регіональних стратегіях соціально-економічного розвитку областей. На другому етапі використовуються результати комплексної оцінки соціальної інфраструктури, в якості пріоритетів обираються види економічної діяльності, пов'язані з інфраструктурним комплексом, що мають найгірші значення за інтегральним показником такої оцінки. На третьому етапі відбувається вибір узагальнених пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури в регіоні шляхом співставлення пріоритетів у державній та

регіональній стратегіях розвитку з напрямками, що визначені за комплексною інтегральною оцінкою. На четвертому етапі проводиться остаточне узагальнення пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури регіону з урахуванням такого важливого чинника, як рівень забезпеченості населення інфраструктурою в регіоні. В якості пріоритетних, яким присвоюється ранг 1, обираються об'єкти соціальної інфраструктури, рівень забезпеченості населення якими знаходиться на рівні, нижчому за середній по Україні. Ранг 2 присвоюється напрямам, визначеним пріоритетними в державній та регіональній стратегіях розвитку та за комплексною оцінкою.

Організаційне забезпечення державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури передбачає використання таких інструментів, як державні цільові програми, трансферти, субсидії, дотації, закони, нормативно-правові акти, методичні рекомендації, податкові пільги, пільгові кредити, технопарки, технополіси, залучення приватних інвестицій тощо.

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Соціальну інфраструктуру справедливо можна вважати однією з головних складових економіки, оскільки вона чинить безпосередній вплив на сферу життєдіяльності людей і відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем суспільства. Від рівня її розвитку залежить ефективність вирішення не тільки соціальних, економічних, але й політичних та інших проблем держави.

Соціальну інфраструктуру умовно поділяють на соціально-побутову та соціально-культурну. Мета соціально-побутової інфраструктури – створення належних умов для відтворення людини як біологічної істоти, задоволення її потреб через належні умови життя. Натомість, соціально-культурна інфраструктура сприяє задоволенню духовних та інтелектуальних потреб через культурно-освітнє середовище.

У складі соціально-побутової інфраструктури розрізняють такі складові: житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування населення, торгівля і громадське харчування, пасажирський транспорт та зв'язок тощо. До соціально-культурної інфраструктури належать охорона здоров'я, рекреаційне господарство, фізична культура та спорт, соціальне забезпечення, освіта, культура, мистецтво та ін. Кожна галузь соціальної інфраструктури має особливості, які надають можливість більш повно

зрозуміти їх функціональне призначення в соціально-економічному розвитку як держави, так і в життєдіяльності людини.

Соціальна інфраструктура має чітко виражений територіальний характер, оскільки пов'язана з обслуговуванням людей, які проживають у поселеннях міського та сільського типу і мають бути забезпечені сприятливими умовами життєдіяльності. Ефективність територіальної організації соціальної інфраструктури можлива лише при врахуванні сукупності наступних факторів: соціально-економічних, що охоплюють рівень економічного розвитку регіону; соціально-демографічних, які включають чисельність населення, його розміщення та забезпечення виробництва трудовими ресурсами; природно-географічних, що характеризують кількісний та якісний склад об'єктів, умови їх експлуатації та використання; техніко-економічні фактори включають науково-технічний прогрес, форми суспільної організації виробництва та ін.

Основним економічним важелем регулювання соціального розвитку населених пунктів чинне законодавство визначає бюджетне фінансування за рахунок державного і місцевого бюджетів.

Погоджуючись із думкою Козової Л.В., зазначимо, що вдосконалення механізму управління соціальним розвитком регіонів має передбачати децентралізацію функцій, за якою вищому рівню управління належать лише ті з них, які не може чи не зацікавлений виконувати нижчий рівень. Зокрема, сільська рада здійснює будівництво дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, а також закладів торгівлі та служби побуту, лікувальних та інших медичних установ, тобто соціальних об'єктів щоденного користування. Районний рівень забезпечує населення соціальними об'єктами періодичного попиту, а у віданні областей зосереджуються функції координаційного характеру. Вони координують діяльність усіх структур за вертикаллю, формують соціальні програми, вирішують питання оподаткування та розподілу коштів [1, с. 2]. Крім того, наявні зміни в Бюджетному кодексі України спрямовані на те, щоб замінити систему балансування доходів і витрат на нову систему вирівнювання податкоспроможності території.

Отже, основним концептуальним напрямом формування пріоритетів соціальної інфраструктури є децентралізація управлінських функцій держави на користь місцевого самоврядування.

Література

1. Козлова Л. В. Проблеми фінансового забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міст в умовах децентралізації / Л. В. Козлова // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 2 (49). – С. 1-6.

МІНІ-ГОТЕЛІ ЯК НАПРЯМОК ПОСИЛЕННЯ ТУРИСТСЬКОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доц.,

доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Ю. А. СЕРДЮК, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Як відомо, проведення «Євро 2012» спричинило позитивний вплив на розвиток сфери туризму України. Одразу після проведення чемпіонату Україна, за даними ЗМІ, з'явилася в багатьох туристичних рейтингових списках, зокрема «Globe Spots», «National Geographic», «Trip Advisor» та «Lonely Planet». Близько 4,8 мільярдів доларів США витратили іноземні туристи під час свого перебування на території України [1].

Розвиток сфери туризму сприяє не лише підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку туристичних послуг, але й забезпечує надходження додаткових коштів до бюджетів різних рівнів. Отже, актуальним стає питання дослідження привабливості регіонів України і виявлення напрямів інтенсифікації розвитку цієї галузі.

Однією з головних особливостей туристської діяльності є приналежність до певної території, яка може мати різний набір характеристик. Туристська привабливість у регіонах визначається сукупністю факторів, серед яких:

- географічне розташування і рівень розвитку інфраструктури, що залежить від наявності інвестицій, рекреаційних ресурсів, а також екологічного стану регіону;

- сезонність;

- поява конкуруючих підприємств в інших регіонах (відмінність застосування стратегій);

- наявність кваліфікованого персоналу та інше.

На сьогоднішній день до регіонів з досить низьким рівнем інвестиційної привабливості належать Волинська, Черкаська, Чернігівська, Сумська, Хмельницька, Закарпатська, Кіровоградська, Рівненська та Чернівецька області.

Однією з основних проблем готельного бізнесу в Україні є недостатня кількість готелів. Як показує практика, більшу частину (близько 60%) постояльців обслуговують великі готелі, а 40% туристського потоку припадає на міні-готелі. Будівництво міні-готелів демонструє ряд переваг для потенційних інвесторів, оскільки характеризується невеликим обсягом початкових витрат і швидким терміном окупності в порівнянні з великими і середніми готельними підприємствами.

Сектор міні-готелів є типовою європейською практикою розвитку сектору розміщення туристів, яка характерна для світових культурних та

туристських центрів, таких як: Париж, Відень, Барселона, Рим, Венеція, Прага та ін. Це зумовлено потягом туристів у цих містах до історичного центру та обмеженими можливостями для крупної нової готельної забудови в центрі цих міст.

Найбільша кількість міні-готелів розташована у Закарпатській, Запорізькій, Одеській та Львівській областях, у м. Києві.

Сьогодні міні-готелі мають ряд особливостей і переваг, наприклад:

- затишні номери і «домашня атмосфера» всього закладу;
- невелика кількість гостей, що дозволяє з особливою увагою ставитися до індивідуальних побажань кожного з них;
- невисока ціна в порівнянні із звичайними готелями;
- різноманітність місць розташування; сучасний ремонт;
- концептуальність тощо.

Таким чином, міні-готелі із якісним сервісом і бюджетним проживанням отримують все більшу популярність сьогодні, що зможе дати додатковий стимул до відкриття нових якісних готелів та підвищення конкуренції в готельному секторі, а отже і збільшити потік туристів до відповідного регіону.

Література

1. Хлібович О. Туризм після Євро-2012 – чи здійснилися сподівання? [Електрон. ресурс] / О. Хлібович. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/8049> (дата звернення 24.01.2018 р.). – Назва з екрана.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Я. В. ЧЕРКАС, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Готельна індустрія сьогодні є важливим складником туристсько-рекреаційної галузі і перспективним напрямом розвитку, в першу чергу, тих регіонів, які не характеризуються розвиненою промисловою сферою, однак володіють потужним рекреаційно-туристським потенціалом.

Національному готельному господарству надається велике значення в багатьох країнах світу, оскільки воно відіграє важливу роль у забезпеченні зайнятості місцевого населення, здійснюючи позитивний вплив на інші сектори національної економіки.

В Україні туристична індустрія як самостійний сектор економіки перебуває в стадії свого становлення. Кількість підприємств готельного типу зросла з 1396 у 1991 році до 1731 у 2010 році [1]. Безумовно, дані за 2010 рік,

представлені на офіційному сайті Державної служби статистики України, не можуть у певній мірі відобразити сучасну ситуацію, однак збільшення кількості іноземних громадян, які відвідали Україну протягом 2000-2016 рр. на 6902156 осіб дозволяє сформулювати гіпотезу стосовно позитивних тенденцій розвитку цієї галузі.

Незважаючи на певні позитивні зрушення, у готельній галузі залишається цілий комплекс проблем, що у значній мірі перешкоджають подальшому розвитку готельної індустрії [2].

По-перше, це недосконалість структури підприємств готельного типу. У структурі готельної бази України, крім готелів та аналогічних закладів, присутні типи засобів розміщення, що не відносяться до підприємств готельного господарства (кемпінги, гуртожитки для приїжджих та інші).

По-друге, це невідповідність матеріально-технічної бази більшості готелів вимогам міжнародних стандартів. Мова йде про те, що переважна більшість готельних туристських підприємств активно формувалась наприкінці минулого століття, і несвоєчасне проведення капітальних і поточних ремонтів призвели до їх значного як фізичного, так і морального зносу будівель та їхнього оснащення.

По-третє, це недосконалість складу номерного фонду: в готелях переважають двомісні номери, тоді як за європейськими стандартами номерний фонд готелів на 70-80 % повинен складатися з одномісних номерів.

Четвертою особливістю є висока частка 1-2-3 зіркового сегменту готелів. Цей сегмент характеризується низьким рівнем рентабельності, що обумовлюється їх низькою привабливістю для інвесторів.

Отже, враховуючи описані бар'єри, для подальшого розвитку готельного сектора необхідними є: створення сприятливого інвестиційного клімату на макrorівні (привабливі умови економічної діяльності в країні в цілому) і мікрорівні (податкові, митні та інші пільги для підприємств, які спеціалізуються на наданні готельних послуг) з метою залучення вітчизняного та іноземного капіталу; безпосередня участь і підтримка держави у здійсненні великих інвестиційних проектів; збільшення переліку додаткових послуг; підвищення якості та культури обслуговування клієнтів. Готельний бізнес має стати провідним чинником активізації туризму і зростання значення національної культури.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України : [Електрон. ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 16.01.2018 р.).
2. Керанчук Т.Л. Проблеми розвитку підприємств готельної індустрії в Україні / Т. Л. Керанчук : [Електрон. ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1377/1/Keranchuk_Tezy.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

А. Ю. ШАХНО, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки, організації та управління підприємствами
*Державний вищий навчальний заклад «Криворізький національний
університет», м. Кривий Ріг*

На сьогодні вивчення проблеми формування та ефективного використання людського капіталу країни в умовах глобалізації є не просто актуальним, а має першочергове значення в структурі соціально-економічних досліджень. Це передбачає проведення наукових досліджень даної проблеми.

У вітчизняній економічній літературі проблемам формування та розвитку людського капіталу присвячено роботи наступних авторів: Д. Богині, О. Власюка, В. Геєця, О. Грішнєвої, М. Долішнього, Г. Євтушенка, А. Колота, В. Куценка, Є. Лібанової, І. Лукінова, В. Мандибури, С. Мочерного, В. Оникієнка, М. Соколика, І. Сороки, Г. Тарасенко, С. Тютюнникової та інших.

У сучасному суспільстві саме людський капітал стає основою багатства, визначає конкурентоспроможність економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку. Основними складовими людського капіталу є: рівень освіти, навички, здібності, запас здоров'я, духовність, мотивації до інноваційної праці та інші продуктивні якості, які формуються за рахунок інвестування в людину.

Головними особливостями формування та розвитку людського капіталу являються:

- людський капітал у вигляді навиків і здібностей є певним запасом, тобто може бути накопичуваним;
- формування людського капіталу вимагає від самої людини і всього суспільства значних витрат;
- в умовах посилення глобалізаційних процесів людський капітал є визначальним чинником економічного зростання та головною цінністю суспільства;
- людський капітал відрізняється від фізичного капіталу за ступенем ліквідності;
- людський капітал може фізично зношуватися, економічно змінювати свою вартість і амортизуватися;
- людський капітал невіддільний від його живого носія – людини;
- використання людського капіталу незалежно від джерел формування (державні, сімейні, приватні та ін.) і отримання прямих доходів контролюється самою людиною тощо.

Поняття «людський капітал» означає не лише усвідомлення вирішальної ролі людини в економічній системі суспільства, а й визнання

необхідності інвестування в людину, оскільки капітал набувається і збільшується шляхом інвестування і приносить тривалий економічний ефект.

Економісти виділяють три види інвестицій в людський капітал:

- витрати на освіту, включаючи загальну і спеціальну, формальну й неформальну, підготовку за місцем роботи;

- витрати на охорону здоров'я, що складаються з витрат на профілактику захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов;

- витрати на мобільність, завдяки яким працівники мігрують з місць з низькою продуктивністю.

З усіх видів інвестицій в людський капітал найбільш важливими є вкладення в освіту та здоров'я.

Отже, всі види витрат, які можна оцінити в грошовій або іншій формі і які сприяють зростанню в майбутньому продуктивності та заробітків працівника, мають розглядатися як інвестиції в людський капітал, які можуть здійснювати держава (уряд), освітні заклади, підприємства, недержавні суспільні фонди й організації, міжнародні фонди й організації, сім'ї та окремі громадяни [1].

Слід зазначити, що недостатній рівень розвитку людського капіталу призводить до негативних соціально-економічних наслідків, серед яких слід віокремити такі: зниження продуктивності праці та зменшення обсягів виробництва, недозавантаження виробничих потужностей, невідповідність професійно-кваліфікаційної структури пропозиції людського капіталу попиту на нього, посилення трудової міграції та втрата інтелектуального капіталу тощо.

Враховуючи вищезазначене, доцільно запровадити такі заходи щодо розвитку людського капіталу, а саме: розробити з боку держави програми підтримки молодих спеціалістів; передбачити поступове приведення рівня фінансування людського розвитку (витрат на освіту та охорону здоров'я) до рівня групи країн з високим рівнем розвитку людського капіталу; розробити цільову програму стимулювання самозайнятості та розвитку малого підприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності за кордоном, з метою скорочення масштабів масової трудової міграції за кордон; активізація творчого потенціалу людей, розвиток інноваційної праці; встановлення гідних державних гарантій мінімального соціального забезпечення громадян; запровадити принцип економічної зацікавленості роботодавців у забезпеченні безпечних умов праці найманих працівників.

Таким чином, можна стверджувати, що в Україні є значні резерви для розвитку людського капіталу, проте потрібно здійснити велику кількість перетворень як на макро- так і на мікрорівнях в соціально-економічній сфері для того, щоб підвищити рівень конкурентоздатності вітчизняного людського капіталу.

Література

1. Ковальчук В.А. Інвестування в людський капітал як фактор інноваційного розвитку економіки України / В.А. Ковальчук, А.Ю. Шахно // Соціально-економічні проблеми і держава: електронне наук. фах. видання. – Тернопіль: ТНТУ ім. Івана Пулюя, 2016. – Випуск 2 (15). – С. 33-40.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КЛАСТЕР ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: СТРУКТУРА ТА МЕРЕЖІ

О. В. ЯРМАК, канд. екон. наук, доц.,
зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Харківський фінансовий інститут Київського національного торговельно-економічного університету

Підрозділи регіональної інфраструктури забезпечують економічний розвиток регіону шляхом надання різноманітних послуг економічним агентам, що сприяють їх ефективній діяльності у різних сферах та галузях регіональної економіки. Сучасна сфера послуг характеризується зростанням питомої ваги сектору інтелектуальних послуг, до яких належать освітні, консалтингові, науково-технічні послуги, а також соціально-культурні послуги та послуги з охорони здоров'я. Цей сектор відіграє значну роль в інфраструктурному забезпеченні економічного розвитку регіону на основі накопичення та ефективного використання його інтелектуального потенціалу в умовах інтелектуалізації виробництва та бізнесу, формування засад економіки знань, зростання ролі інновацій як чинника суспільного прогресу.

Інтелектуальні послуги – це професійна діяльність, змістовним ядром якої є процес передачі їх одержувачу (споживачу) спеціальних знань та інформації у формі персоніфікованих, індивідуалізованих нематеріальних послуг, ресурсною основою – інтелектуальний капітал, результатом – вигоди одержувача, пов'язані з використанням отриманих знань в його цілях. Залежно від змісту та спрямованості інтелектуальних послуг у їх структурі слід виділити:

–транзакційні інтелектуальні послуги – професійне обслуговування ринкових угод, спрямоване на економію транзакційних витрат їх учасників. Так, наприклад, залучення послуг юриста, незважаючи на необхідність їх оплати, сприяє економії витрат та зменшенню втрат підприємців, пов'язаних з підготовкою договорів, контролем їх виконання партнерами, захистом прав у випадку невиконання ними його умов тощо;

–капіталоутворюючі інтелектуальні послуги, результатом використання яких клієнтами є формування, нагромадження та підвищення ефективності реалізації людського та інтелектуального капіталів. При цьому їх витрати на оплату інтелектуальних послуг за економічним змістом є інвестицією створення та збільшення цих видів капіталу;

–інноваціуючі інтелектуальні послуги, що забезпечують інтелектуальними ресурсами здійснення всіх стадій інноваційного процесу від інноваційної ідеї до рутинізації та дифузії нововведень. Важливо розрізнати інноваціуючі та інноваційні інтелектуальні послуги. Останні є інтелектуальними продуктами-новаціями, створеними професіоналами, які надають послуги в сферах охорони здоров'я, освіти, економіки, консалтингу, управління бізнесом та ін.

Організаційною формою забезпечення регіональних господарських суб'єктів та населення спеціальними знаннями та інформацією є інтелектуальний кластер, який характеризується сукупністю організацій, що надають інтелектуальні послуги, та системою мережових відносин між ними та одержувачами інтелектуальних ресурсів.

У організаційній структурі регіонального інтелектуального кластера слід виокремити державний, підприємницький та приватний некомерційний сектори, до яких належать: державні та комунальні організації, основним джерелом фінансових ресурсів яких є державний та місцеві бюджети, метою – реалізація завдань соціально-економічного розвитку регіону, поставлених засновниками; приватні комерційні організації – суб'єкти підприємницької діяльності, які надають інтелектуальні послуги з метою досягнення їх клієнтами певного результату та отримання прибутку; приватні некомерційні організації, діяльність яких спрямована на досягнення цілей засновників, не пов'язаних з отриманням прибутку.

Важливо підкреслити, що, по-перше, всі види інтелектуальних послуг можуть бути надані як державними (комунальними), так і приватними комерційними та некомерційними організаціями, що діють в сферах освіти, охорони здоров'я, консалтингу, науково-технічного обслуговування, соціально-культурних послуг. Це державні та приватні школи, вищі навчальні заклади, лікарні, консультаційні та науково-технічні центри та ін. По-друге, головними регуляторами діяльності суб'єктів, що надають інтелектуальні послуги, є ринок інтелектуальних послуг, спеціальні акти державно-нормативної регламентації діяльності в сферах освіти, охорони здоров'я, консалтингу, науково-технічного обслуговування, закони та підзаконні акти, що регулюють підприємницьку діяльність, саморегулівні організації: різні асоціації, об'єднання, спілки медичних працівників, консультантів, працівників освіти, науки та ін.

Інтелектуальний кластер регіону формується на основі мережового принципу організації економічних відносин його структурних елементів, за яким передбачається координація діяльності незалежних учасників єдиного послугового процесу (науково-дослідного, консалтингового, освітнього тощо), об'єднаних горизонтальними взаємозв'язками та зобов'язаннями, діяльність яких направляється господарським суб'єктом - інтегратором мережі на досягнення спільної мети. Інтелектуальний кластер характеризується:

– галузевими мережами організацій, що надають інтелектуальні послуги. Це внутрішньопослугові мережі надання конкретного виду послуг (освітні, консалтингові, культурні тощо мережі) та міжпослугові мережі надання різних видів інтелектуальних послуг;

– міжгалузевими мережами, що є організаційною формою економічних зв'язків організацій, що надають інтелектуальні послуги та, по-перше, постачальників ресурсів (ресурсні мережі); по-друге, споживачів інтелектуальних послуг (клієнтські мережі); по-третє, учасників різних стадій інноваційного процесу (інноваційні мережі);

– регіональні соціальні мережі, включення у які організацій, що надають інтелектуальні послуги сприяє реалізації їх ролі як чинника людського розвитку у регіоні.

ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНА СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИЯВЛЕНІ РИЗИКИ

І. М. ГРИНЧИШИН, канд. екон. наук, докторант,

с.н.с. відділу регіональної фінансової політики

Державна установа «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долишнього Національної академії наук України», м. Львів

Децентралізація повноважень в сфері соціального захисту та соціального забезпечення покликана сприяти наданню соціальних допомог, послуг та пільг на засадах доступності, якості та ефективності. В умовах поглиблення фінансової децентралізації як одного з важливих напрямів розвитку соціальної політики є визначення результатів та виокремлення ризиків функціонування системи соціального захисту.

Здійснено аналітичне дослідження децентралізованої системи соціального захисту ОТГ Львівщини, результати якого вказують ризиковий характер багатьох процесів та наявність кола невирішених проблем, серед яких:

1. Включення ОТГ в процес децентралізації соціального захисту відбувся без усунення системних проблем функціонування цієї сфери, про що зазначено в монографії «Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні», підготовленої науковцями ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України».

2. Створення установ об'єднаними територіальними громадами, що спеціалізуються на соціальному обслуговуванні та наданні соціальних послуг відбувається без чіткої аргументації їх територіального розміщення.

3. Значна диференціація видатків соціального захисту на базовому рівні вказують на ризик невиконання власних повноважень у сфері соціального захисту та, відповідно, різний рівень забезпечення соціальними послугами.

4. Зміна виключно фінансових відносин між різними адміністративно-територіальними рівнями, без відсутності змін у підходах до організації та

надання соціальних послуг на засадах субсидіарності, якості та ефективності.

5. Відсутність належної мотивації, налагодженого механізму співпраці між ОТГ та установами зайнятості не сприяє зниженню рівня безробіття серед мешканців ОТГ.

6. Фрагментарний характер оздоровлення дітей за рахунок фінансових ресурсів ОТГ .

7. Недостатній рівень надання адміністративних послуг у сфері соціального захисту.

8. Відсутність фінансової підтримки громадських ініціатив в частині надання соціальних послуг на місцевому рівні.

9. Незавершеність процесу об'єднання територіальних громад не дозволяє в повному обсязі використати наданні можливості щодо використання інструменту співробітництва територіальних громад, державно-приватного партнерства.

Таким чином слід констатувати той факт, що створені ОТГ у Львівській області, до завершення реформи та процесу об'єднання усіх ОТГ перебувають у обмеженому полі функціональних можливостей та мають самостійно вирішувати підходи до організації та прийнятний рівень видатків в сфері соціального захисту.

Механізм розподілу повноважень та фінансових ресурсів в системі соціального захисту в умовах реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади вказує складність та широке коло власних повноважень ОТГ (диференціація за різними напрямками, охоплення та розуміння специфіки життєдіяльності значної кількості соціальних груп в громаді), що не дозволяє об'єднаними територіальними громадами комплексно охопити усі питання соціального захисту.

Проведене дослідження особливостей фінансування соціального захисту на рівні ОТГ вказує на наявність ризиків (фактичних та потенційних), що виникли та супроводжують процес децентралізації у сфері соціального захисту України. Серед них, на нашу думку, слід виокремити: системні проблеми функціонування системи соціального захисту; відсутність відповідальності об'єднаних територіальних громад та органів виконавчої влади щодо надання соціальних послуг; надання меншого пріоритету у фінансуванні видатків на соціальний захист у порівнянні з іншими сферами; диференціація рівня фінансування соціальних послуг на рівні об'єднаних територіальних громад; зберігається практика фінансування закладів, а не соціальних послуг (принцип «гроші ходять за людиною» використовується не повною мірою); відсутність обґрунтованих підходів до створення та територіального розміщення установ, що спеціалізуються на наданні соціальних послуг; не охоплено соціальним захистом на рівні ОТГ усіх соціальних груп (діти, молодь, пенсіонери тощо); відсутність превентивних механізмів щодо попередження основних ризиків в сфері соціального захисту та поглиблення проблем бідності населення.

Серед перспективних інструментів ефективного забезпечення соціального захисту об'єднаними територіальними громадами варто виокремити соціальне замовлення та співробітництво територіальних громад у сфері соціального захисту.

Література

1. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: [монографія] / наук. ред. В. С. Кравців. – Львів: НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2016. – Сер. «Проблеми регіонального розвитку». – С. 70-76.

ОЗНАКИ КОМПЕТЕНЦІЙНОГО ПІДХОДУ У ДОСЛІДЖЕННІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

М. І. КАРПА, канд. наук з держ. упр.,
докторант кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування
Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Львів

Однією з передумовою розвитку регіональної інфраструктури є ефективна система публічного управління. Адже органи публічної влади безпосередньо формують та реалізують регіональну політику у багатьох сферах суспільного життя. Одним з підходів до дослідження діяльності органів публічної влади є компетенційний, основою якого є формування та реалізація компетенцій публічних інституцій. Відповідно метою даних тез є узагальнення ознак компетенційного підходу у концепціях та теоріях публічного управління та здійснення синтезованого висновку щодо перспектив використання компетенційного підходу у контексті сучасних децентралізаційних процесів.

Науковці зазначають розширення суб'єктності у системі публічного управління, збільшення кола суб'єктів прийняття публічно-управлінських рішень як засадничих елементів розвитку концепцій. Суть таких концептуальних підходів, яка зайшла своє відображення в низці адміністративних реформ європейських країн, зводиться до підвищення самостійності нижчих рівнів організації та надання кращих умов для здійснення управлінських впливів. Особливостями таких концептуальних підходів є: партнерські взаємовідносини суспільства та держави, зміна ціннісних орієнтирів, пов'язаних з публічним управлінням у суспільстві, послаблення бюрократичних структур управління, інституалізація суб'єктів управління держави та громадянського суспільства.

У динаміці становлення та розвитку популярних теорій взаємодії державної та місцевої влади – теорія вільної громади, громадівської (громадської (та громадсько-державницької (теорія муніципального

дуалізму) прослідковується низка характерних ознак компетенційного підходу, які проявляються як через загальнотеоретичні співвідношення, прояви, так і через практику співіснування органів публічної влади.

Для виокремлення ознак компетенційного підходу у публічному управлінні здійснено аналіз основних концепцій та моделей управління держав. Зокрема, аналізу піддалися теорія вільної громади, громадівська теорія, концепція політичних мереж, концепція Public administration, концепція управління за цілями, результатами, концепція «Governance», а також основні моделі територіальної організації влади.

Ознаками компетенційного підходу у концепціях та теоріях публічного управління на підставі здійсненого аналізу можна вважати:

- виокремлення інституту громади як суб'єкта здійснення місцевої влади та визначення питання, які він має вирішувати, тобто предметів відання громади. Функції контролю залишалися за державною владою. У цьому існує спроба розмежування компетенції державної та самоврядної влади;

- наявність спільних цілей щодо надання необхідних послуг населенню місцевою та центральною владою на партнерських засадах, на засадах рівноправної участі та наявність різних цілей, що створює межі компетенції суб'єктів управління;

- наявність потреби розмежування функцій кожного суб'єкта. Найгостріше постають тут політичні питання розмежування влади, адже суб'єктами часто виступають учасники з різним статусом, відповідно, з різним функціональним та компетенційним навантаженням;

- інтегрування державних та недержавних утворень породжує цілу низку питань щодо їх взаємодії, найпершу у частині відповідальності та статусних характеристик;

- наявність та розвиток суб'єктно-статусних характеристик у публічному управлінні, що сприяє встановленню та розмежування компетенцій усіх суб'єктів управління;

- формування цілей визначає функції суб'єктів систем управління, що стають базовою передумовою до визначення та фіксації компетенції суб'єктів управління. Важливим питанням розвитку публічного управління, зокрема у контексті компетенційного підходу, є розподіл функцій та їх інституційне закріплення;

- відносини між державою та громадою розвиваються виходячи з власних та спільних предметів відання у формі бажань, інтересів та потреб;

- передумовою для характеристики особливостей компетенційного підходу у публічному управлінні можна вважати специфіку правових систем (сімей);

- у правовому аспекті найбільше гостро постає питання конституційної регламентації компетенції суб'єктів публічного управління.

Щодо перспектив використання компетенційного підходу у контексті практики та теорії публічного управління, важливим на даному етапі є те, що

сучасні концепції публічного управління характеризуються зміщенням балансу між державними і громадськими інституціями у сферу спільних цілей та завдань, а відповідно і відповідальності. Спільна діяльність усіх суб'єктів суспільства потребує нових форм співробітництва, визначення сфер та предметів діяльності кожного суб'єкта для ефективної співпраці, розподілу функцій та компетенцій суб'єктів, становлення та закріплення їх статусних характеристик.

A FORMATION OF THE VALUE OF INTELLECTUAL CAPITAL AT THE MESO-LEVEL IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION: A CASE-STUDY OF KHARKIV REGION

T. S. CHERKASHYNA, PhD (Economics),
Associate Professor of Department of Political Economy
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

It was proved by science and was confirmed by practice that the formation of intellectual capital, its accumulation, use, estimation as well as development is a key part of successful regional economic strategy. For obvious reasons, an exploration of the problems related to the determination of the value of intellectual capital at the meso-level is an actual both scientific and practical task.

A significant contribution to the determination of the value of intellectual capital at the meso-level and its impact on growth, employment and competitiveness of the region has been made by foreign and Ukrainian economists, in particular, N. Bogdan, T. Borovikova, U. Bronisz, V. Filinov, W. Heijman, N. Huzina, M. Kuyantseva, A. Lerro, P. Makarov, J. van Ophem, M. Ovchinikov, G. Schiuma, I. Teslenko, I. Zhuravlyova and others. Taking their studies into consideration, this writing is focused on the peculiarities of the formation of the value of regional intellectual capital in the conditions of decentralization.

The purpose of this writing is to form a set of indicators that make up the value of regional intellectual capital in the conditions of decentralization and, on its basis, to calculate the value of intellectual capital of Kharkiv region in 2015-2017 as well as to make some recommendations on how to increase that index.

In order to achieve the purpose of the writing, the author propose to take the following stages. At the first stage it needs to form a set of indicators that make up the value of intellectual capital at the meso-level. That can be mathematically expressed as:

$$V(IC) = V(RBR) + V(RAR) + V(RSTW) + V(RSTS),$$

where $V(IC_m)$ – value of intellectual capital at the meso-level in the conditions of decentralization;

$V(RBR)$ – value of regional basic researches;

$V(RAR)$ – value of regional applied researches;

$V(RSTP)$ – value of regional scientific and technical products;

V(RSTS) – value of regional scientific and technical services.

It is worth highlighting that despite the equation given above is experimental by nature, it has two major advantages. The main advantage of it is that it provides interconnectivity, unidirectionality and comparability of the components that make up the value of regional intellectual capital. On the other hand, proposed amendments allow us to forecast the significance of partial indicators (V(RBR), V(RAR), V(RSTP), V(RSTS)) in the future.

Following this line of argument, it is suggested to calculate the value of intellectual capital of Kharkiv region in the conditions of decentralization of the Ukrainian economy. The study covers four years (from 2015 to 2017) and it is the second stage of the author's investigation. The input data and all needed calculations is given below (fig. 1).

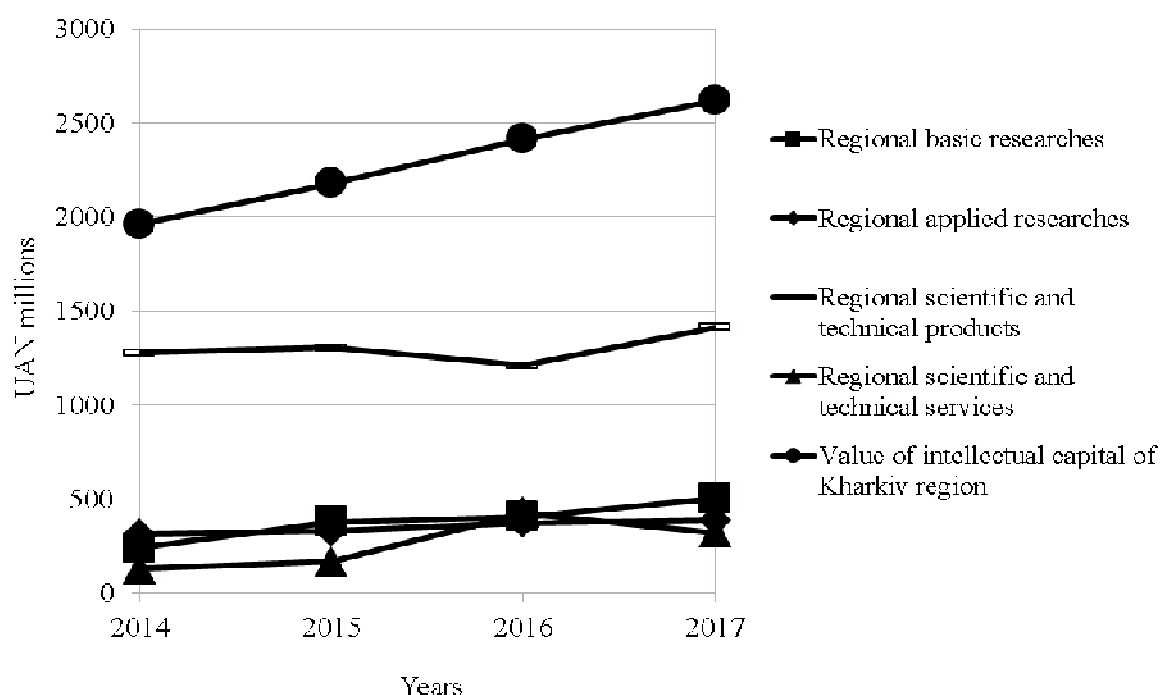

Figure 1 – Value of intellectual capital of Kharkiv region in the conditions of decentralization [1]

As table 1 shows, the value of intellectual capital of Kharkiv region have risen so dramatically by approximately 33,67%: from 2111,07 UAN millions in 2015 to 2619,28 UAN millions in 2017. On the author's view, it was predicted because each region in the conditions of decentralization has the added possibilities to financing scientific, technical and innovation activities and, in that way, to accumulate both regional intellectual capital and national intellectual potential. At the same time, despite the positive dynamics of the value of intellectual capital of Kharkiv region, yet it has continued to be backward compared with the same indexes in advanced economies including many post-socialist countries such as China, Czech Republic, Estonia, Latvia, Lithuania, Poland and Slovenia [2, p. 65–68].

As we see, there is a need to make some recommendations on how to

increase the value of intellectual capital of Kharkiv region. First of all, it is strongly recommended to increase expenditure on research and development activities (or expenditure on R&D) by the main economic actors: the state, the region, an enterprises, and the foreign sector represented so-called “business angels”. The author’s second suggestion is to improve the legal and regulatory framework related to the planning of local budget expenditures on intellectualization of the regional development, namely on capitalization of the intellectual property market and implementation of energy and resource-saving activities. Thirdly, it is necessary to accelerate the process of formation and development of the institutions integrated educational, scientific and production activities as well as to increase the effectiveness of such institutions. On balance, all abovementioned recommendations will allow to implement widely different innovations such as out-of-dated technologies, high-tech goods and the latest services, and, in that way, to ensure the competitiveness of the regional economy both at the national and overseas markets.

Therefore, the author’s findings provided strong evidence that the regions in the conditions of decentralization have the added possibilities to financing scientific, technical and innovation activities and increasing the regional intellectual capital. This statement was proved by calculating the value of intellectual capital of Kharkiv region. The author’s further investigations will be related to the comparing of the value of intellectual capital between Ukrainian regions.

References

1. Сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kh.ukrstat.gov.ua
2. Cherkashyna T. S. Estimation and forecasting of the value of national intellectual capital of Ukraine in terms of structural and innovative transformations / T. S. Cherkashyna // Фінансовий простір. – 2017. – № 3 (27). – P. 62-70.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ ВИСОКОРОЗВИНУТОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

В. К. Мотуз, канд. істор. наук,
доц. кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки
Д. В. Романчук, студ.

Черкаській національній університет імені Б. Хмельницького, м. Черкаси

Традиційно прийнято вважати інфраструктуру обов'язковим компонентом цілісної економічної системи, зокрема регіональної. Фактично, – це складова загального устрою економічного життя, що носить підлеглий, допоміжний характер і забезпечує сталий соціально-економічний розвиток

регіону. Більш того, вона визначає тактичні та стратегічні орієнтири розвитку економічної діяльності.

Для інфраструктурної підсистеми характерний ряд загальних специфічних властивостей та ознак, а саме: об'єкти інфраструктури мають високу фондомісткість і капіталомісткість, а також тривалі терміни створення та розвитку; значення досягнення ефекту від функціонування виробничої інфраструктури поширюється, скажімо, не лише на сам об'єкт, а й на всю виробничо-господарську сферу діяльності регіону і країни в цілому; значно випереджаючий в порівнянні з основним виробництвом ефект розвитку виробничого сектора інфраструктури; невіддільність процесів виробництва від споживання продукції інфраструктури; необхідність повсякденного та повсюдного розвитку; територіальна концентрація елементів виробничої інфраструктури, що відповідає концентрації населення; можлива функціональна взаємозамінність видів транспорту, транспорту і зв'язку, транспорту і складів тощо [2, с. 34; 3, с. 151].

Завдяки своїм виробничим і соціальним елементам регіональна інфраструктура гармонійно інтегрується в цілісну господарську структуру країни. Такі властивості репрезентують її як інтегральний елемент продуктивних сил, який включає в себе допоміжні додаткові галузі, види виробництва і види діяльності, що обслуговують безпосередньо основне виробництво, а також такі галузі та підгалузі невиробничої сфери, які опосередковано пов'язані з виробничим процесом і виконують обслуговуючі функції всього господарства країни [4, с. 27].

Ще однією важливою особливістю інфраструктури є її зв'язок з відтворювальними процесами в регіоні. Виходить, що існування всіх інфраструктурних об'єктів несе в собі об'єктивну необхідність, пов'язану зі здійсненням процесу розширеного відтворення [1, с. 126]. Причому продуктивний характер галузей підприємств і установ, включених в регіональну інфраструктуру, визначається не умовою створення додаткового продукту, а зв'язком із господарством у справі збільшення національного доходу в цілому [3, с. 159-160].

Досліджуючи загальнодержавне значення регіональної інфраструктури автор наукової розвідки дійшов висновків, що останню можна вважати комплексом, який створює загальні умови для забезпечення транспортування, акумуляції та розподілу різних факторів і результатів виробництва. Тому, формування високорозвинутої регіональної інфраструктури є необхідною умовою як для забезпечення процесу виробництва в регіоні, так і для дедалі глибшого інтегрування її в загальногосподарський комплекс. Перетворюючись у важливий фактор інтенсифікації останнього, вона сприяє підвищенню ефективності та формуванню інвестиційної привабливості економіки, створюючи при цьому передумови економічного зростання та підвищення рівня життя населення регіону та держави в цілому.

Література

1. Жилияєва Н. М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н. М. Жилияєва / Сталій розвиток України. – Київ, 2011. – Вип. 1 (4). – С. 124-129.
2. Мартянов М. П. Структурно-інноваційна модель економічного розвитку регіонів України / М. П. Мартянов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – Київ, 2015. – №1(99). – С. 34-45.
3. Валентюк І., Сич Н., Сухенко В. Регіональна інфраструктура: сучасний формат та інструменти розвитку / І. Валентюк, Н. Сич, В. Сухенко // Збірн. наук. праць Національної академії державного управління при Президентові України. – Київ, 2010. – Вип. 1. – С. 148-161.
4. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації: аналітичне дослідження // ГО “Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень”; Фонд імені Фрідріха Еберта. – Київ, 2017. – 108 с.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

І. М. КЛІМОВИЧ, ст. викл. кафедри економіки та обліку

Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Харків

Поняття інформаційної системи управління нерозривно пов'язане з поняттям економічної інформації та її матеріальним поданням. Автоматизована інформаційна система – система, що реалізує інформаційні технології у сфері управління за спільної роботи управлінського персоналу і комплексу технічних засобів.

Вирішенням цієї проблеми займалися такі вчені, як М. П. Денисенко, І. П. Босак, В. В. Годін, Р. Манн, І. А. Маркіна, В. І. Ісаков, С. М. Петренко, О. В. Карпенко, Д. Шевчук, В. І. Ткач, М. В. Макарова, Т. Пітерс, М. Є. Рогоза, І. К. Корнеєва, М. С. Пушкар, В. Д. Андреев, А. Яругова.

Характерними рисами сучасного етапу функціонування економічної системи є:

- поява нових суб'єктів господарської діяльності;
- зростання інформаційного навантаження на управлінський персонал;
- глобалізація економічної діяльності.

Усі ці чинники актуалізують проблему комплексної автоматизації управлінської діяльності на основі сучасних інформаційних технологій (ІТ) та засобів телекомунікації.

Вирішення цієї проблеми задало нових підходів до автоматизації управлінської діяльності. Ці підходи знаходять висвітлення в концепції ІТ організаційного управління, орієнтованої на активну участь управлінського персоналу в процесі оброблення інформації, що дасть змогу максимально наблизити управлінський персонал до інформаційних ресурсів, а також до

самого процесу розв'язування інформаційно-управлінських задач. Основні принципи ІТ полягають у:

- масовому впровадженні персональну електронно-обчислювальну машину (ПЕОМ) – установленні їх на робочих місцях управлінського персоналу;

- створенні комплексної технології оброблення інформації в умовах використання баз даних, баз знань, мереж електронної обчислюваної машини;

- створенні засобів комп'ютерного моделювання системи оброблення даних із застосуванням банку моделей і банку алгоритмів;

- розробленні засобів спілкування кінцевих користувачів з персональною електронно-обчислювальною машиною на основі ЛРМів, що передбачають наявність експертних систем.

Застосування обчислювальної техніки дало великий ефект у прийнятті одноманітних і типових управлінських рішень, але не вплинуло на такі сфери прийняття рішень в управлінні, як визначення задачі, встановлення мети впровадження рішень, оцінювання результату.

Елементи процесу управління можуть бути автоматизовані тільки в умовах ЛРМів управлінського персоналу. Зближення процесів збирання вхідної інформації, формування, відображення і використання вихідної інформації сприяють впровадженню режиму реального масштабу часу в оброблення інформації.

Управлінський персонал інтегрується в людино-машинній системі оброблення даних як користувач інформаційної системи, виступаючи новій ролі оператора ПЕОМ. При цьому він продовжує здійснювати традиційні контрольні-аналітичні функції прийняття управлінських рішень, але на вищому автоматизованому рівні.

Успіх управління багато в чому залежить від правильної побудови комунікаційного процесу. АРМ управлінського персоналу розглядається в мережі як комунікаційна одиниця, що функціонує одночасно як джерело, передавач, приймач і споживач інформації. За допомогою ресурсів АРМу управлінський персонал розв'язує свої задачі, а по комунікаційних каналах передає інформацію у відповідні інстанції, в тому числі зовнішні. Обґрунтуванням для встановлення комунікації є потреба в інформації. Комунікації дають змогу підвищити якісний склад інформації для управління. Основними концепціями побудови АРМів є:

- децентралізоване оброблення інформації на робочому місці управлінського персоналу;

- створення персональних баз даних;

- створення баз знань;

- створення мереж АРМів;

- інтелектуалізація АРМів.

АРМ управлінського персоналу – це програмно-технічний комплекс, винесений на робоче місце конкретного управлінського працівника, що дає

зможу автоматизувати виконувані ним функції керування в інтерактивному режимі "користувач – ПЕОМ". Основний принцип, закладений в АРМ, – проблемна орієнтація комплексу, тобто орієнтація на розв'язання певного класу задач, об'єднаних загальною технологією оброблення інформації, єдністю режимів роботи й експлуатації.

Кожному класу користувачів відповідає певний тип АРМу, орієнтований на задоволення його функціональних та інформаційних потреб. У ньому основою автоматизації формування і прийняття управлінських рішень є персональні інформаційної системи.

У сучасних умовах великого значення набувають задачі поглибленого економічної аналізу, які дають змогу детально вивчити зміст явищ і процесів, що спостерігаються, виявити закономірності та тенденції економічного і соціального розвитку об'єкта управління.

ПРОСУВАННЯ АНІМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ У МЕДІАПРОСТОРИ ЯК НАПРЯМОК ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

О. М. КРАВЕЦЬ, ст. викл. кафедри туризму і готельного господарства
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

У ХХІ ст. індустрія сільського туризму стає сектором світового туристського господарства, що найбільш динамічно розвивається.

Під сільським зеленим туризмом розуміють специфічну форму відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [1].

В європейських постіндустріальних країнах обсяги надання агро-турпослуг майже у 2-4 рази перевищують обсяги зростання готельної бази і курортного сервісу. Поряд з агровиробництвом та лісовим господарством, сільський туризм вважають одним із ключових секторів місцевої економіки, а головну роль у його розвитку відіграє місцева влада [2].

В Україні село тривалий час переважно розглядалося як ресурс для сільгоспвиробництва. Ігнорування питання соціального екологічного, освітнього, культурного, туристського розвитку, спричинило нагальну соціально-економічну та демографічну проблему в сільській місцевості. Спираючись на досвід Польщі, Словаччини, Литви, Латвії, Естонії та низки скандинавських країн, панацеєю для українського села можна вважати реформу місцевого самоврядування – децентралізацію, як процес передачі від вищих до нижчих рівнів адміністративно-управлінської вертикалі повноважень з ухвалення рішень та ресурсів, необхідних для реалізації цих

повноважень. В умовах децентралізації та посилення повноважень місцевих громад туризм, зорганізований на базі особистих селянських господарств, має функцію особливого сприяння раціональному використанню природних ресурсів, зацікавленню місцевих мешканців у тривалому збереженні ландшафтів, захисті й охороні навколишнього середовища, сталому розвитку територій [3].

В Україні наразі зареєстровано близько 1600 садиб, які надають подібні послуги. Першопрохідцем в розвитку сільського туризму в нашій країні став Карпатський регіон. Нині Дніпропетровщина, Полтавщина, Закарпаття, Львівська, Волинська, Івано-Франківська та Чернівецька області – справжня знахідка для сільського туриста [3]. Про перспективи розвитку українського сільського туризму на міжнародному туристському ринку свідчить організаційна й технічна допомога міжнародних фондів (Фонд розвитку Карпатського євро регіону, програми ТАСІС, Асоціація європейських кооперативів «Лонго Май» та ін.).

У порівнянні з іншими видами туризму розвиток інфраструктури сільського туризму не вимагає таких значних капіталовкладень – може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій. При цьому збільшення доходів селян за рахунок розвитку сільського зеленого туризму забезпечуватиметься: наданням послуг з прийому на проживання туристів; облаштуванням турмаршрутів; наданням екскурсійних послуг; транспортним обслуговуванням; егерською діяльністю; наданням послуг з прокату турспорядження; виробництвом та реалізацією туристам екологічно чистих продуктів харчування, наданням кулінарних послуг; реалізацією товарів народних промислів; проведенням культурно-розважальних заходів з урахуванням історико-етнографічної спадщини (анімації) [1].

Провідне завдання сільського зеленого туризму полягає у збереженні етнокультурних традицій регіону. Можливість надати мешканцям мегаполісу відпочинок від міської метушні на природі, позбавитися від стресу, відвідати місцеві визначні пам'ятки, ознайомитися з побутом сільських жителів та народними традиціями – створюють умови для реалізації провідних функцій рекреаційної анімації (оздоровчої, пізнавальної, інформаційної, комунікативної та холистичної). Впровадження елементів анімаційних послуг, ігрових та шоу-програм на базі історико-етнографічної та культурної спадщини регіону в організацію сільського туризму сприяє театралізації сервісного процесу, надає йому видовищності та створює особливу емоційну атмосферу – атмосферу, якою хочеться ділитися з іншими. Фото- та відеоконтент, який створюється під час туристської подорожі (як туристами, так і організаторами подорожі), – потужний інструмент просування з високим ступенем віральності у медіапросторі. Розробка маркетингової стратегії просування послуг сільського зеленого туризму в медіапросторі з використанням технологій Digital Marketing (Facebook, Youtube, Instagram, Twitter), розробка регіонального контент-плану з призначенням відповідаль-

них осіб; проведення промоційних акцій; формування бази даних туристів; популяризація місцевих брендів та розвиток креативної економіки; створення офіційних спільнот у соцмережах, які об'єднують інтереси туристів, сприятиме інтенсифікації розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Література

1. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №1(6). – С. 138-143.
2. Твердохліб Д. Сільський туризм: Україні є що показати [Електронний ресурс] / Д. Твердохліб. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/6/19.pdf>
3. Ільїна М. В. Децентралізація управління сільськими територіями та її вплив на розвиток туризму [Електронний ресурс] / М. В. Ільїна, І. М. Шпильовий. – Режим доступу http://www.economyandsociety.in.ua/journal/2_ukr/80.pdf

СУЧАСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ІНФРАСТРУКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

К. М. Мотуз, ст. викл. кафедри теорії і методики фізичного виховання та спортивних ігор

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, м. Черкаси

Загальносвітовою тенденцією останнього десятиріччя стало підвищення ролі регіонів у господарській діяльності країн. Йдеться про економічну регіоналізацію, точніше, – децентралізацію, яка передбачає як розширення прав і повноважень територіальних структур у господарському житті країни, так і створення ресурсної бази для їх здійснення.

Фундаментом вищезазначеного процесу є не лише цивілізоване коріння, а й глибоко раціональна основа, яка, з економічної точки зору та у стратегічному значенні, створює досить важливі для загальноекономічного розвитку держави моменти. Наприклад, повніша, ніж в умовах централізованого керівництва господарством, мобілізація місцевих ресурсів та економічних джерел зростання для підвищення на цій основі ефективності суспільного виробництва [2, с. 239; 4, с. 26].

На сьогоднішній день децентралізація є загальносвітовим явищем, яке охопило держави з різним рівнем економічного розвитку та ступенем ринкових відносин [1, с. 100]. Однак, приєднання до відповідного процесу є тільки половиною справи, адже його ефективність перебуває у прямій залежності від новітніх теорій та концепцій регіональної інфраструктури. У зв'язку з цим, багато країн, зокрема Україна, перебувають у стані перегляду та оновлення застарілих теорій та концепцій економічної регіоналізації [3, с. 365].

Спираючись на світовий досвід, варто наголосити, що в переважній більшості держав світу сучасний комплексний підхід у розв'язанні

регіональних проблем базується на завданнях, які пов'язані з формуванням регіональної інфраструктури в ринкових умовах. Від їх позитивного вирішення багато в чому залежить подальше вдосконалення територіальної організації господарства країни. Тож, до цих значимих завдань необхідно віднести:

- вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів;
- створення найбільш оптимальних територіальних економічних пропорцій та прогресивної галузевої структури господарства;
- вивчення, раціональне використання та відтворення природних ресурсів;
- охорона навколишнього середовища та ліквідація негативних наслідків господарської діяльності;
- підвищення ефективності виробництва, розподілу та споживання як в межах окремого регіону, так і економіки країни в цілому;
- формування населення і системи розселення на території регіону, а також регулювання міграційних потоків [1, с. 102; 2, с. 241; 4, с. 28].

Таким чином, сучасний підхід у формуванні ефективного регіонального інфраструктурного середовища для країн із ринковою економікою включає в себе наступні стандарти:

- обов'язковий моніторинг трансформаційних процесів у світової господарській системі;
- необхідність максимального урахування всіх потреб учасників виробничої діяльності;
- відповідність регіональної інфраструктури всім своїм функціям у виробничому процесі.

Література

1. Летуновська Н. Є. Аналіз передумов формування регіональної конкурентоспроможності в соціально-економічній сфері / Н. Є. Летуновська // Інфраструктура ринку. – Суми, 2017. – Вип. 3. – С. 98–103.
2. Синиця С. М. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України в умовах економічної інтеграції / С. М. Синиця // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницьк, 2010. – № 4. – Т. 4. – С. 238-243.
3. Телетов О. С. Напрямки реалізації проектів стратегічного розвитку регіонів / О. С. Телетов // Тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції “Маркетинг та логістика в системі менеджменту”. – Львів : Львівська політехніка, 2014. – С. 364-366.
4. Шпильова В. О. Актуалізація пріоритетів і конкурентних переваг соціально-економічного розвитку регіону / В. О. Шпильова // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія: Економічні науки. – Полтава, 2011. – № 4(2). – С. 24-29.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

А. И. РЫБАК, ст. преп. кафедры экономической теории и международной экономики

Д. П. ФОМЕНКО, студ.

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова, г. Харьков

В настоящий момент социально-экономическое состояние Украины характеризуется достаточно низкими показателями: безработица и инфляция, повышение цен, низкий уровень заработной платы, дотации государства, которые не обеспечивают прожиточный минимум, высокие коммунальные тарифы. Существенной проблемой является и демографический кризис – полное несоответствие между рождаемостью и смертностью. Согласно последним данным, численность населения в стране уменьшилась на 10 миллионов человек с 51 до 42 млн в 2017 году [1]. На сегодняшний день страна находится на 189 месте по уровню рождаемости. Если брать последние данные переписи населения, то на 1000 человек зафиксировано всего 10,5 родившихся. Столь низкая рождаемость объяснима тем, что молодая семья не в состоянии обеспечить порой даже самих себя, не то, что ещё одну маленькую жизнь. Средняя зарплата украинца всего 4-6 тысяч гривен в месяц покрывает лишь расходы на продукты питания, коммунальные услуги и то не в полном объеме, а на товары длительного пользования их недостаточно. Благосостояние общества значительным образом сказывается на здоровье и на его психоэмоциональном состоянии. Для материального обеспечения люди вынуждены работать сверх нормы в ненадлежащих условиях труда, что приводит к ухудшению здоровья. Проблемы социально-экономического развития возникли также и в результате нарушения работы других сфер жизнедеятельности человека.

Несколько лет кризиса и смена правительства привели к падению гривны, обесценилась «жизнь людей» на треть. Усугубляется кризис неплатежей. При таких условиях невозможно обеспечить нормальную работу некоторых предприятий. Крупная и малая промышленность государства за период независимости Украины пришла в упадок, их фонды морально и физически устарели. Обновления производственных мощностей осуществляется крайне низкими темпами. Украина шаг за шагом теряет научный и технологический потенциал, который позволял бы ей поддерживать конкурентоспособность экономики. Энергетическая обеспеченность страны в результате «разрушения международных связей» приводит к ограниченным возможностям промышленности и населения страны в целом, что приводит к еще большему спаду производства. Это обуславливает рост безработицы и снижения доходов населения (зарплат, пенсий, социальных выплат и др.).

На социально-экономическое состояние нации влияет и региональное развитие. В связи со значительной региональной дифференциацией возникает множество проблем социально-экономического характера. Восточный регион развивается на основе «экономического индикатора», согласно Индексу Человеческого Развития. Это обосновывается сосредоточением в этих областях промышленного производства. Вместе с тем существует проблема экологического и социального роста на основе экономического показателя. Основной проблемой Южного региона являются водные ресурсы. Тут ощущается острый дефицит воды и большинство рек, загрязнённые и непригодные для питья с точки зрения бактериального загрязнения. На Западном регионе развито сельское хозяйство и отрасль животноводства. Но есть радиоактивное загрязнение после катастрофы на ЧАЭС, пересушенные земли в результате мелиорации, слабое развитие транспортной сети. В Центральном регионе есть все условия для развития сельского хозяйства, но острой является проблема низкой рождаемости и нехватки рабочих рук. Активное развитие химической промышленности приводит к ухудшению санитарно-гигиенических норм воздуха и развитию эпидемий на этом фоне. Каждый регион требует определенных мер для снижения негативных последствий данных проблем. Необходимо прибегнуть к таким шагам: обеспечение рационального использования природных ресурсов в Восточном регионе и забота о чистоте окружающей среды, улучшение медицинского обслуживания для населения. Создание дополнительных каналов и водохранилищ в Южном регионе, а также сохранение и оздоровления больших рек. Привлечение населения с других регионов в Центральный регион с целью устранения демографического кризиса, создание фильтров воздуха на химических предприятиях. Такие меры с целью улучшения социально-экономического развития регионов и Украины помогут улучшить ситуацию, но конечно они не решат всех проблем, так как это лишь явные недостатки социально-экономического состояния регионов. Дальнейший анализ позволит определить и другие проблемы и направить все усилия на их нейтрализацию.

Литература

1. Официальный сайт Государственного комитета статистики [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF SOCIAL INFRASTRUCTURE OF CITIES IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

K. S. BESSONOVA, a student

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

The effective functioning of regional complexes of various levels (including cities) is affected by the indicators of the development of their social infrastructure. In the conditions of reforming and decentralization of public administration, the problems of the development of the social infrastructure require a separate study.

An important task of managing social infrastructure is to increase its efficiency, which is ensured by rational placement of its facilities within the administrative-territorial unit. There is a need to optimize the location of social infrastructure facilities of cities and administrative-territorial units, which is associated with the rationale for the optimal size of its facilities, taking into account the specific local economic, demographic and natural conditions, financial sources and their size, which these facilities need.

An important role is assigned to the components of the social infrastructure, methods of public administration, which can be used at the same time, to the mechanisms of state management of social infrastructure, etc. At the same time, during the reform of the public administration system, which involves the introduction of new approaches to managing social facilities infrastructure, it is advisable to determine the amount of financial resources that should be involved in doing so.

The social infrastructure is understood as a set of industries that are distinguished in the system of social division of labor by functional purpose in the process of reproducing the satisfaction of the population's needs for services. The spatial factor influences the development of social infrastructure, therefore its functioning is connected with the population of a specific administrative-territorial unit.

The main subject of management of the social infrastructure of the regions is the territorial communities and local self-government bodies at different levels to which the territorial communities provide relevant powers, as well as local executive authorities with regard to delegated authority.

The formation of a new mechanism for managing the social development of regions provides for the decentralization of functions with which only those who can not or are not interested in performing a low level are transferred to a high level of management. In particular, the village council is building children's pre-school institutions, general schools, as well as trade and household services, medical and other medical institutions, that is, social facilities for daily use. The district level provides the population with social objects of periodic demand, and in the responsibility of the regions, coordination functions are concentrated. They coordinate the activity of all structures vertically, form social programs, and solve taxation and distribution issues.

References

1. Denisova N. V. Building a model of regional social infrastructure management. – Access mode: http://www.rusnauka.com/PRNIT_2006/Economics
2. Problems and prospects for managing the development of social infrastructure at the local level. – Access mode: <http://old.niss.gov.ua/Monitor>
3. Todosiichuk V. L. Regional economy: textbook – Vinnitsa: VDAU, 2008. – 434 p.

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СТАЛОМУ РОЗВИТКУ МІСТА

С. Н. БЕРВЕНО, студ.

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Актуальність сталого розвитку територіальних утворень особливо актуалізується в умовах поширення глобальних екологічних ризиків планетарного масштабу. Особливо гостро екологічні проблеми торкаються великих міст, в яких населення більшою мірою зазнає антропогенного тиску: масштабний характер урбанізації, щільність населення, шкідливий вплив транспорту на навколишнє середовище та здоров'я людини (надмірний рівень парникових газів, забруднення повітря та шуми [1]) тощо. Загалом стан екологічної безпеки в Україні викликає стурбованість не тільки фахівців, але й всього населення. Ця проблема є особливо актуальною для мешканців мегаполісів.

Мегаполіси виконують багато народногосподарських функцій, у тому числі є головними осередками великих промислових підприємств. Щодня мегаполіси використовують значну кількість ресурсів та енергії, частка яких випадає у вигляді відходів. Загальновідомо, що зростання кількості міст і їх чисельності надали істотний вплив практично на всі соціальні, економічні та екологічні процеси, що відбуваються в світі [2].

Саме ці загрозливі тенденції привертають особливу увагу до проблем сталого розвитку. Принципи сталого розвитку полягають в забезпеченні соціально-економічного та екологічно безпечного розвитку, що поєднує ідеї стабільного і динамічного економічного зростання, з ефективним соціальним та ресурсним забезпеченням сьогоденних та майбутніх поколінь. «Сталий розвиток передбачає науково обґрунтовану регламентацію господарського використання природного середовища і його ресурсів, зважену і цілеспрямовану соціально-демографічну політику, стабільне і динамічне економічне зростання, націлене на безумовне вирішення всіх соціальних проблем, досягнення все більш високої якості життя населення» [2]. Тобто сталий розвиток передбачає орієнтацію на досягнення повної збалансованості між використанням природного середовища та його ресурсів, економічним зростанням, вирішенням соціальних проблем і забезпеченням екологічної безпеки населення.

Повне і точне розуміння концепції сталого розвитку запропоновано У.

Лафферті: сталий розвиток припускає регулювання умов життя на базі чотирьох принципів: задоволення основних потреб усіх людей; рівність стандартів цього задоволення для всього населення Планети; дбайливе, обережне використання природних ресурсів; збереження можливостей для майбутніх поколінь реалізувати основні запити [3]. Не дивлячись на те, що всі перераховані вище принципи концепції рівноцінні, з огляду на загострення екологічних проблем, центральне значення набуває третій, оснований на ідеї обмеженої здатності природних комплексів до навантажень з боку економіки (carrying capacity).

Сталий розвиток передбачає докорінні зміни функцій виробництва відносно природного середовища. Сталий розвиток являє собою систему відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним зростанням, нормалізацією якісного стану природного середовища, зростанням рівня задоволення матеріальних і духовних потреб населення.

В рамках реалізації принципів сталого розвитку в Україні запроваджено Концепція національної екологічної політики України. Основною проблемою, на розв'язання якої вона спрямована, є антропогенне та техногенне навантаження на навколишнє природне середовище, що в кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу та продовжує зростати.

Великі міста України потребують пріоритетної реалізації принципів сталого розвитку в стратегії забезпечення їх екологічної безпеки. Значна концентрація ресурсів, постійне втягування додаткових ресурсів в економічний розвиток регіонів створюють значний рівень небезпеки порушення рівноваги між соціумом та природою.

Одним з дієвих механізмів зняття цієї напруги нам вбачається розбудова екологічної інфраструктури міста. До регіональної екологічної інфраструктури відносяться всі елементи, що в сукупності забезпечують відновлення екологічної рівноваги в регіоні. Так, екологічна інфраструктура - це динамічний комплекс взаємодіючих між собою природних, природно-антропогенних і штучних об'єктів і систем, предметів і явищ, що забезпечують умови збереження середовища життя людини.

Екологічна інфраструктура складається з споруд і об'єктів, призначених для охорони, відтворення і поліпшення навколишнього природного середовища. Частково вона є результатом індустріального розвитку людського суспільства, а частково – результатом нагальної необхідності в умовах науково-технічного прогресу забезпечити декомпенсуючу протидію наслідкам екологічних загроз. Сьогодні небувалими темпами зростає використання різноманітних природних ресурсів і масштаби забруднення зовнішнього середовища відходами виробництва і споживання, тому екологічна інфраструктура повинна забезпечувати умови збереження середовища життя людини.

До екологічної інфраструктури великих міст можна віднести різноманітні системи ресурсо- та енергозбереження, ґрунтово-рослинний шар міської та прилеглої території, паркові мережі міської інфраструктури, екологічні каркаси та ніші міст, екологічно реставровані ландшафти, всі

наявні природні ресурси та сприятливі умови життя.

Екологічна інфраструктура міста – це не тільки низка об’єктів але й система заходів, спрямованих на поліпшення екологічного стану міста та зниження екологічної небезпеки. До таких ефективних заходів відносяться: у сфері виробництва - розвиток «ощадливої логістики», тобто впровадження методик «ощадливого виробництва» і «6 сигм» з метою ресурсозбереження й виявлення джерел втрати ресурсів при здійсненні логістичних операцій; надання спеціалізованих наборів логістичних послуг, наприклад розвиток фреш-логістики, «холодної» логістики, автомобільної логістики, аграрної логістики, фармацевтичної логістики й т.п.; формування інтегрованої логістичної підтримки життєвого циклу продукції, що особливо актуально для наукомістких виробів і виробів з коротким життєвим циклом, наприклад комп’ютерної техніки, мобільних телефонів і т.п. [4]. Принципи сталої логістики не лише створюють умови для використання екологічних видів транспорту та охорони зовнішнього середовища, а й плідного розвитку транспортної системи та забезпечення через це високого рівня життя населення великих міст.

Література

1. Front-running cities changing transport, improving quality of life [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.eea.europa.eu/media/newsreleases/front-running-cities-changing-transport>
2. Тонконогая И. В. Формування системи критеріїв оцінки стану екологічної безпеки приморських міст / И. В. Тонконогая // Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2008. – вип. 5. – С. 26-36.
3. Lafferty W. M. (1996) The politics of sustainable development: From global norms to national implementation // Environmental politics. – Vol. 5. – № 2. – P. 185-208.
4. Ібрагімхалілова Т. В. Потенціал розвитку ринку транспортно-логістичних послуг в Україні [Електронний ресурс] / Т. В. Ібрагімхалілова. // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1352>

ПРИРОДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ В СУЧАСНІЙ СТРУКТУРІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Є. І. Масюк, студ.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

Розвиток регіону базується на наявності природно-ресурсного потенціалу та його правильного використання. Сила природно-ресурсного потенціалу, його різнобічність і рівень використання у господарському обігу має вплив на розташування продуктивних сил цієї території, структуру галузі та організацію виробництва.

До природно-ресурсного потенціал залучають невідновні природні ресурси, відновні природні ресурси та екологічну місткість довкілля, яка

описує його можливість сприйняття різних антропогенних навантажень при певних розмірах без змін якісних параметрів природної системи.

У область включають індустріально-аграрну структуру господарства. Виключно Чернігівська область виробляє пожежні машини, кордну тканину для виробництва шин, білкову оболонку для харчової промисловості, окремі види обладнання для галузей АПК. Сільське господарство Чернігівщини здебільшого, за винятком олії та рибних продуктів, задовольняє потреби населення. Також область багата на корисні копалини. Велику, загальнодержавну, роль на себе беруть поклади скляних пісків (Ріпкинський район) й нафти. Нафтогазоконденсатні родовища розповсюджені в багатьох районах Чернігівщини. Велику роль відіграють родовища крейди, які розташовані, у Новгород-Сіверському районі. Промисловий комплекс Чернігівської області представлений 998 підприємствами, 928 (93,0%) з яких належить до обробної промисловості, 63 (6,3%) – виробництва та розподілу електроенергії, газоподібного палива, тепла та води, 7 (0,7%) – добувної промисловості [1]. У табл.1 наведено дані щодо індексу обсягу продукції промисловості за основними видами діяльності в Чернігівській обл. за період 2009-2015 рр.

Таблиця 1 – Індекс обсягу продукції промисловості за основними видами діяльності в Чернігівській обл. (джерело [1])

Види діяльності	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Добувна промисловість	96,3	95,2	90,7	108,4	89,6	97,3	98,0
Обробна промисловість	78,3	101,1	100,2	96,7	90,4	105,2	105,4
Виробнича та розподіл електроенергії, газу та води	88,0	103,4	101,6	85,9	100,5	101,5	101,3

Наведені дані свідчать про стрімке збільшення обсягу реалізованої промислової продукції в період 2009-2015 рр. У 2015 обсяг реалізованої промислової продукції склав 20698 млн. грн., що на 8545 млн. грн. більше, ніж у 2009 році [1].

У таблиці 2 наведено дані щодо динаміки зовнішньої торгівлі області, млн. дол. США.

Таблиця 2 – Динаміка зовнішньої торгівлі області, млн. дол. США (джерело [1])

	2010	2011	2012	2013	2014
Експорт	331,0	425,8	550,7	576,4	720,6
Товари	324,8	418,7	542,8	555,1	700,0
Послуги	6,2	7,1	7,9	21,3	20,6
Імпорт	401,1	603,0	571,9	616,4	557,6
Товари	381,2	562,5	545,1	586,0	528,7
Послуги	19,9	40,5	26,8	30,4	28,9
Сальдо зовнішньої торгівлі (+,-)	-70,1	-177,2	-21,2	-40,0	163,0

Так, у 2014 році обсяг експорту зовнішньої торгівлі товарами та послугами в області становив 720,6 млн. дол. США, імпорту 557,6 млн. дол. США. Порівняно з 2013 роком експорт збільшився на 25%, імпорт зменшився на 10,5%. У 2011 та 2013 році була порушена тенденція збільшення обсягів імпорту товарів та послуг, яка спостерігалася протягом 2010-2014 рр. У 2014 році ситуація покращилася – відбулося нарощування обсягів імпорту та експорту. Сальдо зовнішньої торгівлі залишалось негативним до 2013 року, але у 2014 році сальдо зросло і становило 163,0 млн. дол. США. Розглядаючи ВВП Чернігівської області ми можемо сказати, що маючи такий високий природний потенціал, область не показує високих показників. Так, ВВП України становить 1 566 728 млн грн, а Чернігівської області лише 1,62%, тобто 25 381 млн.грн.

Розглядаючи видобуток основних видів корисних копалин на Чернігівщині, слід відзначити, що область є однією із найбільших центрів нафтогазовидобувної галузі в Україні. Лише на півдні регіону діє понад 230 нафтових свердловин. У п'яти районах області (Варвинському, Прилуцькому, Ічнянському, Борзнянському, Талалаївському) діє 225 свердловин. Видобуток нафти складає 500-600 тис. тонн на рік. Не зважаючи на це, область, яку називають «українським Кувейтом» багатою на «чорне золото», не стала областю, яка показує високі економічні результати [2].

Важливим і перспективним для області, яка прикордонною, є транскордонне співробітництво. Чернігівщина входить до Єврорегіону «Дніпро», згідно підписаного у травні 2003 року в Гомелі договору. Три прикордонні області Білорусі, України та Росії (Гомельська, Брянська та Чернігівська) підписали цей договір про створення Єврорегіону, головним завданням якого є розробка та реалізація спільних проектів, спрямованих на рішення актуальних для даних регіонів завдань. Міжрегіональне і прикордонне співробітництво – це важливий сегмент українсько-російсько-білоруських торговельно-економічних відносин. Підґрунтям цих відносин є історично-традиційно встановлені стосунки і сформована за останні 13 років договірно-правова база.

Таким чином, сьогодні найбільш актуальними питаннями для досягнення стійкого економічного зростання регіону є наступні: оцінка ефективності раціонального використання природних ресурсів та прогнозування на довгострокову перспективу з метою раціонального використання природного потенціалу. В регіоні слід збільшити капітальні вкладення у видобуток нафти і газу, впровадити нову систему платежів за видобуток корисних копалин, що стимулюватиме залучення інвестицій у створення нових родовищ та відбудову старих для більш ефективної праці.

Література

1. Статистичний збірник «Чернігівщина в цифрах у 2013 році» / За ред. Д. І Ашихміної. – 2014. – 156 с.
2. Голодранці українського «Кувейту» [Електронний ресурс] // Україна молода. - Режим доступу: <http://umoloda.kiev.ua/regions/0/219/0/40885/>

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ВИРІШЕННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВПО

Л. В. БЕЗЗУБКО, д-р наук з держ. упр., проф.
проф. кафедри економіки і менеджменту

Донбаська національна академія будівництва і архітектури, м. Краматорськ

За останніми даними управлінь соціального захисту населення, кількість вимушених переселенців (ВПО) в 2017 р. Україні становила 1 млн 584 тисяч осіб або майже 1,3 мільйона сімей. У звіті Національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами в Україні, складеного Міжнародною організацією з міграції, визначається, що чверть ВПО не хоче вертатися на старе місце проживання. Але, як зазначили респонденти у результаті проведеного опитування, найбільш проблемні питання для ВПО пов'язані з житлом (70%), зокрема: житловими умовами (27%), оплатою орендованого житла (23%) та оплатою послуг ЖКГ (20%) [1]. 66% опитаних ВПО проживають в орендованому житлі, зокрема в орендованих квартирах (43%), орендованих будинках (16%), орендованих кімнатах у квартирах (7%). З метою надання рекомендацій щодо вирішення житлової проблеми ВПО зроблено аналіз основних джерел можливого фінансування придбання житла.

У 2017 р. регіональні управління Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву та Іпотечний центр у Києві та області розпочали прийом документів на участь у Державній цільовій програмі будівництва (придбання) доступного житла. Слід зазначити, що 30 млн. грн. із державного бюджету на 2017 рік, які розподілені між усіма областями пропорційно до кількості в кожному регіоні учасників АТО, внутрішньо переміщених осіб і громадян, які потребують покращення житлових умов, явно недостатньо для вирішення житлової проблеми ВПО. Це викликає необхідність пошуку інших можливих джерел фінансування вирішення житлових проблем ВПО. Так, для вирішення проблем будівництва житла для ВПО пропонується впровадити наступні заходи:

1. Створення фонду фінансування будівництва (ФФБ).

Залучення коштів за допомогою створення фонду фінансування будівництва є одним із найпоширеніших способів інвестування в будівництво. Але даний інструмент не може захистити вкладників від багаторазових продаж одних і тих самих об'єктів, прострочення термінів будівництва та, врешті-решт, від банкрутства компаній. Водночас використання ФФБ є недешевим задоволенням, тому автоматично призводить до подорожчання квадратних метрів для покупців житла [2].

2. Інвестування за допомогою цільових облігацій.

3. Створення та розвиток Фонду енергоефективності. Подорожчання тепла та електроенергії поживило ринок будівельних робіт – населенням та підприємствами інших галузей почали здійснювати роботи, які спрямовані на утеплення приміщень житлового та нежитлового призначення, перебудову існуючих опалювальних систем та мереж, виробництво утеплювальних матеріалів, використання енергозберігаючих технологій, реконструкції існуючих виробничих систем.

Створення Фонду енергоефективності допомагатиме розвивати галузь. Фонд буде надавати не лише фінансову підтримку власнику будівель із точки зору компенсації за енергоефективні заходи, а й технічну підтримку. 13 липня 2016 року Кабмін України затвердив концепцію функціонування Фонду енергоефективності, що дозволяє реалізовувати проекти ефективного використання енергоресурсів [3].

Максимальна частка компенсації за проектами Фонду енергоефективності сягатиме 50% тіла кредиту й визначатиметься отриманим у результаті проекту енергомодернізації класом енергоспоживання будівлі. Також, створення Фонду енергоефективності дозволить протягом 3-5 років провести комплексне оновлення будівель, що забезпечить економію на енергоресурсах у розмірі близько 3 млрд дол. на рік. 21 березня Верховна Рада України ухвалила в першому читанні й за основу законопроект про створення Фонду енергоефективності [3].

4. Державні житлові програми.

У Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України № 6515 «Про внесення змін до Держбюджету України щодо відновлення фінансування державних житлових програм з метою вирішення питання забезпечення житлом учасників АТО та внутрішньо-переміщених осіб». Даний проект Закону передбачає збільшення видатків загального фонду Держбюджету на програму доступного житла у обсязі 1 млрд грн, а також 1 млрд грн – на пільгове молодіжне кредитування [4].

Література

1. Звіт національної системи моніторингу ситуації з внутрішньо переміщеними особами [Електронний ресурс]. – квітень 2017 р. – Режим доступу: http://www.iom.org.ua/sites/default/files/nms_report_march_2017_ukr_new.pdf

2. Будівельний паркан для інвесторів: навіщо держава захищається від тих, хто хоче вкладати в будівництво? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://brdo.com.ua/analytics/budivelnij-parkan-dlya-investoriv-navishho-derzhava-zahyshhayetsya-vid-tyh-hto-hoche-vkladaty-v-budivnytstvo/>

3. Рада прийняла закон про створення Фонду енергоефективності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/realestate/1965481-rada-priynuala-zakon-pro-stvorennya-fondu-energoefektivnosti>

4. Зареєстровано законопроект про відновлення фінансування програм заради забезпечення житлом ВПО та учасників АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/press/news/zareyestrovano-zakonoproekt-pro-vidnovlennya-finansuvannya-program-zaradi-zabezpechennya-zhitlom-vpo-ta-uchasnikiv-ato/>

ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Т. М. КАМІНСЬКА, д-р екон. наук, проф.,
проф. кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Зарубіжні інвестори не поспішають інвестувати в реальний сектор економіки України. У січні-вересні 2017 р., за даними нашої Державної служби статистики, обсяг прямих іноземних інвестицій дорівнював 1,2 млрд дол., що у 3,1 рази менше, ніж за відповідний період 2016 р. Головними причинами є неусталеність і непрозорість прав власності, рейдерство, залежна судова система, монополізм і корупція, військовий конфлікт з Росією, політична нестабільність та обмежене дотримання зобов'язань, що держава бере на себе, низькі стандарти корпоративного менеджменту. Звісно, що є непогані кредитні ресурси, але Україна неефективно їх використовує через відсталий менеджмент, дезорганізацію фінансових потоків і рішень, дефіциту інноваційних проектів і кваліфікованих управлінських команд.

Найбільш значні обсяги надходжень прямих інвестицій у січні-вересні 2017 р. були спрямовані у промисловість (464,4 млн дол.) та у фінансові й страхові установи (248,8 млн дол.). Щодо охорони здоров'я, то у цій галузі обсяг інвестицій дорівнював лише 2,0 % від загального обсягу інвестицій. Додатковою (до загальних) причиною інвестиційної непривабливості охорони здоров'я є відсутність умов для довгострокового вкладення капіталу, бо галузь дуже капіталоемна. У відкриття однієї вузькопрофільної клініки з новітнім обладнанням і висококваліфікованими спеціалістами треба інвестувати сотні тисяч доларів, період окупності капіталу складає до 10 років.

Важливу роль у розв'язанні проблеми інвестицій відіграє децентралізація економіки України. Вона набирає обертів, що збільшує обсяг доходів місцевих бюджетів. Так, у 2018 р., відповідно до показників Державного бюджету України, він складатиме 253,1 млрд грн, що на 22,3 % більше, ніж у 2017 р. Крім того, передбачено 5,9 млрд грн видатків на централізоване придбання медикаментів та харчування; субвенції місцевим бюджетам на відшкодування вартості лікарських засобів складатимуть 1 млрд грн, а на забезпечення ангіографічним обладнанням – 150 млн грн. Децентралізація, за рівних інших умов, сприяє більш раціональному використанню регіональних ресурсів і кращому задоволенню потреб громадян у лікуванні. За наявності політичної волі місцевих керівників та якісних менеджерських компетенцій, медична реформа відбуватиметься значно швидше.

Децентралізація впливає на медичні перетворення у містах і селах. Головним шляхом реформування у містах, на наш погляд, є не просто збільшення місцевих видатків на охорону охорони здоров'я, але й зміна

підходів до фінансування. Крім новизни, запропонованої МОЗ України, яка полягає у впровадженні формули «гроші йдуть за пацієнтом», необхідні додаткові дії. Уже зараз зростає кількість міст, що створюватимуть агенції розвитку, метою яких стане залучення і супровід інвестицій, необхідних для економічного зростання та людського розвитку. Локальні і галузеві плацдарми мають стати точкою зростання національної охорони здоров'я. Іншим шляхом є впровадження інновацій у медичну освіту та створення кластерної медицини у містах, тобто концентрований розвиток галузей медицини, які найбільш затребувані у регіоні. Як правило, це лікування судинно-серцевих та онкологічних захворювань, урологія та травматологія, медицина дитинства та геріатрія. В індустріальних регіонах до цього переліку додаються кластери з лікування захворювань опорно-рухового апарату та легень (пневмоконіозу), опіку і травм. Вони потребують точкових інвестицій, які не обмежуватимуться грошима місцевих бюджетів і передбачатимуть іноземні інвестиції. Важливим є інноваційний напрямок інвестицій, тобто авансування капіталу в новітні медичні технології та обладнання – наприклад, в судинній та ангіохірургії, клітинній терапії тощо. Модернізація закладів сприятиме скорішому одужанню хворих.

Що стосується сіл і селищ, то децентралізація є умовою якісної охорони здоров'я. Сучасною проблемою є невинувато великі заощадження місцевих органів влади у банківських депозитах, тобто інвестування банків. Насправді, банки мають надавати кредити під розвиток соціальної інфраструктури. Об'єктами інвестування в регіонах, по-перше, мають бути амбулаторії сімейного лікаря, та, по-друге, госпітальні округи. Деякі об'єднані територіальні громади підтримують побудову центрів первинної медицини. Там дійсно спрацьовує ефект масштабу, коли середні витрати на медичні послуги менші, ніж в окремих амбулаторіях. Вони є більш привабливими для залучення прямих інвестицій, зокрема іноземних. Проте є ризики зростання бюрократії. Насправді, формування конкурентного середовища передбачає розвиток різних форм господарювання у первинній медицині. Вона доповнюється госпітальними округами у вторинній медицині. Їх переваги теж спираються на ефект масштабу, концентрацію ресурсів різних інвесторів, використання дорогих медичних технологій та підвищення фондівіддачі медичного обладнання, підвищення кваліфікації лікарів, які одержують інтенсивну медичну практику. Децентралізація дозволяє також залучення локальних інвестицій до медичної освіти (фінансування майбутніх фахівців, що працюватимуть у конкретному регіоні). Це важливо після скасування державного розподілу випускників вищих медичних навчальних закладів.

Залучення інвестицій в охорону здоров'я регіонів України має значення для національної економіки загалом. Тип та якість охорони здоров'я, за теорією класика міжнародної конкуренції М. Портера, впливає на позиціонування країни на глобальному рівні та є потужним сигналом для іноземних інвесторів. Охорона здоров'я фігурує серед стрижневих чинників

Індексу глобальної конкурентоспроможності, який щорічно публікує Всесвітній економічний форум у Давосі. Децентралізація облегує залучення іноземних і внутрішніх інвестицій до регіонів взагалі, заохочує медичних інвесторів зокрема, сприяє розвитку охорони здоров'я, медичного і рекреаційного туризму.

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В. П. РЕШЕТИЛО, д-р. екон. наук, проф.

зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Активізація інвестиційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень у будь якій країні. У сучасних умовах розвитку регіонів України інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов їх виходу з економічної кризи, структурних зрушень у економіці, інноваційного розвитку, підвищення якісних показників господарської діяльності. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та утримують перехід України на траєкторію економічного зростання, чи не найголовнішою є низька інвестиційна активність, яка в останні роки має негативну динаміку. На жаль, існуюча тенденція характеризується щорічним падінням обсягів капітальних вкладень, постійним зменшенням бюджетного фінансування розвитку народного господарства. Зношування основних фондів у деяких галузях досягло критичного рівня 80-90 % і не компенсується новими капітальними вкладеннями. В 2017 р. розробку і впровадження технологічних інновацій здійснювали лише 9,4% загального числа підприємств вітчизняної промисловості, тоді як в Німеччині – 69,7%, Бельгії – 59,6%, Естонії – 55,1%. Мала також доля підприємств, що інвестують в придбання нових технологій, – усього 6,8%. Тому одним з першочергових і найскладніших завдань для України є *галузева й технологічна перебудова економіки* на основі активізації інвестиційної діяльності.

Активізація інвестиційної діяльності потребує вирішення проблеми перерозподілу повноважень і прав у сфері інвестиційної політики між центром та регіонами. В Україні *необхідно створити регіональну інвестиційну політику*, адекватну умовам сучасної ринкової економіки, яка повинна стати політикою самих регіонів, а не лише центру.

На *загальнодержавному рівні* мають бути створені економічні умови для активізації інвестиційної діяльності завдяки використанню переважно фінансово-економічних методів регулювання та стимулювання інвестицій. До таких методів належить регулювання ставок оподаткування і

рефінансування, норм обов'язкових резервів НБУ, валютного курсу, митних платежів, позикового відсотка по кредитах для фінансування інвестицій.

Державна інвестиційна політика має будуватися з урахуванням регіональних інвестиційних програм. Адже включені до державної програми інвестиції будуть реалізовуватися, а об'єкти будуватимуться в конкретних регіонах на певних територіях, економічні інтереси яких не можна не враховувати. Способами врахування цих інтересів можуть стати спільне пайове фінансування з державних і регіональних джерел, надання пільгових централізованих інвестиційних кредитів під гарантії місцевих банків.

Для активізації інвестиційної діяльності на *регіональному рівні* може бути використаний такий економічний важіль, як створення пільгового податкового режиму для інвесторів усіх форм власності, що вкладають капітал, що може поліпшити інвестиційний клімат у регіоні, стимулювати вітчизняних і зарубіжних інвесторів. На *регіональному рівні* важливе значення має закріплення фінансової бази інвестиційної діяльності у вигляді стабільних нормативів. Доцільно перейти до середньострокових нормативів, розрахованих на 3-5 років, що забезпечувало б високу стабільність фінансів.

Сьогодні кожний регіон виробляє свої підходи до активізації інвестиційної діяльності: одні мають надію на розширення дотацій та субвенцій із центрального бюджету, інші намагаються мобілізувати власні ресурси через місцеві податки та інші канали, треті сприяють розвитку недержавного сектору і залученню його фінансових ресурсів у вигляді інвестицій в економіку. У кожному з цих випадків інвестиційна політика регіону будується з урахуванням специфічних чинників. При її проведенні намагаються використати наявні переваги для залучення інвесторів як вітчизняних, так і зарубіжних.

Для підвищення інвестиційного потенціалу регіонів необхідно здійснювати постійний моніторинг диверсифікованої системи можливих інвесторів. Така система повинна складатися з агентів різних функціональних і соціально-економічних структур - виробничих, посередницьких, біржових, приватних інституційних інвесторів та інших. Найбільші потенційні приватні інституційні інвестори - це комерційні банки, які поки що здійснюють переважно короткострокове кредитування найприбутковіших торгово-посередницьких операцій.

Основними завданнями інвестиційної стратегії регіонів з точки зору вирішення проблем реіндустріалізації економіки та підвищення темпів економічного зростання є:

- покращення відтворювальної структури капіталовкладень, підвищення питомої ваги витрат на технологічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств;
- удосконалення технологічної структури капітальних вкладень, збільшення в їх складі питомої ваги сучасного устаткування;

- пріоритетне забезпечення капітальними вкладами прогресивних напрямків науково-технічного прогресу, що сприяють зниженню ресурсомісткості виробництва і підвищення якості продукції;

- збільшення обсягів капітальних вкладів на будівництво житла та інших об'єктів громадського користування і медичного забезпечення.

До країни, де вітчизняний інвестор практично не вкладає кошти у розвиток виробництва, важко залучити й іноземного інвестора. Залучення іноземних інвестицій має здійснюватися з урахуванням цілей та завдань державних програм структурної переорієнтації виробництва, цільових програм міжгалузевого та галузевого розвитку, конверсії та розвитку експортного потенціалу, а також внутрішньої та зовнішньої кооперації продукції виробничо-технічного призначення, приватизації державних підприємств із залученням іноземного капіталу.

За нинішньої ситуації Україна має зміцнити свої позиції як покупець інвестицій за рахунок диверсифікації останніх, отримуючи іноземні інвестиції у вигляді технологічного обладнання, матеріалів, прав інтелектуальної власності, ноу-хау, торгових знаків, деяких інших видів цінностей. Доцільність такого варіанта дій підтверджують не тільки деякі зарубіжні спеціалісти, а й досвід окремих країн, наприклад Китаю, де закупівля та використання зарубіжних ліцензій значною мірою сприяли його економічному розвитку. На весь період проведення великомасштабних інвестиційних заходів було б доцільно створити фонд довгострокового кредитування на підприємствах, в об'єднаннях – інвестиційний фонд. Створювати такі інвестиційні фонди доцільно і в регіонах з метою використання їхніх коштів на потреби розвитку об'єктів пріоритетних галузей регіону.

Одним з економічно доцільних напрямів залучення іноземних інвестицій в Україну є поетапний перехід від імпорту невеликих партій технологічного обладнання або інших товарів виробничого призначення (з метою вивчення та освоєння ймовірного ринку збуту продукції) до створення спільних підприємств з їхньою наступною експансією на ринки за межами України.

Обов'язково слід враховувати й жорстку конкуренцію, пануючу на світових ринках техніки й технологій. Успішність таких дій залежить від їх послідовності та від проведення радикальних економічних реформ. Усі рішення щодо укладання контрактів мають приймати незалежні від держави господарські суб'єкти, підприємці, які розпоряджаються власними або позиченими ресурсами і відповідають за наслідки прийнятого рішення своїм майном. Водночас держава зобов'язана захищати вітчизняні та спільні підприємства від протекціоністських дій зарубіжних урядів. Тим більше, що в умовах глобалізації виявляється тенденція до посилення протекціонізму в міжнародній торгівлі, в тому числі і в тих галузях, де Україна могла б бути солідним світовим експортером. Такий варіант економічної стратегії, як й інші імовірні, має розглядатися в єдиному спеціальному документі

(концепції, програмі активізації інвестиційної діяльності). Погодження інтересів різних ієрархічних рівнів і господарських суб'єктів різних форм власності також потребує розробки відповідного механізму регулювання і стимулювання інвестицій.

Таким чином, інвестиції – це матеріально-фінансова основа оновлення і накопичення основного капіталу, що визначає структуру економіки, темпи її зростання і рівень конкурентоспроможності на світовому ринку. Існує два граничних підходи стосовно держаного втручання в інвестиційний процес. У першому випадку держава через виконавчі органи влади бере на себе якомога більше функцій управління: забезпечує проектно-кошторисною документацією, матеріально-технічними ресурсами та обладнанням, фінансує проект та розподіляє прибутки від інвестицій тощо. За умов України це привабливо для держаного сектора економіки. У другому випадку для інших суб'єктів інвестування держава повинна надати максимальну свободу і впливати на інвестиційний процес через податкову, амортизаційну, кредитну політику, систему пільг і санкцій. В цілому ж без об'єднання зусиль центральних, регіональних, місцевих органів влади, державного й альтернативного секторів економіки, без розширення прав і можливостей регіонів, важко розраховувати на достатньо швидке подолання інвестиційного спаду в країні, на перехід економіки в стадію економічного зростання.

РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

В. П. РЕШЕТИЛО, д-р. екон. наук, проф.

зав. кафедри економічної теорії

Г. С. КАТРУША, магістр

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Процеси ринкових реформ і структурних перетворень, які відбуваються в нашій державі, вимагають значних капітальних вкладень. Питання пошуку й залучення в її господарський комплекс фінансово-матеріальних ресурсів набувають особливої актуальності, внаслідок необхідності оновлення діючих виробничих потужностей та основних фондів на більшості промислових та сільськогосподарських підприємствах, вирішення завдань впровадження новітніх технологій, освоєння нових конкурентоспроможних видів продукції, нарощування потенціалу та створення нових робочих місць.

В сучасних умовах глобалізації все більше уваги приділяється руху капіталів, зокрема процесам інвестування, які відбуваються у формі прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Кожна країна прагне залучити прямі іноземні інвестиції в свою економіку, оскільки для країни-реципієнта - це створення

робочих місць, залучення новітніх технологій, підвищення життєвого рівня населення та можливість підвищення міжнародної конкурентоспроможності. Економіка України отримала статус ринкової, але нашу державу все ще відносять до групи країн з перехідною економікою для яких ПІІ - це вихід із "зачарованого кола бідності", зменшення залежності від імпорту та можливість налагодження власного виробництва, збільшення можливостей експортування товарів вітчизняного виробництва, а загалом покращення стану платіжного балансу.

У системі світового господарства в наш час міжнародна торгівля та прямі іноземні інвестиції відіграють надзвичайно важливу роль. Темпи їх зростання значно перевищують темпи зростання світового ВВП, що характеризує усталеність тенденції поглиблення інтернаціоналізації. Також показники темпів зростання прямих іноземних інвестицій значно перевищують показники в торгівлі товарами та послугами, що зумовлено рядом факторів міжнародного економічного розвитку останніх десятиріч.

Україна на шляху до входження у світове господарство робить лише перші кроки, але існує ряд об'єктивних причин, які цьому перешкоджають. Однією з таких причин є низький рівень іноземного інвестування в українську економіку. А успішний розвиток економіки України значною мірою залежить від залучення іноземних інвестицій, найефективнішим джерелом зовнішнього фінансування якого є прямі іноземні інвестиції.

В Україну надзвичайно повільно надходять прямі іноземні інвестиції, їх сучасний обсяг аж ніяк не відповідає ні потребам вітчизняної економіки, ні потенціалу іноземних інвесторів. Звичайно, економіка України може виходити з кризового стану і структурно перебудовуватись за рахунок власних резервів, але за оцінкою деяких спеціалістів термін такого виходу може становити близько двадцяти років. Було б нерозважливо не враховувати багатий світовий досвід і не використовувати прямі іноземні інвестиції для підтримки життєво важливих господарських структур.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн по залученню іноземних інвестицій. Цьому сприяє її величезний внутрішній ринок, порівняно кваліфікована і водночас дешева робоча сила, значний науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність інфраструктури, хоч і не надто розвиненої. Проте притоку в інвестиційну сферу іноземного та приватного національного капіталу перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, корупція. Важлива умова, необхідна для приватних капіталовкладень (як іноземних, так і вітчизняних), - постійний та загальновідомий набір норм та правил, сформульованих таким чином, щоб потенційні інвестори могли розуміти та передбачати, що ці правила будуть застосовуватись до їх діяльності. В Україні ж, яка перебуває в стані безперервного реформування влади, правовий режим непостійний. На різних рівнях влади діють закони та правила, що часто суперечать один одному. Додатковим джерелом

нестабільності є надання законам та інструкціям зворотної сили. Така практика серйозно турбує іноземних інвесторів, особливо коли законодавство зачіпає вже існуючі капіталовкладення.

Згідно з діючими нині нормативно-правовими актами всім інвесторам без винятку надано рівні права, незалежно від того, який сектор економіки вони інвестують, який розмір цих інвестицій, яке їх походження, чи є вони внутрішніми чи закордонними. Такий підхід, можливо, і є нормальним у разі, якщо країна вже досягла достатньо високого рівня економічної стабільності. Але він не виправдовує себе у випадку з нашою державою. Законодавство України, на жаль, не надає будь-яких стимулів для інвестування у ключові галузі економіки. Що більш важливим та необхідним є фінансово-матеріальні надходження для держави, то привабливішими мають бути умови для потенційних інвесторів, особливо це стосується перехідного етапу економіки. Тому селективну інвестиційну роботу потрібно проводити так, щоб першочергова увага була до тих інвесторів, які насамперед спрямовані на виробництво товарів, що заміщають імпорт, а також орієнтовані на експорт. У зв'язку з цим назріла нагальна потреба у врегулюванні цього питання законом, яким буде передбачено надання пільг окремим суб'єктам підприємництва під конкретні проекти відповідно до державних програм економіки та соціальної сфери, що, у свою чергу, стане додатковим правовим важелем впливу на інвестора в плані спрямування його у ті важливі для України галузі, куди він поки що не йде. Особливого значення це питання набуває в даний час, коли країна вже пройшла етап масової приватизації і вступила в період роздержавлення великих компаній.

Істотною перешкодою на шляху до залучення та ефективного використання іноземних інвестицій є недосконала інфраструктура. Недостатня кількість відповідних експертів, аудиторів, консультантів стримує збільшення надходжень закордонного капіталу.

ГРАНТОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ

В. В. СМАЧИЛО, канд. екон. наук, доц.,
проф. кафедри економіки

О. М. КОЛМАКОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки

В. Ю. ХАЛІНА, канд. екон. наук,
доц. кафедри економіки

*Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків*

Євроінтеграційний вектор розвитку економіки України вимагає перегляду принципів господарювання на всіх його рівнях, що диктує потребу у розбудові соціальноорієнтованої економіки. Відповідно, більшість джерел

фінансування, звичних для вітчизняних суб'єктів господарювання та органів влади, змінюються. Вихідною термінологічно-понятійною базою є поділ проектів, які реалізуються на території міста, регіону, країни, тощо, за об'єктом інвестиційної діяльності на «тверді» та «м'які», які, в аспекті вітчизняного розуміння, інтерпретуються як інфраструктурні та не інфраструктурні. До «твердих» проектів відносять проекти, головною метою яких є створення чи реновація основних фондів, що вимагає інвестицій. До «м'яких» відносять проекти, спрямовані на розвиток громадянського суспільства, зміну поведінки тощо (наприклад, проведення навчальних заходів, видання літератури, розробка сайтів) [1]. Виходячи з мети дослідження, зупинимось саме на інфраструктурних проектах, які змінюють умови життя окремих людей та громади в цілому.

До основних джерел фінансування інфраструктурних («твердих») проектів в роботі [2] віднесено: фінансування за рахунок бюджетних коштів; кредитних ресурсів; приватних коштів (набуває все більшої популярності). Проекти: а) ті, які фінансуються виключно приватним сектором, перебувають у приватній власності та управлінні; б) ті, які побудовані на основі контракту з державою та хоча б частково фінансуються за рахунок різних форм ДПП, в тому числі за допомогою концесійної форми; міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Вважаємо за необхідне розширити цей перелік – окремо виділити донорські організації, які здійснюють фінансування за допомогою грантів. Грант (grant) – кошти, на конкурсній основі безповоротно передані донором фізичній або юридичній особі для виконання конкретного проекту [1]. Звичайно, грантове фінансування може бути спрямоване як в тверді, так і в м'які проекти та набувати вигляду міжнародної технічної допомоги (МТД), якщо стосується фінансування нерезидентів України. Міжнародна технічна допомога – ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України [3]. МТД може залучатись у вигляді будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; робіт і послуг; прав інтелектуальної власності; фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті; інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій. Отже, МТД є ширшим поняттям, аніж гранти, які відрізняє конкурсний спосіб отримання. Окрім міжнародних донорів, інфраструктурні проекти також можуть фінансуватися вітчизняними донорами на конкурсній основі.

За даним МЕРТ [4], станом на листопад 2017 р. на території України реалізується 154 діючих проектів міжнародної технічної допомоги за підтримки країн-донорів, які мали як інфраструктурну, так і не інфраструктурну спрямованість. Вивчаючи діяльність міжнародних організацій-донорів на теренах України в сфері підтримки «твердих» проектів, слід відмітити: Фонд досліджень та допомоги приватному сектору (FASEP) фінансує проекти інфраструктури в рамках стратегій розвитку, що

реалізуються органами місцевої влади, та до яких можуть залучатися французькі підприємства (виробники обладнання, інженери, розробники, тощо) в таких секторах: громадський транспорт (трамваї, метро, потяги, аеропорти), охорона навколишнього середовища (питна вода, очищення каналізаційних відходів, управління водними ресурсами, твердими відходами, проекти, передбачені Кіотським протоколом), енергетика (зокрема, відновлювана енергетика та підвищення енергоефективності), охорона здоров'я, агропромисловість та іригація [5]. Окрім того, велика кількість організацій виступають як провідники для донорських коштів урядів різних країн, наприклад: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, які діють за такими проектами та програмами: стала інфраструктура (спрямування енергоефективність); безпека, відбудова та мир (Розвиток соціальної інфраструктури у зв'язку зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб); Держава та демократія (Муніципальний розвиток та оновлення старої частини міста Львова) [6]; ПРООН за фінансової підтримки уряду Японії у серпні 2017р. реалізували проект щодо відновлення шляхопроводу на підконтрольній уряду території Луганщини: Сєверодонецьком, Лисичанськом та Рубіжним [7].

Отже, відмічаємо розширення джерел фінансування інфраструктурних проектів, що, завдяки конкурсній основі, дозволяє залучати глобальні ресурси до вирішення локальних проблем.

Література

1. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері: метод. рек. для органів влади та недерж. орг.-цій / Авт. кол.: В. В. Белявцева, А. І. Гнатенко, О. С. Зінченко та ін. ; за заг. ред. О. В. Кулініча. – Харків: Золоті сторінки, 2017. – 148 с.
2. Нагорна О. В. Особливості фінансування інфраструктурних проектів в Україні: теорія та практика / Нагорна О. В., Плаксун В. П. // Молодий вчений. – №12(39), грудень. – 2016. – С. 796-801.
- 3 Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги [Електронний ресурс] / Постанова КМУ від 15 лютого 2002 р. №153. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>
4. Перелік діючих проектів міжнародної технічної допомоги за підтримки країн-донорів, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: me.gov.ua
5. Офіційний сайт FASEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.economie.gouv.fr/>
6. Офіційний сайт GIZ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.giz.de/en/worldwide/32413.html>
7. Офіційний сайт UNDP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://undpukraine.exposure.co/2017>

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ЧИННИКОВОГО АНАЛІЗУ РІВНЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПРАЦІ

В. О. КОСТЮК, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку

О. А. БОРЩ, студ.

В. А. ПОЛЯКОВА, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Забезпечення ефективного функціонування підприємств в умовах трансформації економіки України потребує нових підходів до формування системи управління. Важливого значення для реалізації цих процесів набуває економічний аналіз, який дає змогу об'єктивно оцінювати діяльність підприємства, обґрунтувати управлінські рішення та контролювати їх виконання. У конкурентному середовищі підприємство прагне зміцнити своє економічне становище через досягнення переваг перед конкурентами. Конкурентної переваги підприємство добивається, знижуючи витрати виробництва чи пропонуючи кращий за якістю товар. Однією з важливих передумов конкурентоспроможності підприємства є наявність трудових ресурсів та їх раціональне використання [1].

Для оцінки ефективності використання трудових ресурсів пропонується використовувати економіко – статистичний показник «рівень прибутковості праці», який рекомендується розраховувати шляхом ділення величини прибутку підприємства на середньооблікову чисельність працівників. Величина цього показника залежить від впливу багатьох чинників, які характеризують технічний потенціал підприємства і ефективність його використання. Тому важливе значення має чинниковий аналіз даного показника, тобто визначення кількісного впливу найважливіших чинників на його зміну.

Зважаючи на це, пропонується при аналізі рівня прибутковості праці використовувати чинникові мультиплікативні моделі цього показника, що включають в собі набір різних техніко-економічних чинників: капіталоозброєність праці, питому вагу активної частини основних засобів, їх активної частини, продукції тощо. Для розрахунку впливу зазначених чинників на зміну досліджуваного показника рекомендується здійснювати поетапний чинниковий аналіз, сутність якого означає, що залежно від наявності вихідної економіко – статистичної інформації і конкретних аналітичних завдань можна досліджувати вплив різної кількості чинників (двох, трьох тощо), тобто виконувати двохчинниковий, трьохчинниковий і багаточинниковий аналіз цього показника [2].

Враховуючи це, економіко-статистичні моделі рівня прибутковості праці на різних етапах аналізу цього показника будуть мати такий вид: при

двохчинниковому аналізу це буде добуток капіталоозброєності праці одного працівника і рівня рентабельності основних засобів; при трьохчинниковому аналізу – добуток капіталоозброєності праці одного працівника, питомої ваги активної частини основних засобів і рівня рентабельності активної частини основних засобів; при чотирьохчинниковому аналізу – добуток капіталоозброєності праці одного працівника, питомої ваги активної частини основних засобів, капіталовіддачі активної частини основних засобів рівня рентабельності продукції тощо.

Шляхом застосування до наведених вище детермінованих моделей методу ланцюгових підстановок, пропонується обчислювати кількісний вплив зазначених чинників на загальну зміну досліджуваного показника рівня прибутковості праці. При цьому варто підкреслити, що цей метод передбачає послідовну заміну показника попереднього (базового) періоду на показник звітного періоду, а саме: спочатку замінюють кількісні показники, а лише потім якісні. Зіставлення результату кожного наступного розрахунку (підстановки) з попереднім дає змогу визначити величину впливу окремих чинників на результативний показник [1, 2].

Наведена методика чинникового аналізу рівня прибутковості праці дає можливість кількісно оцінити вплив кожного з чинників на його зміну, виявити резерви подальшого зростання абсолютної величини даного показника, використати результати такого аналізу при прийнятті і обґрунтуванні відповідних управлінських рішень.

Література

1. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз: теорія і практика: підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 440 с.
2. Костюк В. О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства: навч. Посібник / В. О. Костюк; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 245 с.

ЧИННИКОВИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ПРИБУТКОВОСТІ ВИРОБНИЧОГО УСТАТКУВАННЯ

В. О. КОСТЮК, канд. екон. наук, доц.

доц. кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку

Є. С. НІЖНИК, студ.

А. О. РУДЕНКО, студ.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Технічному потенціалові підприємства належить провідна роль у розв'язанні науково – технічних і організаційно – економічних завдань, щодо досягнення намічених кінцевих результатів господарювання (обсяг

виробництва продукції, прибуток). Ступінь забезпечення підприємства виробничим устаткуванням та раціональне його використання значною мірою визначають технічний рівень виробництва, характеризують ефективність використання техніки і технології, створюють належні умови для високої конкурентоспроможності того чи іншого суб'єкта господарювання. Виробниче устаткування являє собою матеріально-технічну базу виробництва, фундамент його вдосконалення й розвитку. Це відбувається шляхом нарощування технічного потенціалу підприємства (екстенсивно), а також за рахунок підвищення ефективності його використання (інтенсивно).

Для аналітико-синтетичної оцінки ефективності використання виробничого устаткування пропонується використовувати узагальнюючий показник «рівень прибутковості виробничого устаткування», який рекомендується обчислювати шляхом ділення отриманого прибутку на чисельність фактично діючого устаткування. За умов ринкової економіки значно зростає роль чинникового аналізу цього показника, тобто визначення абсолютного і відносного впливу найважливіших чинників на його відхилення від базисної (бажаної) величини.

З погляду на це, пропонується у процесі чинникового аналізу прибутковості виробничого устаткування використовувати таку мультиплікативну модель цього показника, що являє собою добуток наступних чинників: кількості відпрацьованих діб одиницею виробничого устаткування (відношення відпрацьованих устаткуванням верстато-діб до кількості фактично діючого устаткування), коефіцієнта змінності роботи устаткування (відношення загальної величини відпрацьованих устаткуванням верстато-змін до відпрацьованих верстато-діб), середньої тривалості зміни (відношення загальної величини відпрацьованих устаткуванням верстато-годин до відпрацьованих верстато-змін), середньогодинної продуктивності одиниці виробничого устаткування (відношення обсягу виробництва продукції до загальної величини відпрацьованих устаткуванням верстато-годин), рівня рентабельності продукції (відношення величини отриманого прибутку до обсягу виробництва продукції).

Розрахунок впливу вказаних чинників на загальну зміну рівня прибутковості виробничого устаткування пропонується здійснювати за допомогою методу ланцюгових підстановок, який дає можливість зробити таке обчислення шляхом поступової заміни базисної величини кожного чинникового показника в обсязі досліджуваного результативного показника на фактичну величину у звітному періоді. З цією метою визначають ряд умовних величин аналізованого показника рівня прибутковості виробничого устаткування, які враховують зміну спочатку одного, потім двох, трьох і наступних чинників, допускаючи, що інші чинники не змінюються. Порівняння величини досліджуваного показника до і після зміни (підстановки) рівня того чи іншого чинника дає змогу елімінувати вплив усіх чинників, крім одного, і визначити його вплив на загальну зміну

аналізованого показника рівня прибутковості виробничого устаткування [1; 2].

Слід замітити, що від'ємний результат впливу окремих чинників можна розцінювати як невикористаний резерв подальшого підвищення ефективності використання виробничого устаткування на підприємстві.

Перевага наведеної методики чинникового аналізу рівня прибутковості виробничого устаткування полягає в тому, що застосування її на практиці дає можливість врахувати взаємозв'язок окремих елементів зазначеної детермінованої моделі, зокрема обсягу виробництва продукції, часу роботи машин і устаткування, а також прибутку. Це позитивно відбивається при прийнятті і обґрунтуванні управлінських рішень щодо планування й прогнозування на майбутній період результативних показників діяльності підприємства.

Література

1. Доля В. Т. Экономический анализ: теория и практические методики: учеб. пособие / В. Т. Доля. – Київ : Кондор, 2003. – 208 с.

2. Костюк В. О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства: навч. посібник / В.О.Костюк; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 245 с.

3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2004. – 654 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ТРУДОВОГО І ТЕХНІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЙОГО КІНЦЕВИЙ ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ

В. О. КОСТЮК, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та
регіонального розвитку

В. І. ПОДОЛЬСЬКА, студ.

Д. В. ЩЕРБАНЬ, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Найважливішим узагальнюючим показником, що характеризує кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства є прибуток. Від величини прибутку залежить формування оборотних активів, виконання зобов'язань перед бюджетом, платоспроможність підприємства. Саме прибуток в умовах ринкових відносин складає основу економічного розвитку підприємства, забезпечуючи його життєдіяльність. На зміну цього показника впливають різноманітні трудові і техніко-експлуатаційні чинники, зокрема фактори, які характеризують трудовий й технічний потенціал підприємства.

Враховуючи це, актуальне значення має факторний аналіз прибутку тобто дослідження абсолютного і відносного впливу зазначених чинників на його зміну. При цьому природньо виникає необхідність розкласти досліджуваний показник прибутку на окремі складові частини, щоб виділити найбільш значущі чинники, які впливають на його зміну. Для вирішення цієї задачі пропонується використати економіко-статистичний метод ланцюгових підстановок, який застосовується для визначення роздільного впливу кожного із чинників на зміну аналізованого показника. Суть цього методу полягає у послідовній заміні у функціональній мультиплікативній моделі, яка описує базисний рівень досліджуваного показника прибутку, базисних параметрів на звітні, в розрахунку умовних результативних показників та їх порівняння для визначення впливу окремих чинників. При цьому в першу чергу підлягають заміні кількісні чинники, далі – якісні [1, 2]. Для забезпечення цього положення необхідно кожний чинник подати через його розмірність (дріб), де є чисельник і знаменник. Факторна модель аналізованого показника буде правильно побудована у тому разі, коли чисельник розрахункової формули попереднього чинника одночасно є знаменником розрахункової формули наступного. У такій моделі добуток кожних послідовно взятих чинників, починаючи від першого до будь-якого наступного, має чіткий економічний смисл, а добуток усіх чинників є величиною аналізованого показника [1, 2].

З огляду на це, пропонується при аналізі прибутку підприємства використовувати таку мультиплікативну модель цього показника, що являє собою добуток наступних чинників: середньооблікової чисельності працівників (трудового персоналу підприємства), капіталоозброєності праці одного працівника одного працівника (технічного потенціалу), питомої ваги активної частини основних засобів (машин та обладнання), капіталовіддачі активної частини основних засобів, рівня рентабельності продажу. Ця формула повністю відповідає зазначеним вище вимогам, а саме: чисельник попереднього чинника одночасно є знаменником наступного. Це означає, що добуток кожних послідовно взятих чинників, починаючи від першого до будь-якого наступного, має чіткий економічний зміст. Так добуток перших двох чинників являє собою середню вартість основних засобів, добуток перших трьох чинників – середню вартість активної частини основних засобів, добуток перших чотирьох чинників – обсяг виробництва продукції, і на кінець, добуток усіх чинників – є прибуток підприємства.

Застосовуючи до наведеної вище факторної моделі прибутку метод ланцюгових підстановок, здійснюють розрахунок роздільного впливу зазначених чинників на загальну зміну аналізованого показника.

Наведена математична модель прибутку для його факторного аналізу дає можливість значно підвищити рівень економіко-аналітичної роботи на підприємстві, дослідити вплив його трудового і технічного потенціалу на загальну зміну досліджуваного показника прибутку, обґрунтувати тактику і стратегію розвитку аналізованого підприємства на майбутній період.

Література

1. Доля В. Т. Экономический анализ: теория и практические методики: учебное пособие / В. Т. Доля – Київ: Кондор, 2003, - 208 с.
2. Костюк В. О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства : навч. посібник / В. О. Костюк; Харків. нац. акад. міськ. Гос-ва. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 245 с.
3. Косова Т. Д. Організація і методика економічного аналізу: навч. Посібник / Т. Д. Косова, П. М. Сухарев, Л. О. Ващенко та ін. – Київ : центр учбової літератури, 2012. – 528 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНІВ

В. Ю. ЛИСАК, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економіки підприємства
*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський*

В сучасних умовах глобалізації економіки та руху капіталу на початку ХХІ століття постає проблема ефективного формування та розвитку одного з найцінніших ресурсів планети її людського капіталу оскільки саме людина з її здібностями є рушійною силою розвитку економіки.

Як показали результати дослідження в регіонах склалась несприятлива соціально-економічна ситуація, яка не сприяє поліпшенню розвитку людського капіталу.

За часів існування на території нашої країни командно-адміністративної економіки та центрального розподілу усіх видів ресурсів в тому числі і грошових інвестиції як такі не розглядались. Ситуація поліпшилась лише після розвалу Радянського Союзу та переходу України до ринкової економіки.

Методологічні засади щодо формування поняття інвестиції та їх ролі в регіональному розвитку закладені в наукових працях зарубіжних і вітчизняних вчених: серед яких найвагоміший внесок зробили О. І. Амоша, С. С. Аптекарь, І. Т. Балабанов, М. Г. Білопольський, І. П. Булеев, В. М. Геєць, Л. Дж. Гітман, В. М. Гриньова, Я. І. Єлейко, М. А. Йохна, В. М. Колосок, Л. М. Кузьменко, І. П. Мойсеєнко, В. П. Савчук, М. Г. Чумаченко та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт та поглядів науковців, які присвячені особливостям інвестицій в людський капітал на регіональному рівні є недостатніми, тому є необхідність подальшого більш глибокого його вивчення.

Інвестиції як економічна категорія розглядається не лише науковцями та економістами-практиками але й на рівні державних органів влади так в Україні теоретичне обґрунтування категорії інвестицій знайшло своє відображення в Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. в

ред. від 17.02.2006 р. [1]. Відповідно до цього Закону інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

У сучасній українській економічній енциклопедії термін «інвестиції» (від лат. «investio» – одягаю) – довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку [2, с. 630].

Для розвитку людського капіталу на регіональному рівні перш за все необхідне залучення інвестицій в освіту. Ситуація з закладами освіти особливо дошкільними в сільській місцевості часто набуває критичного стану. Недостатнє фінансування призвело до їх масового закриття. Часто батьки просто не мають де подіти своїх дітей. З шкільною освітою ситуація не краща у зв'язку з демографічною кризою яка виникла в нашій країні школи просто закривають. Діти змушені їздити в більш великі населені пункти або в райцентр. Це негативно впливає на якість отриманих знань. В сучасних умовах децентралізації ситуація потрошку змінюється на краще якщо громада не може відкрити заклад освіти та принаймні організовує більш якісну доставку дітей в заклади.

Незадовільний стан справ в галузі освіти призводить до зниження освітнього рівня нації, падіння престижу освіти, деградації життєвих стандартів населення. В наслідок кризових явищ та загостренню економічної кризи відбувається вплив кваліфікованих кадрів, найкращої робочої сили за кордон [3, с. 27].

Незважаючи на високий розвиток освіти в Україні на регіональному рівні існує ряд завдань які потребують негайного вирішення, серед них такі як: підняття заробітної плати та престижу вчительської професії; розвиток приватної шкільної освіти; збільшення державного фінансування освіти; модернізація системи освіти та забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки.

Якість людського капіталу визначається станом здоров'я населення. Однак, і тут стан справ хотів би бажати кращого. Всім давно крім можновладців стало зрозумілим, що в країні безкоштовної медицини просто не існує. Існують лише корупційні схеми як безпосередньо на рівні закладів охорони здоров'я так і на рівні міністерства в цілому.

В останні роки в закладах охорони здоров'я усе менше лишається фахівців, що пояснюється низьким рівнем заробітної плати, невисокою кар'єрною та професійною мотивацією, особливо у невеликих містах та селах.

Брак своєчасної та якісної медичної допомоги низький рівень технічної оснащеності медичних установ, скорочення їхньої кількості, особливо в сільській місцевості, негативно впливає на стан здоров'я населення, спричиняє підвищену захворюваність та ранню смертність населення. Такий стан здоров'я аж ніяк не сприяє формуванню робочої сили, яка б відповідала

високим кваліфікаційним вимогам, підвищеній мобільності, здатності до адекватної поведінки в динамічній ринковій ситуації [3, с. 97].

Література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 р. № 1560-ХІІ.
2. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1 / за ред. С.В. Мочерний. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
3. Назарова Г. В. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств. Наукове видання / Г. В. Назарова, Н. Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2006. – 240 с.
4. Людський капітал України: стан, проблеми, перспективи відтворення: монографія у 2 ч. / за ред. В.М. Лич // Київський національний ун-т будівництва і архітектури. – Київ : КНУБА, 2009. – Ч. I – 224 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДО ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

В. М. МОМОТ, канд. техн. наук, доц.,
доц. кафедри менеджменту

Т. С. КРУМКАЧЬОВА, магістр

*Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків*

Для того, щоб відповідати європейським стандартам, важливо та необхідно залучати інвестиції в економіку України, зокрема в транспортну інфраструктуру. Цим питанням цікавилось багато вчених, серед яких В. Сіденко, Х. Шерман, В. Бодров, але воно і досі залишається актуальним. Завдяки вигідному географічному розташуванню через Україну пролягають важливі транспортні сполучення [1].

Проте, нажаль, сьогодні існує чимало проблем, пов'язаних зі станом транспортної інфраструктури, які стають значною перешкодою для того, щоб Україна вважалася транспортним та транзитним вузлом міжнародного значення.

Серед головних проблем слід виокремити застарілу технічну базу, а також основні засоби, що потребують термінового оновлення. Існуючі стандарти не відповідають європейському рівню, простежується неефективне використання наявних транспортних засобів [2]. До того ж, чималий вплив створюють проблеми в політиці та економіці, воєнний конфлікт на сході. Вище перелічене стає на заваді у залучення потенційних інвесторів.

Розвиток міжнародних транспортних коридорів, який має позитивне відображення на економіці країни, неможливий без значних капіталовкладень. Зараз головні інвестори в Українську економіку – це Нідерланди, Німеччина, Австрія, Кіпр [3]. Завдяки цим країнам збагачується

і транспортний сектор.

Щоб залучити більшої підтримки, необхідно створити особливі умови, які б допомагали в залученні іноземних коштів.

Покращення інвестиційного клімату можна досягти за умови, що Міністерство інфраструктури України буде підтримувати інвесторів шляхом надання гарантій та сприятиме реалізації різних проектів у даному напрямку. Потрібно зупинити корупційні дії, захистити інвестиції, організувати систему, яка б надавала компенсації інвесторам [4].

Автодорожній, морський, залізничний та авіаційний сектори потребують державної підтримки, щоб реалізувати інфраструктурні проекти, завдяки яким відбувався б їх розвиток. Значних успіхів можна було б досягти за умови співпраці українських та іноземних інвесторів.

Саме тому необхідно внести суттєві зміни до сучасного підходу рішення проблем в секторі транспортної інфраструктури. Залучення іноземних інвестицій зробило б значний внесок у транспортну галузь, прискорило б її модернізацію та розширення.

Література

1. Поплавська Ж. В. Інвестиційний імідж: регіональні аспекти / Ж. В. Поплавська, В.Т. Поплавський / Фінанси України. – 2008. – №7. – С. 121-125.
2. Павленко І. І. Міжнародна торгівля та інвестиції. Навч. посіб. / І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 256 с.
3. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення / О. В. Носова // Стратегічні пріоритети. – 2008. - № 1(6). – С. 59-63.
4. Крейди І.М. Проблеми формування та реалізації інвестиційної політики // Економіка та держава. – 2007. – № 10. – С. 12-17.

АНАЛІЗ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РЕГІОНИ УКРАЇНИ

А. В. НІКІТИНА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри міжнародної економіки

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

У системі відтворення, безвідносно до її суспільної форми, інвестиціям належить найважливіша роль у справі відновлення і збільшення виробничих ресурсів, а отже, і в забезпеченні визначених темпів економічного росту. Якщо представити суспільне відтворення як систему виробництва, розподілу, обміну і споживання, то інвестиції, головним чином, стосуються першої ланки – виробництва, і, можна сказати, складають матеріальну основу його розвитку. Світовий досвід свідчить, що без залучення іноземних інвестицій, не маючи доступу до сучасних технологій, країнам важко вийти з економічної кризи [1].

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у січні-

вересні 2017 року складають 259,5 млрд. грн., що на 20,7 % більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2016 року (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Капітальні інвестиції за регіонами за січень-вересень 2017 р. [2]

Область	Освоєно (використано) капітальних інвестицій			
	млн. грн	у % до		у розрахунку на одну особу, грн
		загального обсягу	відповідного періоду попереднього року	
Україна	259545,0	100,0	120,7	6106,5
Вінницька	6949,1	2,7	134,5	4372,8
Волинська	4362,6	1,7	104,2	4198,5
Дніпропетровська	25592,7	9,9	129,3	7900,6
Донецька	8308,8	3,2	123,9	1958,8
Житомирська	4151,6	1,6	122,6	3335,2
Закарпатська	3305,0	1,3	136,5	2631,1
Запорізька	10140,5	3,9	152,0	5808,6
Івано-Франківська	5387,7	2,1	113,8	3908,6
Київська	20816,8	8,0	94,0	12049,7
Кіровоградська	4468,8	1,7	115,8	4640,3
Луганська	1782,7	0,7	101,4	811,9
Львівська	13696,2	5,3	136,3	5444,2
Миколаївська	7372,5	2,8	106,4	6391,7
Одеська	12284,8	4,7	128,7	5167,5
Полтавська	9828,7	3,8	122,9	6897,1
Рівненська	3246,1	1,2	121,9	2795,4
Сумська	4161,6	1,6	120,3	3760,4
Тернопільська	4380,1	1,7	149,9	4135,3
Харківська	11435,0	4,4	103,2	4244,2
Херсонська	3730,1	1,4	131,5	3527,0
Хмельницька	6726,8	2,6	115,6	5228,1
Черкаська	4894,0	1,9	123,9	3967,7
Чернівецька	1598,9	0,6	108,4	1764,9
Чернігівська	4214,4	1,6	135,9	4089,1
м.Київ	76709,5	29,6	122,5	26682,9

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні-вересні 2017 року освоєно 72,7 % капіталовкладень. Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 5,5 %. За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 8,7 % капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 1,8 відсотка усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво житла – 8,5 %. Інші джерела фінансування становлять 2,8 %.

Аналіз демонструє, що провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, у січні-вересні 2017 року залишаються: промисловість – 33,6 %, будівництво – 13,0 %, сільське, лісове та рибне господарство – 15,8 %, інформація та телекомунікації – 4,3 %,

оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,5 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 7,7 %, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 5,1 %.

За даними Державної служби статистики України у січні-вересні 2017 року в економіку України іноземними інвесторами з 65 країн світу вкладено 1218,2 млн дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) [2].

У таблиці 2 представлено надходження прямих іноземних інвестицій від основних країн-донорів станом на 31.12.2016. Так, до основних країн-інвесторів належать Кіпр – 9,7 %, Нідерланди – 5,8 %, Російська Федерація – 37,8 %, Велика Британія – 9,2 %, Австрія – 5,7 %, США – 1,9 %. Найбільші обсяги прямих інвестицій з України було направлено в Угорщину, Німеччину і Чехію. Всього інвестиції надходили з 65 країн.

Таблиця 2 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіку України у 2016 році (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

Країна	Надходження ПІІ (млн. дол. США)	Питома вага ПІІ (%)
Усього	4405,8	100,0
Російська Федерація	1667,0	37,8
Кіпр	427,7	9,7
Велика Британія	403,9	9,2
Нідерланди	255,0	5,8
Австрія	249,9	5,7
Італія	209,9	4,8
Угорщина	187,6	4,3
Віргінські Острови (Брит.)	140,2	3,2
Швейцарія	108,6	2,5
Туреччина	103,2	2,3
США	85,2	1,9
Інші країни	567,6	12,8

Отже, Україна залишається привабливою для інвестицій, є достатньо інтегрованою у світове господарство, але існує безліч чинників, що гальмують значні потоки інвестицій в країну. Оскільки проведений аналіз привабливості економіки для іноземного інвестора дав змогу виявити основні показники, що є домінантами під час обрання країни для здійснення інвестицій, зокрема варто підкреслити такі: загальноекономічний розвиток – обсяг і динаміка ВВП, обсяг і динаміка промислової продукції на душу населення країни, рівень інвестиційного ризику тощо; розвиток інвестиційної інфраструктури – кількість будівельних фірм, транспортна інфраструктура; демографічна ситуація в країні – кількість населення, кількість трудових ресурсів та робочої сили, рівень кваліфікації працюючих; рівень розвитку комерційної інфраструктури – кількість спільних підприємств, банків, страхових компаній тощо.

Література

1. Гедройц Г. Ю. Сутність та роль іноземних інвестицій [Електронний ресурс] / Г. Ю. Гедройц // Економічні науки: зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 4. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/23_NTP_2010/Economics/70116.doc.htm
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ДЕСКРИПТИВНИЙ АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

Ю. В. ФЕДОТОВА, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
С. А. ГРЯЗНОВА, канд. техн. наук, доц.,
доц. кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Сучасний стан економіки України передбачає рішення актуальної проблеми зниження рівня регіональних диспропорцій з метою покращення якості життя населення країни та забезпечення поступового економічного розвитку. Вирішення цього питання є об'єктом економічної, фінансово-кредитної та інвестиційної політики держави. Очевидно, що в умовах розвитку української економіки важливого значення набуває побудова ефективної регіональної політики, спрямованої на забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості територій.

Інвестиційна привабливість регіону – складна економічна сентенція, на основі якої формується спроможність регіону бути об'єктом залучення капіталу. Для квантифікації результатів проведеного дослідження виникає потреба визначення рівня привабливості регіону для інвестора. І хоча у цій площині існує багато напрацювань, на сьогодні відсутня уніфікована методика оцінки інвестиційної привабливості регіону.

Відомі методики з урахуванням спільних рис та особливостей застосування можна об'єднати у три групи [1, с. 133-134]. До першої групи належать методики, що ґрунтуються на експертних оцінках. Друга група – методики, що базуються на статистичній інформації. Третя група об'єднує методики, які засновані на експертно-статистичних розрахунках.

На думку інших дослідників [2, с.17], сучасні методики оцінки інвестиційної привабливості регіону мають дві специфічні риси: методи обробки даних, система показників. За методами обробки даних можна виділити два підходи до оцінки інвестиційної привабливості: описовотворчий та рейтинговий. Описово-творчий підхід полягає в описі абсолютних показників розвитку регіону. Натомість, рейтинговий підхід полягає в аналізі різних аспектів розвитку регіону, формуванні на їхній основі аналітичних показників, подальшому об'єднанню їх у синтетичні

показники та формуванні узагальнюючого інтегрального показника.

У роботі [3] пропонується фактори, що впливають на інвестиційну привабливість регіону, які вимірюють стимуляторами та дестимуляторами.

На основі розрахованих часткових коефіцієнтів розраховується груповий показник:

$$\overline{K_{гр.і.}} = \frac{\sum K}{n}, \quad (1)$$

де $\overline{K_{гр.і.}}$ – середній показник j-ї групи і-го регіону,

$\sum K$ – сума коефіцієнтів-стимуляторів і дестимуляторів по j-ї групі і-го регіону,

n – кількість показників j-ї групи.

Цей метод дозволяє відстежити слабкі позиції регіонів.

Безумовно, проведене дослідження не відображає всього різноманіття підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіонів, однак очевидно, що робота з макроекономічною статистикою має більші переваги порівняно з проведенням опитувань. Важливим результатом здійснення оцінки повинно бути інформування місцевих органів управління стосовно «проблемних місць» з метою їхнього подолання.

Література

1. Уманець Т. В. Оцінка інвестиційної привабливості регіону за допомогою інтегральних індексів [Електронний ресурс] / Т. В. Уманець. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/19832/09-Umanec.pdf?sequence=1>

2. Іванова Н. Ю. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний аналіз сучасних методик [Електронний ресурс] / Н. Ю. Іванова, А. І. Данилів. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7050/Ivanova_Otsinka_investytsiinoi_privablyvosti.pdf

3. Савлук О. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України / О. Савлук // Вісник КНТЕУ. – 2013. – №5 – С. 31-44.

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Л. А. САРАНА, канд. екон. наук,

доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, м. Черкаси

Сучасна практика фінансування регіональної інфраструктури вказує на її незадовільний стан та, характеризується низькою якістю наданих населенню послуг, високим ступенем спрацювання основних засобів, неефективністю управління об'єктами. Відтак, виникає потреба в

переформатуванні підходів щодо управління інфраструктурою регіонів, а саме, залучення додаткових інвестицій, реструктуризації та комплексного реформування її структури.

Практика господарювання, як економічно розвинених країн, так і країн, що розвиваються, свідчить про зростання активності застосування різних форм партнерства держави та приватного бізнесу в підтримці регіональної інфраструктури. У західній практиці така взаємодія держави та приватного бізнесу отримала назву Public-Private Partnership (PPP), тобто державно-приватного партнерства (ДПП) [1]. Предметом такого партнерства є розвиток, використання та управління державною та муніципальною власністю.

Участь приватного бізнесу в таких проектах передбачає необхідність впровадження суттєвих інституціональних змін усередині системи відносин «влада (держава) – бізнес». Зокрема, розширення участі приватного бізнесу у виконанні деяких економічних, управлінських, а іноді, і організаційних функцій. У той же час важливо забезпечити роль держави, не тільки як основного регулятора взаємодій із бізнесом, а і як представника та захисника інтересів та потреб суспільства. У світовій практиці достатньо чітко склалися дві схеми проектного фінансування, які умовно можна назвати: з паралельним фінансуванням; з послідовним фінансуванням [2].

Потенційними формами застосування державно-приватного партнерства в Україні є, такі: контракт на виконання робіт, контракт на управління цілісним майном підприємства та (або) його частками (акціями), оренда, лізинг, концесія, приватизація, що узгоджується з нормами права.

Основні принципи реалізації державно-приватного партнерства в Україні, регламентовано Законом України «Про державно-приватне партнерство» (2010 р.). У рамках здійснення державно-приватного партнерства, відповідно до цього Закону України, можуть укладатися договори про: концесію; управління майном (виключно за умови передбачення в договорі, укладеному в рамках державно-приватного партнерства, інвестиційних зобов'язань приватного партнера); спільну діяльність; інші договори [3].

Так, за даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні: на 1 січня 2017 р. на засадах державно-приватного партнерства реалізувалося 186 договорів (укладено 154 договорів концесії, 32 договір про спільну діяльність, 1 договір державно-приватного партнерства). За 2017 р. було укладено 191 договір, з яких реалізуються 182 (157 договорів концесії, 24 договори про спільну діяльність, один договір державно-приватного партнерства), а 9 договорів не реалізуються (4 договори – закінчено термін дії, 3 договори – розірвано, 2 договори – призупинено) [3].

Основними галузями укладання договорів є: оброблення відходів (116 договорів, що становить 64,7 % від загальної кількості); збір, очищення та розподілення води (39 договорів, що становить 21,4 % від загальної кількості); будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць,

злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури (7 договорів, що становить 3,9 % від загальної кількості); виробництво, транспортування і постачання тепла (10 договорів, що становить 5,5 % від загальної кількості); виробництво, розподілення та постачання електричної енергії (2 договори, що становить 1,1 % від загальної кількості); управління нерухомістю (2 договори, що становить 1,1 % від загальної кількості); пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування (1 договір, що становить 0,6 % від загальної кількості); інші (3 договори, що становить 1,7% від загальної кількості) [3].

Отже, залучення приватного сектора спрямоване на поліпшення якості послуг, розширення сфери охоплення споживачів та можливого скорочення собівартості послуг, що має значні позитивні тенденції функціонування, а саме забезпечує максимізацію економічної та соціальної цінності робіт та послуг для кінцевих споживачів.

Не зважаючи, на позитивні результати використання державно-приватного партнерства в підтримці регіонів України, доцільним є підвищення ефективності операційної діяльності підприємств інфраструктури; запровадження техніко-технологічних, управлінських та фінансових інновацій; залучення додаткових фінансових ресурсів; збільшення інвестиційної привабливості підприємств місцевої інфраструктури тощо.

Література

1. Дітер Б. Інфраструктура як інструмент політики національного та регіонального розвитку Європейського Союзу та України : Україна на шляху до Європи / Б. Дітер / [за ред. Л. Хоффмана, Ф. Мьюллерс]. – Київ : Видавництво «Фенікс», 2001. – С. 106-131.
2. Катасонов В. Ю. Проектное финансирование : мировой опыт и перспективы для России : [3-е изд., перераб. и доп.] / В. Ю. Катасонов. – Москва : Анкил, 2001. – 308 с
3. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2404-VI; зі змін. і доповн. у редакції від 24.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
4. Довідка щодо результатів здійснення ДПП (2017 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed00a2ba-480a-4979-84eb-d610a0827a8c&title=ZagalniiOgliad>.

РЕЙТИНГУВАННЯ РЕГІОНІВ ЗА РІВНЕМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Г. В. СОЛОМІНА, канд. екон. наук,
доц. кафедри економічної та інформаційної безпеки
О. В. ДИМИТРИЄВА, студ.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро

Сучасні підходи оцінювання інвестиційної привабливості регіонів здійснюються за рейтинговим методом на основі офіційної статистичної інформації або шляхом визначення інтегральних показників, при застосуванні факторів, які визначаються кількісними показниками. Особлива увага приділяється процедурі експертної оцінки з наступним визначенням рейтингів. Проте, на сьогодні, не сформовано узагальнюючого підходу до визначення інвестиційної привабливості на різних рівнях інвестиційної політики держави, оскільки запропоновані показники, у своїй сукупності, є як взаємодоповнюючими так і взаємовиключними, а експертні оцінки відрізняються великою часткою суб'єктивізму.

Виокремлюють наступні методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіонів, систематизація яких дозволяє об'єднати їх в три підходи: статистичний, експертний та рейтинговий [1].

Статистичний підхід ґрунтується на аналізі фактичних даних стосовно надходження інвестицій в обрані регіони і базується на припущенні, що високий рівень визначених показників, свідчить про високу інвестиційну привабливість регіону. Відповідний підхід здебільшого застосовується органами державної адміністрації та місцевого самоврядування.

Метод експертних оцінок полягає в оцінці різноманітних показників розвитку регіону, експерт з власних міркувань і досвіду обирає найбільш важливі показники, аналізує їх динаміку розвитку та формує висновки стосовно інвестиційного клімату в регіоні.

Рейтинговий підхід містить два різновиди: рейтингово-аналітичний та рейтинговий, що базується на основі опитувань. Рейтингово-аналітичний метод полягає в аналізі різних аспектів розвитку регіону, формуванні на їхній основі аналітичних показників, подальшого їх групування та консолідації з наступним формуванням інтегрального показника, за яким будується рейтинг регіону і визначається конкретна позиція. До переваг цього підходу відносять простоту використання та зручність інтерпретації результатів, а до недоліків – значну залежність від макроекономічних показників, непрозорість показників, що групуються, відсутність врахування регіональної специфіки. У результаті отримане значення рейтингу лише вказує на місце регіону серед інших регіонів, але не аналізує галузеву специфіку регіону і пріоритетні напрямки інвестицій [2].

Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України щорічно розраховує рейтинг привабливості регіонів України за показниками:

- економічний стан регіону,
- розвиток ринково-інноваційної, транспортної та фінансової інфраструктури,
- стан людських ресурсів,
- діяльність органів місцевої виконавчої влади у сфері підприємництва.

Як складові інвестиційної привабливості регіону використовуються дві характеристики: інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик.

На підставі проведеного рейтингового аналізу регіонів та міст України, лідером по сукупному інвестиційному потенціалу залишається Київ. До групи лідерів потрапили Дніпропетровська, Харківська і Одеська області, позитивний показник характеризує інвестиційний клімат в Полтавській і Київській областях.

Таблиця 1 – Рейтинговий аналізу регіонів та міст України за рівнем інвестиційної привабливості

Регіони (область)	Ранги складових інвестиційного потенціалу		Інвестиційні ризики
	Інноваційна	Інфраструктурна	
м. Київ	1	1	26
Дніпропетровська	4	5	6
Харківська	3	4	23
Одеська	9	7	9
Запорізька	6	13	22
Львівська	8	3	19
Полтавська	10	15	17
Київська	13	20	2
Миколаївська	7	24	12
Чернігівська	11	23	5

Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості проводилася на основі 120 показників (90 – для оцінки потенціалу і 30 – для розрахунку ризику), які були згруповані в синтезований набір показників. Інвестиційний потенціал регіону характеризує можливості щодо залучення інвестицій і в своїй основі є кількісною характеристикою, яка включає основні макроекономічні показники, що відображають конкурентні можливості для залучення потенційних інвесторів і відображає вплив диференціації об'єктивних територіальних відмінностей на стійкий розвиток і включає наступні потенціали: споживчий, трудовий, технічний, фінансовий, інституційний, інноваційний, інфраструктурний, інтелектуальний.

Як відзначають науковці, оцінку інвестиційної привабливості регіонів України необхідно ґрунтувати на вимогах: глобальному прогнозі економічних, соціальних, політичних, технологічних умов; аналізі ступеня впливу найважливіших тенденцій та оцінки нестабільності в цьому регіоні; аналізі факторів, що визначають попит і оцінці можливих змін в існуючих тенденціях попиту; оцінці можливих змін у тенденціях рентабельності [3] та у формуванні системи інвестування в регіонах і задоволенні очікувань

інвесторів відіграють рейтинги інвестиційної привабливості регіонів, інвестиційні паспорти регіонів та інвестиційні атласи по регіонах [4].

Література

1. Кремень О. І. Особливості оцінювання інвестиційної привабливості регіону [Електронний ресурс] / О. І. Кремень, В. І. Куберка. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>
2. Шевченко О.В. Інструменти підвищення інвестиційної спроможності регіонів в контексті розкриття внутрішнього потенціалу розвитку: аналітична записка відділу регіональної політики Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс] /О. В. Шевченко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>
3. Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/.../10.pdf>.
4. Маслак О. І. Визначення рейтингів регіонів за рівнем інвестиційної привабливості (на прикладі Полтавської області) [Електронний ресурс] / О. І. Маслак, В. А. Таловер. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РЕГІОНИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Г. В. СОЛОМІНА, канд. екон. наук,
доц. кафедри економічної та інформаційної безпеки
Є. В. ФЕДОРЕНКО, студ.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро

Інвестиційний клімат в Україні упродовж останніх років значно погіршився, незважаючи на наявність вигідного географічного розташування, природно- кліматичних умов, значного потенціалу економіки.

Забезпечення стабільного економічного зростання в Україні та зменшення регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку залежать від того, як розв'язуватимуться завдання підвищення інвестиційної привабливості держави в цілому та регіонів, зокрема.

За даними Державної служби статистики [1] обсяг залучених в країну іноземних інвестицій зростає з року в рік. Однак, починаючи з 2014 р., спостерігається скорочення цього показника: у 2014 на рівні – 55,3 млрд дол., 2015 році – на рівні 45,9 млрд дол., а в 2016 р. Україна акумулювала всього 43,3 млрд доларів прямих іноземних інвестицій, що значно менше реальних потреб економіки. Така ситуація зумовлена економічною та політичною нестабільністю в країні, недосконалістю інвестиційного законодавства, надмірним тиском податкових органів, високим рівнем бюрократизації і корумпованості державного апарату та відсутністю реформ у цьому напрямі, складністю реєстраційних, ліцензійних і митних процедур.

Від ефективності організації інвестиційного процесу значною мірою залежить і економічний розвиток регіонів. Завдяки припливу додаткового капіталу в регіоні, можна забезпечити економічне зростання, шляхом впровадження новітніх технологій, оновлення економічної бази, відтворити оптимальні структурні пропорції в економіці і, як наслідок, забезпечити повноцінне функціонування господарських суб'єктів, збільшити конкурентоспроможність регіонального виробництва. Проте несприятливий інвестиційний клімат в Україні негативно впливає і на рівень інвестиційної привабливості та обсяги інвестування регіонів [3, с. 106].

Динаміка зростання інвестицій в більшості регіонів України протягом 2014-2016 рр. не є постійною та значно коливається. Приріст цього показника протягом 2014 р. спостерігався тільки у Івано-Франківській, Полтавській Чернівецькій та Вінницькій областях. В 2015-2016 рр. значно скоротилися обсяги інвестицій в Донецькій та Луганській областях через дестабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, за умови такої ситуації, в цих регіонах надалі спостерігатиметься зменшення обсягів інвестицій.

Загалом, регіони України значно відрізняються за обсягами надходжень іноземних інвестицій. При цьому, різниця в питомій вазі у загальному обсязі інвестування є досить значною. За обсягами залучення іноземних інвестицій їх можна поділити на три групи: лідером є Київ – 49,5 % від загального значення по Україні, друге місце – Дніпропетровська область – 16,9 %, третє місце - Харківська – 3,8 %, Київська – 3,6 %, Одеська – 3,1 %, Львівська – 3,0 % області; четверте місце – Полтавська – 2,2 % та Івано-Франківська – 2,0 %. До цих регіонів надходить 89,7 % усіх залучених прямих інвестицій. До регіонів-аутсайдерів можна віднести Тернопільську – 0,12 %, Чернівецьку – 0,15 %, Кіровоградську – 0,18 %, Чернігівську – 0,22 % області [1, 2]. Рівень локалізації залучених інвестицій в м. Київ в 3,4 рази більший за аналогічний показник в Дніпропетровській області, яка займає другу позицію в рейтингу. Якщо ж порівнювати столицю з регіоном-аутсайдером, то різниця просто вражає: в 2016 р. концентрація інвестицій у Києві була в 92 рази більша за такий самий показник в Тернопільській області.

Основними причинами недостатньої інвестиційної активності в регіонах України є: ускладнений процес входження інвестицій в країну, невисока довіра до стабільності урядових рішень, відсутність дієвих реформ, втручання уряду в роботу приватного бізнесу, високий рівень корупції та значні адміністративні перешкоди для розвитку інвестиційної діяльності; незацікавленість місцевих органів влади в окремих регіонах у швидкому і безперешкодному проходженні дозвільних документів, що супроводжують реалізацію інвестиційного проекту; військовий конфлікт на сході України [3].

Задля усунення проблем, пов'язаних з залученням інвестицій до регіонів, повинна бути сформована виважена та дієва державна інвестиційна політика, яка б враховувала можливості та потреби розвитку кожного регіону

і була спрямована на збільшення інвестиційної привабливості територій. Формування такої політики України має базуватися на ефективному застосуванні принципів національних пріоритетів, конкурентних переваг та менталітету, що є важливою передумовою для вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку [4].

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/>
3. Сімків Л. Є. Особливості інвестиційних процесів у регіонах України на сучасному етапі / Л. Є. Сімків // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 3. – С. 105-108. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_3_25
4. Сімків Л. Є. Особливості залучення іноземних інвестицій в регіонах України: проблеми та шляхи розв'язання [Електронний ресурс] / Л. Є. Сімків, М. Ю. Потьомкіна. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/82.pdf>.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Г. В. СОЛОМІНА, канд. екон. наук,
доц. кафедри економічної та інформаційної безпеки

К. Ю. ШУКЮРОВ, студ.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро

Реформа децентралізації спрямована на створення сучасної системи місцевого самоврядування в Україні на основі європейських цінностей розвитку місцевої демократії, наділення територіальних громад повноваженнями та ресурсами, що забезпечать місцевий економічний розвиток, надання населенню високоякісних та доступних публічних послуг.

Дані про стан місцевих бюджетів свідчать про позитивну динаміку впровадження фінансової децентралізації, при цьому покращення фінансового забезпечення об'єднаних територіальних громад випереджає загальну динаміку місцевих бюджетів базового рівня. За 2016 рік до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 146,6 млрд грн, що складає 116,3 % від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами. Приріст надходжень до загального фонду проти 2015 року склав 48,4 млрд грн, або 49,3 % [1]. При цьому власні надходження бюджетів 159 громад зросли більше ніж у 3 рази порівняно з 2015 роком (з 1 млрд грн до 3,3 млрд грн). Із розрахунку на 1 жителя, в середньому, власні доходи бюджетів громад збільшилися на 1645 грн

(з 700 грн до 2345 грн). Всього ресурси місцевих бюджетів громад (з трансфертами) зросли майже у 7 разів, порівняно з надходженнями 2015 року до бюджетів місцевих рад, які увійшли до складу, та склали 7,1 млрд грн [2].

За даними Держказначейства, з одного мільярда гривень, виділених державою коштів субвенції на розвиток інфраструктури громад 95 % цих коштів вони вклали у оновлення та будівництво доріг, будівель шкіл, дитячих садків, медичних закладів, у будівництво центрів надання адміністративних послуг, спортивних споруд, освітлення вулиць, придбання спеціалізованої техніки для комунальних потреб [2].

Результати виконання місцевих бюджетів за 2017 рік підтверджують тенденції зростання надходжень до місцевих бюджетів. За січень-квітень до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) надійшло 56,2 млрд грн, що складає 34,9 % від річного обсягу надходжень, затвердженого місцевими радами. Приріст надходжень до загального фонду проти січня-червня 2016 р. склав 14,5 млрд грн, або 34,9 % [3]. При цьому темпи росту доходів бюджетів громад є вищими, ніж у цілому по місцевих бюджетах. Так, доходи загального фонду 366 бюджетів громад у січні-грудні 2017 р. в порівняльних умовах зросли на 45,3 млрд грн, або 30,9 %. При цьому, по єдиному податку темп росту складає 103,8 %, по податку на доходи фізичних осіб – 105,8 %, акцизному податку з роздрібною торгівлі – 41,3 %. Такий стан виконання місцевих бюджетів дає можливість місцевим органам влади забезпечувати функціонування закладів бюджетної сфери та самостійно вирішувати питання розвитку громад [4].

Література

1. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів за січень-грудень 2016 року / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ДОВІДКА%20\(січень-грудень\).pdf](http://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/ДОВІДКА%20(січень-грудень).pdf).
2. Сайт Мінрегіону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/press/news/48-4-mlrd-grn-do-mistsevih-byudzhativ-i-2-3-mlrd-grn-dobyudzhativ-otg-rezultati-finansovoyi-detsentralizatsiyi-za-2016-rik/>
3. Довідка щодо стану виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2017 року / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-byudzhativ?category=bjudzhet&subcategory=local-budg>
4. Місцеві бюджети за підсумками 4 місяців 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/novyna/miscevi-byudzhety-za-pidsumkamy-4-h-misyaciv-2017-roku>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

О. М. СУКАЧ, канд. екон. наук,
доц. кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, м. Черкаси

Регіональний розвиток значної частини європейських країн здійснюється за принципами децентралізації, що передбачає перерозподіл повноважень між різними рівнями влади на користь територіальних громад. Адже, основні засади децентралізації сприяють максимальному задоволенню потреб територіальних громад у суспільно-економічному розвитку.

Місцева влада, отримавши значну самостійність, з одного боку, одержує більше стимулів до зростання доходів у межах своїх компетенцій. Реалізація основних принципів децентралізації в Україні має свої позитивні тенденції. Так, у 2017 р. надходження до загального фонду місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 192,0 млрд грн, приріст надходжень у порівнянні з 2016 р. становить 31,0 %, а перевиконання планового показника, обчисленого Мінфіном – 21,3 млрд грн [3]. Це свідчить про підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування в збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, реалізації заходів щодо пошуку резервів їх наповнення та підвищення ефективності фінансування інфраструктури регіону, адже саме повноцінне функціонування інфраструктурних об'єктів спроможне забезпечити економічне зростання громади.

На сучасному етапі, інфраструктура досліджується в якості важливого інтегруючого фактору регіонального економічного розвитку. За своїм змістом, інфраструктура є – сукупністю елементів, що забезпечують безперебійне функціонування взаємозв'язків, об'єктів і суб'єктів певної системи [3]. Практики та теоретики, досліджуючи інфраструктуру, поділяють її на: виробничу, соціально-побутову, інформаційну та інституціональну. Глобалізація суспільного розвитку та інтеграційні процеси, що відбуваються в економічних системах країн, виокремлюють інвестиційну інфраструктуру, яка виконує функції формування ресурсів для інвестицій, сприяє полегшенню їхнього одержання, забезпечуючи їхній постійний приплив й організацію процесу інвестування.

Інвестиційна інфраструктура перетворює потенційні можливості інвестування фінансових ресурсів у реальні процеси нарощування виробничого капіталу, виробничого й невиробничого нагромадження регіону.

Трансформації, що відбуваються в бюджетній сфері країни, змінили підхід щодо використання регіональних ресурсів. Так, якщо в 2014 р. регіонам із державного бюджету на підтримку соціально-економічного розвитку було виділено лише 0,5 млрд грн, у 2016 р. обсяг коштів на

реалізацію інфраструктурних проектів зріс майже на 7 млрд. грн. та становив 7,3 млрд грн. За ці кошти було реалізовано 5904 проекти з підтримки місцевого та регіонального розвитку. Станом на 1 січня 2018 р. обсяг загальної бюджетної підтримки склав 16,1 млрд грн, що більше в 32 рази, порівняно з 2014 р.[2].

Поряд зі зростанням фінансової допомоги з боку уряду, на фінансування інфраструктури регіонів, місцеві органи влади, у межах децентралізації повноважень, пожвавили приток капіталу в регіони (рис. 1).

Так, за всіма регіонами України в 2017 р. відмічено приріст інвестицій, найбільша частка зростання відмічена у Запорізькій та Харківській обл. Позитивною є тенденція співвідношення інвестицій у розрахунку на одного мешканця.

Основними проблемами розвитку інвестування інфраструктури регіонів, на сучасному етапі є: необхідність побудови ефективної системи відбору, супроводу, реалізації інвестиційних проектів регіонів; активізація й розширення фондового ринку; створення механізму залучення коштів домогосподарств із метою інвестування тощо.

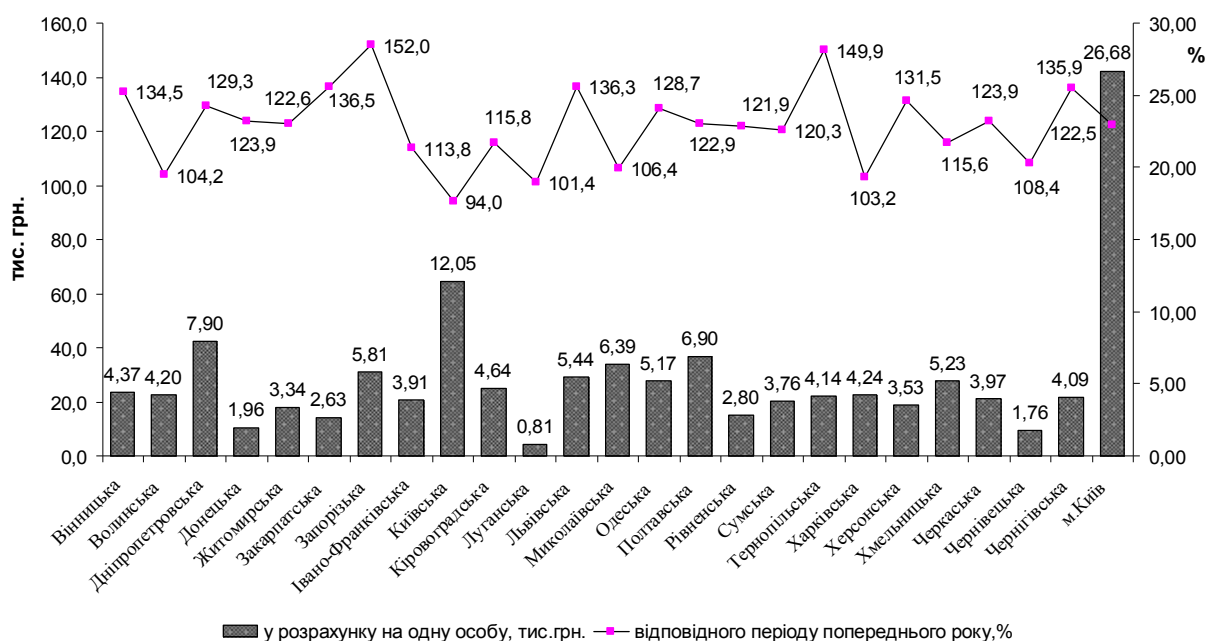

Рисунок 1 – Рівень інвестування в економіку України, у розрізі регіонів, за січень-вересень 2017 р.*

* Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [4]

Одним з елементів інвестування інфраструктури регіонів, може стати створення корпорацій сприяння економічному розвитку територій, які ефективно функціонують у світі. Основною метою функціонування корпорацій є акумулювання свого капіталу та залучених ресурсів на фінансовому ринку, та спрямування його в найбільш пріоритетні об'єкти регіональної інфраструктури. Відтак, корпорації створюють спеціальні

фонди за рахунок участі на пайових засадах, як приватного капіталу, так і державних ресурсів. Що дозволяє, в умовах децентралізації, спрямовувати інвестиції за потребами регіону, а не у відповідності із загальноприйнятими програмами розвитку країни, які здебільшого не враховують інтереси окремих регіонів.

Література

1. Бевентер Э. Основные знания по рыночной экономике / Э. Бевентер, Й. фон Хампе; пер. с нем. – Москва: Республика, 1993.
2. Державна підтримка на розвиток громад та розбудову інфраструктури [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua>.
3. Місцеві бюджети: експерти підбили перші підсумки 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/8053>.
4. Капітальні інвестиції : Статистичний бюлетень січень-вересень 2017 року. – Київ: Державна служба статистики України, 2017. – 40 с.

УГРОЗЫ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ ДЛЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Е. О. ВОРОНИНА, ст. преп. кафедры экономической теории и международной экономики
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова, г. Харьков

Привлечение иностранных инвестиций в экономику Украины уже на протяжении ряда лет является одной из приоритетных задач для любого действующего правительства. Позитивными эффектами от привлечения иностранного капитала являются: модернизация производственной базы страны-реципиента, увеличение объемов производства и создание дополнительных рабочих мест, ПИИ имеют позитивное влияние на платежный баланс принимающей стороны, повышается уровень рыночной конкуренции, и т.п.

Вместе с тем, любое государство, осуществляет политику, особенно в экономике, сочетая принципы протекционизма (защиту внутреннего рынка от иностранной конкуренции) и либерализации (снятие барьеров, препятствующих свободной конкуренции между хозяйствующими субъектами). Безусловно, должен существовать разумный баланс публично-правовых и частно-правовых интересов. Применяемые меры политики протекционизма, безусловно оправданны, так как они необходимы для общества в целом, в том числе и в сфере инвестирования.

Прямые иностранные инвестиции (ПИИ) остаются крупнейшим компонентом движения капитала – на них приходится свыше половины притока инвестиций в развивающиеся страны. ПИИ способствуют

экономическому росту за счет создания рабочих мест, предоставления капитала и технологий, а также стимулирования научных разработок.

Однако в некоторых случаях иностранные инвестиции, относимые к прямым, на самом деле вовсе не прямые, а скорее, обратные, направляемые через третьи страны обратно в местную экономику в виде ПИИ. Это явление также известно под названием «псевдоиностранных инвестиций» (FDI round tripping). Эта тенденция ПИИ принимать кривые формы не нова – она зафиксирована и подробно описана начиная с 1990-х гг. Однако в последние годы доля таких капиталопотоков растет, составляя уже около 30% мировых потоков ПИИ [1]. Рост псевдо-ПИИ имеет последствия как для стран базирования, так и для принимающих стран. Так как эти потоки на самом деле представляют собой внутренние инвестиции, лишь классифицируемые как прямые иностранные, они не отражают никаких дополнительных инвестиций в экономику. В то же время нередко псевдо-ПИИ применяются в целях оптимизации налогов и использования институциональных различий (налоговый и институциональный арбитраж), что приводит к выпадающим доходам в принимающей стране. Кроме того, они могут быть связаны с непрозрачными операциями в случае использования офшорных финансовых центров или даже с незаконной деятельностью, такой как коррупция или отмывание денег.

К сожалению, приток иностранного капитала в Украину зачастую не сопровождается обновлением устаревших производственных фондов, а фактически выступает как эксплуатация национальных ресурсов. И если в краткосрочной перспективе прямые иностранные инвестиции позволяют решить вопросы безработицы в стране, увеличивают ее технологические возможности, то в глобальной перспективе они могут сдерживать ее развитие, поскольку существенная доля прибыли от вложений и внедрения технологических разработок поступает в экономику другого государства. Отрицательные моменты усиливаются еще и тем, что под воздействием глобализации, государство теряет контроль над движением факторов производства и их участием в экономическом росте. Учитывая, что транснациональный капитал не привязан к определенному месту, а финансовые потоки находятся вне контроля национальных правительств, многие традиционные рычаги экономической безопасности теряют свою жизнеспособность [2].

Текущая же нестабильная ситуация привлекает в страну не серьезных инвесторов, готовых к реализации проектов в реальном секторе экономики, а спекулянтов, которые стремятся воспользоваться ситуацией. Также, иностранный капитал стремился занять критичные для национальной безопасности отрасли, такие как банковское дело, металлургия, горное дело, химическая промышленность и пр.

Привлекая иностранный капитал необходимо задумываться о соблюдении собственных интересов, создавать благоприятные условия именно в тех отраслях, которым нужно обновление (создавать особые или

специальные экономические зоны), поощрять создание производственных мощностей на территории нашей страны так, чтобы иностранные инвестиции выполняли свою основную задачу – способствовали укреплению украинской экономики.

Литература

1. Апурва Санги Инвестиции полезные и вредные [Электронный ресурс] // Ведомости. – 17.06.2017. – Режим доступа: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2017/06/19/694894-investitsii-poleznie-vrednie>
2. Горностаева Л. А. Безопасная экономическая политика привлечения иностранных инвестиций [Электронный ресурс] / Л. А. Горностаева // Социально-экономические явления и процессы. – 2012. – № 1. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/bezopasnaya-ekonomicheskaya-politika-privlecheniya-inostrannyh-investitsiy>

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА НА ЗАСАДАХ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

В. М. ЗІНЧЕНКО, ст. викл. кафедри економіки підприємства та підприємництва

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ

Житлово-комунальне господарство є важливим і найбільш недоінвестованим інфраструктурним сектором української економіки. Одним з найперспективніших інвестиційних джерел реформування ЖКГ є використання інституту публічно-приватного партнерства (ППП).

Стримуючим фактором для розвитку публічно-приватного партнерства на регіональному рівні є нестача фінансових ресурсів. Банківські позики мають багато підводних камінів. Їхньою альтернативою могли б стати інфраструктурні облігації. Досить цікавим є досвід Франції, де фізичні особи можуть відкривати в будь-яких комерційних банках неоподатковані і забезпечені державною гарантією спеціальні ощадні рахунки до 15 тис. євро. Прибуток індексують залежно від рівня інфляції і тримісячної Європейської міжбанківської ставки пропозиції (Euribor).

Партнери зацікавлені в успішному здійсненні проектів в цілому. Крім того, проекти публічно-приватного партнерства стимулюють залучення іноземних інвестицій в реальний сектор економіки, а також сприяють виходу на світові ринки капіталів.

Світовим науковим співтовариством розроблено інструментарій, за допомогою якого спеціальні проектні компанії, створені для здійснення проектів PPP, мають можливість залучати для здійснення великих інвестиційних програм кошти різних фінансово-кредитних інститутів шляхом складних схем фінансування, страхування, перехресних гарантій та

перерозподілу ризиків. У числі таких інструментів найбільш важливе місце займає проектне фінансування, яке є найбільш гнучкою, раціональною та перспективною системою довгострокового фінансування великих проектів ППП.

Характерною особливістю проектного фінансування є залучення як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансового забезпечення інвестиційних проектів. Внутрішнє фінансування забезпечується з коштів підприємства, яке планує здійснити той чи інший інвестиційний проект - за рахунок надходжень від операційної діяльності або продажу надлишкових активів. Як правило, для прийняття рішення щодо виділення коштів на внутрішнє проектне фінансування треба скласти техніко-економічне обґрунтування і бізнес-план відповідного інвестиційного проекту. У більш широкому сенсі внутрішнє проектне фінансування може припускати і цільове використання активів, що належать підприємству, а також майнових внесків у статутні капітали стовідсотково дочірніх фірм, що створюються для виконання певного інвестиційного проекту.

У зовнішньому проектному фінансуванні розрізняють позикову, пайову і змішану форми фінансування. Особливим різновидом зовнішнього проектного фінансування може бути і бюджетне фінансування у вигляді проектних субсидій, державних гарантій і цільових інвестиційних податкових пільг. Головними формами позикового проектного фінансування виступають:

- інвестиційний банківський кредит, включаючи спеціалізовану інвестиційну кредитну лінію;
- цільові облігаційні позики;
- лізинг обладнання, придбання якого передбачено в бізнес-плані проекту;
- придбання необхідних для проекту активів з оплатою їх в розстрочку (комерційний проектний кредит).

Кредитування або боргове фінансування має забезпечуватися заставою нерухомого та рухомого майна за рахунок кредитів банків і боргових зобов'язань юридичних і фізичних осіб, у тому числі державних або корпоративних цінних паперів, що визначається кредитним договором та умовами кредитування. Ймовірність отримати необхідні кошти за банківським кредитом вище, тому що процес фінансового закриття в цьому випадку починається задовго до підписання договору про ППП.

Своєрідними інститутами фінансового моделювання проектів ППП в Україні згідно з досвідом східноєвропейських країн мають стати центри або мережі енергоефективності. Інформаційні послуги з проблем енергозбереження для домогосподарств або юридичних осіб набувають усе більшого попиту, потребують поєднання державного стратегування, приватнопідприємницької гнучкості та особистої зацікавленості споживачів. Стартовими майданчиками таких центрів можуть бути вищі навчальні заклади. Розробка альтернативних моделей енергозберігаючих технологій

або тарифів може стати як інформаційним продуктом, так і прикладом створення конкурентного середовища в системі ЖКГ. Буде здійснено поетапний перехід величини тарифів до рівня економічно обґрунтованих витрат. Саме цей болючий крок вимушує більш конкретно оцінити іноземний досвід і спрогнозувати перспективи подальшого партнерства влади, приватного бізнесу і населення.

За розрахунками експертів ЄС, попит домогосподарств на енергоспоживання нееластичний, тобто споживачі не можуть різко зменшити споживання енергії, оскільки потреба у ній пов'язана із підтримкою життєдіяльності (приготування їжі, підігрів води, опалення тощо). Підвищення ціни на 1% знижує споживання на 0,1-0,2%. Але домогосподарства можуть інвестувати в енергоефективність свого житла та істотно зменшити витрати у середньо- і довгостроковій перспективі. Водночас покращення технічних параметрів будівель і споруд супроводжується зростаючим використанням потужної побутової техніки. Тому виникає новий виток проблеми ефективного використання енергії.

Таким чином, стимулювання розвитку публічно-приватного партнерства в сфері ЖКГ є одним з важливих інституційних кроків реального реформування української економіки та європейського вектора її подальшого розвитку.

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК НАПРЯМ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ

Г. І. РИБАК, ст. викл. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
Я. С. НЕМАШКАЛО, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Метою кожної країни і суспільства є високий рівень якості життя населення. За умов загострення світової кризи та підвищення конкуренції на міжнародній арені її досягнення потребує економічного розвитку та постійного залучення інвестицій. Не достатні капіталовкладення призводять до економічного спаду і низької якості життя населення.

Якість життя населення є багатогранною категорією і охоплює усі сфери життєдіяльності людства. Досить часто дану категорію порівнюють з рівнем життя, що зазвичай вимірюється певними стандартами, такими як реальний (тобто скоригований з урахуванням інфляції) дохід на людину і рівень бідності. Також використовуються інші показники, такі як тривалість життя, якість медичного обслуговування, нерівність зростання доходів, освітні стандарти та доступ до певних послуг та товарів (наприклад, кількість холодильників на 1000 осіб, наявність водогону чи доступ до інтернету та інше). Це можливості людей, у будь-якому місці або часі задовольнити свої

потреби. У вимірі якість життя населення враховується не тільки матеріальний рівень життя, а й інші більш невлімовимі аспекти, які складають людське життя, такі як дозвілля, безпека, культурні ресурси, соціальна життя, фізичне здоров'я, проблеми якості навколишнього середовища, чиста вода, умови для саморозвитку і т. д.

Для визначення якості життя населення існує багато підходів, але одного загальноприйнятого поки не існує. Навіть між двома країнами або товариствами, які мають подібний матеріальний рівень життя, чинники якості життя можуть фактично зробити одне з цих місць більш привабливим для даної людини або групи. Тому чітке визначення показників якості життя населення необхідне для виявлення проблем розвитку країни чи регіону та направлення більших зусиль та інвестиційних потоків саме в ті сфери, де необхідно.

Найбільш часто використовують міжнародний вимір розвитку (Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП)), який поєднує в собі показники очікуваної тривалості життя, освіти та рівня життя, намагаючись кількісно оцінити варіанти, доступні для окремих осіб в даному суспільстві. Але він не враховує певних суб'єктивних складових.[5]

Один з підходів описаний в журналі *Applied Research in Quality of Life*, передбачає чотири області оцінки якості життя: екологія, економіка, політика і культура. [1] В області культури, наприклад, він включає в себе наступні складові якості життя: ідентичність та залучення, творчість і відпочинок, віра і ідеї, гендер і покоління, запит і навчання, благополуччя і здоров'я. Також часто пов'язані такі поняття, як свобода, права людини і щастя. Однак, оскільки щастя суб'єктивне поняття і його важко виміряти, як правило, віддається пріоритет іншим вимірам. Було досліджено, що щастя, наскільки воно може бути виміряне, не обов'язково збільшується у відповідності до комфорту, який виникає в результаті збільшення доходу. В результаті і рівень життя не може вважатися мірилом щастя [3]. В останні роки рівень щастя досліджується і публікуються результати за 156 країнами у доповіді Організацією Об'єднаних Націй разом з ІРЛП, де поєднано як об'єктивні, так і суб'єктивні заходи для ранжирування країн шляхом показника щастя, який вважається кінцевим результатом високої якості життя. Дослідження вказує на те, що в деяких регіонах в останні роки спостерігається прогресуюча нерівність щастя. Щастя вже визнано важливою концепцією глобальної державної політики [4].

На відміну від ВВП на душу населення або рівня життя, які можуть бути виміряні за фінансовими показниками, складніше провести об'єктивні або довгострокові вимірювання якості життя, з якими стикаються країни або регіони. Дослідники почали останнім часом розрізняти два аспекти особистого благополуччя: емоційне благополуччя, в якому респондентів запитують про якість їх повсякденних емоційних переживань - частотою та інтенсивністю їх переживань, наприклад, радості, стресу, смутку, гніву і оцінка задоволеності життям, коли респондентів просять думати про їхнє

життя в цілому і оцінювати його за шкалою. Важко виміряти певне значення своїх бажань. Один із способів зробити це - оцінити масштаб того, як люди виконали свої власні ідеали. Якість життя може просто означати щастя, суб'єктивний стан розуму. Використовуючи цей метод, громадяни країни, що розвивається цінують більше своє життя, оскільки вони задовольняються основними потребами в області охорони здоров'я, освіти та захисту дітей, на відміну від розвинених країн. [2]

Отже для покращення якості життя населення не обов'язково має покращуватися матеріальне благополуччя. Це може бути створення належних умов існування людини, чи залучення її до соціуму. Відповідно й інвестиції мають бути скориговані у необхідному напрямку. Постійно зростаючі потреби породжують все нові стандарти, що вимагає пристосування не лише виробничих процесів, а й соціальної сфери. В Україні вимірю лише кількісні показники. А для повного і якісного аналізу потрібно використовувати й інші методи.

Література

1. Magee, Liam; James, Paul; Scerri, Andy Measuring Social Sustainability: A Community-Centred Approach. Applied Research in the Quality of Life [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: https://www.academia.edu/5178539/_Measuring_Social_Sustainability_A_Community-Centred_Approach_2012_
2. Singer, Peter The big question: Quality of Life: What does it mean? How should we measure it?. World Policy Journal [Електронний ресурс]. – 2016 – Режим доступу: <https://read.dukeupress.edu/world-policy-journal/article-abstract/28/2/3/84919/The-Big-Question-Quality-of-Life-What-Does-it-Mean>
3. World Happiness Report. Overview. Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. World Happiness Report 2016, Update (Vol. I). New York: Sustainable Development Solutions Network [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://worldhappiness.report/>
4. Health and Happiness. The Lancet. 387: 1251.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(16\)30062-9/fulltext](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(16)30062-9/fulltext)

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Г. М. ГЛАДУХ, аспірант

Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків

Економіка України перебуває в складній економічній ситуації, яка зберігає тенденції до погіршення. Важливу роль у створенні сприятливих умов для розвитку української економіки відіграють іноземні інвестиції, які дають змогу країні отримати ряд вигод, основними з яких є поліпшення платіжного балансу, трансфер новітніх технологій, розвиток експортного потенціалу та ін.

Для залучення іноземного інвестора в економічну інфраструктуру України не останню роль відіграє забезпечення високої якості кадрового потенціалу та економічна безпека підприємства.

Сутність кадрової політики полягає у визначенні основних напрямків в роботі з персоналом, що сприяє ефективному вирішенню виробничих проблем працівників підприємства на різних рівнях відповідальності.

В умовах динамічного розвитку ринкового середовища, зростання конкуренції серед товаровиробників особливого значення набуває кадрове забезпечення підприємства. Особливу увагу заслуговує система управління персоналом підприємств з залученням іноземних інвестицій.

Кадрова політика можна визначити, як систему роботи з персоналом, що об'єднує різні форми діяльності й має на меті створення згуртованого і відповідального високопродуктивного колективу для реалізації можливостей підприємства, адекватно реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищах.

Використання міжнародного досвіду у сфері кадрової політики позитивно впливає на економічну безпеку підприємства. За умов розвитку ринкової економіки великого значення набуває питання розвитку персоналу, його формування, мотивація та забезпечення економічної безпеки підприємства. З кадрами підприємства пов'язана не тільки внутрішні ризики, а й потенційні чинники успіху.

Для залучення іноземних інвестицій необхідно проводити таку сучасну кадрову політику, яка включає стратегією розвитку підприємства, достатньо гнучку, економічно обґрунтовану, виходити з реальних можливостей підприємства. Вона має забезпечити індивідуальний підхід до своїх працівників.

Принципами кадрової політики можна визначити такі:

- демократизм управління, від якого залежить готовність до співробітництва;

- розуміння окремих людей та їхніх потреб;

- справедливість дотримання рівності й послідовності.

Зарубіжні компанії акумулюють у своїй кадровій політиці ті принципи та елементи, що є адекватнішими для певної країни та виду діяльності компанії. Незалежно від національної приналежності, провідні компанії світу приділяють важливу увагу якісному управлінню людськими ресурсами.

Кадрову політику можна визначити, як:

- реалізація різних програм підвищення кваліфікація персоналу та його перепідготовки;

- перепідготовка за рахунок коштів саме роботодавця та залучення молодих ініціативних спеціалістів, що повинно стати пріоритетом кадрової політики;

- створення сприятливих умов для творчої, ініціативної та індивідуальної праці;

- удосконалення системи моральних, а головне - матеріальних стимулів;

- фіксування чітких критеріїв, задоволення визначених вимог для кар'єрного росту;

- перехід від старої системи залучення кадрів керівної ланки і спеціалістів, до залучення через практичну оцінку професійно-кваліфікаційних здібностей кандидатів на заміщення вакантних посад, використання системи стажування студентів останніх курсів вузів.

Серед елементів кадрової політики слід назвати політику зайнятості, політика навчання, політику оплати праці, політику трудових відносин.

На сьогоднішній день на українських підприємствах у яких присутні іноземні інвестиції можна спостерігати тенденції до формування системи управління персоналом залежно від мети інвестора. Система управління персоналом змінюється залежно від мети приходу інвестора на український ринок.

Кількість іноземних інвестицій які зростають на українських підприємствах зумовлено з тим, щоб налагодити виробничу діяльність підприємства, забезпечення економічної безпеки підприємства та покращення кадрової політики на вітчизняних підприємствах. Головна ж мета кадрової політики підприємства полягає в забезпеченні кожного робочого місця, кожної посади персоналом відповідних професій та спеціальностей і належної кваліфікації.

Література

1. Жариков Е. С. Риски в кадровой работе. Книга для руководителей и менеджера по персоналу / Е. С. Жариков, А. А. Парамрнов. – Москва : Междунар. центр. фин.-экон. развития, 2005. – 288 с.

2. Швець І. Б. Економічна безпека в управлінні персоналом / І. Б. Швець // Наукові праці ДонНТУ. – 2009. – № 36 – 1. – С. 179-184.

3. Демченко Т. Управление персоналом: современные подходы / Т. Демченко // Человек и труд. – 2003. – №8. – С. 35-41.

4. Перегудова Т. В. Оцінювання інноваційного потенціалу працівників при впровадженні інновацій в організації: теоретичний підхід [Електронний ресурс] / Т. В. Перегудова, А. Г. Бистров // Український соціум. – 2014. – №3 – Режим доступу : http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/US-3_2014/78-88.pdf

СТРАТЕГИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В РАЗВИТИЕ ХАРЬКОВСКОГО РЕГИОНА

А. В. БАРЖИНА, ассист. кафедры управления проектами в городском хозяйстве и строительстве

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова

От эффективного привлечения прямых иностранных инвестиций зависит состояние инфраструктуры и производства региона, внедрение инноваций и, как следствие, повышения конкурентоспособности производимой продукции. Поэтому развитие инвестиционного потенциала региона и снижение инвестиционных рисков являются приоритетом для успешного регионального развития.

Однако, как известно, по данным государственной службы статистики объём привлечённых в Украину инвестиций, начиная с 2014 года сокращался [1]. Но, несмотря на достаточно напряжённую политическую и социально-экономическую ситуацию в Украине, в Харьковском регионе наблюдалось хоть и незначительное, но всё же увеличение темпов роста объёма ПИИ в 2014 году. К тому же Харьковская область попала в группу, объединяющую десять регионов, получивших ПИИ от 1 % до 10 %, а именно 3,8 % от общего объёма ПИИ Украины.

Таблица 1 – Темпы роста объёма прямых иностранных инвестиций за 2008-2014 гг., в % к предыдущему году

Годы	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Темпы роста ПИИ, %	130	125,9	127,6	132,2	103,6	77,3	79,4

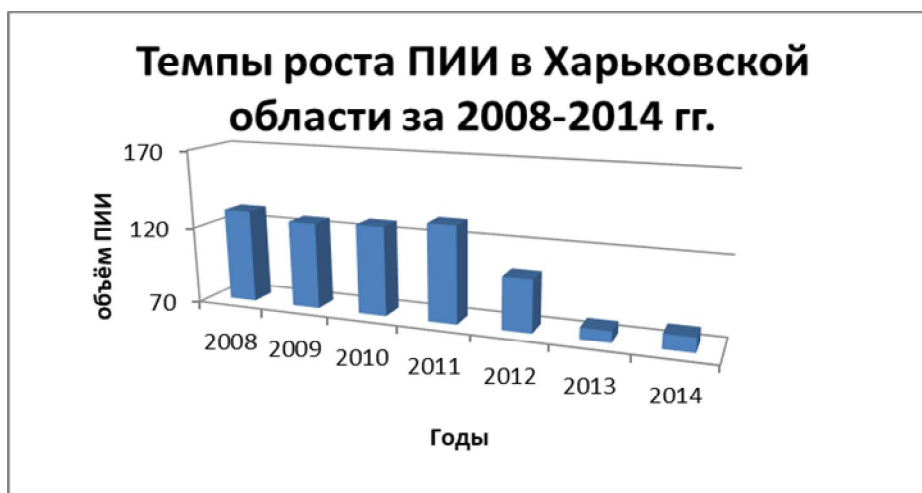

Рис.1 – Темпы роста ПИИ В Харьковской области за 2008-2014 гг.

Основными факторами инвестиционного потенциала Харьковской области являются мощная образовательная и научная составляющая. Ведь в Харькове сосредоточено большое количество высших учебных заведений, что обеспечивает городу статус «студенческой столицы» Украины. Харьков входит в десятку крупнейших студенческих центров Европы, и претендует на звание центра образовательного сервиса, как на внутрисоциальном, так и на межгосударственном уровне.

Наряду с этим большую роль играет и культурное развитие. Ведь только гармонично развитая и образованная личность способна к исследованию, к творчеству, к открытиям, которые в свою очередь приводят, в том числе и к экономическому развитию. Исходя из принципа о том, что «кадры решают всё», человеческий капитал формирует в конечном итоге все сферы жизнедеятельности общества.

А формирование здорового и мыслящего сообщества приводит к синергетическому эффекту и эмерджентности в области повышения эффективности использования имеющихся ресурсов и генерирования новых нестандартных идей по решению задач в условиях нестабильности.

Такой подход соответствует стратегии развития Харьковской области на период до 2020 года. [2, с.157]. В контексте «Стратегии...» стратегическая цель № 1 «Конкурентоспособность экономики и рост ВРП» обеспечивается, в том числе оперативной целью в пункте 5: «трансформацией высшего образования и науки в полноценный сектор экономики - драйвер становления инновационного предпринимательства в регионе». Одним из индикаторов достижения ожидаемых результатов реализации стратегической цели является объём прямых иностранных инвестиций из расчёта на одного человека.

Таким образом, развитие образования, науки и, как следствие, внедрения новых инновационных технологий и продуктов, а также возможность участия в международных проектах с получением трёх основных эффектов: экономического, экологического и социального поможет повысить инвестиционную привлекательность региона.

Литература

1. Официальный сайт Государственной службы статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf>

ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Т. В. ГАРАГАТА, студ.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

У сучасних умовах інвестиції виступають важливим елементом розвитку національної економіки. У більшості регіонів України спостерігається низька інвестиційна активність. Це викликано низьким рівнем підготовки регіональних органів влади до формування інвестиційних пропозицій, а також значними диспропорціями регіонального розвитку, які обумовлюють концентрацію інвестицій у вузьких сегментах ринків та територій.

Головними чинниками, що впливають на формування уподобань інвесторів, є розвиненість інфраструктури, швидкість обороту капіталу, доходи населення, економічний потенціал, рівень прибутковості підприємств.

Поточний процес об'єднання територіальних громад повинен сприяти формуванню інвестиційної ініціативи, оскільки у громад з'являється додатковий ресурс у вигляді коштів бюджету та можливості надання в оренду земельних ділянок. Важливим є також ініціювання проведення місцевими радами різних економічних та інвестиційних форумів, на яких укладаються угоди між вітчизняними підприємствами регіону та іноземними інвесторами, а також спеціалізованих галузевих виставок-ярмарків.

Одним із чинників, які негативно впливають на здійснення інвестиційної діяльності, наразі є незадовільний стан доріг, що ускладнює залучення населених пунктів до активної економічної діяльності. У рейтингу країн світу за «Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018» Україна посіла 130-те місце з 314 країн. На нашу думку, об'єднання територіальних громад має позитивно вплинути й на вирішення цієї проблеми: об'єкти інфраструктури використовуються спільно, а отже, укрупнені громади матимуть більше стимулів та фінансових можливостей для їх розвитку.

Негативний вплив на інвестиційну активність справляє також інфляційний тиск, який зменшує реальну прибутковість інвестиційних проектів. Так, за даними Державної служби статистики України, дефлятор ВВП у 2014-2016 роках становив 15,9 %, 38,9 % та 17,1 % відповідно. Такий високий темп інфляції робить можливим забезпечення функціонування довгострокових інвестиційних кредитів як основи капітального будівництва за ринкових умов. Як наслідок, стабілізація рівня цін сприятиме нормалізації фінансового стану підприємств та активізації виробництва. Але дана проблема не може бути вирішена виключно на регіональному рівні, що робить актуальним пошук додаткових шляхів залучення інвестицій.

До шляхів активізації інвестування в Україні можна віднести такі: реформа підприємств (перехід до загальноприйнятих стандартів бухгалтерського обліку, оцінка основних виробничих фондів відповідно до їх ринкової вартості); страхування майна; розвиток інфраструктури; становлення іпотечного кредитування для залучення у сферу банківського кредитування вагомих довгострокових позабюджетних фінансових ресурсів.

Важливими є процеси впровадження приватизації підприємств іноземними інвесторами, до яких належать транснаціональні компанії. ТНК мають на меті якомога ширше використання потужного ресурсного потенціалу країни та досягнення прибутку шляхом налагодження власного виробництва, дилерської мережі та експорту продукції.

В умовах нестачі власних фінансових ресурсів особливої актуальності набуває лізинг, який дає змогу забезпечити оперативність у вирішенні виробничих завдань шляхом тимчасового використання устаткування, а не придбання його у повну власність. Лізинг робить можливим доступ підприємствам до найпередовішої техніки і дає змогу ліквідувати її швидке моральне старіння.

Одним з найперспективніших напрямів залучення іноземного капіталу в Україну стає розгортання мережі інвестиційних фондів і компаній. Тому великого значення набуває надходження венчурного (ризикового) капіталу, що тісно пов'язаний з фінансуванням інновацій та науково-технічним прогресом.

Активізація інвестиційної діяльності в економіці України є важливою умовою оздоровлення її інвестиційної сфери. Саме зростання та оптимізація структури державних інвестицій є одним із дієвих механізмів мінімізації ризиків і загроз економічній безпеці України.

НОВІТНІ ЕКОЛОГІЧНІ АКТИВИ: «ЗЕЛЕНІ» ОБЛІГАЦІЇ

І. С. ДОРОШ, магістр

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ*

Потреба відновлення екологічного стану, модифікації та змін ресурсовитратних технологій, регенерація еколого-планети на сьогоднішній день є найактуальнішою. Адже, планета з роками згасає, високотехнічна база, виробництво, нові потреби людства виснажують її зсередини. Тому, саме залучення нових фінансових інструментів може стати поштовхом до кращого співіснування людина-планета.

«Зелена» облігація – це борговий інструмент, кошти від продажу якого спрямовуються виключно на фінансування так званих «зелених проектів» (як нових, так і наявних). Основною і впливовою ознакою таких ініціативних задумів є їх «екологічність».

Нагромадження насильних фінансових ресурсів за допомогою ефективного використання інструментів ринку «зелених облігацій» – саме такий крок для світового товариства, для держав, адміністративних одиниць та господарюючих суб'єктів стане рішучим та призведе до пониження антропогенного навантаження на екосистему, переходу до екологічно безпечного та стійкого кліматичного розвитку. Набута практика функціонування такого ринку показала, що такі облігації користуються високим попитом, мають високу інвестиційну привабливість та дозволяють інституційним інвесторам проводити політику екологічно відповідального інвестування.

Якщо брати окремо організації, підприємства та установи, то вже багато років в їхніх межах практикується корпоративна соціальна відповідальність, яка заохочує компанії враховувати інтереси суспільства, беручи на себе відповідальність за вплив діяльності компанії на споживачів, стейкохолдерів, працівників, громади та навколишнє середовище в усіх аспектах своєї діяльності. КСВ тісно пов'язана з діяльністю компаній з досягнення ділової досконалості та якості в організації виробництва. Ці аспекти діяльності компаній переважно регулюються міжнародними стандартами серії ISO 9000.

Саме з відповідальності бізнесу перед суспільством та навколишнім середовищем зародилась ідея створення «зелених облігацій». Тобто поступово світ іде шляхом розвитку «зеленої економіки».

Фактичний облік «зелених» облігацій нічим не відрізняються від звичайних: їх погашення відбувається згідно з умовами розміщення, протягом певного періоду часу, відповідно до норми прибутковості, проте єдиним винятком є те, що акумульовані за їх допомогою фінансові ресурси спрямовуються виключно на фінансування так званих «зелених» проектів.

Однак, дані облігації мають ряд переваг, серед яких: розширення доступу емітентам до різного кола інвесторів; незалежність виручки від успіху проекту; підвищення репутації емітента.

На сьогоднішній день не передбачено конкретних стандартних критеріїв, щоб визнати чому саме «зелені» облігації, одночасно з цим і й немає цільових строгих вимог для їх обліку в цілому. Однак, попри те, що стандартизованих критеріїв щодо таких облігацій немає, існують декілька нових керівництв та стандартів, кожен з яких має свої окремі цілі та підходи.

Для того щоб ринок нового фінансового інструменту мав тривалу довіру суспільства та громад, що буде закріплена у світовій та безпосередньо у кожній державній економіці, то вкладникам та іншим зацікавленим сторонам потрібні суттєві докази того, що фінансування проектів дійсно буде приносити корисні зміни навколишньому середовищу. Згідно сказаного варто наголосити, що у майбутньому емітенти можуть відчувати певний дискомфорт, тиск, маючи зобов'язання розкривати таку інформацію. І тому, для того щоб таких ситуацій не виникало, було б дуже добре усім емітентам заздалегідь ознайомитись із проектом, залучаючи до цього додаткових

фахівців, зробити його комплексний аналіз та оцінку, і одночасно з цим зібрати дані та сформувавши систему екологічних характеристик проекту на протязі довготривалого періоду. Такий комплекс дій допоможе знизити ризик неможливості демонстрації того, що «зелені» облігації дійсно виконують природоохоронну мету.

Нажаль, в Україні практичне використання інструменту «зелені» облігації відсутнє, попри затверджену Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», у якій ідеться мова про забезпечення енергетичної безпеки і перехід до енергоефективного та енергоощадного використання та споживання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій.

Узагальнюючи все сказане, варто сказати, що ринок «зелених облігацій» на етапі піку свого розвитку, стає гарантом суттєвого джерела фінансування, що має за мету впроваджувати вигоди навколишньому середовищу і суспільству загалом, тобто удосконалити новий взаємозв'язок людина-природа. Але при відсутності на сьогодні конкретних визначень того, що саме вважається «зеленим», вимог управління, звітності та завірення, наданої інформації, такий ринок має ризики та проблеми. Процес вдосконалення нового фінансового інструменту, його дослідження та обґрунтування може затягнутись на тривалий період часу, але результат того вартий. Зростання стандартизації матиме позитивний вплив на ринок, знижуючи трансакційні витрати для емітентів.

Розвиток ринку «зелених» облігацій забезпечить вибір поліпшених можливостей прибутковості для вкладників, надасть можливість розширити поставки недорогого капіталу для «зелених галузей», підвищить прозорість базових фінансових активів у економічній системі, стимулюватиме перетворення заощаджень домогосподарств в інвестиції для збереження навколишнього середовища, спрямує канал міжнародних прямих іноземних інвестицій на довгострокових умовах відповідно до цілей «зеленого зростання» та забезпечить економію державних витрат, які інвестуються в екологічну сферу, відповідно до пріоритетів екологічної політики.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

А. О. ЛАПЧЕВСЬКА, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Туризм здійснює суттєвий вплив на економіку і розвиток регіону, сприяє надходженню валюти в країну, створенню нових робочих місць, поліпшенню інфраструктури і т. п. Для отримання максимальної користі від туризму кожна держава розробляє туристичну політику, яка є одним з напрямків соціально-економічної політики держави.

В створенні продукту туристичної індустрії беруть участь різні її сектори, тобто компанії одного сектора зацікавлені у фінансуванні інших структур. Наприклад, туроператори можуть фінансувати розвиток готельних комплексів на курортах, куди вони відправляють своїх клієнтів. Авіакомпанії можуть гарантувати фінансову безпеку туроператорів, які широко використовують їх послуги.

Існує також багато інвестиційних проектів. Наприклад, в місті Харків створено і активно просувається іміджевий проект Smart City, що передбачає впровадження нових технологій у сфери життєдіяльності міста. Спочатку бренд був презентований виключно як концепція розвитку туристичної складової міста (SMART розшифровувався як social, modern art, research, tourist), однак сьогодні концепція Smart City актуальна для комплексного розвитку Харкова як "розумного" міста.

Хоча туристична індустрія все ще залишається однією з важливих напрямків для розвитку економіки регіонів України.

До переваг від інвестицій у туристичну індустрію для кожної країни, регіону можна віднести: збільшення готівкового потоку в регіон, в тому числі надходження іноземної валюти; ріст валового національного продукту (ВВП); створення нових робочих місць; реформування структури відпочинку, яка може бути використана як туристами, так і місцевими жителями; залучення капіталу, в тому числі й іноземного; збільшення податкових надходжень приймаючого регіону.

Близько шести мільйонів осіб вчиняють понад 10 млн турпоїздок просторами України. Протягом 2001-2011 років обсяги інвестицій в готельну та ресторанну сферу зросли з 469 до 4908 млн грн. Протягом 2011-2014 років капітальні інвестиції у сферу розміщення і харчування туристів скоротилися до 1,5 млрд грн.

На сьогоднішній час у зв'язку з децентралізацією державна підтримка в Україні практично не передбачає цільових інвестицій в її розвиток. Більш розповсюдженою формою інвестицій є підтримка його на місцевому або регіональному рівнях за рахунок місцевих бюджетів або спеціального податку та за рахунок зацікавлених фірм.

Загальними причинами, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій, є: відсутність якісної інформації про туристичні регіони; нерозвиненість загальної інфраструктури, особливо в рекреаційних територіях; корумпованість фіскальних та регуляторних органів; відсутність стабільної політичної та економічної ситуації; низький рівень законодавчого та інституційного забезпечення інвестиційної діяльності; втручання місцевих органів влади та організацій контролю у туристичний бізнес.

Отже, для залучення інвестицій необхідно удосконалити та розширити управління сферою туризму, підвищити ефективність роботи туристичних комплексів, більше уваги приділяти рекламі туристичних комплексів на комп'ютерних сайтах та розвивати систему професійної туристичної освіти.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Т. Ю. МАРТЕМ'ЯНОВА, студ.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Соціальна сфера діяльності на регіональному рівні полягає у здійсненні просторових процесів у суспільстві, впровадженні раціональних форм організації життя людей з точки зору умов праці, побуту, відпочинку, розвитку особистості, відновлення життя, відтворення населення. Ця сфера безпосередньо пов'язана з політикою, економікою, соціологією, демографічними дослідженнями тощо. Питання стосовно розвитку соціальної сфери як виду економічної діяльності розглядаються виключно в контексті організації життя людей в межах конкретної території, територіальної організації праці.

Завдання регіональних установ, що сприяють відтворенню населення – задовольнити потреби людей. На ефективне функціонування регіональних комплексів різних рівнів (у тому числі і міст) впливають показники розвитку їхньої соціальної інфраструктури. В умовах реформування та децентралізації публічного управління проблеми фінансового забезпечення розвитку соціальної інфраструктури потребують окремого дослідження. Важливим завданням управління соціальною інфраструктурою є підвищення її ефективності, що забезпечується раціональним розміщенням її об'єктів у межах адміністративно-територіальної одиниці. Основним суб'єктом управління соціальною інфраструктурою регіонів є територіальні громади та органи місцевого самоврядування різних рівнів, яким територіальні громади надають відповідні повноваження, а також місцеві органи виконавчої влади в частині делегованих повноважень. Основним економічним важелем регулювання соціального розвитку населених пунктів чинне законодавство визначає бюджетне фінансування за рахунок державного і місцевого бюджетів.

Останніми роками загальний обсяг інвестицій у відтворення матеріальної бази соціальної сфери значно зменшився, галузева структура, склад і розміщення об'єктів формуються значною мірою стихійно. Оскільки серед бюджетних асигнувань на підтримку розвитку соціальної інфраструктури переважає відшкодування витрат господарств на будівництво відповідних закладів, органи державного управління практично не мають змоги управляти цим процесом.

Формування нового механізму управління соціальним розвитком регіонів має передбачати децентралізацію функцій, за якою вищому рівню управління передаються лише ті з них, які не може чи не зацікавлений виконувати нижчий рівень. Зокрема, сільська рада здійснює будівництво

дитячих дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл, а також закладів торгівлі та служби побуту, лікувальних та інших медичних установ, тобто соціальних об'єктів щоденного користування. Районний рівень забезпечує населення соціальними об'єктами періодичного попиту, а у віданні областей зосереджуються функції координаційного характеру. Вони координують діяльність усіх структур за вертикаллю, формують соціальні програми, вирішують питання оподаткування та розподілу коштів.

Найгострішими проблемами розвитку соціальної сфери населених пунктів України є такі: невпорядкованість відносин власності на об'єкти соціальної інфраструктури; недостатність бюджетних коштів для ефективного функціонування та розвитку відповідних об'єктів та відсутність дієвих стимулів залучення коштів з інших джерел; недосконала система територіального розміщення об'єктів соціальної інфраструктури; недостатній рівень кадрового забезпечення, низька кваліфікація працівників та незадовільні умови праці в галузі; низька якість послуг, що надаються населенню цими об'єктами.

При управлінні соціальною інфраструктурою як відкритою системою, що розвивається, ставиться мета досягнення такого стану системи, який забезпечить найбільш повне задоволення потреб населення в послугах та створення умов життєдіяльності населення на певній території. Основними джерелами фінансування освіти та культури залишаються кошти державного та місцевих бюджетів. Поряд із цим мають створюватися умови для подальшого залучення до сфери освіти та культури додаткових недержавних джерел фінансування. В умовах децентралізації виникає необхідність нових методів в управлінні соціальною інфраструктурою та розроблення певної моделі управління регіональною соціальною інфраструктурою.

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В. А. ПІДГРУШНИЙ, студ.

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

Об'єднані територіальні громади є ключовими суб'єктами, які споживають послуги інфраструктурних підсистем. Кожна громада має вирішувати питання утилізації сміття, тепло- та водопостачання, водовідведення, питання підвищення ефективності використання комунальної нерухомості, поліпшення освіти та охорони здоров'я. Зважаючи на велику зношеність об'єктів інфраструктури, її розвиток потребує належного фінансування та підтримки з боку держави, що і реалізується у

формі державних субвенцій. Проте такому фінансуванню є альтернатива – державно-приватне партнерство (далі – ДПП).

Експерти наголошують, що практично в кожній області всі складові інфраструктури регіону знаходяться в незадовільному стані. З метою вирішення даної проблеми вважаємо за доцільне звернути увагу на важливість та необхідність залучення інвестицій, в тому числі і приватних, для розвитку тих підсистем інфраструктури регіонів, які підсилюватимуть його переваги. Механізм освоєння приватних інвестицій є набагато ефективнішим, ніж використання державних бюджетних коштів на даному етапі.

Найкоротшим шляхом для залучення іноземних інвестицій є державно-приватне партнерство, котре передбачає передачу приватному сектору частини повноважень, відповідальності та ризиків щодо реалізації раніше фінансованих державою інвестиційних проектів.

Практика формування державно-приватних партнерств наявна в усіх регіонах світу. Україна не є винятком. Відносини в рамках державно-приватного партнерства регулюються Законом України «Про державно-приватне партнерство» від 01 липня 2010 р. № 2404-VI [1]. В тій чи іншій мірі ДПП регулюються Господарським та Цивільним кодексами України, законами України «Про концесії», «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг», «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів к сферах теплопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності», Про особливості оренди чи концесії об'єктів паливно-енергетичного комплексу, що перебувають у державній власності».

ДПП є ефективним інструментом соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівні, засобом залучення коштів у проекти.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, станом на 1 січня 2017 року на засадах державно-приватного партнерства реалізовувалося 186 проектів, зокрема укладено 154 договорів концесії, 32 договорів про спільну діяльність та 1 договір державно-приватного партнерства [2]. Дані проекти реалізуються в таких сферах господарської діяльності: оброблення відходів; збір, очищення та розподілення води; будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та інфраструктури тощо. Більшість угод з концесії стосуються сфери житлово-комунального господарства.

В рамках державно-приватного партнерства в Дніпрі планують побудувати завод з переробки сміття. На даний час відбувається пошук інвестора. Приблизна вартість проекту становить \$60 млн, термін окупності – 10 років.

Станом на сьогодні проектним офісом з питань державно-приватного партнерства визначено 3 пілотні проекти, у яких планується розпочати

процес ДПП. Це будівництво зернового терміналу потужність 4 мільйони тонн на рік та олійно-екстракційного заводу потужністю 0,5 мільйона тонн на рік [3].

Групою компаній «Співдружність» на розгляд Міністерства інфраструктури подано Пропозицію про здійснення державно-приватного партнерства з реалізації проекту «Модернізація об'єктів портової інфраструктури Херсонського і Скадовського морських торговельних портів і їх ефективного розвитку». Очікується, що до Херсонського порту надійдуть інвестиції у розмірі від 25 до 45 мільйонів доларів [3].

За підрахунками Проектного офісу, Чорноморським флотом в рамках державно-приватного партнерства буде отримано капітальних інвестицій у розмірі 5 мільйонів доларів [3].

Тим не менше, існує ряд факторів, які створюють несприятливе середовище для реалізації державно-приватного партнерства в Україні. Найвагомими чинниками є законодавчі та регуляторні проблеми (відсутність гарантій виконання фінансових зобов'язань щодо проектів ДПП з боку держави, відсутність податкових та митних пільг при реалізації ДПП), відсутність фінансування та відсутність взаємодії між сторонами.

Таким чином, державно-приватне партнерство є альтернативним джерелом фінансування програм модернізації та технічного переоснащення комунальних підприємств, підвищення енергоефективності житлового фонду. Досвід закордонних країн показує, що державно-приватне партнерство може ефективно функціонувати як на державному, так і на місцевому рівні, що є важливим в процесі децентралізації.

Література

1. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01 липня 2010 р. № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Довідка щодо результатів здійснення державно-приватного партнерства (2017 рік): дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed00a2ba-480a-4979-84eb-d610a0827a8c&title=ZagalniiOgliad>
3. Для державно-приватного партнерства в інфраструктурі на наступний рік визначили три пілотні проекти [Електронний ресурс] // Український кризовий медіа-центр. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/63380-public-private-partnership-in-ukraine>

ВІДМИВАННЯ «БРУДНИХ» ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Ю. С. РОСОХА, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Процес відмивання «брудних» грошей економіки згубно впливає на загальну соціально-економічну ситуацію як на національному, так і на

загальносвітовому рівні, а також завдає відчутних моральних збитків кредитним установам, підриває довіру добропорядних вкладників.

В Україні сьогодні склалися об'єктивні економічні умови для активного відмивання грошових коштів. Незаконний обіг наркотиків, незаконна підприємницька діяльність, торгівля зброєю та людьми, підпільний гральний бізнес – це далеко не повний перелік видів злочинної діяльності, що приносять значні доходи, які «злочинці» прагнуть легалізувати, а тому числі й через банківську систему [1].

Останнім часом в Україні значного поширення набуло створення та використання фіктивних підприємств для приховування прибутків від оподаткування, конвертування коштів. Посадові особи фінансово-кредитних та банківських установ сприяють зростанню зловживань фінансовими ресурсами, спрямовують грошові потоки на обслуговування угод через фіктивні структури, безпосередньо беруть участь у відмиванні «брудних» коштів, відтоку цінностей за кордон, і, як наслідок, своїми діями створюють умови нестабільності в економіці.

В Україні у зв'язку зі зростанням тіньового сектору економіки викрадені або виведені з-під оподаткування кошти у різні способи фінансових махінацій. У сфері безготівкового платіжного обороту вони безпосередньо обмінюються на готівку через конвертаційні фіктивні фірми і банки. Тобто вже наявні гроші у банківській системі, фактично вилучаються з банківського обороту і вводяться до «тіньового» готівкового обігу.

Зростання тіньової економіки спостерігається у багатьох державах, в тому числі і в економічно розвинутих країнах Європи. Це реакція бізнесу на економічну кризу, і Україна відрізняється лише тим, що спочатку обсяги тіньової економіки у нас були вище. Якщо прослідкувати положення рівня частки тіньового сектору економіки України (у % ВВП), то можна відмітити, що до 2014 року обсяг тіньової економіки поступово спадав і досяг рівня 44,1 % (порівняно у 2009 – 49,0 %), а у період з 2015-2017 рр. коливається у обсязі 34-40 % [2].

Специфіка «відмивання» незаконних коштів в Україні полягає у їх вилученні з легітимної сфери у вигляді готівки, що є джерелом функціонування «тіньового» сектора економіки. Вилучення коштів з легітимного обороту в умовах глобалізації «тіньової» економіки в Україні як з метою ухилення від оподаткування, так і їх розкрадання, стало професійним видом «підприємницької» діяльності для багатьох організованих злочинних угруповань. Сформовано мережу фіктивних конвертаційних фірм, що функціонують у міжзвітний податковий період та постійно оновлюються, напрацьовуються чисельні схеми конвертації безготівкових коштів у готівку, встановлюються необхідні контакти в банках, що стали центральною ланкою у технологічному ланцюгу саме такого виду «відмивання» коштів (переміщення незаконно здобутих безготівкових коштів до «тіньового» сектору економіки, але вже у вигляді готівки у національній валюті або у вільноконвертованій іноземній валюті (ВКВ) чи у безготівковій

ВКВ), коли вкрадені кошти відправляються за кордон через систему лоро – (конвертаційних) рахунків.

Незліченні фінансові маніпуляції мають загальні характерні риси. В основу діяльності всіх злочинних організацій покладено один і той же принцип із незначними по суті змінами, а саме вивід коштів до банківських та фінансових системах інших країн і повернення у вигляді переказу або перерахування грошових сум за різними благопристойними підставами.

Легалізація нелегально отриманих коштів здійснюється у кілька фаз. Найпоширенішою є, так звана, «трифазна» модель відмивання грошей. Для неї є характерними три стадії процесу легалізації злочинних доходів: розміщення, розшарування, інтеграція. На першій стадії її проявом є дії, спрямовані на уникнення обов'язкової у багатьох країнах ідентифікації клієнтів у банківському секторі. У європейських державах саме ця стадія вважається найкритичнішою. Мета другої стадії процесу відмивання грошей (стадії розшарування) – відокремлення злочинних доходів від джерела їх походження шляхом проведення низки фінансових операцій, у результаті яких обривається ланцюжок слідів і забезпечується анонімність майнових цінностей. Задані операції другої стадії, в основному, мають міжнародний характер. Для їх здійснення широко використовуються підставні фірми та особи, які виставляють фіктивні рахунки як основу задля здійснення грошових переказів. Третьою стадією є інтеграція. Гроші набувають нового, легального джерела походження та інвестуються у легальну економіку. Відмиті кошти, як правило, інвестуються у підприємства, які у подальшому можуть бути використані у кримінальній діяльності.

Реалії сучасного часу такі, що ефективно протистояти легалізації злочинних доходів можливо тільки через комплекс законодавчих заходів. Мати надію тільки на норми кримінального права неправильно, навіть якщо його можливості ще не вичерпано до кінця. Великі можливості мають норми банківського, бюджетного, цивільного, адміністративного та інших галузей права. Важливі, але не систематизовані заборони, які паралізують діяльність господарюючих структур, можуть принести не меншу шкоду, ніж протиправні дії конкретних посадових осіб та окремих громадян. Пошук меж між заборонаю та дозволом, між покаранням та заохоченням – це проблема, над якою необхідно працювати у найближчий час.

Література

1. Проблеми боротьби з відмиванням «брудних» грошей в Україні [Електронний ресурс] / В. С. Романюк, Н. Н. Британська. – Режим доступу : www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67425.doc.htm
2. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

В. М. ШЕВЧЕНКО, магістр

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

На сьогоднішній день економіка кожної країни не може належним чином розвиватись без залучення іноземних інвестицій. Адже саме вони дають можливість країні-реципієнту отримати ряд вигод, основними з яких є покращення платіжного балансу; трансфер новітніх технологій та ноу-хау; комплексне використання ресурсів; розвиток експортного потенціалу і зниження рівня залежності від імпорту; отримання соціально-економічного ефекту (підвищення рівня зайнятості, розбудова соціальної інфраструктури тощо). Тому дослідження проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України є актуальною теоретичною і прикладною проблемою.

Сучасний стан економіки нашої країни супроводжується гострою загальноекономічною кризою. Ефективне реформування економіки, її структурне перетворення з забезпеченням якісного розвитку, оновлення ринкової та соціальної інфраструктури не можливі без відповідних капіталовкладень, тому саме іноземні інвестиції можуть надати економіці України того самого поштовху, якого вона потребує. Інвестиційний процес в Україні гальмується низкою суб'єктивних і об'єктивних факторів, серед яких: недосконалість відповідної законодавчої бази, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; політична нестабільність; непередбачуваність і непрозорість державної політики; відсутність чіткої державної стратегії щодо заохочення інвестицій; нестабільність фінансової системи України; значний податковий і адміністративний тиск; високий рівень корупції; низька якість життя.

Водночас, на основі проаналізованої інформації можна прийти до висновку, що за період незалежності в певні роки спостерігалась все ж таки позитивна динаміка щодо залучення іноземних інвестицій в економіку нашої країни. Проблеми з інвестиційною привабливістю у вітчизняній економіці багато в чому пояснюється її надмірною залежністю від зовнішньої кон'юнктури та наслідками світової фінансової кризи, яка істотно вплинула на економіку України, починаючи з 2007-2008 рр. В Україні майже сформовано інституційні засади для залучення міжнародних інвестицій. Але регіональна та галузева спрямованість іноземних інвестицій не завжди чітко відповідає національним інтересам держави.

Виходячи з вищезазначеного, на нашу думку, для того, щоб перетворити іноземні інвестиції на позитивний чинник розвитку України, державі необхідно виконати декілька умов:

– покращити інвестиційний клімат України через подолання наслідків економічної кризи, подолання політичної кризи, покращення бізнес-клімату та стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;

– оновити систему державного регулювання, яка б була лояльною до інвесторів з одного боку і давала можливість додати значну частину коштів до загального бюджету країни;

– змінити правове законодавство у сфері іноземного інвестування, для того, щоб іноземні інвестори почували себе більш комфортно і не боялися вкладати кошти в Україну;

– підвищити показники суспільного благополуччя громадян України (для інвесторів цей фактор також є важливим: чим краще соціальне забезпечення, державна допомога та рівень зайнятості, тим більше Україна буде приваблювати іноземних інвесторів).

Отже, проаналізувавши вище зазначене можна прийти до висновку, в Україні є багато проблем, які не дають покращити цей показник. Для цього треба здійснити певні кроки, які стимулюватимуть інвестиційну діяльність, що дозволить в свою чергу підсилити інвестиційний потенціал української економіки не тільки в короткостроковому періоді, але і на перспективу, і забезпечити перехід української економіки до стадії стійкого зростання.

СЕКЦІЯ 3

ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ КОНТРАКТІВ ФІДІК ПІД ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ У БУДІВНИЦТВІ

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ ТА БІЗНЕСУ ГРУНТУЮЧИСЬ НА ПРОФОРМАХ ФІДІКА

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
В. О. БІЛЕЦЬКА, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Життєдіяльність соціально-економічної середина залежить від розвитку інфраструктури у країні. Завданням інфраструктури належить підвищення регіонального ринку, приватизація, прийняття антимонопольного законодавства, ціноутворення, а також зниження інфляції у країні. Дана сфера пов'язана з певними ресурсами, що належить до території та залежить від територіальної організації сфери виробництва, що відноситься до конкретного регіону.

В деякий період необхідно змінювати роль та місце інфраструктури, коли її функції починають здійснюватися на інших принципах, цілковито на інших умовах, що визначають особливість формування інфраструктури регіону. На сьогоднішній день даній сфері приділяють недостатньо уваги, тому її розвиток проходить повільніше і лише частково відображає конкретні потреби сформовані на регіональних суб'єктах ринку.

Інфраструктура – це перш за все характеристика загальних умов ефективного розвитку матеріального виробництва та соціального життя, а не просто сукупність певних галузей [1]. Найголовніше, що відрізняє інфраструктуру від інших видів діяльності це, перш за все, створення ліпших умов виробництва товарів для вільного їх переміщення та особистісного споживання в певних регіонах.

В умовах ринкових відносин виробництво благ, необхідних спільноті людей для ведення різних видів діяльності, потребує іншої інфраструктури. Неминуче змінюються кількісні та якісні характеристики інфраструктурного комплексу, як і склад інфраструктури певної території, зокрема регіонів [2].

Особливо велике значення регіональна інфраструктура має для заохочення малого та середнього бізнесу, який заощаджуючи на допоміжних виробництвах, підвищує конкурентоспроможність своєї продукції. Інфраструктура складає невід'ємну частину економічного простору, тобто це

створений на певному просторі комплекс умов, стимулюючий розвиток економічної діяльності на даній території.

В порти зараз активно заходить міжнародний бізнес. Як ми знаємо, міжнародні інвестори готові вкладати у проекти свої гроші тільки на зрозумілих для них умовах. Стандарти FIDIC є таким ключем до розуміння. Зокрема цього, до портів повинні підходити сучасні дороги з гарним покриттям. А термінали необхідно оснастити сучасною технікою та провести днопоглиблювальні роботи для прийняття великих суден. Це дозволить Україні розкрити свій транзитний потенціал.

Проформи FIDIC регулюють відносини сторін на переддоговірній стадії. Певними контрактами регламентується проведення будівельних тендерів. Проформи рекомендовані перш за все для проведення міжнародних тендерів на будівання, але можуть застосовуватися і на національному рівні. В типових контрактах FIDIC передбачений також облік особливостей національного законодавства та специфіки кожного об'єкту будівання.

У регіональному аспекті розвиток інфраструктури необхідний як для підйому економіки відсталих регіонів, так і для забезпечення потреби розвинених регіонів. У відсталих регіонах необхідно значну частку капітальних вкладень направляти на розвиток інфраструктури, бо створення останньої буде залучати капітал (загалом приватний) у виробничі галузі, що допоможе забезпечити економічний розвиток цих регіонів.

Роль інфраструктури у регіональному розвитку в умовах ринку закладається в створенні та підтримці стійких зв'язків між окремими суб'єктами регіонального господарства, що обумовлено наявністю достатньо великої кількості відокремлених виробників, працюючих на регіональному ринку.

На думку окремих економістів, [1-3] від ступеню розвитку інфраструктури залежить соціально-економічна ефективність регіону та його конкурентоспроможність. Інфраструктура поглинає значну частку капіталовкладень території, тому велику роль повинно грати розміщення на ній таких виробництв, які найбільш ефективно використовують створену інфраструктуру та місцеві умови.

На даний момент поштовх до змін дає український бізнес. Він починає вимагати від уряду, що потрібно змінювати правила гри: будівельної, торгівельної та т.п., бізнес хоче працювати комфортно. Для цього йому потрібна сучасна та розвинена інфраструктура. Знову таки, це неможливо без іноземних та приватних інвестицій. Без цього неможливо привести економіку країни до ладу. Процес пішов, щось стало виходити, але хотілося б, щоб зміни відбувалися швидше. Треба розвивати економіку країни для того, щоб економіка працювала на нас, а не ми на неї.

Таким чином, оцінка регулюючого впливу покликана стати саме тим елементом системи «розумного» регулювання, який допоможе домогтися перевероту в діючому порядку управління економікою та підприємствами, повністю оптимізувати прийняття державних рішень. Ключовим напрямом

такого регулювання може стати комплексна підтримка експортної діяльності підприємств. Актуальним залишається питання щодо зміцнення експортного потенціалу підприємств з використанням можливостей регіональної інфраструктури.

Література

1. Геец В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку [монографія] / В. М. Геец. – К.: НАН України, 2009. – 864 с.
2. Гордієнко Т. М. Розвиток регіональної економіки у контексті економічної кризи / Т. М. Гордієнко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 162-166.
3. Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення [монографія] / під ред. И. В. Крючковой. – К.: Основа, 2007. – 488 с.

ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ КОНТРАКТІВ ФІДІК ПІД ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ У БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ

Т. А. КОЛЯДА, канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
К. О. САГАЛОВИЧ, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

С. О. ПЕЛИПЕНКО, студ.
*Харківський національний університет будівництва та архітектури,
м. Харків*

В середині XIX століття, у зв'язку з все більшим ускладненням будівельних проектів і залученням до їх реалізації все більшої кількості учасників, стала виділятися професія інженера консультанта, який наймався замовником в якості незалежного консультанта з будівництва і постачання будівельних матеріалів.

Незалежні інженери консультанти не мали частки власності в об'єктах, що будувалися, і не були пов'язані договорами з підприємцями і будівельними компаніями.

З метою координації діяльності інженерів в ряді країн були створені національні асоціації інженерів консультантів, первинним завданням яких було вироблення єдиних стандартів якості послуг, що надаються незалежними інженерами консультантами. У 1903 році утворюється асоціація інженерів консультантів у Німеччині, у 1904 році – Данії, у 1905 році – США, у 1908 році – у Великобританії, далі у Бельгії, Нідерландах, Швеції, Франції. У 1913 році, в ході проведення міжнародної промислової виставки в Бельгії, за ініціативи національних асоціацій Бельгії і Франції відбувся перший конгрес інженерів консультантів, на якому була заснована **FIDIC** – Міжнародна федерація інженерів консультантів.

Спочатку діяльність FIDIC була націлена на створення міжнародної методологічної бази, яка б регламентувала діяльності інженерів консультантів. Слід зазначити, що в різних країнах існували і існують донині різні підходи до вирішення питань, що регламентують діяльність інженерів консультантів.

Згодом функції Міжнародної федерації інженерів-консультантів розширилися, і зараз FIDIC основні зусилля концентрує на розробці і публікації типових умов контрактів для використання з метою регулювання взаємовідносин учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів.

Сьогодні членами FIDIC є національні асоціації 97 країн з усіх континентів. Федерація представляє більшість практикуючих інженерів консультантів світу. Штаб-квартира FIDIC знаходиться у Женеві (Швейцарія)

Всього FIDIC розроблено дев'ять проформ контрактної документації.

Спочатку було випущено п'ять основних проформ:

«Умови контракту на спорудження об'єктів цивільного будівництва» («Червона книга»)

«Типовий договір між замовником і консультантом на надання послуг» («Біла книга»)

«Умови контракту на проектування, будівництво і здачу об'єктів «під ключ» («Помаранчева книга»)

«Умови контракту на електромонтажні роботи і роботи з монтажу механічного устаткування» («Жовта книга»)

«Умови субдоговорів на спорудження об'єктів цивільного будівництва»

Умови типових контрактів, розроблені FIDIC, перекладені багатьма мовами і широко використовуються при виконанні як міжнародних, так і національних будівельних проектів. Ці документи застосовують Міжнародний і Європейський банки розвитку і реконструкції, державні і приватні замовники в багатьох країнах світу.

Європейський вектор розвитку України вимагає в тому числі гармонізації не лише нормативної бази в будівництві, але й вдосконалення організаційних підходів до будівництва.

Міждержавна гільдія інженерів-консультантів (МГІК), як член FIDIC, працює над запровадженням інституту інженерів-консультантів, підвищенням ролі і важливості стандартів FIDIC в Україні, та всіляко підтримує і просуває конструктивні ініціативи з цих питань.

Зокрема, МГІК зроблено перший крок на шляху до впровадження контрактів FIDIC в Україні.

Впровадження контрактів FIDIC в Україні сприятиме поліпшенню взаєморозуміння між учасниками інвестиційних проектів, створенню умов для залучення фінансування, покращенню інвестиційної привабливості, відновленню будівельного ринку зокрема і української економіки в цілому.

Міжнародних кредиторів можна вважати історично першими

«лобістами» проформ FIDIC в Україні. Керовані цілком виправданим намаганням захистити себе від несподіванок та небезпек, що чатують на них на локальних ринках, а також заощадити ресурси, які інакше довелося б витратити на дослідження та розроблення індивідуалізованих форм контрактів із залученням локальних фахівців і врахуванням місцевої специфіки, міжнародні інвестори зазвичай віддають перевагу використанню загальноновизнаних інструментів, що акумулюють найкращі світові практики та міжнародний звичай у певній галузі (наприклад, Incoterms). До розряду таких інструментів можна віднести й проформи FIDIC. Їх застосування є показником зрілості та цивілізованості компанії, ступеня її інтегрованості до міжнародного бізнес-середовища. Цей самий критерій певною мірою може бути застосований і до оцінки стану інженерно-будівельної індустрії та інвестиційного клімату країни загалом.

Література

1. Міждержавна гільдія інженерів консультантів: Типові проформи контрактів ФИДИК [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iceg.com.ua/typovi-contrakty-fidic-informatsiy-na-dovidka>

2. Застосування контрактів ФИДИК в Україні: юридична газета [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/publications/actual/zastosuvannya-kontraktiv-fidic-v-ukrayini.html>

ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ КОНТРАКТІВ ФІДИК ПІД ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ У БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
В. Г. ВИСОЦЬКА, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

На сьогоднішній день FIDIC являє собою найбільшу міжнародну організацію в області будівельного консультування, яка об'єднує 100 національних асоціацій інженерів-консультантів по всьому світу. FIDIC проводить політику глобалізації, сталого розвитку та інтегративного розуміння бізнесу.

FIDIC розробили декілька різновидів контрактів (книг) FIDIC, кожна з них відрізняється кольорами для простоти розпізнавання і праці з ними. Перша книга FIDIC це Червона книга, що представляє собою «Умови контракту на спорудження об'єктів цивільного Будівництва», яка рекомендована для застосування усім і була успішно використана не один раз (і використовується в даний час) при будівництві об'єктів, підряд щодо яких присуджувався на основі міжнародних конкурсів.

Також, було розроблено типові «Умови контракту на електромонтажні роботи і роботи з монтажу механічного обладнання» (так звана Жовта книга), «Умови контракту на проектування, будівництво і здачу об'єктів «під ключ»» (Помаранчева книга), «Типовий договір між замовником і консультантом на надання послуг» (Біла книга) і «Умови субдоговорів на спорудження об'єктів цивільного будівництва».

Проформи договорів FIDIC складаються з 2 частин: Загальних умов і Особливих умов. Сторони можуть укласти контракт з FIDIC, що буде відповідати законодавству конкретної країни, оскільки вони мають право корегувати Загальні умови, відображаючи це в Особливих умовах.

Основні переваги контрактів FIDIC – це їх універсальність і закінчений вигляд. Іншими словами, навіщо винаходити велосипед, розробляти детальні схеми взаємовідносин між підрядником і замовником, коли такі схеми вже прописані в результаті багаторічної праці фахівців-розробників і успішно використовуються у всьому світі. Крім цього, контракти FIDIC відрізняються ясністю і узгодженістю, істотністю усіх пунктів, чіткістю формулювань і сумісністю структури будь-якого договору з іншими стандартними документами FIDIC.

Міжнародна організація інженерів-консультантів (Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils – фр., FIDIC) в свій час розробила велику кількість контрактів, які успішно використовуються при реалізації будівельних проектів. У цьому контексті Україна не виняток. Не зважаючи на те, що «будівництво по FIDIC» для України, скоріше усього, виняток з правил, а не закономірність, актуальність використання контрактів FIDIC в Україні зростає щорічно.

Сьогодні в Україні Контракти FIDIC є обов'язковими в проектах з іноземними інвестиціями і в проектах МФО, але з 2018 р. ці стандарти будуть застосовуватися і для інших інфраструктурних проектів - будівництва доріг, об'єктів річкових і морських портів; будівництва, капітального ремонту та реконструкції інфраструктурних об'єктів за рахунок бюджету.

Виходячи з цього тема впровадження FIDIC викликає великий інтерес з боку державних організацій і комерційних підприємств, і збирає великі аудиторії під час проведення заходів що присвячені її висвітленню. В цьому році у заходах FIDIC приймали участь урядовці України, представники профільних міністерств, юридичні компанії, котрі спеціалізуються на харчуванні будівництва і нерухомості, інженерні та будівельні компанії.

Для застосування будівельних контрактів в Україні, їх положення і правила не повинні бути суперечними до законодавства України. З цієї метою контракти FIDIC структуровані таким чином, щоб їх можна було використати в різних юрисдикціях, в ідеалі - при мінімальних змінах структури і будівельних механізмів, що передбачені контрактами.

При розробці контрактів FIDIC вперше в світовій практиці було реалізовано механізм обліку особливостей національного законодавства і специфіки кожного об'єкта будівництва.

Загальні положення які прописані в Червоній і Жовтій книгах, в Україні можна використовувати з мінімальними змінами, у юридичних аспектах форми та істотних положеннях будівельних контрактів. Друга частина контракту FIDIC - «Умови для особливого застосування», тісно пов'язана із першою частиною і дозволяє юридично коректно враховувати конкретні умови, що впливають з вимог національного законодавства і особливостей проекту.

У той же час прихід в Україну великих іноземних інвесторів диктує свої правила, і більшість з них вважає кращим використовувати у роботі міжнародні норми і механізми, широко застосовувані на міжнародному будівельному ринку.

Специфіка українського будівельного законодавства вимагає корекцій контрактів FIDIC для їх адаптації і можливості використання в Україні. Це вимагає кваліфікованої юридичної допомоги як для замовника, так і для підрядника. Але контракти FIDIC є гарним стартом, відправною точкою для їх використання в Україні, оскільки вони покликані максимально чітко і уніфіковано врегульовувати відносини сторін під час будівництва об'єктів.

В українських портах планують ввести стандарти міжнародної асоціації інженерів-конструкторів (FIDIC). Про це заявили представники Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Фінансовий інститут має великий досвід у використанні контрактів FIDIC, яким зможе поділитися з Україною.

Віце-прем'єр-міністр Олександр Вілкул слушно зауважує, що використання форм будівельних контрактів, які є типовими у більшості держав, сприятиме до становлення успішної та конкурентоздатної будівельної галузі в Україні. Крім того, створюються нові можливості щодо залучення інвестицій. Реалізація великого проекту вимагає комплексного підходу до всіх аспектів будівництва, а також роботи із зрозумілими для інвестора правилами. Саме це дозволяє реалізувати типові форми контрактів FIDIC.

На нашу думку, будівельні контракти, укладені за формами FIDIC, в порівнянні із Українськими договорами підряду мають більшу деталізацію як загальних, так і особливих умов, що дозволяє забезпечити високий рівень контролю цільового використання коштів і координацію дій усіх учасників проекту. Як результат, при використанні контрактів FIDIC, завдяки покращенню контролю процесу, замовник зможе більш якісно контролювати витрати коштів, що знизить вартість будівництва у цілому. Також завдяки покращеному рівню контролю за процесом будівництва, більш правильно розподіляючи різні типи робіт у часі, можна отримати значне підвищення швидкості робіт, і якості готового об'єкту по завершенню будівництва. Виходячи з цього, можна зробити висновки, що є багато причин почати більш широке використання контрактів FIDIC, адже це дає багато позитивних наслідків, які треба приймати до уваги кожній поважаючій себе фірмі у сфері будівництва.

Література

1. Підписано Меморандум про співпрацю між Міністерством інфраструктури України, Державним агентством автомобільних доріг України та Асоціацією інженерів-консультантів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://mtu.gov.ua/news/28188.html>

ПЕРЕВАГИ КОНТРАКТІВ FIDIC В УПРАВЛІННІ РИЗИКАМИ НА БУДІВНИЦТВІ

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Д. А. ГОРЕНКО, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

В Україні немає єдиного положення з договірними нормами підряду та субпідряду, обов'язкові до використання сторонами договірних відносин. У більшості країн Європи такі норми вже існують. Досвідчені замовники, підрядники, банки та інвестори прагнуть працювати з використанням міжнародних договорів та норм, FIDIC тут мають ряд переваг.

У міжнародних будівельних проектах, що охоплюються контрактами FIDIC, управління ризиками різних частин проекту має вирішальне значення для успіху, що пояснює необхідність ефективного використання ресурсів, проте у проформах FIDIC усе передбачено. Ефективність управління ризиками залежить від кількості інформації, що зобов'язанні надати члени при підписанні договору.

Асоціація менеджерів проектів визначає ризик, як потенційну здатність події впливати на досягнення цілей. Цей підхід є більш прагматичним, більш раціональним в порівнянні з науковим. Область міжнародного будівництва є технічною галуззю, в основному науковою, тому при проектуванні необхідно мати можливість встановити моделі управління ризиками, щоб максимально точно зробити припущення щодо вірогідності виникнення тих самих ризиків. У контексті ризику ми розуміємо середовище, в якому ризики можуть виникнути. Це може бути як відношення сторін, екологічні зміни у країні, соціальний і політичний клімат або законодавча база.

За його словами головного інженера FIDIC, ризик – це сукупність чотирьох нерозривних елементів, які не мають зв'язку. Це пояснює неможливість введення символу "=" між ризиком та чотирма елементами. Згідно контрактів FIDIC, ризик відрізняється від небезпеки. Небезпека попереджає ризик, тобто, поки ризику немає, небезпека буде спіткати його.

Ці специфічні елементи дозволяють довести більше технічних елементів до загального визначення, представленого раніше, і вони враховуються проектами, що охоплюють контракти FIDIC.

Політика FIDIC вимагає виявлення та аналізу факторів ризику для того,

щоб зменшити їх вплив на успіх проекту. Масштаб проектів в міжнародній будівельній галузі передбачає надзвичайно високі ризики при виконанні. Інженери, дизайнери і підприємці сприймають ризики, як технологічні втрати, тоді як спонсори і юристи сприймають ризики, як фінансові втрати.

Коли сторони визначили ризики, вони розподіляють його. Цей розподіл здійснюється за контрактами FIDIC. Таким чином, успішне управління ризиками залежить від розуміння умов контракту та чіткого визначення чинників, що впливають на появу ризиків.

Правильний розподіл ризиків та відповідальності між сторонами впливає на остаточну вартість проекту. Тому цей пункт у FIDIC прописаний, щоб вийти за рамки простих комерційних переговорів та чітко відразу спланувати дії при виникненні того чи іншого ризику.

Такий збалансований розподіл ризиків також є аргументом для використання контрактів FIDIC. Завдання цього розподілу ризиків полягає в збереженні економічної ефективності проекту, не применшуючи інтереси сторін. Оговорені порядки рішення спорів у суді при виникненні суперечки, щодо відповідальності за ризики.

Визначення ризиків, згідно FIDIC, кладеться на плечі підрядників. Ефективність методу заснована на досвіді спеціалістів та їх обізнаності щодо проекту. Цей підхід економить час, оскільки підрядники приймають подібні випадки та виявляють ризики надзвичайно швидко.

Оцінка ризику у контрактах FIDIC полягає у оцінці ймовірності виникнення небажаної події та її наслідків. Для проведення цієї оцінки аналітики ризику на проекті використовують матриці. Ці матриці оцінки використовуються для переліку ризиків, щоб визначити, чи є вони критичними чи ні. Матриця також дозволяє сторонам зменшити ці ризики.

Підприємець інвестує значні фінансові, матеріальні та людські ресурси для виконання поставлених перед ним проектів. Тому він бажає сплачуватись за курсом та саме так, як визначено Договорі. Взагалі у його цілях досягти норми операційної маржі. Його головна мета - здати проект відповідно до строків та умов програми, встановлених у контракті, підписаному з клієнтом.

Погоджуючись з цією метою, з погляду підрядника, виконання контракту має здійснюватися рівноправно між сторонами. У цьому контексті роль представника власника або інженера має вирішальне значення, оскільки це, як правило, стосується саме його відповідальності.

Фінансові цілі сторін та цілі підприємця мають певний вплив на розподіл ризиків, зокрема через контракти FIDIC.

Розподіл ризиків - це визначення та розподіл ризиків між сторонами, пов'язаних з майбутнім фінансовим потоком. Контракти FIDIC прагнуть розподіляти відповідальність між сторонами, якщо проект підвергався ризикам та не був виконан відповідно до умов Договору. Коли компанія виходить на незначний для неї будівельний ринок, це може зменшити його ризик шляхом ретельного вибору місцевих партнерів, підбору кваліфікованого персоналу та відповідних субпідрядників. Він також може

зменшити їх, якщо він встановить хороші відносини з учасниками проекту, і якщо він встановить чесну договірну угоду з клієнтом.

Таким чином, у договорах FIDIC, на відміну від інших договорів, чітко прописаний менеджмент ризиків. Попри все у контракті є чіткий розподіл ризиків та обов'язкова прив'язка відповідальності за них до певної із сторін. Що облегшить у майбутньому вирішення конфліктів у значній мірі.

ВИДИ ПРОФОРМ FIDIC ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОЖНОЇ З НИХ

Д. А. ГОРЕНКО, студ.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

У сучасному світі, де нормативні документи відіграють одну з ключових ролей, контракти FIDIC у будівництві стабільно зайняли своє місце. Вони протягом десятиліть допомагали людству узгоджувати складні питання щодо проектів на цивільні об'єкти. Для містобудування проформи FIDIC це найкращий вибір у порівнянні з іншими контрактами. FIDIC мають ряд переваг та представлені у різних варіантах. Розглянемо види книг FIDIC, чим відрізняються види контрактів та проекти у яких доцільно використовувати кожний з них. Також розглянемо розподіл ризиків у різних книгах, де є паритет сторін. З одного боку - чим складніше книга, тим більше відповідальності на підряднику та менше відповідальності на замовнику; проте з іншого боку – чим більше ризиків бере на себе підрядник, тим менше замовник може втручатися у процес. Це саме та особливість, яка присутня у проформах FIDIC.

На сьогодні близько 16 книг з проформами FIDIC. Почнемо з найпопулярніших у СНГ та закінчимо тими, що вже майже не використовуються:

«White Book» – типовий договір між замовником та консультантом (незалежний інженер або інженерінгова компанія). Цей договір саме для консультаційних послуг, тому якщо замовнику потрібен консультант на розробку проектної документації, то це вже зовсім інша книга. Біла книга стосується лише інженера, що контролює та керує проектом, проте не розробляє його.

«Green Book» – типовий договір на невеликі об'єми робіт. Це самостійні контракти на проекти, що коштують до мільйона доларів.

«Red Book» – типовий договір на об'єкти цивільного будівництва. У цій книзі під цивільним будівництвом мається на увазі будь які об'єкти будівництва не воєнного характеру. Наприклад, на базі цієї книги було сконструйовано багато автодоріг.

«Short Red Book» – типовий договір субпідряду. Ця книга використовується не тільки для субпідряду по Червоній Книзі, а також для

субпідряду для будівництва «під ключ».

«MDB Red Book» – удосконаленні типові договори на об'єкти цивільного будівництва. З'явилась вона нещодавно після ряду вимог від банків. У цій книзі головні зміни були в тому, що замовник може без узгодження з підрядником прийняти повноваження інженеру; розумний прибуток підрядника обмежений 5%, коли він віддає роботи на субпідряд; обов'язково звільняються корумповані члени команди підряду.

«Yellow Book» – типовий договір на виконання електромонтажних робіт. Проте ця книга найчастіше використовується для виконання проектних розробок (тих консультацій, що нам не може надати Біла Книга).

«Orange Book» – типовий договір для будівництва «під ключ». Майже уся відповідальність віддається підряднику.

«Silver Book» – також типовий договір для будівництва «під ключ», проте з жорсткішими нормами. У цій книзі оговорена фіксована вартість проекту та передбачений випробувальний строк використання об'єкту будівництва.

«Gold Book» – типовий договір на проектування, будівництво та керування проектом. Ця книга для будівництва «під ключ». Проте підрядник після будівництва вводить до експлуатації та протягом деякого часу ще керує проектом. У зв'язку з довгостроковими відношеннями у договорі оговорюються зміни ціни.

«Blue Green Book» – типовий договір на проведення днопоглиблюючих, ремонтних та реконструкційних робіт.

«Purple Book» – типовий договір на представницькі послуги.

Таким чином, існує різноманіття договорів FIDIC. Найпопулярнішими на просторах СНГ є Червона, Біла, Зелена та Срібна Книги. Золота, Бірюзова та Фіолетова майже не використовуються, проте теж мають свій вплив. Для будівництва «під ключ» використовують Срібну, Помаранчеву та Золоті Книги. Білу та Жовту доцільно використовувати також для оформлення консультаційних робіт. На нашу думку, проформи FIDIC на сьогодні постійно оновлюються та удосконалюються, а беручі до уваги зарекомендовану ефективність, являють собою гідний вибір.

СТАНДАРТИ FIDIC ЯК ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ВІДНОСИН У БУДІВНИЦТВІ

А. В. ДОМБРОВСЬКА, канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
С. І. ДРАЧОВА, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Взагалі, щоб розібратися у цих стандартах необхідно зрозуміти, що ж це таке FIDIC. Аббревіатура FIDIC утворена від початкових букв

французького назви Міжнародної федерації інженерів-консультантів (Fédération Internationale Des Ingénieurs-Conseils). Організація виникла в 1913 році з метою вироблення єдиних стандартів в діяльності інженерів-консультантів. Штаб-квартира знаходиться в Женеві, Швейцарія.

Зараз в Україні ці стандарти не сильно розповсюджені, але необхідно робити так, щоб контракти FIDIC використовувались в будівельних проектах, особливо це стосується тих проектах, де задіяні іноземні компанії, бо ці проформи часто використовують фінансові організації, особливо при фінансуванні великих проектів. Взагалі правила FIDIC відомі в усьому світі і абсолютно прозорі, що не залякує міжнародних інвесторів, бо відпрацьований роками чіткий механізм дає гарантії, що гроші підуть на справу і стандарти якості будуть дотримані. Тому Україна повинна впровадити такі контракти, бо таким чином буде приваблювати більшу кількість міжнародних інвесторів.

Звичайно можливі такі моменти, коли між сторонами виникають суперечки, тоді контракти FIDIC, в разі виникнення суперечок передбачають створення Ради з розгляду спорів (Dispute Adjudication Board), до якого входять від 1 до 3 представників третьої компанії. Цей орган, по суті, виступає посередником і допомагає в швидкому розв'язанні конфлікту без залучення суду. Рішення Ради є обов'язковим для обох сторін. Якщо ж воно не влаштовує учасників спору, тоді вони можуть звернутися до суду. Як показує статистика, це трапляється тільки в 20 % випадків. Більшість же суперечок закінчується на рівні Ради.

Ще одним позитивним моментом в цих документах такий, що вони прості і не потрібно складати окремий договір с нуля. У контракті FIDIC прописується сценарій взаємодії замовника і підрядника, але обидві сторони можуть за взаємною згодою внести зміни в проформу. Головна перевага контракту FIDIC – це універсальність і завершеність. Не треба вигадувати чітку модель взаємодії підрядника і замовника, якщо вона вже розроблена і перевірена роками в десятках країн світу. Контракт FIDIC розумно розподіляє відповідальність і ризики сторін.

Типові договори (або книги) FIDIC різноманітні. В даний момент їх налічується близько 10. Перша книга була в червоній обкладинці, тому її назвали Червоною. Згодом це стало гарною ідеєю позначати книги (контракти) за допомогою кольорів. Це спрощує і скорочує час на розпізнання та роботи з ним: Зелена книга – скорочена форма контракту; Червона книга – будівництво; Жовта книга – проектування/будівництво; Срібна книга – проектування, матеріально-технічної обслуговування і будівництво «під ключ»; Біла книга – контракт між замовником і консультантом; Синя книга – маркшейдерські роботи, а також тендерна процедура. Також впливають і інші фактори, такі як: складність договору і сума, відповідальність за проектування, вид діяльності, залучення інженерів, керівництво, вид діяльності та інше. Також наявні короткі форми контрактів, що мають свої позитивні моменти.

Коротка форма контракту – рекомендується для об'єктів швидкої побудови з відносно невеликою сумою інвестування і без залучення субпідрядних організацій. У порівнянні з іншими типовими контрактами Коротка форма контракту складена максимально просто, що дозволяє легше адаптувати його до умов українського договору. Однак, Коротка форма контракту передбачає значне збільшення обсягу роботи Замовника з підготовки Специфікації та Креслень, які повинні описувати вимоги до всього обсягу робіт, включаючи, якщо і наскільки це необхідно, виконання проектних робіт Підрядником. Крім того, Коротка форма контракту не передбачає призначення інженера або представника Замовника, як того вимагають інші контракти, розроблені FIDIC. Їх функції тут покладаються на самого Замовника чи його Уповноважена особа.

Ці позитивні моменти привертають і іменитих міжнародних операторів інфраструктури, підрядників і будівельні компанії. Уже зараз зростаючий інтерес іноземних компаній до окремих проектів дорожнього будівництва в Україні пов'язують з тим, що ці контракти реалізуються на умовах FIDIC.

Тому якщо Україна зацікавлена в залученні міжнародних інвесторів і глобальних компаній – лідерів ринку, такі контракти необхідно впровадити і чим скоріше, тим краще.

Таким чином, стосовно до багатьох видів комерційних відносин існують розроблені міжнародними організаціями Загальні умови договорів або типові контракти, які корисно і зручно використовувати, особливо в стосунках з іноземними контрагентами.

Втім, гармонізація європейських підходів в сфері будівництва з українським законодавством йде дуже нелегко. Є, зокрема, купа проблем, які стосуються використання проформ FIDIC.

Перша проблема: законодавство, яке треба змінювати. В розвиток названого закону № 1764 Уряд прийняв постанову «Про затвердження вимог щодо проведення контролю якості робіт з нового будівництва, реконструкції та ремонту автомобільних доріг загального користування».

Втім, на практиці, цей нормативно-правовий акт писався не за принципами FIDIC, бо містить велику кількість недоліків та потребує доопрацювання. Комітет з питань транспорту висловив з цього приводу власну позицію – як профільному Міністерству інфраструктури, що готувало проект, так і Уряду в цілому.

Друга проблема – суто юридична, але вона теж гальмує процес. Це – наявність договорів лише англійською мовою. Офіційного перекладу на українську мову, котрий був би затверджений Міжнародною федерацією інженерів-консультантів, не існує. Ця проблема, на мою думку, повинна бути вирішена шляхом затвердження Урядом або Міністерством інфраструктури офіційного перекладу всіх книг FIDIC на українську мову. Бо інакше – пройде не одне десятиріччя. Аж поки всі учасники вітчизняного ринку опанують англійську настільки, що зможуть без запинки студіювати всі чотири книги FIDIC: Білу, Червону, Жовту та Срібну книгу.

Третя проблема – непрофесійне сприйняття формату FIDIC на місцях: існує думка, що угоди за проформами FIDIC можуть бути вкрай обтяжливими для підрядника. Проте, детальний аналіз книг FIDIC дозволяє стверджувати, що контракти за умовами FIDIC є достатньо збалансованими угодами. А досвідчений підрядник має шанси отримати значну кількість переваг від використання таких договорів, у тому числі й матеріальних.

Але в будь-якому випадку FIDIC – це шанс до прилучення інвесторів і необхідно зробити усе, щоб подолати проблеми.

Розроблені проформи FIDIC вимагають адаптації до вимог національного законодавства, а також до особливостей будівництва об'єкта. Механізм адаптації вже закладено в самих типових контрактах: у них виділяються загальні та спеціальні умови (умови для особливого застосування). На відміну від загальних умов, в яких представлені положення, які застосовуються для більшості контрактів, особливі складаються для кожного окремого контракту.

Відповідно до політики FIDIC загальні умови повинні застосовуватися без змін. Необхідна адаптація типового контракту проводиться за допомогою особливих умов. Умови договору. Структура проформ FIDIC на будівництво побудована таким чином, що договір будівельного підряду є текст на одній сторінці, в якому вказується просто назва проекту, найменування сторін і принципова домовленість сторін про виконання тієї чи іншої функції. Ідентифікація обсягу робіт, найменування об'єкта, терміни, підсумкова вартість і порядок оплати визначаються в Додатках до такого договору.

ПРАКТИЧЕСКИ-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ ПРИМЕНЕНИЯ ПРОФОРМ FIDIC В УКРАИНЕ

Е. В. КОЛЕСНИК, студ.

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова, г. Харьков

В настоящее время FIDIC является общепризнанным мировым авторитетом в области правового регулирования проектной и изыскательской деятельности.

FIDIC это Международная федерация инженеров-консультантов, которая учреждена в Бельгии в 1913 году. На сегодняшний день FIDIC представляет собой крупнейшую международную организацию в области строительного консультирования, которая объединяет более 90 национальных ассоциаций инженеров-консультантов по всему миру.

FIDIC была разработана и выпущена так называемая «Красная книга», представляющая собой «Условия контракта на сооружение объектов гражданского строительства», которая была рекомендована для всеобщего применения и успешно использовалась при строительстве объектов. Условия

типовых контрактов, разработанные FIDIC, переведены на многие языки и широко используются при выполнении международных и национальных строительных проектов.

Проформы FIDIC являются признанными международными стандартами в строительстве, систематически редактируются и обновляются, а также они составлены на основании концепций англо-саксонского права. Проформы содержат вспомогательные формы (инструменты обеспечения выполнения обязательств, оферты и т.д.). Но недостатком для Украины является то, что официальный перевод проформ на украинский язык отсутствует.

Но все же применение типовых проформ контрактов FIDIC в Украине возможно.

Способы использования типовых проформ контрактов FIDIC могут быть следующими:

- включение отдельных пунктов из типовых контрактов в договор;
- оговорка на применение данных форм для конкретных видов работ либо по всем видам работ.

Использование проформ FIDIC в Украине имеет свои преимущества и недостатки. Среди преимуществ можно отметить: универсальность (проформы рассчитаны на различные проекты в области гражданского и промышленного строительства), детальность, известность международным подрядчикам и заказчикам, а также финансовым институтам.

Недостатками проформ FIDIC являются не адаптированность к украинской правовой системе (документы содержат множество правовых терминов и механизмов, не известных украинскому праву, либо с содержанием, отличным от украинского права), сложность в использовании и работе (каждый договор на основе проформы FIDIC обычно состоит из множества документов), а также недостаточная индивидуализация под конкретный проект или отрасль.

Следует отметить, что стороны вправе изменять положения, прописанные в типовых контрактах FIDIC.

При использовании Типовых проформ контрактов FIDIC следует обращать внимание на следующие особенности.

Договор считается заключенным, если между сторонами в требуемой в подлежащих случаях форме достигнуто соглашение по всем существенным условиям договора. К существенным условиям договора строительного подряда относятся:

- предмет договора;
- указание на выполнение строительных работ собственными силами подрядчика либо с привлечением субподрядчиков;
- сроки начала и завершения строительства объекта (выполнения строительных работ) либо сроки начала и завершения отдельных видов (этапов) строительных работ;
- договорная (контрактная) цена или способ ее определения;

- порядок и сроки представления проектной документации, ее содержание и состав, количество представляемых экземпляров;
- порядок расчетов за выполненные строительные работы;
- источники и объемы финансирования по каждому из источников, в том числе с выделением суммы обязательств на текущий финансовый год;
- ответственность сторон за неисполнение или ненадлежащее исполнение договорных обязательств;
- обязанности заказчика и подрядчика при исполнении договора.

Следовательно, использование типовых проформ контрактов FIDIC возможно только в случае содержания в них всех существенных условий договора строительного подряда.

Необходимо также обращать внимание на императивные нормы законодательства, которые закрепляют порядок заключения и исполнения договоров. В случае нарушения требований таких норм договор может быть признан ничтожным, если законодательным актом не установлено, что такая сделка является оспоримой, либо не предусмотрены иные последствия нарушения.

В заключении следует сказать, что типовые проформы контрактов FIDIC в Украине не пользуются особой популярностью. Однако с увеличением инвестиций в строительство и недвижимость со стороны иностранных субъектов типовые проформы контрактов FIDIC, как известные иностранным инвесторам и финансовым организациям, будут предлагаться инвесторами и набирать популярность.

СТАНДАРТНІ ФОРМИ КОНТРАКТІВ FIDIC

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
 зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
 С. С. КУЦЕНКО, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
 імені О. М. Бекетова, м. Харків*

FIDIC – Міжнародна федерація інженерів-консультантів. Вона була створена в 1913 році з метою просування інтересів консалтингових інжинірингових фірм у всьому світі. Найвідоміші з його асортименту стандартних умов контракту, це контракти для будівельної, заводської і проектної промисловості. Форми FIDIC є найбільш широко використовуваними формами контрактів на міжнародному рівні, у тому числі Світовим банком для своїх проектів.

Контракти FIDIC були розроблені протягом 50 років як міжнародний стандарт для консалтингової галузі. Вони визнані та використовуються в усьому світі у багатьох юрисдикціях за всіма видами проектів.

Ключовим компонентом їхнього успіху як галузевого стандарту є їх

збалансований підхід до ролей і обов'язків основних сторін, а також розподіл та управління ризиками.

З цієї причини основним принципом контрактів FIDIC є використання Загальних умов контракту, які вважаються придатним у всіх випадках на основі тисяч успішних проектів у всьому світі.

В контракти FIDIC містять вказівки щодо підготовки окремих умов та наводять приклади областей, де можуть бути потрібні спеціальні положення для конкретного проекту. Значне відхилення від цих керівних принципів полягає в збільшенні ризику зміщення збалансованого характеру контракту та поставити під загрозу успішну реалізацію проекту.

Досвід роботи в різних країнах та різних типах клієнтів свідчить про те, що зміна або порушення балансу між розподілом ризиків в контрактах FIDIC зазвичай призводить до вищих цінових пропозицій, затримки завершення проекту, додаткові вимоги часу і вартості, і у найгірших випадках, значні тривалі суперечки, що ведуть до суду, а іноді і до розірвання контракту.

Контракти FIDIC містять рекомендації щодо конкретних проектів, в яких можуть використовуватися конкретні умови.

FIDIC «Rainbow suite» нових контрактів був опублікований в 1999 році і включає в себе:

«Червона книга» – умови контракту на будівництво та інженерні роботи, розроблені роботодавцем;

«Жовта книга» – умови договору на проектування;

«Срібна Книга» – умови Договору на проекти «під ключ»;

«Зелена книга» – умови короткої форми контракту.

Ці «нові» форми були першими виданнями, розробленими таким чином, щоб бути зручним, стандартизованим підходом.

Додаткові форми, що використовуються з 1999 року, включають:

– «Блакитна книга» – контракт на днопоглиблювальні та меліоративні роботи;

– Контракт MDB / FIDIC: умови FIDIC, включені в стандартні тендерні документи багатосторонніх банків розвитку;

– «Біла книга» – угода про типові послуги клієнтів / консультантів;

– «Золота книга» – проектування, будівництво та експлуатація проектів FIDIC.

Щоб допомогти у реалізації своїх цілей, підхід FIDIC до складання контрактів завжди був підкріплений принципом, згідно з якого його контракти повинні забезпечити справедливий розподіл ризиків між сторонами контракту, і що ризики повинні покриватися стороною, яка найкращим чином контролює їх.

Червона та Жовта книга мають аналогічну структуру, з 20 загальними умовами. Обидві мають керівництво, щоб допомогти у підготовці конкретних умов, а також можливість додавання особливих умов.

Червона книга (будівельний контракт на будівельно-монтажні роботи, розроблена роботодавцем) призначена для використання там, де

роботодавець несе відповідальність за дизайн робіт. Це договір про переоформлення, який означає, що роботодавець і підрядник узгоджують у своєму контракті ставки за типи робіт, і ці ставки будуть застосовуватися до кількості робіт, які виконує підрядник. Роботодавець ризикує, що кількість, яку він оцінює, буде більш-менш точною, тоді як підрядник повинен гарантувати, що його ціна на одиницю для цих величин є адекватною.

Жовта книга (Контракт на будівництво і проектування) призначена для використання там, де роботи розроблені підрядником. Це одноразовий контракт, в якому підрядник обіцяє виконати проект за встановленою ціною.

Всі книги FIDIC визначають роль інженера по суті як агента роботодавця. Перш за все, інженер відповідає за управління контрактами. Інженер: видає інструкції і повідомлення, контролює роботи, виступає в якості сертифікатора.

Інженер-консультант працює з замовником і підрядником безпосередньо. Його завдання – контролювати виконання всіх пунктів договору, а саме дотримання термінів, контроль за будівництвом саме того об'єкту, який вказаний в контракті. У разі необхідності такого фахівця залучають до участі у вирішенні спорів, аж до судових розглядів в рамках споруджуваного проекту – інженер-консультант висловлює свою незалежну експертну думку.

Такий фахівець повинен розуміти не тільки технічну частину питання, але мати навички управління.

Одна з основних завдань інженера-консультанта, – зниження вартості проекту. Чим нижче підсумкова вартість робіт, тим більший бонус за це отримає інженер-проектувальник. Взагалі ж, крім бонусу, як правило, такий фахівець отримує не менше 3% від кінцевої вартості проекту.

Думка і всередині країни, і у зарубіжних колег практично одноставна: інженер-консультант в Україні необхідний. Офіційне поява цього професійного інституту вимагає затвердження на законодавчому рівні і тягне безліч узгоджень. Процес пішов, і кваліфіковані професіонали будівельної сфери повинні подумати про застосування своїх знань і навичок в новій якості інженера-консультанта.

Основним зобов'язанням підрядника за будь-яким будівельним контрактом, звичайно, є будівництво та завершення робіт у зазначений час та відповідно до договору. Його інші зобов'язання за Червоною та Жовтою книгами включають: забезпечення того, щоб його дизайн відповідав вимогам роботодавця, відповідальність за проектування, відповідальність за методику роботи, відповідальність за безпеку при виконанні робіт з небезпечним матеріалом.

Підрядник також зобов'язаний виконувати певні адміністративні та інші функції, щоб полегшити виконання робіт та для забезпечення ефективності, включаючи надання інформації, необхідної для виконання та завершення робіт.

Вимоги підрядника: ключове зобов'язання за «Червоною та Жовтою

книгами» - це вимога надавати інформацію щодо продовження терміну роботи або додаткову оплату.

Варіації та коригування: використовуючи Червону та Жовту книги, варіанти змін у роботі можуть виникнути за таких причин: наказ роботодавця, запит роботодавця про пропозицію.

Варіації можуть мати негативний вплив на контракт або на гарантії для проекту, наприклад, за рахунок зменшення безпеки чи придатності робіт. Це необхідно відстежувати негайно. Підрядник може нести відповідальність навіть там, де він просто слідує інструкціям інженера.

Одне питання, яке слід знати, полягає в тому, чи можна вважати пропозиції інженера варіаціями. Це буде визначатися фактами конкретної події. Червоні та Жовті книги вказують, що, якщо інженер дає усну інструкцію, а підрядник підтверджує цю інструкцію протягом двох робочих днів, якщо інженер не відхиляє це підтвердження протягом двох робочих днів, це підтвердження вважається письмовою інструкцією інженера. Тому дуже важливо забезпечити, щоб будь-яка словесна вказівка, яке змінює обсяг робіт, була підтверджена в письмовій формі.

Підрядник не повинен робити змін або модифікацію робіт, якщо це не доручено або схвалено інженером.

Затримка та подовження строку дії: підрядник несе відповідальність за збитки, якщо фактична дата завершення робіт відбудеться після узгодженого терміну завершення, за винятком випадків, коли затримка викликана питанням, для якого є розширення часу робіт, і підрядник відповідає інструкції та іншим вимогам за контрактом.

Підрядник має право на подовження строку робіт, якщо є: зміна або додаткова робота, винятково несприятлива погода, непередбачуваний дефіцит наявності персоналу чи товарів, затримка, викликана роботодавцем, причина затримки за будь-яким іншим пунктом договору.

Вирішення конфліктів. Спори під контрактами «Червоної та Жовтої книги» слід направляти до Ради з вирішення спорів. Рада з вирішення спорів може бути створена на початку проекту або коли виникає суперечка. Контракти передбачають, що рішення Ради стане остаточним і обов'язковим через 28 днів після його випуску, якщо сторони не подадуть повідомлення про незадоволення.

У випадку коли надходить повідомлення, інформація про незадоволення, сторони зобов'язані домогтися мирного врегулювання своїх суперечок. Якщо такі спори не врегульовані дружнім способом, будь-який спор, стосовно якого рішення Ради з вирішення спорів не стане остаточним та обов'язковим, питання буде вирішуватися міжнародним судом.

Ведення належних записів має важливе значення для: встановлення права на гроші і час роботи, захищати претензії субпідрядника, дотримання зобов'язань за контрактом.

Спочатку вирішуйте, як і які записи слід зберігати, звичайно, щоб це також відповідало контракту. Немає сенсу запровадити надмірно докладну

або складну процедуру, яку адміністративна або команда сайту не зможе виконати.

Ефективне управління контрактом на будівництво FIDIC має важливе значення для забезпечення захисту вимог часу і грошей. Ведення ефективної документації допоможе підрядникам і роботодавцям довести свої права і дати можливість обом сторонам точно визначити свої позиції в разі виникнення спору.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНСЬКУ ПРАКТИКУ

А. В. ДОМБРОВСЬКА, канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
А. О. СЕМЕРУЛЬНИК, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

В Україні відсутнє розуміння, визначення того ким є такий суб'єкт – учасник інвестиційно-будівельного процесу, які його функції, повноваження. Внаслідок цього не розвивається ринок Інженерів-консультантів в Україні. Для реалізації Міжнародних контрактів незважаючи на наявність відповідних вітчизняних фахівців та їх високу кваліфікацію залучають іноземні компанії.

Модернізація процесів організації будівництва неможлива без розвитку нових форм організаційних структур управління будівництвом. Цій тематиці присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних фахівців. В останні роки особлива увага науковців присвячена дослідженню діяльності інжинірингових компаній.

Метою роботи є визначення можливого місця та ролі інженера-консультанта в будівельній практиці України при застосуванні різних організаційних форм управління будівництвом.

Досвід залучення інженерів - консультантів до реалізації будівельних проектів свідчить, що додаткові витрати, пов'язані з діяльністю інженера-консультанта досягають 4-7 % від кошторисної вартості. При цьому, ці витрати компенсуються економічним ефектом до 45 %, що дозволяє скоротити інвестиційний цикл і заощадити до 15 % інвестицій замовника. Тобто в результаті діяльність інженера-консультанта дозволяє отримати загальну економію коштів замовника. Коло функцій інженера-консультанта досить широке і може включати окремі елементи проектування об'єкта, управління проектними роботами, включаючи вибір проектувальника; організацію та проведення тендерів на підрядні роботи; управління будівництвом; технічний та авторський нагляд; виконання функцій незалежного арбітра при вирішенні суперечок між сторонами тощо [3].

Відповідно до методології FIDIC інженер-консультант є незалежною

стороною. Конкретний набір функцій, які виконує інженер-консультант при проектуванні та будівництві об'єкта залежить в першу чергу від умов будівельного проекту, особливостей об'єкту і вибраної Замовником організаційної форми управління будівництвом.

Організаційна форма управління будівництвом передбачає створення і функціонування у замовника професійної Служби замовника, здатної виконувати увесь комплекс робіт пов'язаних з управління будівельним проектом.

Залучення інженера-консультанта, як це характерно для європейських країн, доцільно у випадку, коли замовник виконує переважно функції інвестора, тобто його основним обов'язком є фінансування всіх заходів, пов'язаних із створенням об'єкту. Більшу частину своїх функцій він може делегувати інженеру-консультанту.

При такій схемі до основних функцій замовника відносяться: ініціація проекту; обґрунтування та вибір організаційної форми управління будівництвом; обґрунтування; погодження завдання на проектування; вибір типу контракту; бізнес-план; фінансування.

Інженер-консультант виконує наступні функції: розробка концепції об'єкту, впровадження передових технічних рішень, обґрунтування та вибір організаційної форми управління будівництвом; вибір типу контракту; вибір майданчика для будівництва; оформлення дозвільних документів та їх супровід; технічний контроль за виконанням робіт; підготовка документації для отримання дозволу на введення об'єкту експлуатацію.

Необхідно відмітити, що інженер-консультант, згідно європейської практики та практики роботи в Україні, є в першу чергу інженером високого професійного рівня, здатного кваліфіковано і оперативно приймати необхідні рішення, вирішувати поточні технічні проблеми, що виникають на будівельному майданчику, беручи на себе відповідну відповідальність. Тому до його основних обов'язків, на мою думку, відноситься технічний контроль за виконанням робіт, який включає розподіл та перерозподіл обсягів робіт за виконавцями, контроль якості та строків виконання робіт, верифікацію актів виконаних робіт, перевірка претензій підрядників щодо подовження строків робіт, збільшення вартості, інформування Замовника про можливість виникнення проблем та розробка заходів щодо їх усунення тощо. Згідно з українським законодавством функція технічного нагляду за будівництвом здійснюється виключно замовником, а саме сертифікованим інженером технічного нагляду. На мою думку, за умови наявності в штаті інженера-консультанта сертифікованого згідно з українським законодавством фахівця відповідної кваліфікації, така функція могла би бути віднесена до Служби інженера-консультанта. Таким чином відпала б необхідність в розподілі повноважень та узгодженні дій між інженером технічного нагляду та інженером-консультантом. Залучення інженера-консультанта в схемі «традиційного генпідряду» є доцільним у випадку, коли замовник не є професійним учасником будівельного ринку.

Друга організаційна форма управління будівництвом – це «будівництво об'єктів під ключ». При цій схемі замовник фактично виконує роль інвестора. До його основних функцій відносяться розробка ретельної концепції об'єкта, підготовка вимог замовника, вихідних даних для проектування, вибір генпідрядної організації, яка запроєктує та збудує об'єкт. За таких умов функції щодо управління будівництвом фактично покладаються на генпідрядника, а отже на мій погляд виходячи із поставлених нами задач дослідження, не доцільно окремо розглядати схеми «будівництво об'єктів під ключ» та «управління будівництвом». Реалізація цієї схеми також можлива як із залученням інженера-консультанта так і без нього. ФІДІКом передбачені відповідні книги – Жовта книга передбачає залучення інженера-консультанта, Срібна – ні. Як і при традиційному генпідряді інженер-консультант, на мою думку, має виконувати функції технічного контролю, передбачувати виникнення технічно ризикованих ситуацій та розробляти заходи щодо їх уникнення. Функція щодо оптимізації проектних рішень має покладатись на генпідрядника, оскільки саме в цьому поєднанні можливості запроєктувати, знаючи конкретну організацію, яка буде реалізовувати проект, її потужність, забезпеченість машинами, механізмами тощо і є перевага такого способу управління будівництвом. Інженер-консультант може виступати в таких проектах як технічний експерт, створюючи замовнику додаткову гарантію успішної реалізації проекту.

Залучення замовником інженерів-консультантів має здійснюватись на конкурсній основі, а отже з метою науково-методичного забезпечення замовника в цьому процесі мають бути розроблені типові вимоги до інженерів-консультантів для різних видів контрактів.

Література

1. Офіційний сайт Міжнародної федерації інженерів-консультантів FIDIC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fidic.org.
2. Галінський О.М. Міжнародна практика формування договірних відносин у будівництві / Галінський О.М., Вахович І.В., Цифра Т.Ю. // Будівельне виробництво: зб. наук. праць. – Київ : НДІБВ. – № 54. – 2012. – С. 3-7.
3. Цифра Т.Ю. Економічні аспекти укладання договорів підряду на будівництво доступного житла / Цифра Т.Ю. // Наукова конференція молодих вчених, аспірантів і студентів КНУБА: тези доповідей. – у 2-х частинах. – Ч.2. – Київ : КНУБА, 2012. – 214 с.

FIDIC: ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

М. О. СЕМКІВ, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

FIDIC Міжнародна федерація інженерів-консультантів, відома своєю французькою аббревіатурою. Вона була створена в 1913 році з метою

сприяння інтересам консалтингу інжинірингових фірм у всьому світі. Більш відома за свій асортимент стандартних умов контракту на будівництво. Форми FIDIC є найбільш широко використовуваними формами контрактів на міжнародному рівні, у тому числі для проектів Світового банку, Азійського банку розвитку та Африканського банку розвитку.

Рада з вирішення спорів Dispute Adjudication Board (DAB) є першим кроком у процесі врегулювання спорів для цих контрактів, і має на меті вирішення спорів, перш ніж вони йдуть у формальний арбітраж (третейський суд недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин; згідно з ЗУ «Про третейські суди», Розділ 1, Ст. 1). Якщо це добре працює, DAB може допомогти обом сторонам побачити правдиву ситуацію та прийняти її рішення, так що арбітраж більше не потрібний.

FIDIC ще на самому ранньому етапі прийняла концепцію альтернативного вирішення спорів. З 1995 року «Помаранчева книга» забезпечує вирішення спорів як постійну особливість вирішення спорів. Концепція збереглася, коли FIDIC опублікував видання 1999 «Rainbow Edition». Більш складний набір правил був прийнятий у новій формі «Design, Build & Operate FIDIC», також називається формою «Золотою книгою» або DBO. З того часу визнання судом спорів визнано корисною і відповідною особливістю вирішення спорів. Природно, існують інші концепції вирішення спорів, деякі з яких також використовуються FIDIC. Наприклад, «Біла книга» FIDIC все ще посилається на посередництво.

Якщо це можливо, доцільно вирішити будь-які розбіжності чи суперечки шляхом мирного врегулювання, оскільки суперечки є тривалими та дорогими. Тому більшість міжнародних контрактних форм надають чіткі умови, за допомогою яких сторони намагаються уникати суперечок. Деякі з них навіть вимагають зусиль, щоб досягти мирного врегулювання, перш ніж будь-яка різниця або суперечка може бути передана або до суду, або до арбітражу (третейський суд). Оскільки судове та арбітражне провадження є дорогими та трудомісткими, ділове співтовариство розробило так званий альтернативний спосіб вирішення спорів, який використовується винятково або як примусове тимчасове провадження, що перешкоджає передачі до суду чи арбітражу до початку розгляду цієї провадження закінчилися.

Традиційно спори спочатку визначалися Інженером протягом 84 днів після відправлення, потім – через третейський суд відповідно до Правил ICC (підпункти 67.1, 67.3 FIDIC, 4 видання 1987 р.). Третейський суд потрібно організувати протягом 70 днів з моменту прийняття рішення інженером або після закінчення терміну дії такого рішення (підрозділ 67.1).

Серія книжок 1999 року, які були опубліковані після "Оранжевої книги" 1995 року, змінили цю систему вирішення спорів. Згідно до цих змін інженер більше не був квазітретейським суддею і був заміщений Радою з

вирішення спорів Dispute Adjudication Board (підпункти 20.2, 20.4). Таким чином, інженер FIDIC та DAB є певною мірою братськими близнюками. Щоб уникнути тривалих суперечок, DAB є натуральним доповненням традиційного інженера FIDIC, який вже не є відповідальним за рішенням та квазітретейським суддею.

Якщо будь-яка суперечка виникає, сторони договору можуть надіслати його до Ради з вирішення спорів. Порядок призначення кандидатури для призначення членів DAB визначається підпунктом 20.2. DAB має повну владу для відкриття, перегляду та перегляду будь-яких сертифікатів, визначення, інструкцій, висновків та оцінок Інженера. Однак DAB також може використовуватися для уникнення суперечок, що є основним завданням DAB.

У будь-якому випадку Рада з вирішення спорів, як це рекомендовано в «Червоній книзі» FIDIC та «Золотій книзі» FIDIC, а також підходить для контракту FIDIC «Жовта книга», має намагатися уникнути суперечок або врегулювати їх на ранній стадії. Таким чином, книги FIDIC дозволяють DAB висловлювати свої думки та рекомендації, якщо обидві сторони спільно вимагають від DAB цього зробити.

Власне, Рада вирішення спорів визначається як важливий учасник команди з управління контрактом. Вона може бути залучена до питань будь-якого роду за спільним проханням обох сторін.

Після розгляду справи DAB повинен надати сторонам добре організоване, обґрунтоване рішення, яке показує, що всі відповідні правила та процедури були дотримані. Це повинно спрямовувати сторони до відповідних правових принципів та пояснити всі підстави для прийняття остаточного рішення.

Добре аргументовані рішення з раціональними поясненнями можуть прискорити вирішення вимоги, переконуючи обидві сторони, що DAB розглянув всі аспекти і прийшов до розумного висновку.

Чим краще і переконливіше приведені причини, тим більша ймовірність того, що сторони приймуть рішення та уникнуть переходу до третейського суду. Рішення DAB має зробити чітко визначеним для обох сторін прикладом виграшної сторони. Якщо один член із трьох членів DAB не згоден з висновками двох інших членів, тоді цей член може бути запрошений опублікувати звіт про меншість. Це запобігає незрозумілим або непослідовним рішенням або тривалим обговоренням для досягнення згоди.

Рішення DAB є обов'язковим для обох сторін, і остаточне, якщо жодна зі сторін не подає "повідомлення про невдоволення" протягом 28 днів.

Якщо члени DAB є досвідченими, чесними, логічними та незалежними, і вони добре роз'яснюють рішення (чи більшість), вони мають більший шанс надати впевненість, що суперечка правильно розглянута, і що рішення є справедливим та прийнятним.

У випадку повідомлення про невдоволення, сторони зобов'язані домогтися мирного врегулювання своїх суперечок. Якщо такі спори не

врегульовані дружнім способом, будь-який спор, стосовно якого рішення DAB не стане остаточним та обов'язковим, вирішується міжнародним третейським судом.

Отже, Рада з вирішення спорів є першим кроком у процесі врегулювання спорів для цих контрактів, і має на меті вирішення спорів, перш ніж вони йдуть у формальний арбітраж. Якщо це добре працює, DAB може допомогти обом сторонам побачити правдиву ситуацію та прийняти її рішення, так що третейський суд стає більше не потрібним.

Таким чином, DAB є все більш важливою частиною міжнародних будівельних контрактів, і її повинна добре розуміти будь-яка сторона, яка укладає такі контракти. Є, безсумнівно, підводні камені в застосуванні DAB, але вони також є потужним інструментом вирішення спорів, перш ніж сторони просуються в третейському суді. Практично кажучи, підрядчики повинні взяти на себе ініціативу на ранній стадії, щоб максимально ефективно використовувати DAB та отримати згоду роботодавця дотримуватися цього процесу. Це має уникати позиції, коли обидві сторони є антагоністичними і ставляться до DAB тільки як до короткої форми арбітражу.

АНГЛО-САКСОНСЬКІЙ FIDIC У РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНИ

А. С. ЦЕНЕНКО, студ.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

FIDIC, це скорочення, що в перекладі з французької означає – Міжнародна федерація інженерів-консультантів, яка була створена ще в 1913 році. І спочатку займалася створенням міжнародної методологічної бази для діяльності інженерів-консультантів. Зараз основна діяльність – розробка типових умов контрактів для регулювання відносин учасників міжнародної інвестиційно-будівельної діяльності.

Актуальність використання контрактів FIDIC в Україні зростає з кожним роком. Якщо ми сьогодні йдемо по європейському вектору, нам обов'язково потрібно вводити та розвивати стандарти FIDIC. Ці стандарти прийняті в Європі та інших країнах. Вони є досить привабливі для України. По-перше, з їх допомогою буде простіше залучати інвестиції в крупні проекти. Стандарти FIDIC зрозумілі міжнародним інвесторам і вже давно використовуються ними. З 1945 року між Світовим банком і Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC) укладено угоду. Першу проформу FIDIC розробив саме для Світового банку. Пізніше ці стандарти стали застосовуватися і іншими міжнародними фінансовими інститутами.

По-друге, відповідно до закону про державні закупівлі, брати участь в

українських тендерах можуть і резиденти, і нерезиденти. Але останнім незрозумілі наші стандарти. До того ж, наші державні будівельні норми давно застаріли. Всі вони приймалися ще в 1960-і роки. Так, були зміни, але вони торкнулися тільки назви і датування, їх суть не змінилася. Як може іноземний інвестор розібратися в таких нормах?

FIDIC акумулює кращі практики ведення будівельного бізнесу і пропонує інструменти управління ризиками, що відповідають міжнародним ринковим стандартам і перевірені на практиці в ході реалізації великої кількості великих будівельних проектів по всьому світу, в тому числі із залученням міжнародного фінансування.

Контракти FIDIC розроблені по англо-саксонській системі права, но правова система України належить до східноєвропейської групи романо-германської правової сім'ї. Між цими системами права є безліч відмінностей, які ми зараз розглянемо. Причини відмінностей зумовлені, перш за все, різними історичними шляхами розвитку цих правових традицій.

Романо-германська традиція є найстарішою і найбільш впливовою в світі. Вона бере свій початок в римському праві. Сім'я романо-германських правових систем остаточно склалася в результаті зусиль західноєвропейських університетів, що виробили і розвинули, починаючи з XII ст., на базі кодексу імператора Юстиніана загальну для всієї Західної Європи юридичну науку, пристосовану до сучасних умов.

Англо-саксонське право. Значного поширення набула й інша правова сім'я, система загального права, що включає право Великобританії і країн, що взяли за зразок англійське право. Особливістю формування англійського права спочатку був дуалізм: ще з Середніх століть в Англії загальне право застосовувалося в Вестмінстерських судах, а право справедливості в Суді лорда-канцлера. Це призвело до того, що аж до Першої світової війни розвиток права відбувалося в Великобританії набагато повільніше, ніж в інших країнах Європи, і в формах, характерних для юриспруденції часів Середньовіччя.

У процесі свого поширення загальне право зазнало значних змін, викликані особливими умовами сприйняття його країн. Ці зміни і доповнення в різних країнах різні. Їх характер залежить головним чином від міцності зв'язків, що збереглися між тією чи іншою країною і Великобританією, а також від впливу місцевої цивілізації.

Одне з головних відмінностей між двома розглянутими правовими системами полягає у визначенні формальних джерел права.

У романо-германському праві нові норми приймаються на основі дедукції з уже існуючих законів. Тут на перший план висунуті норми права, які розглядаються як норми поведінки, що відповідають вимогам справедливості і моралі. В силу історичних причин право виступає тут насамперед як засіб регулювання відносин між громадянами. Інші ж галузі права були розроблені набагато пізніше і менш досконалі в порівнянні з

цивільним правом, яке і залишається основою романо-германської юридичної науки.

Англосаксонська традиція. Характерні риси загального права зовсім інші, ніж у праві всіх систем романо-германської сім'ї.

Загальне право було створено суддями, що дозволяли суперечки між окремими особами; цю печатку свого походження дана правова система несе до цих пір. Норма загального права менш абстрактна, ніж норма права романо-германської правової сім'ї, і спрямована на те, щоб дозволити конкретну проблему, а не сформулювати загальне правило поведінки на майбутнє. Норми, що стосуються здійснення правосуддя, судового процесу, доказів і навіть виконання судових рішень, в очах юристів цих країн мають не менше, а навіть більше значення, ніж норми, які стосуються матеріального права.

При формуванні та розвитку загального права вчення романістів, засновані на цивільному праві, грали досить обмежену роль. Класифікація загального права, його концепції та сам словник юристів цієї формації зовсім інші, ніж у правових системах романо-германської сім'ї.

Закон за традицією грає в системі загального права другорядну роль, обмежуючись лише внесенням коректив або доповнень в право, створене судовою практикою.

Як ми бачимо, це дві досить різні системи права зі своїми специфічними особливостями та відмінностями виникає питання – зможемо ми зі своєю романо-германською системою права використовувати на практиці англо-саксонській FIDIC?

Попри всі питання та дискусії щодо можливості застосування проформ FIDIC в Україні, засновані на проформах контракти тим часом стали частиною правових реалій України через об'єктивні ринкові чинники. Наразі учасникам ринку нагально потрібні канали комунікації для взаємного обміну інформацією, ноу-хау та пошуку шляхів вирішення практичних проблем. А проблем, пов'язаних із застосуванням контрактів FIDIC в Україні, таки виникає чимало – починаючи від автентичності перекладів текстів українською мовою і закінчуючи необхідністю врахування низки імперативних вимог вітчизняного законодавства, що нерідко передбачає суттєву зміну проформ і втручання у їхню витончену систему балансувань при розподілі ризиків та відповідальності сторін.

Якщо ж не обмежуватися галуззю юриспруденції, то коло завдань, що постають перед суб'єктами ринку інженерно-будівельних послуг, регулятором та країною в цілому, набуває ще більшого масштабу. Адже контракти FIDIC – це певний «зріз» відкритої ринкової структури взаємодій учасників, що забезпечується ефективним функціонуванням інститутів саморегулювання інженерно-будівельної галузі. Тому вважаю, що ми повинні будувати наше сьогодення з урахуванням зарубіжного досвіду та сучасних нововведень.

СЕКЦІЯ 4

СТАНДАРТИ ФІДІК ЯК ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ВІДНОСИН У БУДІВНИЦТВІ

ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРАКТІВ FIDIC В УКРАЇНІ

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
В. О. БІЛЕЦЬКА, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Найбільшою популярністю по всьому світу серед стандартів користуються типові будівельні контракти, розроблені Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC).

Спочатку діяльність FIDIC була націлена на створення єдиної міжнародної методологічної бази регламентації діяльності інженерів-консультантів. Проте з часом функції федерації розширилися, і зараз основні зусилля FIDIC концентруються на розробці та публікації типових умов контрактів для їх застосування в будівельній діяльності з ціллю урегулювати взаємовідносини учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів.

У результаті такої діяльності FIDIC розробила та випустила декілька видів контрактів (книг) FIDIC, кожен з яких відрізняється певним кольоровим маркуванням для простоти розпізнання та роботи з ними. Першою FIDIC випустив так звану Червону книгу, що представляє собою «Умови контракту на створення об'єктів громадського будування», яка була рекомендована для загального застосування та успішно використовувалась (та використовується в теперішній час) при будуванні об'єктів, підряд по котрим присуджувався на основі проведення міжнародних конкурсів.

Після публікацій Червоної книги пішов випуск інших типових контрактів FIDIC, що дозволило охопити практично весь спектр контрактних відносин в будівництві. Зокрема були розроблені типові «Умови контракту на електромонтажні роботи та роботи по монтажу механічного обладнання» (так кажучи Жовта книга), «Умови контракту та проектування, будівництво та здачу об'єктів «під ключ»» (Помаранчева книга), а також «Типовий договір між заказником та консультантом на надання послуг» (Біла книга) та «Умови субдоговору на спорудження об'єктів цивільного будування».

Нарешті, Зелена книга («Коротка форма контракту») – це скорочена форма будівельного контракту, яка рекомендується при виконанні будівельних та інженерних робіт з відносно малим об'ємом інвестицій. Зелена книга, як правило, застосовується для виконання простих, повторюваних або тимчасових видів роботи, а також для проектів, в яких не потребується участь спеціалістів-субпідрядників чи інженера, так як

проектування цілком виконується підрядчиком [1].

Найбільш популярні книги FIDIC, широко використовувані в будівельній індустрії, - Жовта та Червона – з моменту їх видання у 1987 році активно допрацьовувалась та удосконалювалась FIDIC. Результатом багатолітнього доопрацьовування став випуск у 1999 році нових видань Жовтої та Червоної книг, а також випуск цілком нових Зеленої та Срібної книг.

Безумовно, перша та головна перевага вибору контракту FIDIC – це їх універсальність та завершений вигляд. Окрім цього, контракти FIDIC відрізняються ясністю та узгодженістю, суттєвістю усіх пунктів, чіткістю формулювань та сумісністю структури будь-якого договору з іншими стандартними документами FIDIC.

В Україні спільні положення, початково прописані в Червоній чи Жовтій книгах, можуть застосовуватися з мінімальними змінами, що стосуються, загалом, юридичних аспектів форми та суттєвих положень будівельних контрактів такого типу. Друга частина контракту FIDIC – «Умови для особливого застосування», пов'язана з першою частиною перехресними посиланнями, – дозволяє юридично коректно врахувати конкретні умови, що витікають з вимог національного законодавства та особливостей проекту.

При узгодженні особливих умов для застосування контракту в Україні слід звернути увагу на наявність та чітке відображення у контракті його суттєвих умов, а також упевнитися, що об'єм відповідальності сторін, а також гарантії виконання сторонами своїх обов'язків не суперечать вимогам законодавства України.

Червона, Жовта та Срібна книги написані таким чином, щоб бути максимально схожими в викладі, формулюваннях та структурі. Таким чином, користувач, знайомий з однією із форм, буде відчувати себе достатньо комфортно при роботі з іншими двома.

Як висновок, можна сказати, що в Україні застосування контрактів FIDIC в теперішню мить не дуже широке. Причини тому – специфіка вітчизняного законодавства, а також прагнення українського підрядчика працювати по установленій схемі, тобто по вже розробленим договорам підряду на будівництво.

Однак прихід в Україну крупних інвесторів диктує свої правила, і більшість з них переважає працювати з урахуванням міжнародних норм та механізмів, широко застосовуваних на міжнародному будівельному ринку.

Специфіка українського будівельного законодавства, безумовно, потребує внесення часом значних змін у контракти FIDIC для їх адаптації та можливості використання в Україні.

Впровадження контрактів FIDIC в Україні сприяє покращенню взаємовідносин між учасниками інвестиційних проектів, створення умов для залучення фінансування, покращення інвестиційної привабливості, відновленню будівельного ринку зокрема і української економіки в цілому.

Література

1. Смірнов Е. Б. Типові форми міжнародних и національних будівельних контрактів / Е. Б. Смірнов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/tipovye-formy-mezhdunarodnyh-i-natsionalnyh-stroitelnyh-kontraktov-i-ih-adaptatsiya-k-usloviyam-rossii>

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ FIDIC В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМИ ПРОЕКТАМИ

С. М. КОСЯЧЕВСЬКА, канд. техн. наук, доц.,
доц. кафедри будівельного виробництва та геодезії
*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені В. Лазаряна, м. Дніпро*

Питання про перегляд існуючої нормативно-правової бази у сфері будівництва гостро постало перед державою з моменту здобуття Україною незалежності. За період з 1995 по 2006 рік був розроблений і затверджений ряд основних документів будівництва зокрема, ДБН, стандарти, нормативно-правові акти, які вводили умовно сучасні принципи будівництва. Однак цього недостатньо і проблем залишається чимало: відсутність чіткого і довгострокового планування будівництва інфраструктури, завищені витрати бюджетних коштів, відхилення від графіків будівництва тощо. Все це погано відбивається на будівельній сфері і в цілому негативно впливає на економіку держави.

Одним із шляхів вирішення даної проблеми є впровадження в Україні типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC). Застосування проформ FIDIC в Україні є вимушеним, але свідомо виправданим кроком, що обумовлений вимогами міжнародних інвесторів. Ставши на шлях впровадження європейських цінностей, використання умов контрактів FIDIC в Україні стає обов'язковою умовою для проектів з іноземними інвестиціями і проектами Міжнародних фінансових організацій. З 2018 року очікується їх застосування для проектів з будівництва доріг, об'єктів річкових та морських портів; будівництва, капітального ремонту та реконструкції інфраструктурних об'єктів за рахунок бюджету.

FIDIC акумулює кращі практики ведення будівельного бізнесу, надає чітку, розроблену і перевірену модель взаємодії Підрядника і Замовника з розумним розподілом відповідальності і ризиків сторін, пропонує різноманітні інструменти управління ризиками, що відповідають міжнародним ринковим стандартам і перевірені на практиці в ході реалізації великих будівельних проектів з залученням міжнародного фінансування. Контрактами FIDIC передбачено процедуру оптимального розподілу ризику в частині мінімізації витрат за проектом, але не обов'язково кожної зі сторін окремо, тобто закладено принцип децентралізації ризиків. Якщо певний вид ризику був включений до зони відповідальності Замовника, то при його

настанні Підрядник має право вимагати додаткової оплати та/або продовження терміну для завершення проекту при настанні ризикової випадку.

Форми контрактів FIDIC об'єднують досвід управління проектами будівництва і застосовуються в більш ніж 80 країнах світу. Безперечні переваги контракту FIDIC - це універсальність і завершеність. Типові проформи FIDIC покликані забезпечити баланс інтересів Замовника і Підрядника з дотриманням принципу пріоритетного забезпечення прав і законних інтересів Замовників з одночасною деталізацією обов'язків Підрядників для своєчасного і якісного виконання Підрядником покладених на нього зобов'язань.

В Україні практика застосування контрактів FIDIC стикається з багатьма проблемами, а саме: недостатнє розуміння учасниками проекту принципів і механізмів дії проформ FIDIC; небажанням Підрядників і Замовників змінювати підходи при укладанні угод; зарегульованість цивільно-правової сфери відносин імперативними нормами; відсутність інституту незалежних інженерів-консультантів і практики незалежного експертного контролю та саморегулювання в будівельній галузі тощо.

Рухаючись в європейському напрямку Україна, повинна забезпечити ефективну співпрацю з FIDIC. Це допоможе простіше і швидше залучати інвестиції в крупні українські проекти; спростити процедуру отримання дозволів на будівництво; зменшити частку державного регулювання в будівельній галузі; привести чинну нормативну базу у сфері будівництва у відповідність з міжнародними нормами; зменшити бюрократичний тиск в сфері будівництва; дозволить ефективно управляти проектом за рахунок скорочення процедур розроблення проектної документації та внесення змін до неї; забезпечить ефективне використання коштів, стимулюватиме підрядні організації виконувати роботи у встановлені терміни, і так далі. Це в свою чергу дасть потужний поштовх до зменшення рівня корупції, через спрощення управління фінансами будівництва, і покращить інвестиційний клімат в країні.

Перші кроки вже зроблено. 2008 року зареєстровано Асоціацію інженерів-консультантів України (АІКУ), діяльність якої направлена на підвищення ефективності інвестиційних проектів, на підвищення престижу професії інженера, на створення рівних умов для роботи на українському ринку для вітчизняних і зарубіжних інженерних компаній; на створення індустрії інженерного консультування в Україні і інтеграцію в глобальну індустрію інженерного консультування. АІКУ 2016 року уклала меморандум з Мінінфраструктури на впровадження стандартів FIDIC у внутрішні українські проекти по лінії «Укравтодору», 2017 року до них приєдналася Адміністрація морських портів України (АМПУ). Вже сьогодні це особливо актуально для галузі морських перевезень, для підвищення якості днопоглиблювальної та інженерної документації, що робить більш простими і прозорими тендерні закупівлі АМПУ, так як у міжнародного бізнесу є

інтерес до інвестування в розвиток українських портів і транспортної мережі в цілому.

Стандарти FIDIC допоможуть знайти взаєморозуміння з інвесторами, які готові вкладати кошти в розвиток українських інфраструктурних проєктів, але бояться непередбачуваності ведення бізнесу та інвестування в Україні. Контракти FIDIC поліпшать взаєморозуміння між учасниками будівельних проєктів в рамках державно-приватного партнерства, створить безпечні умови для залучення фінансування з боку міжнародних партнерів, що сприятиме покращенню інвестиційної привабливості України в світі, а також відновленню будівельного ринку в країні зокрема і української економіки в цілому.

РОЛЬ ІНЖЕНЕРА-КОНСУЛЬТАНТА В КОНТРАКТАХ ФІДІК

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
В. Г. ВИСОЦЬКА, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Для того щоб проєкт будівництва був визнаний успішним, він повинен бути не тільки виконаний вчасно і в хорошому технічному порядку, але також прийнятним для обох сторін контракту. Допустимі кошти відповідно до домовленостей, погоджених на момент підписання контракту, а також справедливими в обставинах, що виникають в ході виконання. Іншими словами, успішний проєкт – це, перш за все, той, який завершений без будь-яких невіршених суперечок.

Одним з ключових факторів успіху проєкту є підрядник, який грає життєво важливу роль в будівельних контрактах на основі умов контракту, опублікованих Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC). В рамках модельного рішення, пропонованого FIDIC, інженер-консультант повинен зробити широкий спектр заходів, пов'язаних з щоденним правильним адмініструванням контракту, але також повинен допомагати обговорювати суперечки, знешкоджувати суперечки на ранній стадії, а також вирішувати питання коли сторони обмінюються протилежними позиціями і не досягають консенсусу.

Тому інженер-консультант повинен бути як професійним керівником роботи, виконуваної підрядником, технічною освітою і процедурних консультантом інвестора (або «роботодавця»), для використання терміна FIDIC), так і неупередженого і незалежного інженера-консультанта між сторонами договору, здатний об'єктивно оцінювати часто конфліктуючі аргументи сторін. Робота інженера вимагає такту і тонкощі, поєднуючи контрастні ролі. Потенційно інженер може відразу ж стріляти з обох сторін.

Підрядники найчастіше звинувачують інженера в упередженості до роботодавця. Основні факти, на які покладаються підрядники в цьому відношенні, повинні бути визнані – незаперечними, оскільки вони прямо передбачені в контракті. Це роботодавець, який наймає інженера і оплачує плату інженера. Інженер також повинен проконсультуватися з роботодавцем за визначенням, яке інженер зробить з певних питань, що не може виключати об'єктивність інженера, але може в певній мірі обмежити його. Іноді інженер просто є співробітником інвестора, але таких ситуацій, безумовно, слід уникати, тому що тоді сильні підлеглі відносини напевно будуть погано відображати роботу інженера, які б кроки він не робив.

З іншого боку, роботодавець часто звинувачує інженера в тому, що він діє на користь підрядника, керуючи контрактом, таким, що суперечить інтересам роботодавця, необґрунтовано надаючи підряднику прохання про додатковий час для завершення роботи або додаткових зборів або обміну з інформація про підрядника, отримана інженером при консультації з роботодавцем.

Договірний зв'язок між підрядником та інженером-консультантом відсутній. Тим не менше, ці два суб'єкти зобов'язані виконувати зобов'язання по відношенню один до одного, що впливають з договору між роботодавцем і підрядником. Власний контракт інженера в деякому сенсі є додатковим будівельним контрактом, оскільки він завжди відноситься до будівельного договору і в значній мірі складається з виконання зобов'язань не тільки між сторонами цього контракту, тобто між роботодавцем і інженером, але також і в різних конфігураціях між іншими учасниками процесу будівництва, що охоплюються контрактом на будівництво.

Відповідно до п. 3.1 FIDIC «Червона книга» «Роботодавець призначає Інженера, який виконує обов'язки, покладені на нього в Договорі. ... Інженер може здійснювати повноваження, які стосуються Інженеру, як зазначено, або обов'язково мається на увазі в Контракті».

Відповідно до пункту 3.5, коли інженеру необхідно визначити будь-яке питання, «Інженер повинен консультуватися з кожною Стороною в прагненні досягти угоди. Якщо угоди не досягнуто, Інженер повинен зробити справедливе визначення відповідно до Договору з належним урахуванням всіх відповідних обставин. Інженер повинен повідомити обидві сторони про кожній угоді або визначенні з відповідними даними. Кожна Сторона вступає в силу для кожної угоди або визначення, за винятком випадків, коли вони будуть переглянуті відповідно до пункту 20 [Претензії, Суперечки і Арбітраж]».

Порівнянні положення, що стосуються прав і обов'язків інженера, включені в «Жовту книгу» FIDIC.

Ці положення чітко встановлюють зобов'язання для роботодавця і підрядника залишатися незалежними у виконанні завдань інженера, а також враховувати при виконанні цих завдань всі обставини справи і сумлінно діяти до обох сторін контракту на будівництво.

На нашу думку, це має спонукати обидві сторони, і особливо роботодавця, співпрацювати з інженером таким чином, щоб не висувати заперечень іншої сторони договору щодо неупередженості інженера. Однак, слід підкреслити, що це не відноситься до формулювання самого договору, коли сторони підкоряються тільки обмеженням на принцип свободи договору. Підстави для відповідальності, розглянуті вище, повинні застосовуватися до фактичного виконання контрактних зобов'язань.

Література

1. Применение опыта FIDIC в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://aescu.org.ua/news/primenenie-opyita-fidic-v-ukraine>

2. От теории – к практике: опыт Межгосударственной гильдии инженеров консультантов подготовки персонала по модулям FIDIC [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://interfax.com.ua/news/press-release/451305.html>

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ СУПЕРЕЧОК СТОРІН КОНТРАКТУ FIDIC З УЧАСТЮ КОМІТЕТУ З РЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ТА НЕЗАЛЕЖНОГО ІНЖЕНЕРА

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук. доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
Д. А. ГОРЕНКО, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Механізми вирішення конкретних суперечок контрактів FIDIC надають два механізми для вирішення – через комітет урегулювання спорів або арбітражний суд. Комітет є специфічними саме для FIDIC.

Головна перевага комітету над судом, що у комітеті є незалежний інженер. У суді ж немає вузько направлених спеціалістів. Арбітражний суд може не вбачати усього масштабу спору, що може сказатися на вірності прийнятого рішення.

Рішення інженера є відзнакою вирішення спорів, специфічною саме для контрактів FIDIC.

Рішення складається з відповіді інженера на скаргу від підприємця або від підрядника про те, що вони мають право на подовження періоду та / або додаткового платежу. Процедура ділиться на три етапи:

Першим кроком є повідомлення інженера: підрядник має 28 днів після події, щоб повідомити інженера про незадоволення.

Другий етап являє собою матеріал, представлений інженеру, як вимога детально з усіма відповідними допоміжними матеріалами. Інженер протягом 42 днів після події повідомляє другу сторону про суперечку.

Третій етап це рішення інженера протягом 42 днів після отримання детальної скарги.

При перевершенні 42 днів має місце процедура, передбачена в статті 20.1 FIDIC, коли представник власника займає місце інженера для прийому скарг.

Слід зазначити, що поле втручання інженера є вирішальним.

Незважаючи на скорочення повноважень інженера після змін у контрактах у 1999 році, його роль залишається в деяких областях пріоритетнішим методом вирішення спорів

Складність полягає в економічній, а часом і юридичній залежності інженера від клієнта, який використовує його послуги. За те незалежність та неупередженість інженера часто піддають сумніву, особливо підприємці. Це призвело до того, що учасники міжнародного будівельного сектору, зокрема ті, хто займається розробкою та використанням контрактів FIDIC, вимагають змін у цьому питанні.

Три причини пояснюють успіх репутації інженера.

Перша причина полягає в тому, що особа, яка притягнута до вирішення спору між клієнтом та підрядником, з самого початку тісно пов'язана з проектом та володіє деталями. Тому має досконале оперативне знання про ставки проекту та можливі спотикання сторін щодо продовження будівництва та / або витрат. Тому він є ключовим гравцем у проекті.

Друга причина впливає з першої: юридична та економічна залежність інженера від замовника, інженер фактично є каналом передачі між замовником і підрядником.

Процедура надзвичайно зручна, бо будівництво на час суперечки не зупиняється. Це дозволяє продовжити проект в умовах, найближчих до тих, що передбачені договором.

Третя причина впливає зі специфічного сприйняття деяких питань у комітетах з вирішення спорів FIDIC. Той факт, що члени комітету призначаються при ініціації проекту вільно, не виключає ситуації, що ці члени будуть зовсім не обізнаними у деталях проекту. Це буде більш формальний підхід з незалежними показниками та перспективою звернення до арбітражних судів. Слід також враховувати специфіку різних секторів. Вона в електромеханічному секторі вимагатиме більшого компромісу та довгих переговорів, ніж у будівництві, де важливіші конфронтація та судочинство. Однак питання про незалежність інженера є залишається відкритим, саме підозра на нечесність, особливо в галузі цивільного будівництва, сприяла виникненню Комітету з вирішення спорів FIDIC.

Комітет з вирішення спорів FIDIC виступає як вирішальний механізм у міжнародному будівельному секторі.

Відповідаючи на рішення інженера, Комітет з вирішення спорів є основною системою врегулювання суперечок, яку запроваджує ФІДІК.

Комітет з вирішення спорів FIDIC характеризується насамперед відсутністю юридичної особи та незалежністю від сторін договору, а також значно дешевше, ніж арбітражний суд.

Критерії призначення членів Комітету є надзвичайно строгими та

знаходяться у Статті 4 Угоди FIDIC про Комітет з вирішення спорів.

При цьому члени Комітету не мають жодних фінансових інтересів прийняти невірне рішення. Вони не можуть працювати з будь-яким працівником підрядника, інженера або замовника. В іншому випадку члени зобов'язані публічно розкривати ці відносини.

Ці умови призначення, як правило, не тільки гарантують, що зобов'язання

членів Комітету будуть виконані ефективно, а також, як правило, забезпечують дотримання неупередженості членів Комітету з вирішення спорів FIDIC.

Тож, з усього викладеного матеріалу ми можемо бачити переваги та недоліки участі незалежного інженера та Комітету з урегулювання спорів. Інженер насамперед куди більше володіє ситуацією на будівництві аніж члени Комітету. Проте багатьох спіткають сумніви у «незалежності» інженера, у той час, як члени комітету не мають жодної зацікавленості у прийнятті невірного рішення.

СУТНІСТЬ СТАНДАРТІВ FIDIC ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЕКТІВ

О. Б. КАЙДАННИК, асист. кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

З середини ХХ століття в усьому світі почалось зростання загального обсягу будівельних проектів, що фінансуються міжнародними та міждержавними фінансовими установами і об'єднаннями. При стандартному підході до реалізації проекту (договір підряду між замовником і підрядником) фінансовим інституціям було дуже складно контролювати якість споруджуваних об'єктів, витрачання виданих коштів, а також сам хід реалізації проектів. Тому питанням удосконалення цих процесів починаючи з 60-х років ХХ століття активно зайнялася Міжнародна федерація інженерів-консультантів (FIDIC – Federation Internationale des Ingenieurs-Conseil), яка проводить значну роботу щодо уніфікації договорів в різних сферах будівництва.

У широкому сенсі методика FIDIC – це метод виконання проекту шляхом проведення наступних заходів: підготовки конкурсної документації для проведення торгів на поставку товарів; виконання робіт і надання послуг за проектом; організації та проведення тендерних торгів на товари, роботи і послуги; виконання робіт. У вузькому сенсі методика FIDIC полягає в використанні юридичних документів (контрактів) встановленого зразка, що містять правила (умови) виконання будівельних проектів. Типова контрактна

документація FIDIC в силу своєї простоти і повноти відображення складності взаємовідносин всіх учасників будівництва швидко знайшла широке застосування в будівельних проектах у всьому світі.

Всього FIDIC розроблено дев'ять проформ контрактної документації.

Спочатку було випущено п'ять основних проформ:

«Умови контракту на спорудження об'єктів цивільного будівництва» («Червона книга»). «Червону Книгу» рекомендується використовувати для більшості об'єктів цивільного будівництва, при виконанні відносно простих робіт невеликої тривалості. «Червона книга» розроблена таким чином, щоб забезпечити найкращі умови для проектування і будівництва Об'єкта за проектом Замовника (або за його дорученням), але це не виключає можливість здійснення деяких проектних робіт самим підрядником і/або здійснення поставки і установки електромеханічних систем.

«Типовий договір між замовником і консультантом на надання послуг» («Біла книга»). «Біла книга» рекомендована для укладення контракту з інженером при спорудженні об'єктів «під ключ» із залученням іноземних інвестицій. Книга охоплює типові обов'язки інженера-консультанта на всіх етапах реалізації проекту (супровід проектування об'єкта; виконання функцій технічного нагляду; управління проектом; управління будівництвом; юридичний супровід; проведення будь-яких експертиз; вирішення проблемних ситуацій).

«Умови контракту на проектування, будівництво і здачу об'єктів «під ключ» («Помаранчева книга»). «Помаранчева книга» рекомендована до використання при проведенні міжнародних тендерів на будівництво об'єктів, для спорудження об'єктів «під ключ», в рамках яких вимоги замовника зазвичай включають будівництво повністю обладнаного і готового до експлуатації об'єкта. Контракти на будівництво «під ключ» включають проектування, будівництво, інженерне забезпечення та монтаж обладнання.

«Умови контракту на електромонтажні роботи і роботи з монтажу механічного устаткування» («Жовта книга»). «Жовта книга» рекомендуються при постачанні і монтажі електричного та/або механічного обладнання, а також при розробці проекту і виконання будівельних або інженерних робіт. В рамках звичайного контракту такого типу Підрядник розробляє проект і, відповідно до вимог Замовника, здійснює монтаж обладнання та/або інші види робіт, які можуть включати будь-яку комбінацію інженерно-інфраструктурних, механічних, електричних та/або будівельних робіт.

«Умови субдоговорів на спорудження об'єктів цивільного будівництва».

У 1999 році було розроблено ще чотири проформи:

«Умови контракту на будівництво» («Нова Червона книга») – рекомендуються при проведенні будівельних або інженерних робіт, спроектованих замовником або його представником, інженером.

«Умови контракту на поставку обладнання, проектування і будівництво» («Нова Жовта книга»). «Нова Жовта книга» рекомендуються

при постачанні і монтажі електричного та/або механічного обладнання, а також при розробці проекту і виконанні будівельних або інженерних робіт.

«Умови контракту для проектів, які виконуються» під ключ» («Срібна книга»), 1999. «Срібна книга» може застосовуватися при спорудженні «під ключ» повністю обладнаного і готового до експлуатації заводу, електростанції, об'єкта інфраструктури або іншого аналогічного об'єкта, де, по-перше, важлива точність оцінки кінцевої вартості об'єкта і термінів його виконання, і, по-друге, підрядник несе всю повноту відповідальності за розробку проекту і здійснення робіт з мінімальною участю замовника.

«Скорочена форма контракту» («Зелена книга»), 1999. «Зелена книга» рекомендується при виконанні будівельних та інженерних робіт з відносно невеликим обсягом інвестицій і без залучення субпідрядних організацій. Підрядник здійснює всі види робіт відповідно до проекту замовника.

Проформами FIDIC передбачений механізм врахування особливостей національного законодавства та специфіки кожного об'єкта будівництва. Для цього в контракті присутні дві частини: Загальні умови контракту і Особливі умови, які прописуються сторонами в залежності від особливостей національного законодавства та особливостей проекту.

Таким чином, впровадження типових контрактів FIDIC в Україні є перспективним напрямком успішної розробки та реалізації інфраструктурних проектів.

РОЛЬ ИНЖЕНЕРА-КОНСУЛЬТАНТА В КОНТРАКТАХ FIDIC

Е. В. КОЛЕСНИК, студ.

*Харьковский национальный университет городского хозяйства
имени А. Н. Бекетова, г. Харьков*

О внедрении стандартов FIDIC при реализации крупных инфраструктурных проектов в Украине говорят более 10 лет. Но только недавно в этом вопросе наметился определенный прогресс, а также отмечалась важность инженеров-консультантов в выполнении контрактов в строительных проектах.

Контракты FIDIC используются в строительных проектах, особенно в тех, где задействованы международные компании. Также эти проформы очень часто используются международными финансовыми организациями при финансировании крупных проектов. Если Украина заинтересована в привлечении международных инвесторов, она должна внедрить эти контракты.

Основным признаком для классификации контрактов FIDIC является различие в функциях и принципах взаимодействия между заказчиком, исполнителем и инженером-консультантом. При этом инженер является представителем заказчика и координирует взаимодействие заказчика и

исполнителя, а также соответствие процесса строительства требованиям проекта.

Главным участником строительного процесса выступает инвестор (заказчик), который обращается к инженеру-консультанту для реализации проекта с наилучшей окупаемостью инвестиций.

В строительных проектах «под ключ», в которых планируется привлечение иностранных инвестиций, чаще всего одним из условий выступает заключение типового контракта с инженером-консультантом согласно «Белой книге» FIDIC. В ней описаны обязанности инженера-консультанта — от исследования бизнес-идеи инвестора до решения проблемных ситуаций во время реализации проекта. Эта методика полностью регламентирует отношения между инженером-консультантом, заказчиком и подрядчиком, исключая двоякость толкований.

Кто же такой инженер-консультант и зачем он нужен?

Инженер-консультант (супервайзер, контрактный администратор и др.) — неотъемлемый участник проектов, которые реализуются по контрактам FIDIC. Исключением является Зеленая книга («Краткая форма контракта»), предназначенная для краткосрочных или простых проектов с малым объемом инвестиций. Хотя он и представляет интересы заказчика, но должен сохранять нейтральность в своих суждениях. Инженер обеспечивает управление проектом, согласовывая все свои действия с заказчиком. Основная миссия инженера — оценка производимых работ.

Роль и полномочия инженера-консультанта определяет заказчик, но инженер должен поступать справедливо по отношению к подрядчику. Заказчик вправе изменять полномочия инженера или заменять его в любой момент. Заказчик проекта выполняет авторский надзор, подрядчик выполняет технический надзор, а инженер-консультант выполняет функцию проектирования и управления проектом, а также обеспечивает финансовый контроль.

Членство в FIDIC предполагает ряд дополнительных условий, в частности выполнение хартии FIDIC о нормах профессиональной этики и профессионального поведения инженеров-консультантов, среди которых основным является независимость и объективность инженера, невозможность каких-либо «закулисных» действий, ведущих к удорожанию или усложнению проектов, неоправданному росту цены и затрат заказчика, всемерное обеспечение заказчика-инвестора абсолютно прозрачной и объективной информацией, которая позволит ему «с открытыми глазами» принимать важные для себя решения.

Следование хартии FIDIC является важным моральным и одновременно экономическим фактором, который формирует репутацию инженера, так как является отражением уровня доверия к нему, а следовательно расширяет его возможности по получению контрактов на работу.

FIDIC вводить строге требования по подготовке инженеров для работы по условиям Ассоциации, устанавливает правила аккредитации учебных центров и специалистов, имеющих право аттестации инженеров по квалификациям FIDIC.

Для достижения своих целей FIDIC организует ежегодные форумы и конференции для обмена опытом между своими членами, публикует отчеты и планы развития FIDIC.

В Украине контракты FIDIC применяются пока редко. Эксперты объясняют это нежеланием подрядчиков и заказчиков менять подходы при заключении сделок. Что касается государственных компаний, то внедрение стандартов FIDIC в их деятельности требует внесения изменений в законодательство. Прежде всего, это касается института инженера-консультанта, который в Украине только зарождается. Вместе с тем, в Украине работает национальная Ассоциация инженеров-консультантов, которая подписала с Мининфраструктуры соглашение о сотрудничестве по линии «Укравтодора».

Роль инженера-консультанта неотъемлема и очень важна при выполнении строительных контрактов FIDIC, так как он является связующим звеном между заказчиком и исполнителем, что намного упрощает и рационализирует работу над проектом.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВИКОРИСТАННЯ СТАНДАРТІВ FIDIC У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

А. В. ДОМБРОВСЬКА, канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
А. Є. СЕРЕДА, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Питання про перегляд існуючої нормативно-правової бази у сфері будівництва та вдосконалення інфраструктури з допомогою інновацій постало перед державою ще з моменту здобуття Україною незалежності.

Визначення інновації певною мірою знайшли своє відтворення у статті 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», де інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Інноваційна діяльність, як і базова категорія «інновація», не має однозначного визначення серед науковців, а визначення інноваційної діяльності в законодавстві України не узгоджені між собою.

Одним із шляхів вирішення даної проблеми є впровадження в Україні типових форм контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC) і приведення чинної нормативної бази у сфері будівництва у відповідність з міжнародними нормами. Ця робота вже ведеться в Україні кілька років, але зараз саме час діяти більш рішуче, від цього залежить зниження рівня корупції та привабливість України для потенційних інвесторів.

Форми контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC) об'єднують досвід управління проектами будівництва і застосовуються в більш ніж 75 країнах світу.

Головна перевага контракту FIDIC – це універсальність і завершеність. Не треба вигадувати чітку модель взаємодії підрядника і замовника, якщо вона вже розроблена і перевірена роками в десятках країн світу. Контракт FIDIC розумно розподіляє відповідальність і ризики сторін.

Україні потрібні інвестиції, потрібно закуповувати нову техніку, починати нові проекти, особливо в інфраструктурі. А який інвестор захоче вкладати в ту країну, норми якої йому не зрозумілі.

Крім того, необхідно змінити підходи до ціноутворення. З цього питання тільки один раз збиралася Міжвідомча робоча група під патронатом Кабінету Міністрів України, на цьому все закінчилося. Якщо ми будемо і далі базуватися на наших нормативних нормах і правилах, то ми ніколи не отримаємо ні якісних доріг, ні портів, ні інших об'єктів інфраструктури.

Стандарти FIDIC передбачають контроль і відповідальність за виконанням проектів. Після їх впровадження ризики будуть лягати на генпідрядника, буде гарантійний термін експлуатації і утримання об'єкта.

Завдяки впровадженню контролю інженерів-консультантів, перш за все, виграє бюджет України. Оскільки роботи фінансуються з державного бюджету або під гарантію бюджету держави. Також держкомпаніям не доведеться утримувати в своєму штаті інженерів, які здійснюють технічний нагляд.

Застосування форм контрактів FIDIC в значній мірі зменшить бюрократичний тиск в сфері будівництва, дозволить ефективно управляти проектом за рахунок скорочення процедур розроблення проектної документації та внесення змін до неї, забезпечить ефективне використання коштів, стимулюватиме підрядні організації виконувати роботи у встановлені терміни, і так далі. Саме це необхідно для успішного викорінення корупції в будівельній галузі України.

Сьогодні впровадженню стандартів FIDIC в Україні перешкоджають три основні проблеми – недосконалість законодавства, відсутність перекладів проформ і непрофесійне їх сприйняття підрядниками.

Перша проблема - необхідність зміни законодавства. У листопаді 2016 року Верховна Рада прийняла законопроект № 1764, який передбачає застосування стандартів FIDIC в дорожньому будівництві. Пізніше, 28

грудня 2016 року, уряд прийняв постанову № 1065, яким закріпила контроль за будівництвом доріг по стандартам FIDIC.

Уряд прийняв рішення щодо запровадження незалежного контролю якості дорожніх робіт на автомобільних дорогах загального користування.

Це рішення дозволить кардинально змінити підхід до проведення контролю якості за ходом виконання робіт з будівництва, реконструкції, капітального та поточного ремонтів на автомобільних дорогах загального користування.

До цього часу на переважній більшості українських доріг такий контроль проводився замовниками дорожніх робіт власними силами і не був достатньо ефективним. Виняток складала, в основному дороги, відновлення яких здійснювалося спільно з міжнародними фінансовими організаціям, де контроль якості передбачає дотримання умов контрактів FIDIC.

Відповідно до нових умов технічний нагляд під час виконання дорожніх робіт здійснюється за допомогою так званої Служби інженера – незалежної юридичної особи. Такий підхід дає змогу забезпечити високу якість ремонтно-будівельних робіт і застосовується в більшості європейських країн.

У Постанові КМУ № 1065 відсутня чітко визначена зона відповідальності Інженера-консультанта та гарантії результатів його роботи.

Відповідно до вимог постанови КМУ № 1065, Замовника позбавлено функції технічного нагляду – цю функцію передано виключно Інженеру-консультанту. Натомість, п.28 чинної Постанови КМУ від 1 серпня 2005 р. № 668 «Про затвердження Загальних умов укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві» передбачає, що делегування Замовником своїх повноважень іншій організації не позбавляє його права здійснювати контроль за ходом, якістю, вартістю та обсягами виконання робіт. Тобто Інженер-консультант і Замовник мають право одночасно здійснювати технічний нагляд.

У чинній Постанові КМУ № 1065 не визначено, на які об'єкти поширюється контроль Інженера-консультанта.

Зазначений документ потребує доопрацювання, про що Комітет Верховної Ради з транспорту вказав уряду і направив свої зауваження Міністерству інфраструктури, яке готувало проект постанови.

Друга проблема - наявність книг FIDIC тільки англійською мовою. Немає офіційного перекладу на українську мову немає. Але, FIDIC вже надав нам модульне угоду на переклад проформ. Йде серйозна спільна робота з адаптації до українських реалій. Підписані тристоронні меморандуми між нашою Асоціацією, Мінінфраструктури, АМПУ і «Укравтодором», згідно з якими створено робочі групи з імплементації проформ FIDIC в Україні.

Третя проблема - непрофесійне сприйняття формату FIDIC на місцях. Існує думка, що договори, складені за проформу FIDIC, можуть бути дуже обтяжливими для підрядників.

Отже, якщо запрошувати іноземних інвесторів, то необхідно «грати» за міжнародними правилами. Контракти FIDIC можуть бути гарним стартом, оскільки вони на сьогодні максимально чітко регулюють відносини сторін при будівництві об'єктів.

Необхідно виправити прогалини в чинному законодавстві, прийняти необхідні закони.

Щодо проблеми розуміння стандартів підрядчиками спираючись на міжнародний досвід можна стверджувати, що вони є збалансованими, а досвідчений підрядник може отримати додаткові переваги, в тому числі і матеріальні.

Потрібно визначити на нормативному рівні статус і повноваження інженерів-консультантів, рівень і межі їх відповідальності, види і форми оплати послуг.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

І. І. КИЛИМНИК, канд. юрид. наук, доц.,
зав. кафедри правового забезпечення господарської діяльності
С. С. КУЦЕНКО, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Міжнародна федерація інженерів-консультантів є міжнародною організацією по стандартизації консалтингової інженерії та будівництва.

Міжнародні інвестори готові вкладати свої кошти в інфраструктурні проекти України. Важливий бар'єр для міжнародної співпраці – відсутність сучасних стандартів, давно прийнятих у багатьох європейських країнах. Тобто, без FIDIC транспортна інфраструктура недоотримує серйозний відсоток фінансування.

Відмінним прикладом застарілих стандартів є стандарти будівництва доріг. Їх проектують і будують за нормами минулого століття, незважаючи на те, що ці стандарти давно вже не актуальні. Час не стоїть на місці, проводяться нові наукові дослідження для того, щоб нові дороги забезпечили максимальну безпеку руху і прослужили довше без капітальних ремонтів. Але Україна чомусь стоїть осторонь від даних напрацювань.

Останнім часом в Україні багато говорять про стандарти FIDIC. Навіщо вони нам потрібні? Якщо ми сьогодні йдемо по європейському вектору, нам обов'язково потрібно вводити стандарти FIDIC. Ці стандарти прийняті в Європі та інших країнах. Чим вони привабливі для України?

По-перше, з їх допомогою буде простіше залучати інвестиції у великі проекти. Стандарти FIDIC зрозумілі міжнародним інвесторам і вже давно використовуються ними. З 1945 року між Світовим банком і Міжнародною

федерацією інженерів-консультантів (FIDIC) укладено угоду. Першу проформу FIDIC розробив саме для Світового банку. Пізніше ці стандарти стали застосовуватися іншими міжнародними фінансовими інститутами.

По-друге, згідно із законом про публічні закупівлі, брати участь в українських тендерах можуть і резиденти, і нерезиденти. Але останнім незрозумілі наші стандарти. До того ж, наші державні будівельні норми (ДБН) давно застаріли. Всі вони приймалися ще в 1960-ті роки. Їх історія сягає до Типового договору генпідряду 1963 року, який використовується і понині. Так, були зміни, але вони торкнулися тільки назви та датування ДБН, їх суть не змінилася. Як може іноземний інвестор розібратися в таких нормах? Без FIDIC ми не рушимо далі. Україні потрібні інвестиції, потрібно закуповувати нову техніку, починати нові проекти, особливо в інфраструктурі.

Контракти FIDIC використовуються в будівельних проектах, особливо в тих, де задіяні міжнародні компанії. Також ці проформи дуже часто використовуються міжнародними фінансовими організаціями при фінансуванні великих проектів. Якщо Україна зацікавлена в залученні міжнародних інвесторів, вона повинна впровадити ці контракти. Ці документи досить прості і не вимагають складання окремого договору з нуля. У контракті FIDIC прописується сценарій взаємодії замовника і підрядника, але обидві сторони можуть за взаємною згодою внести зміни в проформу. Оскільки правила FIDIC відомі у всьому світі і вони абсолютно прозорі, то для України істотно розширюються можливості залучення коштів міжнародних фінансових організацій для фінансування будівництва інфраструктурних об'єктів і глобальних днопоглиблювальних компаній, які б не ризикнули працювати в Україні без зрозумілих і прозорих стандартів складання контрактів. Відпрацьований роками чіткий механізм дає гарантію, що гроші підуть на справу, а стандарти якості будуть дотримані.

Перший типовий контракт FIDIC розробила в 1947 році для Світового банку. Світовий банк – міжнародна фінансова організація, створена з метою організації фінансової та технічної допомоги країнам, що розвиваються. За більш ніж сто років існування організації було створено кілька видів таких документів, які неформально називаються книгами в поєднанні з певним кольором (наприклад, Червона книга, Зелена книга, Срібна книга тощо). Періодично FIDIC оновлює проформи документів, вносячи зміни в діючі стандарти або додаючи нові види. Останні великі оновлення відбулися в 1999 та 2008 роках. Основною ознакою для класифікації контрактів FIDIC є різниця у функціях і принципах взаємодії між замовником, виконавцем і інженером-консультантом.

Це ж приваблює і іменитих міжнародних операторів інфраструктури, підрядників та будівельні компанії. Вже зараз зростаючий інтерес іноземних компаній до окремих проектів дорожнього будівництва в Україні пов'язують з тим, що ці контракти реалізуються на умовах FIDIC. Про це ж свідчить і те, що вперше на тендери по днопоглибленню в порту Південний, в яких

враховані умови, FIDIC подалося 5 компаній-лідерів ринку світового рівня. Якщо Україна зацікавлена в залученні міжнародних інвесторів і глобальних компаній - лідерів ринку, такі контракти необхідно впровадити.

Типові договори FIDIC різноманітні. В даний момент їх налічується близько 10. Чотири книги – Червона, Зелена, Жовта, Срібна – які використовуються дуже широко, утворюють так звану «веселку FIDIC». Але найпопулярнішими є Червона і Жовта книги, які використовуються з 1987 року.

Так, Червона книга («Умови контракту на спорудження об'єктів цивільного будівництва») встановлює, що проектування здійснюється замовником або залученими ним консультантами і проектувальниками, які володіють відповідними ліцензіями. При цьому інженер є представником замовника і координує взаємодію замовника і виконавця, а також відповідність процесу будівництва вимог проекту.

Жовта книга («Умови контракту на поставку обладнання, проектування і будівництво») передбачає, що проектування здійснює виконавець, відповідно до вимог замовника. Інженер забезпечує управління проектом, погоджуючи свої дії з замовником.

Україна має намір використовувати будівельні контракти міжнародного зразка для залучення інвестицій, заявив віце-прем'єр-міністр України Олександр Вілкул під час круглого столу в Мінрегіоні за участю представників Міжнародної Федерації інженерів-консультантів (FIDIC).

Як зауважив очільник Мінрегіону Геннадій Темник, в Україні існує стійка тенденція до зростання кількості інвестиційних проектів, фінансування яких здійснюється за рахунок коштів міжнародних фінансових установ. Важливою умовою реалізації таких проектів є укладення контрактів на виконання будівельних робіт на підставі типових форм, розроблених Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC).

В Україні контракти FIDIC застосовуються поки що рідко. Експерти пояснюють це небажанням підрядників і замовників змінювати підходи при укладанні угод. Що стосується державних компаній, то впровадження стандартів FIDIC в їх діяльності вимагає внесення змін у законодавство. Насамперед, це стосується інституту інженера-консультанта, який в Україні тільки зароджується.

Разом з тим, в Україні вже працює національна Асоціація інженерів-консультантів FIDIC, яка підписала з Мінінфраструктури угоду про співробітництво по лінії «Укравтодору». Крім того, АМПУ в оновленій тендерній документації на днопоглиблення в порту Південний відобразила умови типових контрактів FIDIC з урахуванням вимог українського законодавства.

СТАНДАРТИ ФІДІК ЯК ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ВІДНОСИН У БУДІВНИЦТВІ

М. О. СЕМКІВ, студ.

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, м. Харків

Сьогодні, Україна стоїть на новому етапі економічного розвитку. Безумовно цьому посприяло прагнення держави вступити до Європейського союзу. Вступ до ЄС в майбутньому надасть нашій країні права на рівні з іншими країнами-учасниками. Та крім цього ми набули обов'язки, які потрібно виконати, для того щоб досягнути бажаної мети.

Дані обов'язки призвели до нововведення, що принесли змін як у законодавстві, так і у різних сферах життя. Ці модифікації не оминули й сферу будівництва. Україна завжди була привабливою для іноземних інвесторів, але довгий час їхні інвестиції були незахищені й не давали ніякого результату. В останні пару років система інвестування стала прозорішою, більш захищеною, як результат привабливою для українських та іноземних підприємців, що і спонукало розвиток будівництва. Не останню роль в цьому зіграли стандарти ФІДІК.

FIDIC, або ФІДІК (аббревіатура від французького Federation Internationale des Ingenieurs-Conseil), Міжнародна Федерація Інженерів-Консультантів. Це досить нове явище для України. Заснована федерація була у 1913 році, у Бельгії, трьома національними асоціаціями інженерів-консультантів європейських країн, під час проведення міжнародної промислової виставки, де і відбувся перший конгрес інженерів-консультантів.

Основна мета FIDIC регулювання взаємовідносин учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів на основі розробки та публікації типових форм контрактів між замовником та підрядником, замовником та інженером.

Існує кілька видів контрактів (книг) ФІДІК, кожен з яких відрізняється певною кольоровим маркуванням для простоти розпізнавання і роботи з ними. Вибір тієї чи іншої книги контракту FIDIC залежить від специфіки виконання будівельних робіт та специфіки правовідносин між сторонами проекту:

- прямий, швидкий або дешевий проект – «Зелена книга»;
- дизайн роботодавців (традиційний проект) – «Червона книга»;
- дизайн роботодавця (Банки Багатостороннього розвитку, що надають фінансування) – «Рожева книга»;
- дизайн підрядника (традиційний проект) – «Жовта книга»;
- проект ЕРС / під ключ – «Срібна книга»;
- проектування, будівництво, експлуатація проекту – «Золота книга».

Всі книги FIDIC визначають роль інженера, по суті, як агента роботодавця. Перш за все, інженер відповідає за управління контрактами, а саме: видає інструкції та повідомлення; стежить за роботами; виступає сертифікатором.

Також на вибір форми контракту впливають і інші фактори: сума договору/складність; відповідальність за проектування; необхідність внесення змін; розподіл ризику; вид діяльності; оплата; керівництво; залучення інженера.

У типових контрактах ФІДІК передбачено врахування особливостей національного законодавства і специфіки кожного об'єкта будівництва. Для цього в контракті присутні дві частини: загальні умови контракту та умови для особливого застосування. Останні прописуються сторонами в залежності від особливостей конкретного будівельного проекту.

До контракту FIDIC входять: договір підряду (загальні, особливі умови); вимоги замовника; заявку на тендер (пропозиція підрядника); лист-акцепт; специфікації; креслення; додатки.

Перевага вибору контракту FIDIC – це їх універсальність і закінчений вигляд. Крім цього, контракти ФІДІК відрізняються ясністю й узгодженістю, точністю всіх пунктів, чіткістю формулювань і сумісністю структури будь-якого договору з іншими стандартними документами FIDIC.

Важливо також є те, що контракти FIDIC збалансовані та чесні щодо сторін відповідальність за ризик лягає на ту сторону, в компетенцію якої входить здатність контролювати ризик, нести відповідальність і приймати відповідні рішення.

В Україні застосування контрактів FIDIC стає з кожним днем популярнішим. Щоправда, специфіка вітчизняного законодавства, а також відсутність прагнення українського підрядника працювати за встановленою схемою, тобто за тим самим розробленим договорами підряду на будівництво цьому дещо заважає.

Чим корисні типові контракти ФІДІК для України? На думку представників виконавчої влади, застосування згаданих форм в Україні дозволить зменшити рівень корупції шляхом спрощення управління фінансами будівництва, і підвищать інвестиційну привабливість країни.

Серйозною проблемою для нашої країни є нестача кваліфікованих кадрів, які б здійснювали чітке виконання умов контрактів – цим у всьому світі займаються інженери-консультанти.

19 лютого поточного року відбувся «круглий стіл» на тему «Реалізація будівельних проектів в Україні: Міжнародні стандарти FIDIC та застосування їх в Україні», де виконавчий директор FIDIC Енріко Вінк зазначив, що одне з основних завдань інженера-консультанта, зниження вартості проекту. Чим нижче підсумкова вартість робіт, тим більший бонус за це отримає інженер-проектувальник. Взагалі ж, крім бонуса, як правило, такий фахівець отримує не менше 3% від кінцевої вартості проекту.

Специфіка українського будівельного законодавства, безумовно, вимагає внесення з часом значних змін в контракти FIDIC для їх адаптації та можливості використання в Україні. Звичайно, це вимагає кваліфікованої юридичної допомоги як для замовника, так і для підрядника. Однак контракти FIDIC можуть бути хорошим стартом, відправною точкою для їх використання в Україні, оскільки вони покликані максимально чітко та уніфіковано врегулювати відносини сторін при будівництві об'єктів.

ПРОФОРМИ FIDIC: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

А. С. ЦЕНЕНКО, студ.

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Міжнародні інвестори вже давно працюють за стандартами, розробленими Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC). Організація виникла ще в 1913 році з метою вироблення єдиних стандартів в діяльності інженерів-консультантів. Така практика успішно себе зарекомендувала в багатьох країнах. Зараз Україні також необхідно піти цим шляхом.

Попри всі питання та дискусії щодо можливості застосування проформ FIDIC в Україні, засновані на проформах контракти тим часом стали частиною правових реалій України через об'єктивні ринкові чинники. Наразі учасникам ринку нагально потрібні канали комунікації для взаємного обміну інформацією, ноу-хау та пошуку шляхів вирішення практичних проблем. А проблем, пов'язаних із застосуванням контрактів FIDIC в Україні, таки виникає чимало – починаючи від автентичності перекладів текстів українською мовою і закінчуючи необхідністю врахування низки вимог старого вітчизняного законодавства, що нерідко передбачає суттєву зміну проформ і втручання у їхню витончену систему балансування при розподілі ризиків та відповідальності сторін.

Коло завдань, що постають перед суб'єктами ринку інженерно-будівельних послуг, регулятором та країною в цілому, набуває ще більшого масштабу. Адже контракти FIDIC – це певний «зріз» відкритої ринкової структури взаємодій учасників, що забезпечується ефективним функціонуванням інститутів саморегулювання інженерно-будівельної галузі. Саме ці інститути повинні були б перебрати на себе основний тягар організаційних та адміністративних проблем, вирішити які окремо взятій компанії не до снаги. Йдеться, зокрема, про взаємодію з державними органами та структурами FIDIC, встановлення автентичності перекладів текстів контрактів, обмін міжнародним досвідом, підготовку локальних типових документів, роз'яснень та рекомендацій для учасників ринку, а також просування регуляторних змін – як у законодавчому полі України, так

і в системі контактів самої FIDIC. Інститути саморегулювання повинні відігравати вирішальну роль також у питаннях атестації та професійної відповідальності інженерів-консультантів.

Використання проформ FIDIC в нашій країні має свої переваги і недоліки. Серед переваг можна відзначити: універсальність (проформи розраховані на різні проекти в області цивільного і промислового будівництва), детальність, популярність міжнародних підрядчиків і замовників, а також фінансовим інститутам, широке міжнародне визнання (Світовим банком, ЄБРР та ін., транснаціональними корпораціями), гнучкість і комплексність регулювання, охоплення різних стадій і аспектів будівельного проекту, втілення різних моделей управління проектом з відповідним розмежуванням відповідальності і збалансованим розподілом ризиків (PC, EPC, DBO / BOT).

Також прямою перевагою впровадження є те, що проформа слугує зниженню собівартості проекту за рахунок ефективного механізму управління якістю робіт, змінами і ризиками, контролю за витратами і ходом виконання робіт, економія ресурсів і часу на переговори і підготовку контрактів, готовий інструментарій тендерного відбору, безперервність будівельного процесу при виникненні спірних і невизначених ситуацій, підвищення конкурентоспроможності проекту / компанії / експертів на внутрішніх і зовнішніх ринках

Недоліками проформ FIDIC є: недостатня адаптованість до української правовій системі (документи містять безліч правових термінів і механізмів, невідомих нашому праву, або з вмістом, відмінним від українського права), складність в використанні та роботі (кожен договір на основі проформи FIDIC зазвичай складається з безлічі документів); недостатня індивідуалізація під конкретний проект або галузь. Відсутність сформованого інституту інженерів-консультантів, програм і курсів їх підготовки; державне регулювання в області контролю і нагляду за будівництвом; недолік довіри до думку третьої сторони-експерта і неготовність наділяти її владними повноваженнями; нерозвиненість інститутів медіації; недотримання договірної дисципліни; прагнення мінімізувати обсяги договірної документації.

Якщо ми сьогодні йдемо по європейському вектору, нам обов'язково потрібно вводити стандарти FIDIC. Ці стандарти прийняті в Європі та інших країнах. Чим вони привабливі для нас? По-перше, з їх допомогою буде простіше залучати інвестиції в крупні проекти. Стандарти FIDIC зрозумілі міжнародним інвесторам і вже давно використовуються ними. З 1945 року між Світовим банком і Міжнародною федерацією інженерів-консультантів укладено угоду. Першу проформу FIDIC розробив саме для Світового банку. Пізніше ці стандарти стали застосовуватися й іншими міжнародними фінансовими інститутами.

По-друге, відповідно до закону про державні закупівлі, брати участь в українських тендерах можуть і резиденти, і нерезиденти. Але останнім

незрозумілі наші стандарти. До того ж, наші державні будівельні норми (ДБН) давно застаріли, всі вони приймалися ще в 1960-і роки.

Що заважало впровадженню стандартів FIDIC в Україні? В Україні контракти FIDIC застосовуються поки рідко. Експерти пояснюють це небажанням підрядників і замовників міняти підходи при укладанні угод. Що стосується державних компаній, то впровадження стандартів FIDIC в їх діяльності вимагає внесення змін до законодавства. Перш за все, це стосується інституту інженера-консультанта, який в Україні тільки зароджується.

Разом з тим, в Україні вже працює національна Асоціація інженерів-консультантів FIDIC, яка в минулому році підписала з Мінінфраструктури угоду про співпрацю по лінії «Укравтодору». Крім того, АМПУ в оновленій документації на днопоглиблення в морпорту «Південний» відбила умови типових контрактів FIDIC з урахуванням вимог українського законодавства.

В Україні застосування контрактів FIDIC зараз не дуже популярно. Причини цього - специфіка вітчизняного законодавства, а також прагнення українського підрядника працювати за встановленою схемою, тобто за тим самим розробленим договорами підряду на будівництво.

Однак прихід в Україну великих іноземних інвесторів диктує свої правила, і більшість з них вважає за краще працювати з урахуванням міжнародних норм і механізмів, широко застосовуваних на міжнародному будівельному ринку.

Специфіка українського будівельного законодавства, безумовно, вимагає внесення часом значних змін в контракти FIDIC для їх адаптації та можливості використання в Україні. Звичайно, це вимагає кваліфікованої юридичної допомоги як для замовника, так і для підрядника. Однак контракти FIDIC можуть бути хорошим стартом, відправною точкою для їх використання в Україні, оскільки вони покликані максимально чітко і уніфіковано врегулювати відносини сторін при будівництві об'єктів.

ЗМІСТ

Секція 1

Концептуальні основи дослідження проблем розвитку регіональної інфраструктури в умовах децентралізації

<i>В. Ю. Божанова, О. Є. Кононова</i> Застосування електронного уряду при наданні державою адміністративних послуг в Україні.....	3
<i>И. Г. Бритченко, Б. А. Чернявский</i> Проблемы развития транспортно-логистической инфраструктуры в системе цифровой экономики: региональный аспект.....	5
<i>Н. А. Добрянська, В. В. Ткач</i> «Зелений» туризм як засіб стимулювання економічного і соціального розвитку регіонів України.....	8
<i>В. П. Дубіщев</i> Інноваційні хаби як інститути розвитку регіональної інфраструктури.....	10
<i>О. С. Марченко</i> Юридичний консалтинг як складова інфраструктури регіонального розвитку.....	12
<i>О. А. Мельниченко, Л. Є. Ахтирська</i> Заходи з відродження туризму в Луганській області.....	14
<i>О. С. Проневич, Т. А. Коляда</i> Європейські стандарти належного врядування на місцевому рівні.....	16
<i>В. П. Решетило, Д. Ю. Рижевська</i> Регулювання розвитку інфраструктури регіонів.....	20
<i>Л. І. Пронкіна</i> До проблеми залучення інновацій в розвиток економіки України.....	22
<i>А. А. Воронкова, Л. В. Куцина</i> Соціальна інфраструктура села як мотиваційний чинник і результат економічного розвитку.....	24
<i>А. А. Воронкова, Л. В. Куцина</i> Сутність та проблеми реалізації реформи органів місцевого самоврядування.....	27
<i>Ю. В. Єгорова</i> Актуальні питання розвитку регіональної інноваційної інфраструктури в умовах децентралізації економіки України.....	29
<i>Х. І. Калашнікова</i> Визначення актуальних проблем управління інфраструктурою міста на досвіді зарубіжних країн.....	30
<i>Н. В. Кравченко</i> Інституціональна складова розвитку регіональної інфраструктури.....	32
<i>М. А. Мащенко</i> Механізм розробки та реалізації пріоритетів інвайронментальної безпеки регіону.....	36
<i>Н. В. Можайкіна</i> Методологічна база, цілі і завдання аналізу розвитку економіки регіону.....	38
<i>А. О. Москвина, М. Ю. Ободец</i> Децентрализация экономики как необходимое условие достижения развитой инфраструктуры регионов.....	40
<i>О. В. Назаренко</i> Ефективний розвиток виробничої інфраструктури регіону.....	42

<i>М. С. Наумов</i> Поточний стан та проблеми функціонування інноваційної інфраструктури України.....	45
<i>І. А. Островський, А. С. Гармаш</i> Децентралізація як напрямок сучасної структурної політики держави.....	46
<i>Т. І. Паустовська</i> Роль регіональних ринків праці в сучасній інфраструктурі.....	48
<i>І. М. Posternak, S. A. Posternak</i> CSTC T-PPR organizational actions increase power efficiency reconstruction buildings historical building of Odessa.....	50
<i>Л. А. Радионова, О. Н. Радионова</i> Концептуальные основы участия граждан в местном самоуправлении.....	52
<i>Л. О. Радіонова, М. В. Челомбітько</i> Партисипативна демократія як імператив залучення громадян до державно-управлінського процесу в Україні.....	55
<i>І. В. Сідельнікова</i> Агропромислові кластери та їх роль у регіональному розвитку.....	57
<i>В. В. Соляр</i> Комплексний алгоритм добору напрямів державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури регіону.....	59
<i>Ю. В. Федотова</i> Соціальна інфраструктура регіонів України: особливості та фінансове забезпечення.....	61
<i>Ю. В. Федотова, Ю. А. Сердюк</i> Міні-готелі як напрямок посилення туристської привабливості регіонів України.....	63
<i>Ю. В. Федотова, Я. В. Черкас</i> Основні тенденції розвитку готельної індустрії України.....	64
<i>А. Ю. Шахно</i> Особливості формування та розвитку людського капіталу в умовах посилення глобалізаційних процесів.....	66
<i>О. В. Ярмач</i> Інтелектуальний кластер інфраструктурного забезпечення регіонального розвитку: структура та мережі.....	68
<i>І. М. Гринчишин</i> Децентралізована система соціального захисту: перші результати та виявлені ризики.....	70
<i>М. І. Карпа</i> Ознаки компетенційного підходу у дослідженні децентралізаційних процесів здійснення публічної влади.....	72
<i>T. S. Cherkashyna</i> A formation of the value of intellectual capital at the meso-level in the conditions of decentralization a case-study of Kharkiv region.....	74
<i>В. К. Мотуз, Д. В. Романчук</i> Теоретичне обґрунтування загальнодержавного значення високорозвинутої регіональної інфраструктури.....	76
<i>І. М. Клімович</i> Проблеми організації інформаційного процесу управління на основі нових інформаційних технологій.....	78
<i>О. М. Кравець</i> Просування анімаційних послуг у медіапросторі як напрямок інтенсифікації розвитку сільського зеленого туризму в Україні...	80
<i>К. М. Мотуз</i> Сучасний підхід у формуванні ефективного регіонального інфраструктурного середовища: теоретико-методологічний аспект.....	82
<i>А. И. Рыбак, Д. П. Фоменко</i> Основные проблемы социально-экономического развития регионов Украины.....	84
<i>К. S. Bessonova</i> Problems of development of social infrastructure of cities in the conditions of decentralization.....	86

<i>С. Н. Бервено</i> Роль екологічної інфраструктури в сталому розвитку міста...	87
<i>Є. І. Масюк</i> Природний потенціал в сучасній структурі економіки регіону (на прикладі Чернігівської області).....	89

Секція 2

Проблеми залучення інвестицій в розвиток інфраструктури регіонів

<i>Л. В. Беззубко</i> Характеристика основних джерел фінансування вирішення житлової проблеми ВПО.....	92
<i>Т. М. Камінська</i> Шляхи залучення інвестицій в охорону здоров'я регіонів України.....	94
<i>В. П. Решетило</i> Активізація інвестиційних процесів в регіонах України в умовах децентралізації.....	96
<i>В. П. Решетило, Г. С. Картуша</i> Роль прямих іноземних інвестицій в розвитку економіки регіонів.....	99
<i>В. В. Смачило, О. М. Колмакова, В. Ю. Халіна</i> Грантове фінансування інфраструктурних проєктів.....	101
<i>В. О. Костюк, О. А. Бориц, В. А. Полякова</i> Економіко-статистичні моделі для чинникового аналізу рівня прибутковості праці.....	104
<i>В. О. Костюк, Є. С. Ніжнік, А. О. Руденко</i> Чинниковий аналіз рівня прибутковості виробничого устаткування.....	105
<i>В. О. Костюк, В. І. Подольська, Д. В. Щербань</i> Дослідження впливу трудового і технічного потенціалу підприємства на його кінцевий фінансовий результат.....	107
<i>В. Ю. Лисак</i> Проблеми залучення інвестицій в розвиток людського капіталу регіонів.....	109
<i>В. М. Момот, Т. С. Крумкачова</i> Проблеми залучення іноземних інвестицій до транспортної інфраструктури України та шляхи їх подолання.....	111
<i>А. В. Нікітіна</i> Аналіз залучення іноземних інвестицій у регіони України...	112
<i>Ю. В. Федотова, С. А. Грязнова</i> Дескриптивний аналіз інвестиційної привабливості регіону.....	115
<i>Л. А. Сарана</i> Державно-приватне партнерство як інструмент фінансування інфраструктури регіону.....	116
<i>Г. В. Соломіна, О. В. Димитрієва</i> Рейтингування регіонів за рівнем інвестиційної привабливості.....	119
<i>Г. В. Соломіна, Є. В. Федоренко</i> Залучення інвестицій в регіони України: проблеми та шляхи розв'язання.....	121
<i>Г. В. Соломіна, К. Ю. Шукяров</i> Фінансове забезпечення регіональної інфраструктури в умовах децентралізації.....	123
<i>О. М. Сукач</i> Сучасний стан та перспективи залучення інвестицій у розвиток інфраструктури регіону.....	125

<i>Е. О. Воронина</i> Угрозы прямых иностранных инвестиций для экономики Украины.....	127
<i>В. М. Зінченко</i> Інвестиційна складова реформування житлово-комунального господарства на засадах публічно-приватного партнерства.....	129
<i>Г. І. Рибак, Я. С. Немашкало</i> Якість життя населення як напрям інвестиційних потоків.....	131
<i>Г. М. Гладух</i> Залучення іноземних інвестицій кадрової політики як запорука ефективної економічної безпеки підприємства.....	133
<i>А. В. Баржина</i> Стратегия привлечения инвестиций в развитие Харьковского региона.....	136
<i>Т. В. Гарагата</i> Шляхи відновлення інвестиційної активності в регіонах України.....	138
<i>І. С. Дорош</i> Новітні екологічні активи: «зелені» облігації.....	139
<i>А. О. Лапчевська</i> Проблеми залучення іноземних інвестицій в розвиток туристичної інфраструктури регіонів України.....	141
<i>Т. Ю. Мартем'янова</i> Проблеми фінансового забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міст в умовах децентралізації.....	143
<i>В. А. Підгрушний</i> Державно-приватне партнерство як інструмент залучення інвестицій у розвиток інфраструктури регіонів: стан, проблеми та перспективи.....	144
<i>Ю. С. Росоха</i> Відмивання «брудних» грошей в Україні.....	146
<i>В. М. Шевченко</i> Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України.....	149

Секція 3

Використання будівельних контрактів ФІДІК під час впровадження інфраструктурних проектів у будівництві

<i>І. І. Килимник, В. О. Білецька</i> Розвиток регіональної інфраструктури: взаємодія держави, регіону та бізнесу ґрунтуючись на проформах ФІДІКА	151
<i>Т. А. Коляда, К. О. Сагалович, С. О. Пелипенко</i> Використання будівельних контрактів ФІДІК під час впровадження інфраструктурних проектів у будівництві в Україні.....	153
<i>І. І. Килимник, В. Г. Висоцька</i> Використання будівельних контрактів ФІДІК під час впровадження інфраструктурних проектів у будівництві в Україні.....	155
<i>І. І. Килимник, Д. А. Горенко</i> Переваги контрактів FIDIC в управлінні ризиками на будівництві.....	158
<i>Д. А. Горенко</i> Види проформ FIDIC та доцільність використання кожної з них.....	160
<i>А. В. Домбровська, С. І. Драчова</i> Стандарти FIDIC як інноваційна складова відносин у будівництві.....	161

<i>Е. В. Колесник</i> Практически-правовой аспект применения проформ FIDIC в Украине.....	164
<i>І. І. Килимник, С. С. Куценко</i> Стандартні форми контрактів FIDIC.....	166
<i>А. В. Домбровська, А. О. Семерульник</i> Проведення європейського досвіду організації будівництва в українську практику.....	170
<i>М. О. Семків</i> FIDIC: вирішення спорів.....	172
<i>А. С. Цененко</i> Англо-саксонській FIDIC у романо-германській правовій традиції України.....	175

Секція 4

Стандарти ФІДІК як інноваційна складова відносин у будівництві

<i>І. І. Килимник, В. О. Білецька</i> Застосування контрактів FIDIC в Україні.....	178
<i>С. М. Косячевська</i> Переваги застосування стандартів FIDIC в сфері управління будівельними проектами.....	180
<i>І. І. Килимник, В. Г. Висоцька</i> Роль інженера-консультанта в контрактах ФІДІК.....	182
<i>І. І. Килимник, Д. А. Горенко</i> Особливості вирішення суперечок сторін контракту FIDIC з участю комітету з регулювання спорів та незалежного інженера.....	184
<i>О. Б. Кайданник</i> Сутність стандартів FIDIC при реалізації інфраструктурних проектів.....	186
<i>Е.В. Колесник</i> Роль інженера-консультанта в контрактах FIDIC.....	188
<i>А. В. Домбровська, А. Є.Середя</i> Удосконалення механізмів використання стандартів FIDIC у сфері будівництва.....	190
<i>І. І. Килимник, С.С. Куценко</i> Проблеми залучення інвестицій в розвиток інфраструктури регіонів України.....	193
<i>М. О. Семків</i> Стандарти ФІДІК як інноваційна складова відносин у будівництві.....	196
<i>А. С. Цененко</i> Проформи FIDIC: переваги та проблеми застосування.....	198

Наукове видання

**ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА
РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

МАТЕРІАЛИ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ НАН УКРАЇНИ**

(1-28 ЛЮТОГО 2018 РОКУ)

Матеріали друкуються за авторською редакцією

Відповідальний за випуск *А. О. Москвіна*

Технічний редактор *Т. А. Коляда*

Підп. до друку 01.04.2018.
Друк на ризографі.
Тираж 150 пр.

Формат 60*84 1/16.
Ум. друк. арк. 13.
Зам №

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: rektorat@kname.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.